

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**HALİDE EDİP ADIVAR'IN “HANDAN”
ROMANINDA KİPLİKLER ÜZERİNE BİR METİN ANALİZİ**

FATMA NUR AKA

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe İLKER**

MANİSA-2020

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**HALİDE EDİP ADIVAR'IN “HANDAN”
ROMANINDA KİPLİKLER ÜZERİNE BİR METİN ANALİZİ**

FATMA NUR AKA

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe İLKER**

MANİSA-2020

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Halide Edip Adıvar’ın ‘Handan’ Romanında Kiplikler Üzerine Bir Metin Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2020

Adı Soyadı

Fatma Nur AKA

İmza

ÖZET

HALİDE EDİP ADIVAR'IN “HANDAN” ROMANINDA KIPLİKLER ÜZERİNE BİR METİN ANALİZİ

Kiplik, konuşurun düşünceleri ve ruhsal yapısı hakkında bilgi sahibi olunabilen, anlambilimsel bir kategori olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda kiplikler, alt dallara ve farklı sınıflandırmalara ayrılan bir çerçeve çizmektedir. Her dilbilimci kendi bakış açısı ve ana dili özeline göre farklı şekillerde bu sınıflandırmaları yapmış ve dolayısıyla konu karmaşık bir hal almıştır.

Bu çalışmada tipolojik yaklaşımla sınıflandırma yapmış olan Palmer (2001)'in kiplik sınıflandırması esas alınarak, Handan romanı kiplikler çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma giriş, iki bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Tezde ele alınan konu iki ana bölümde işlenmiştir. İlk bölümde kip ve kiplik kavramları hakkında kuramsal bilgiler verilerek kipliğin, zaman ve görünüşle olan ilişkisi ele alınmıştır. Bunun yanında yapılmış çeşitli kiplik sınıflandırmalarına değinilerek, batı kaynaklı sınıflamaların yanında Türk-İslam mantıkçılarının kiplik bahsiyle ilgili bakış açılarına değinilmiştir. Son olarak üzerinde inceleme yapılan Handan romanı ve onun yazarı Halide Edib Adıvar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye Türkçesindeki kiplikler, Handan romanı çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bu aşamada Palmer (2001)'in sınıflandırması temel alınarak belirlenmeye çalışılan kipliklere ek olarak Palmer'ın sınıflandırmasına girmeyen fakat kiplik olarak değerlendirilen Gereklilik, Heyecan, Pekiştirme, Soru ve Şefkat kiplikleri de ayrı bir başlık altında sunulmuştur. Bunun yanında her bir kiplik türünün işaretleyicileri belirlenmiş ve bağlama göre kendi içinde tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kiplik, Handan romanı, kiplik sınıflandırmaları, kip, Palmer

ABSTRACT

A TEXTUAL ANALYSIS OF MODALITY IN HALIDE EDIP ADIVAR'S NOVEL "HANDAN"

Modality is considered a semantic category, providing information about the speaker's thoughts and psychology. Modality also lays out a framework to be divided into subcategories and different classifications. Linguists have decided about these categorizations according to their own perspective and native language so the issue has become complicated.

In this study the novel Handan is analyzed within the framework of modality, based on the classification developed by Palmer (2001) using a typological approach. The study has an introduction section followed by two other chapters and results section. The issue studied in the dissertation is analyzed in two main chapters. In the first chapter the relationship between modality, time and appearance is analyzed while theoretical information about mode and modality is provided. In addition, various modality classifications, including the perspectives of Western sources as well as those of Turkish-Islamic logicians, are discussed. Lastly information is provided about the novel Handan, our topic of analysis, and its author Halide Edib Adivar. In the second chapter modalities in the turkey Turkish are introduced, through the analysis of the Handan novel. In this chapter, other than modalities identified in Palmer's (2001) classification other modalities not identified in Palmer's classification, such as Necessitative, Excitement, Reinforcement, Question and Compassion, are also discussed under a different heading. In addition, markers of each modality category are identified and classified within. according to the context.

Keywords: Modality, Handan novel. modality classifications, mode, Palmer.

TEŞEKKÜR METNİ

Doktora öğrenimim ve tez çalışmam boyunca bana birikim ve deneyimleri ile destek olan, bu zorlu süreçte akademik desteğinin yanında anne şefkatini de hissettiren çok kıymetli hocam, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ayşe İLKER'e, yine çalışmam boyunca büyük bir fedakarlık ve özveri göstererek gerek tez konumun belirlenmesinde gerek bir yol haritası çizmede bıkmadan bana yol gösteren Prof. Dr. Rıza FİLİZOK ve Prof Dr. Caner KERİMOĞLU'na, bilgi ve tecrübesi ile her yanına gittiğimde benden destek ve yardımını esirgemeyen Doç Dr. Ferhat KARABULUT hocama içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, hayatım boyunca bana gösterdikleri sevgiyle, güvenle ve sonsuz destekleriyle her an yanımda olan, baba ve anne olmanın fedakârlık demek olduğunu iliklerime kadar hissettiren çok kıymetli babam Yüksel AKA ve annem Fatma AKA'ya, canımdan çok sevdiğim kardeşlerim Beyza ve Rana'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

FATMA NUR AKA
MANİSA, 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ VERİ GİRİŞ VE YAYINLAMA İZİN FORMU.....	İV
YEMİN METNİ	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
TEŞEKKÜR METNİ.....	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1
KONU.....	1
AMAÇ VE ÖNEM	1
YÖNTEM.....	2
KAPSAM	3
LİTERATÜR TARAMASI	4
SINIRLILIK.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KİPLİK VE TEMEL KAVRAMLAR

1.1. KİP - KİPLİK KAVRAMI VE TANIMI	7
1.2. KİPLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	11
1.2.1. Sözcceleme / Sözcce Tanımı.....	11
1.2.2. Bağlı Sözcce-Kopmuş Sözcce.....	13
1.3. TÜRK-İSLAM BELAGATİNE GÖRE KİPLİK	16
1.4. ZAMAN-GÖRÜNÜŞ-KİPLİK İLİŞKİSİ	26
1.4.1. Zaman-Kiplik İlişkisi.....	27
1.4.2. Görünüş- Kiplik İlişkisi.....	30
1.5. KİPLİK SINIFLANDIRMALARI	32
1.6. HALİDE EDİB ADIVAR, ESERLERİ VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ.....	42
1.7. HANDAN ROMANI.....	51

İKİNCİ BÖLÜM
“HANDAN” ROMANINDA KİPLİKLER

2.1. PALMER’IN (2001) TASNİFİNE GÖRE KİPLİK SINIFLANDIRMASI	58
2.1.1. Önerme Kipliği (Propositional Modality)	58
2.1.1.1. Bilgi Kipliği (Epistemic Modality):	59
2.1.1.1.1 İhtimal Kipliği (Speculative Modality):	59
2.1.1.1.1.1 Herhalde.....	60
2.1.1.1.1.2 Acaba.....	60
2.1.1.1.1.3 Galiba	61
2.1.1.1.1.4 Aşağı yukarı.....	61
2.1.1.1.1.5 İhtimal	61
2.1.1.1.1.6 Belki.....	62
2.1.1.1.1.7 Zannet-	68
2.1.1.1.1.8 Ümit et-.....	69
2.1.1.1.1.9 Belirsizlik ifadeleri	70
2.1.1.1.2 Çıkarım Kipliği (Deductive Modality):	71
2.1.1.1.2.1 Konuşurun hisleri sonucu yaptığı çıkarım.....	72
2.1.1.1.2.2 Konuşurun kendi bilgisi ve deneyimi sonucu yaptığı çıkarım.....	80
2.1.1.1.2.3 Konuşurun başkasından edindiği bilgi sonucu yaptığı çıkarım.....	89
2.1.1.1.3 Varsayım (Assumptive) Kipliği:	90
2.1.1.1.3.1 -sA.....	91
2.1.1.1.3.2 Sanki.....	100
2.1.1.1.3.3 Güya	101
2.1.1.1.3.4 Acaba	101
2.1.1.1.3.5 Diyelim ki.....	101
2.1.1.1.3.6 Zannet-	102
2.1.1.1.3.7 Farz et-	102
2.1.1.1.3.8 Anlamsal Olarak	103
2.1.1.2. Kanıt Kipliği (Evidential Modality):	103
2.1.1.2.1 Aktarım Kipliği (Reported Modality):	104
2.1.1.2.1.1 İkinci elden edinilen bilgi.....	105
2.1.1.2.1.2 Üçüncü elden edinilen bilgi	109
2.1.1.2.1.3 Genel kabul görülen bilgi	111
2.1.1.2.2 Duyum Kipliği (Sensory Modality):	111
2.1.1.2.2.1 Görmeye dayalı	112

2.1.1.2.2.2 Görmeye dayalı olmayan.....	128
2.1.1.2.2.3 Duymaya dayalı.....	134
2.1.2. Eylem Kipliği (Event Modality).....	137
2.1.2.1. Yükümlülük Kipliği (Deontic Modality):	138
2.1.2.1.1 İzin Kipliği (Permissive Modality):	138
2.1.2.1.1.1 -Abil-.....	139
2.1.2.1.1.2 Rica et-, Müsaade et-.....	139
2.1.2.1.2 Zorunluluk Kipliği (Obligative Modality):	140
2.1.2.1.2.1 Mecbur ol-.....	141
2.1.2.1.2.2 Teslim ol-.....	141
2.1.2.1.2.3 Lazım gel-.....	141
2.1.2.1.2.4 İster istemez	142
2.1.2.1.2.5 Yasaklama (prohibition).....	142
2.1.2.1.2.6 Anlamsal olarak	142
2.1.2.1.3 Emir Kipliği (Commissive, Imperative Modality):	143
2.1.2.2. Devinim Kipliği (Dynamic Modality)	146
2.1.2.2.1 Yeterlilik Kipliği (Abilitive Modality):.....	147
2.1.2.2.1.1 -Abil-.....	147
2.1.2.2.1.2 -Abil- olumsuzu	150
2.1.2.2.2 Gönüllülük Kipliği (Volitive Modality):	157
2.1.2.2.2.1 Rica	158
2.1.2.2.2.2 -sA.....	161
2.1.2.2.2.3 Anlamsal olarak	163
2.2. PALMER'IN TASNİFİNDE OLMAYAN KİPLİK İFADELERİ	169
2.2.1. Gerekliklik Kipliği	170
2.2.1.1. -mAII.....	171
2.2.1.2. Öneri.....	172
2.2.1.3. İçsel zorunluluk	172
2.2.2. Heyecan Kipliği.....	174
2.2.2.1. Şaşırma	175
2.2.2.2. Sevinç-üzüntü.....	175
2.2.2.3. Merak	176
2.2.2.4. Korku.....	177
2.2.2.5. Telaş.....	178
2.2.2.6. Öfke-Kızgınlık	179
2.2.3. Pekiştirme Kipliği	180
2.2.3.1. İkileme	184

2.2.3.2. Tekrar.....	188
2.2.3.3. Pekiştirme sözcükleri	197
2.2.3.4. Pek.....	198
2.2.3.5. Bile	203
2.2.3.6. Rağmen.....	207
2.2.3.7. O kadar.....	207
2.2.3.8. Hatta	210
2.2.3.9. En / Hiç	210
2.2.3.10. Müthiş / Fevkalade / Fena.....	212
2.2.4. Soru Kipliği	214
2.2.4.1. Kendine sorulan sorular	215
2.2.4.2. Cevap almak için sorulmayan sorular.....	221
2.2.4.3. Cevap almak için sorulan sorular	228
2.2.5. Şefkat Kipliği.....	246
2.2.5.1. -cİğİm	246
2.2.5.2. -cAğİz.....	248
2.2.5.3. Zavallı.....	249
2.2.5.4. Mini mini, Yavrum.....	249
SONUÇ.....	251
KAYNAKÇA	259

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bağlı Sözce	14
Tablo 2: Kopmuş Sözce	16
Tablo 3: İslam Mantıkçıların Kelam Sınıflandırması	21
Tablo 4: İslam Mantıkçıları Kelam Sınıflandırması.....	24
Tablo 5: Comrie'nin Görünüş Sınıflandırması	31
Tablo 6: George H. Von Wright 1951'in Kiplik Sınıflandırması	36
Tablo 7: J. Nordström (2010)'ın Yardımcı cümle kipliği sınıflandırması	37
Tablo 8: Palmer (2001)'in Kiplik Sınıflaması.....	40
Tablo 9: Halide Edib Adıvar Eserleri	50
Tablo 10:Palmer'in Kiplik Sınıflandırması.....	58
Tablo 11: İhtimal Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	60
Tablo 12: Handan'daki Çıkarım Kipliği Tasnif Tablosu	71
Tablo 13: Varsayım Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	91
Tablo 14: Handan'daki Aktarım Kipliği Tasnif Tablosu.....	105
Tablo 15: Handan'daki Duyum Kipliği Tasnif Tablosu.....	112
Tablo 16: İzin Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	139
Tablo 17: Zorunluluk Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	140
Tablo 18: Yeterlilik Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri	147
Tablo 19: Gönüllülük Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	158
Tablo 20: Palmer'ın Tasnifi Dışındaki Kiplikler	169
Tablo 21: Gereklilik Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	170
Tablo 22: Heyecan Kipliği'nin Handan'daki Anlam Alanı	175
Tablo 23: Pekiştirme Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri	180
Tablo 24: Handan'daki Soru Kipliği Tasnif Tablosu	214
Tablo 25: Şefkat Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri.....	246
Tablo26: Palmer'a göre Handan Romanındaki Kiplikler ve İşaretleyicilerin Durumu	252
Tablo 27: Palmer'ın Sınıflaması Dışında Handan Romanındaki Kiplikler ve İşaretleyicilerin Durumu	254

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nesnel ve Öznel Kiplik	10
Şekil 2: Sözceleme	13
Şekil 3: Bildirişim Şeması	18
Şekil 4: İslam Mantıkçıları Kiplik Sınıflandırması	20

“Türkçeyi söyleyip yazmak için en ufak bir istek beslenmemiş olsa dahi bir Türkçe grameri okumak bile gerçek bir zevktir. Kiplerdeki hünerli tarz, bütün çekimlerde egemen olan kıyasilik yapımlarda baştan başa görülen saydamlık, dilde pırıldayan insan zekasının harikali kudretini duyanlar hayrete düşmekten kendilerini alamazlar. Bu öyle bir gramerdir ki bir billur kovan içinde bal peteklerinin oluşunu nasıl seyredebilirsek onda da düşüncenin iç oluşlarını öyle seyredebiliriz.”

Max Muller¹

GİRİŞ

KONU

Batı’da, 20. Yüzyıldan itibaren geliştirilen metin analiz yöntemlerinin, Türkçe edebî eserlerde uygulamasını yapmak amaçlanmıştır. Halide Edip Adıvar’ın, *Handan* romanı böyle bir uygulama için seçilerek “Kiplikler” ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada incelenen ve kiplikler bağlamında örnekler seçilerek daha ayrıntılı olarak ele alınan, Halide Edip Adıvar’ın, *Handan* başlıklı romanı, mektuplardan oluşan bir eserdir. Bu eser, Türkiye Türkçesindeki kipliklerin tespiti açısından eserdeki duygu yoğunluğu sebebiyle daha özgün olacağı düşünülerek seçilmiştir. Çalışmada kullanılan Palmer (2001)’ın tasnifi doğrultusunda inceleme yapılmış bunun yanında eserde karşılaşılan fakat Palmer’in tasnifinde olmayan Gereklilik, Heyecan, Pekiştirme, Soru ve Şefkat olmak üzere beş kiplik, *Handan* romanında tespit edilmiş ve incelenmiştir.

AMAÇ VE ÖNEM

Türkoloji çalışmalarında, metin üzerindeki incelemeler çoğunlukla dilbilgisel boyutta yapılmaktadır. Kiplik üzerine yapılan çalışmalar son zamanlarda artış göstermekle birlikte Türkiye Türkçesinin özelliklerini yansıtan edebî bir eserin

¹ Akt; Tahir Nejat Gencan (1973), *Geniş Zaman Kipi*.

tamamının kiplikler bağlamında değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmada, evrensel dilbilim ölçütlerinde “Kiplik” konusuna odaklanılarak, metin analiz yöntemleriyle, bir edebî eserin incelenmesi amaçlanmaktadır. Handan, mektuplardan oluşan bir romandır. Bu roman, dil özelliği ve duygu yoğunluğu bakımından kiplikleri daha iyi yansıtacağı düşünülmüş ve seçilmiştir.

Araştırma, özellikle Batı’da gelişen akım ve yöntemlerin Türkçe üzerinde uygulanması yönünden önemlidir.

YÖNTEM

Çok sayıda kiplik sınıflandırması vardır. Daha önemlisi, kiplik tiplerinin bu sınıflandırmalarda bakış açısına göre çok farklı kategoriler altında incelenmiş oldukları görülmektedir. Hatta aynı sınıflandırma içinde aynı kiplik, farklı başlıklar altında yer alabilmektedir. Bunun sebebi, aynı dil biriminin farklı işlevler yüklenmesidir. Şimdiki zaman eki nasıl gelecek zaman ekinin yerini tutuyorsa kipsel bir ifade de farklı kiplikleri ifade edebilmektedir. Bu durumda, bu çalışmada kullanmak üzere, yapılan çeşitli sınıflandırmalar içinden Palmer (2001)’in sınıflandırması, daha geniş bir çerçeve sunduğu için temel alınmıştır. Öncelikle üzerinde çalışılacak metnin orijinal olması kaygısıyla ilk önce Handan romanının en eski basımına ulaşılmaya çalışıldı. Bulunabilen en eski basım, üçüncü basım olmuştur. Handan romanının eski yazılı basımıyla Latin harfli basımı mukayese edilmiştir. Eski yazılı metne ağırlık verilerek Latin harfli metine aktarılırken oluşmuş olan kelime hataları², eksiklikler³ ve yanlış anlamalar büyük oranda düzeltilmiştir. Daha sonra Handan romanındaki tüm cümleler tek tek ele alınarak kiplikler bir bütün halinde tespit edilmiş ve fişlenmiştir. Tespit edilen kiplikler, Palmer’ın kiplik kategorilerine göre tasnif edildikten sonra, Palmer’ın sınıflandırmasına yerleştirelemeyen kiplikler ayrı bir başlık altında sunulmuştur. Yapılan tasnifden sonra, her bir kiplik grubu kendi içinde işaretleyicilerine göre gruplandırılmış ve fişler tekrardan ele alınmıştır. Bazı kiplik

² Örneğin: Can Yayınlarının 2. Basımında sayfa 190’da bulunan “....masanın üstünde duran kedi....” cümlesindeki kedi, eski harfli metinde kandil olarak geçmektedir.

³ Örneğin: “Sana bir şey rica edeceğim. Senden uzak olduğum dakikalar, hususıyla başka kadınlar yaşadığım zamanlar senin kokunu koklamaya, senin yürüyüşünü görmeye, senin vücudunu saran ahenkdar ince şeylerin o kadar şayan-ı arzu ve güzel surette düşüşlerini görmeye muhtacım anlarsın ya, kokularından bir şişe gönder. Bir de senin güzel bir gül kurusu fistanın vardı, onun modelini ve kabilse kumaşını al gönder. Gece giydiğin siyah mantonun da o rengini kabilse. Olmaz mı azizem. Hüsnü” paragrafı eski yazılı metinde varken, Can Yayınlarının 2. basımındaki 126. Sayfada bulunmamaktadır.

gruplarında bağlamın fazlaca olan etkisi sebebiyle işaretleyiciler üzerinden değil kendi içindeki anlam ayrılıklarına göre gruplandırma yapılmıştır. Örneğin çıkarım kipliğinde önce işaretleyiciler üzerinden bir tasnif yapılmak istenmiş fakat bağlamın fazlaca etki ettiği görülerek uzun süren uğraş sonucu, *Konuşurun hisleri sonucu yaptığı çıkarım, Konuşurun başkasından edindiği bilgi sonucu yaptığı çıkarım ve Konuşurun kendi bilgisi ve deneyimi sonucu yaptığı çıkarım* şeklinde bir gruplandırmaya gidilmiştir. Bu başlıklar, metnin verdiği anlamlara göre oluşturulmuştur. Ayrıca, Türkçede kullanılan kiplik adlandırmalarında büyük farklılıklar, öznellikler ve belirsizlikler söz konusudur. Anlaşmayı kolaylaştırmak için araştırmada, Türkçe terimlerin yanında uluslararası terimler parantez içinde belirtilmiştir. Bunun yanında çalışmada kuramsal olarak anlatılanların daha açık görülebilmesi için tablolar oluşturulmuştur.

KAPSAM

Çalışma ilk olarak, konu, amaç, önem, yöntem, kapsam ve sınırlılık ve literatür taramasının olduğu *Giriş* bölümünden başlamaktadır.

Çalışmanın *birinci bölümünde* kip ve kiplik kavramının çerçevesi çizilerek, araştırmacıların bu konudaki tanım ve görüşleri derlenmiştir. *Kiplikle ilgili temel kavramlar* başlığı altında ise sözceleme, sözce kavramlarının tanımlarına değinilmiş ve bağlı sözce ile kopmuş sözce Handan romanı üzerinden örnekler verilerek açıklanmış ve konu detaylandırılmıştır. Diğer bir başlık olan, *Türk- İslam Belagatine göre Kiplik* başlığı altında ise günümüzde ele alınan iplik bahsi çerçevesindeki çoğu çalışmada Batı kaynaklarının ele alındığı görülmüş, bu anlamda Türk-İslam dünyasında geliştirilen Belagat, Fıkıh, Kelam ve Mantık bilimlerinin metodolojilerini tanımanın günümüzde yapılan araştırmaları daha ileri götüreceği düşünülmüştür. Görülmüştür ki Türk- İslam mantıkçıları, batı kaynaklı kiplik sınıflamalarından farklı olarak yalnızca konuşanın önerme karşısındaki durumunu değil, muhatabın bilgi hali üzerinde de durmuş ve bir sistem geliştirmiştir. Bu orijinal bakış açısı tezde açıklanmış ve Handan romanından örneklerle detaylandırılmaya çalışılmıştır. Sonrasında kipliğin zaman ve görünüş ile ilişkisi ele alınmıştır. *Kiplik Sınıflandırmaları* başlığı altında ise Batı kaynaklı dilbilimcilerin görüşlerine ve sınıflandırmalarına yer verilmiştir. Önceki çalışmalarda değinilmemiş Fransız dilbilimcilerden, dört dilbilimcinin kiplik sınıflandırmasına da bu bölümde değinilmiştir. Son olarak üzerinde inceleme yapılan Handan romanının yazarı Halide Edib Adıvar'ın hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine

değinilmiş ve Handan romanı özetlenerek roman üzerine yapılan bazı değerlendirmeler de ilave edilmiştir.

İkinci bölümde, Handan romanındaki kiplikler Palmer'ın sınıflandırması (ihtimal, çıkarım, varsayım, aktarım, duyum, izin, zorunluluk, emir, yeterlilik, gönüllülük) doğrultusunda ele alınmış ve hangi işaretleyicilerle kiplik anlamı kazandırıldığı incelenip tablolarla sunulmuştur. Handan romanı kiplik bahsi çerçevesinde değerlendirilirken Palmer'ın sınıflandırmasında kendinde yer bulamayan fakat kiplik olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülen bazı kiplik ifadeler (Gereklilik, Heyecan, Pekiştirme, Soru ve Şefkat) "Palmer'ın Tasnifinde Olmayan Kiplik Sınıflandırmaları" başlığı altında verilmiş ve aynı yöntem ile işaretleyicileri tablolastırılarak sunulmuştur.

Çalışmanın *sonuç* bölümünde ise Handan romanında ele alınan kiplikler ve işaretleyiciler değerlendirilmiş ve Palmer'ın Kiplik sınıflandırmasının Handan romanı bağlamında Türk dili ile olan uyumu yorumlanmıştır. Ayrıca Palmer'da olmayan, bu çalışmada ilk kez ortaya konulan kipliklerin değerlendirilmesi de sonuç bölümünde yer almıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Alan yazın tarandığında son yıllarda kiplik ile ilgili çalışmalara duyulan ilginin arttığı görülmektedir. Bu bölümde konunun açıklanması adına genel bir çerçeve çizeceği düşünülen ayrıca da tezde büyük oranda faydalanılan kaynaklar ele alınmıştır. Bu kaynakların yeniden tanıtılmasına ve özelliklerinin ele alınmasına gerek görülmemiştir. Çünkü özellikle kiplik konusunu ele alan Doktora çalışmalarında bu eserler hep tekrar edilmiştir. Aynı tekrara düşmemek için, tezde doğrudan kullanılan literatür kısaca özetlenmiştir. Bu literatür tarih sıralamasına göre verilmiştir.

Türkiye türkçesinde kiplik ile ilgili ilk çalışma olarak **Dilaçar (1971)**'ın "Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi" adlı çalışması karşımıza çıkmaktadır. Dilaçar'ın uzunca ele aldığı makalesinde kiplik bahsini, kiplik terimini kullanmadan, kip kavramı adı altında ele almış ve konuşurun ruh durumu kadar kip olduğunu ifade etmiştir. **Kocaman (1983)** ise "Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler" adlı makalesinde kiplerin sadece eklerle sınırlanmaması gerektiği, türkçenin anlatım gücüne ve kimi zamanda bağlama önem verilerek edimsel bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği görüşündedir. **Aksu Koç-Slobin (1982)**

“Tense, Aspect, and Modality In The Use Of The Turkish Evidential” adlı çalışması bu alanda önemli bir yer teşkil eder. Diğer bir isim *Erguvanlı Taylan*, “Türkçede Dilbilgisel Kiplikte Olasılık ve Gereklilik” adlı 2018 yılında yapmış olduğu çalışmasında Türkçede dilbilgisel biçimlerden *-Abil*, *-(A/I)r*, *-mAlI* ve *-DIr*’ın anlamları inceleyerek, olasılık ve gereklik kiplik türünü de merkeze almış ve Türkçeye özgü yansıttıkları kiplikler çözümlenmiştir. **Ruhi, Zeyrek ve Osam**, (1997) yılında dokuzuncu dilbilim kurultayında sundukları bildiride, kesinlikle, belki, mutlaka, herhalde ve galiba zarfları üzerinde durarak, kuramsal çerçevede bilgisellik kipliği tanıtılmış ve bu zarfların kiplik özellikleri araştırılmıştır. **Corcu**, (2003) yılında yapmış olduğu yüksek lisans tezinde gereklik kipliğinin belirtilerini tespit ederek cümle içindeki bu belirtilerin nasıl seçildiğini saptamayı amaçlamıştır. 2010 yılında ise çalıştığı doktora tezinde Palmer temelinde ele aldığı çerçevede kipliğin bir alt dalı olan tanıtıcılık (kanıt kipliği)’ı tezinde ele almış ve Plungian’ın tanımları doğrultusunda tezinde işlemiştir. **Kılıç**, (2004) “Kırgız Türkçesinde Bilgi Kipliği: Delile Dayananların Diğer Bilgi Kiplikleriyle İlişkisi” adlı doktora tezinde, delile dayalılık ve bilgi kipliği ile ilgili olarak Kırgız Türkçesi üzerinde çalışmıştır. **Benzer**, 2008 “Fiilde Zaman, Görünüş, Kip ve Kiplik” adlı doktora çalışmasında, zaman eklerinin, kiplik-görünüş ve zaman görevlerinin incelenmesini yapmıştır. **Aslan Demir**, (2008) “*Türkçede İsteme Kipliği: Semantik-Pragmatik Bir İnceleme*”, adlı çalışmasında isteme kipliğini semantik ve pragmatik bakış açısıyla ele alarak, istek kipliğinin anlamsal olarak çözümlemesini yapmış ve işaretleyicilerini örnekler üzerinden açıklamıştır. **Çürük**, (2010) “Olumsuzluk Ve Kiplik Arasındaki İlişki: Bakış Ve Yaklaşımlar” adlı eserinde kiplik ve olumsuzluk arasındaki ilişkiye yönelik bakış ve yaklaşımlara değinilmiş ve kuramsal bir çerçeve çizilmiştir. **Usta**, 2013 yılında yapmış olduğu “Türkiye Türkçesinde Emir Kipliği” adlı doktora tezinde, kavram olarak emri kiplik olarak ele alıp, emir kipliği ile emir arasındaki ilişkiyi incelemiştir. **Hirik**, (2014) “Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri” adlı doktora çalışmasında bilgi kipliklerini incelemiş ve teorik bilginin uygulanmasının yanında bilgi kipliklerinin sınıflandırılması ile ilgili de tekliflerde bulunmuştur. **Kerimoğlu** (2018)’nın Kiplik ve Kip adlı çalışması, kiplik kavramının geniş bir çerçevede tanıtılması bunun yanında çok çeşitli kiplik sınıflandırmalarını ele alması ve kip- kiplik bahsi ile ilgili olarak, bu kavramların tüm yönleriyle incelenmesi bakımından önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. 2011 yılında yayımladığı “Kiplik İncelemeleri ve Türkçe” adlı çalışmanın yenilenmiş 2. Baskısı olarak görülebilir. Çalışma öncelikle

kiplik ve kip kavramlarının çeşitli tanımlarına da yer vererek açıklanması ile başlamaktadır. Kipliğin doğduğu alanlardan bahsedilerek kiplik ile ilgili çalışmalarda benimsenen yaklaşım biçimlerine değinilmiştir. Daha sonra kipliğin diğer fiil kategorileriyle (Zaman, Görünüş) ilişkisi ele alınarak, kiplik ifadeler, kiplik kuramcıları ve kiplik sınıflandırmaları ile ilgili detaylı bilgiler verdikten sonra Türkçe üzerine yapılmış olan kiplik ve kip çalışmalarını, Türkiye Türkçesi gramerlerinde, Türkoloji geleneğinde ve Dilbilim geleneğindeki bakış açıları yansıtılmıştır. Kiplik ile ilgili araştırmacıların başvuru kaynağı olarak görülen Kerimoğlu'nun bu çalışmasının yanında, kipliğin çalışıldığı ve tezde de yararlanılan birçok kaynak elbette vardır. Bu bölümde en temel olan kaynaklardan bazılarına değinmekle yetiniyoruz.

SINIRLILIK

Çalışmada, Handan romanının ilk basımına ulaşmada zorluklar yaşanmış en eski basım olarak bulunan üçüncü basım üzerinden çalışma yürütülmüştür. Kipliklerin tespiti aşamasında bağlamın çok fazla etkili olması, fişleme esnasında kipliklerin tanımlanmasını güç hale getirmiş, bunu en aza indirmek için bazı fişlerde bir önceki ya da bir sonraki cümle parantez içinde verilerek bu sorun azaltılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, standart Türkiye Türkçesini yansıttığı savıyla, Halide Edip Adıvar'ın "Handan" romanı ile sınırlıdır. Çalışma Palmer'ın (2001) kiplik sınıflandırması çerçevesinde; ihtimal, çıkarım, varsayım, aktarım, duyum, izin, zorunluluk, emir, yeterlilik, gönüllülük kiplerinin bir de Palmer'ın tasnifinde olmayan fakat romanın incelenmesi sırasında karşılaşılan; şefkat, gereklilik, soru, pekiştirme, heyecan kipliklerin incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİPLİK VE TEMEL KAVRAMLAR

Fransız dilbilimcilerden Pottier, kiplik üzerine ifade ettiği görüşlerinde, kipliklerin önce tabii sözcelemelerine bağlı olarak, sözceleme kadrosu içinde incelenmek zorunda olduğuna değinir. Yani birinci tekil şahısta, sözceleyen, konuşan “ben”e ait olanlar incelenmelidir. Bütün diğer şahıslar karmaşık problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü sadece “ben”in kiplendirmeden sorumlu olduğunu düşünmektedir (Pottier,1987:415).

1.1. KİP - KİPLİK KAVRAMI VE TANIMI

Batı kökenli kaynaklarda, kip “mood” kiplik ise “modality” terimiyle karşılanmaktadır.

Kip kavramı, Büyük Türkçe Sözlük’te “Fiillerde belirli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında konuşulunun teklik veya çokluk olarak belirtilmiş biçimi, sıyga” şeklinde tanımlanmıştır (Büyük Türkçe Sözlük, 2011: 1444). Türkçede kip, Karabağ’ın da söylediği gibi aslında bir ifadenin kabul edilen veya düşünülen şeklini bize yansıtır, dolayısıyla kip için bir ifade türü denilebilir (Karabağ, 2000: 275). Vardar ise “Eylemin belirttiği oluş karşısında konuşucunun tutumunu, bir başka deyişle, salt bildirmeyle mi yetindiğini yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, koşul, gereklilik, buyrum mu anlattığını gösteren eylem biçimlerinin özelliği” şeklinde tanımlamıştır (Vardar, 1998: 141). Khomutova, kip kavramını genellikle konuşmacının bakış açısıyla, durum ve gerçeklik arasındaki ilişkileri ifade eden fiil kategorisi olarak tanımlamıştır (Khomutova, 2014: 395). Korkmaz ise “Kip, kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareketin, oluş ve kılışın, konuşan, dinleyen veya kendisinden söz edilen açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren bir gramer kalıbı, bir anlatım biçimi” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2009:569). Akerson’un tanımına bakıldığında kip, “Konuşmacının, aktardığı içerik karşısındaki tutumdur. Ne var ki bu tutum birbirinden çok değişik bakış açılarına dayanabilir. Gerçek-gerçek değil, bildirme- istek/koşul-buyruk, niyet, sitem, inanmama, kesinlik, bir olayın gerçekleşmesinin mümkün olması, istenmesi gibi karşıtlıklar açısından

değerlendirilebilir. Gene başka bir ayrım içeriğinin izlenirliği ya da izlenmezliği karşıtlığına dayanabilir” (Akerson, 1994: 82). Aksan’ın tanımı ise şöyledir: “Eylemin bildirdiği devinimin, oluşumun, kılınışın konuşan açısından ne tarzda ne yolda yansıtıldığını gösterir. Bir bakıma açıklamada beliren ruh durumu da denilebilir” (Aksan, 1995: 263).

Öncelikle Türkçe dil bilgisi geleneğinde kip/kiplik kavramıyla ilgili belirgin bir ayrımın ortaya konmadığı yapılan incelemeler neticesinde görülmüştür. İki ifade de kip kavramı altında verilmiştir. Örneğin, Dilaçar; kip kavramını, “fiilin gösterdiği süreç’in (vetire) hangi psikolojik koşullar altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ayrıca ruh durumunu, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam” şeklinde bir açıklama ile ifade etmiştir. Kip kavramının yalnızca ruh durumunu anlattığını ifade ederek, kipin belirli bir morfeme ya da eke bağlı bulunma gibi bir zorunluluğunun olmadığını dile getirir. Bu yönüyle geleneksel dil bilgisi anlayışından ayrılarak, kip kavramının yanlış kullanıldığını ifade eder. Dilaçar, bu tanımı ile kip kavramını sadece şekil olarak değil, anlamsal bir kavram olarak görmüştür. Kiplerin sayısı ile ilgili net bir sayı verilemeyeceğine de değinen Dilaçar, ruh durumu kadar⁴ kip olduğunu ifade eder (Dilaçar, 1971: 107).

Kocaman ise Dilaçar’ın tanımlamasına yakın bir görüşte olup, kip kavramının sadece eklerle sınırlandırılmayacağından bahsederek, dilsel olaylarda bütünlüğün sadece yapısal bir yaklaşımla sağlanamayacağını ifade eder. Dilin yalnızca bir işlevinin olmadığını, toplumsal bir olgu olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve kip kavramının da daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasının gerekliliğine değinir (Kocaman, 1983: 83).

Kiplik, aslında olgusal, gerekli, olası ve (bazen) koşullu önermeler arasındaki ayrımı gösteren ve felsefeden doğan bir kavramdır (Narrog, 2009: 7). Kiplik

⁴ “ Bildiri kipi, kesinlik kipi, tumturak kipi, bağımlılık kipi, şüphe kipi, oylaşım-tereddüt kipi, düşünme-teemmül kipi, öngörü kipi, alışkı kipi, niyet kipi, istidlâl kipi, olanı kabullenme kipi, koşullu kabullenme kipi, belkilik kipi, söylenti kipi, olanaklılık kipi, olanaksızlık kipi, beklenmezlik kipi, hayret kipi, dilek kipi, yakarma kipi, hayır dua kipi, tehdit kipi, buyursama kipi, öze telkin kipi, buyurum kipi, öğüt kipi, birden arzulama kipi, azar kipi, teşvik kipi, sakındırma kipi, nizam-düzen kipi, tahkir kipi, kovma kipi, yasaklama kipi, iddia kipi, alay kipi, beğeni kipi, yönerge kipi, koşul kipi, gerçek dışı kipi, aldanma-zehap kipi, hoşgörü kipi, izin kipi, borç bilme kipi, zorunluluk kipi, gereklilik kipi, irade kipi, bırakım kipi, takdir kipi, tahmin kipi, söylenti gerekliliği kipi, koşullu gereklilik kipi, söylenti buyurumu kipi, kesinli gereklilik kipi, olanaksız koşul kipi, olanaksız dilek kipi, dilek-koşul kipi, söylenti dilek kipi, bileşik buyurum kipi, bileşik dilek kipi vb.” (1971: 107-109) şeklinde kipleri sıralamıştır. Bunların dışında da kip olabileceğini belirtir.

kavramının temeli Aristo (384-322)'nin olasılık ve zorunluluk sınıflandırmasına dayanmaktadır (Kerimoğlu,2011: 10).

Aslan Demir'e göre, "Kiplik, konuşucunun aktardığı bilginin gerçeklik değerine dair yargısını gösteren tahmin, çıkarım, varsayım; gerçekliğe dair delilleri gösteren görsel-işitsel delil, söylenti, genel bilgi, birinci el kişisel tecrübe vb., koşullarına ve gerçekleşme potansiyeline yönelik beklentilerini gösteren zorunluluk, gönüllülük, istek vb. anlam kategorilerinin ifadesini sağlar" (Aslan-Demir, 2008: 18).

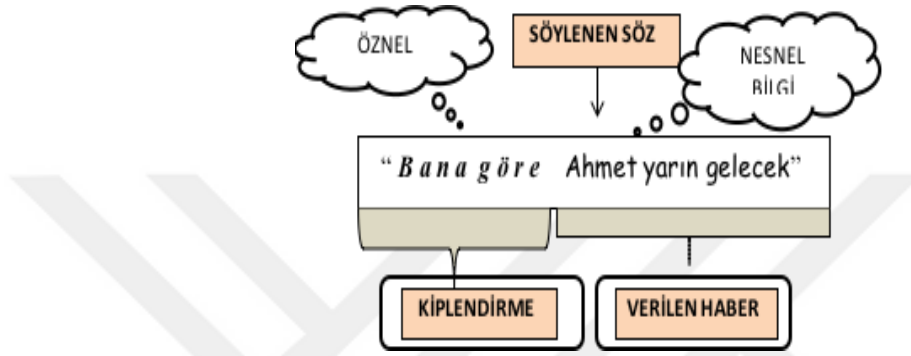
Vardar'a göre kiplik konuşur ile dinleyici arasındaki bildirişimin çeşidine göre cümlelerin içerdiği yapının özelliğidir (Vardar, 1998: 141).

Bybee-Perkins-Pagliuca, kiplik kavramını genellikle önerilen bir tanım ifadesiyle, konuşurun (öznel) tutum ve görüşlerinin dilbilgiselleşmesi şeklinde tanımlamaktadır (Bybee-Perkins-Pagliuca,1994: 176).

"Kiplik, fiil ulamlarından biri olarak değerlendirilmesine karşın sadece fiilin morfolojik işaretleyicileri ile değil, çeşitli sözlük, söz dizimi işaretleyicileri ile hatta parçalar üstü birimlerle bağlama bağlı olarak da ortaya konulabilmektedir" (Çürük, 2010: 59).

Filizok, "*Kiplendiriciler*" başlıklı yazısında, kiplik bahsi çerçevesinde, nesnel ve öznel ifadelerle ilgili olarak, sözlerin oluşumunda yararlandığımız dilin, insanın dünyayı algılamasında yalnızca gerçekleri değil, kendine has görüşlerin, yorumların, heyecanlarının da dile yansıdığını belirtir. Yazısının devamında üretilen bir sözde çoğunlukla öznel ve nesnel tavrın birlikte bulunduğu dikkat çeker. Ve bir sözü tamamen nesnel ya da öznel olarak değerlendirmek yerine, çok öznelinden tamamen nesnele doğru uzanan bir sıralama ekseninde ifade edilebileceğine değinir (Filizok, 2016: 1). Filizok, bir sözün öznellik ya da nesnellik taşıdığı durum ve şartlar üzerine ifade ettiği görüşlerinde, "Sözler doğrudan doğruya kiplendirici değeri taşımazlar, bir söz ancak bağlamları içinde öznel bir anlam kazanır. Bağlam dışındaki bir sözün öznelliğinden bahsedemeyiz. Kelimeler, dilsel yapılar bir cümle içinde, bir sözceleme hali içinde öznel bir anlam kazanırlar. Bununla birlikte öznelliğin kaynaklarından birisi de içinde yaşanılan sosyal hayat ve kültürdür. Sosyal hayattan, kültürden, dilden gelen öznellikler vardır: Mesela bir dildeki renk adları tamamen nesnel değildir, "Sarı" yahut "mavi" her dilde farklı renk tonlarını içine alabilmektedir. Yeşilin bazı tonları bir dilde mavi sayılırken, diğer dilde mavi sayılmamaktadır" (Filizok, 2016: 1-2) demektedir.

Bu tezde ele alınan kiplik bakış açısı ise onun öznel oluşuyla ilgilidir. Konuşan ya da yazan bir kişinin, vereceği bir bilgi, ifade ya da haberdeki kendi öznel tavırlarını ne şekilde ortaya koyduğu ile ilgilidir. Verdiği mesajda kendi öznel tavırlarını yani heyecanlarını, kararsızlıklarını veya duygularını ifade etmesidir. Kısaca konuşanın dile yansıyan bu tavırları kiplikleri ifade eder. Dolayısıyla bir sözcede kipliklerden bahsedebilmek için öznel ifadeler ve bunların nasıl yansıtıldığına bakılması gerekmektedir.

Şekil 1: Nesnel ve Öznel Kiplik⁵

Yukarıda verilen örnekte görüldüğü gibi genellikle bir sözde *kiplendirme* + *haber* şeklinde birbirinden farklı iki element bulunmaktadır. Uzun’un, Smith’ten aktardığına göre, “söylem bağlamlarında yer alan öznel tümceler, metin üreticisine ait zihinsel içerikleri ya da özel bakış açısını ifade eden tümceler olarak kabul edilir ve sunduğu bu içerikle öznelliği, olgu ve olaylara yönelik anlatımsal tutumdan ayrılır. Smith, bir tümcedeki özel sözcüklerin sıklıkla metin alıcısına metin üreticisinin ya da kimi zaman da metin durumundaki bir katılımcının zihninde bulunduğu izlenimi verdiğini” belirtir (Uzun, 2010: 92).

Bu iki kavram arasındaki farklılığa değinmek gerektiğinde ise Benzer’in görüşlerinden yararlanmak uygun düşer. Benzer, bu farklılığı şöyle ifade eder: “Kiplik kavramı kipten farklıdır. Kiplik eklerinin sahip olduğu ekin ikincil ya da üçüncül işlevlerinden biridir. Kip nesnel, kiplik ise öznel bir tutumu yansıtır. Bu sebeple kip sayısı sınırlı, kiplik sayısı ise konuşucu ve dinleyiciye göre tercih edilebildiğinden sınırsız olmamakla birlikte kipe oranla daha fazladır” (Benzer, 2009: 112). Kerimoğlu ise kip ve kiplik arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamıştır: “Kiplik literatüründe aradaki fark üzerinde durulsa da, kip ve kipliğin parça-bütün ilişkisi düzeyinde bir ilişkiye

⁵ Kiplendiriciler, Rıza Filizok.

dayandığını belirtmek gerekir. Temelde bir farklılıktan değil, kapsamlılıktan söz etmek daha doğru olur. ‘Ali burada fotoğraf çekmemelisin.’ cümlesindeki -mAII eki fiile gelerek kiplik anlamlarından birini (gereklilik) işaretlemektedir. Fiile gelen morfolojik bir araç olduğu için kip ögesidir. Ancak bu anlamı işaret etmek için konuşur yalnızca morfolojik araçları kullanmayabilir veya gereklik anlamının alt kategorilerini (zorunluluk, yasaklama, rica vb.) bildirmek isteyebilir. Bu durumda yalnızca morfolojik araçları kullanan ve gereklik olarak adlandırılabilir dar bir semantik alanla değil, daha farklı araçlarla da (tonlama, morfo-sentaks vb.) işaretlenen geniş bir anlam alanıyla karşılaşırız” (Kerimoğlu, 2011: 71).

Kılıç, kip ve kiplik bahsiyle ilgili olarak kipliğin “Sadece fiilin morfolojik kip biçimleriyle değil, iddia, soru, istek, şart gibi değişik cümle türleriyle de doğrudan ilgili olduğunu belirtir bunun yanında semantik bakımdan da kesin bilgiden şüphe ve olasılığa, gerçekten gerçek dışılığa uzanan geniş bir anlamlar yelpazesinin olduğunu” belirtir (Kılıç, 2004: 2).

Türkçede dilbilgisinde, gereklik, emir, istek ve dilek-şart olmak üzere dört kip bulunmakta ve bu dört kip için de kalıp işaretleyiciler bulunmaktadır. Kiplik kavramı için ise kip kavramında olduğu gibi kalıp işaretleyiciler yoktur. Konuşur gerek eklerle gerekse sözlüksel ifadelerle duygu, istek ve düşüncelerini verebilmektedir. Bu anlamda kiplik ifadesi gramatikal bir yapıdan ziyade anlamsal bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. KIPLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.2.1. Sözceleme / Sözce Tanımı

Sözce (Uttarance) terimini, Vardar Açıklamalı Dilbilimleri Terimleri Sözlüğünde, “Bir konuşucunun ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem” (Vardar, 1998: 189) şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım görüldüğü gibi klasik dilbilime aittir.

Filizok’a göre ise sözce, sözcelemenin sonucu ortaya çıkmış olan bir ürün olarak ele alınmalıdır. Örnek vermek gerekirse, verilen bir mesaj, yazılan bir metin ya da edebî eser birer üründür ve artık onu söyleyenden ya da söylenildiği zamandan ve mekândan bağımsızdır ve bağımsız bir söz olgusu olarak değerlendirilmelidir (Filizok, 2010: 2).

Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa, söylenen sözlerin yahut sözcenin aynı görünse de iki farklı hali vardır. Bu suyun sıvı ve buz haline benzer, aynı su karşımıza sıvı ve buz olarak nasıl farklı hallerde çıkıyorsa sözün de iki farklı hali vardır: Söz, sözceleme anında bu anın şartlarına bağlıdır, aynı söz başka bir yerde tekrarlandığında ilk söylendiği yer ve zamanın bütün şartlarını ifade etmez.

Yapılan bu açıklamalardan sonra sözce ve cümle arasındaki ayrıma değinmek gerekmektedir. Kıran bu farkla ilgili olarak, ilk önce sözcenin somut olduğuna değinmiş ve bunun yanında herhangi bir sözcelem durumu içinde gerçek bir kişi tarafından söylenmiş, yazılmış olması gerektiğini dolayısıyla da sözcenin tek olduğunu ifade etmiştir. Kıran konuyu bir örnekle de somutlaştırarak şöyle açıklamıştır: Örneğin, “Üniversitede bir öğretim elemanı odasının kapısının çalındığını duyduğu zaman, Girin! diyebilir. Bu koşullarda söylediği dilsel gerçeklik, bir sözcedir. Kapıyı çalan kişi, öğretim elemanını işitmeyip kapıyı çalmayı sürdürürse, ona tekrar, Girin! diyebilir. Ancak birkaç saniye sonra söylenen belki biraz sabırsızlık, hafif bir kızgınlık içeren yeni ve ikinci bir sözce olarak, birincisinden farklıdır. Bununla birlikte, bu iki sözce de *Girmek* fiili, emir kipi ve ikinci tekil şahıs ekinden oluşan aynı Girin! tümcesini kullanmaktadır” (Kıran, 1999: 97).

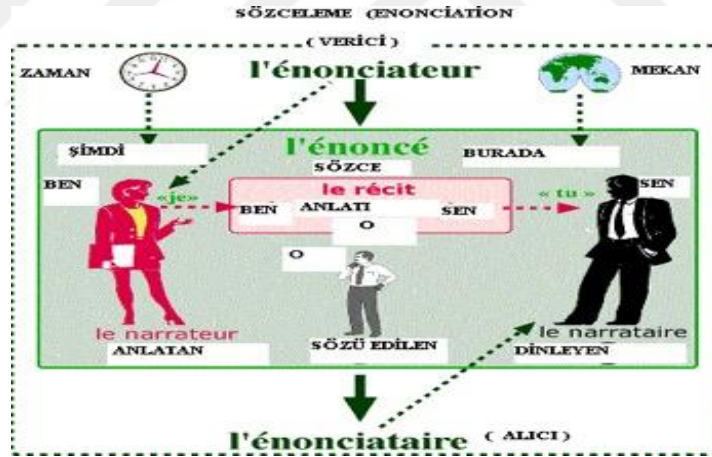
Akşehirli ise sözce ile cümle arasındaki farkı şu şekilde açıklamıştır: “Dil, bir sözceleme öznesinin kendisini -ben, şimdi, burada- eksenine yerleştirerek dilsel üretime geçmesi ile söyleme dönüşür. Dilbilgisinin kuramsal “cümle” anlayışından farklı olan sözcenin, dilbilgisindeki söz dizim kurallarına uyması beklenmez. Sözcenin bıraktığı dil bilgisel boşluklar sözceleme durumu ile tamamlanır.” (Akşehirli, 2011: 14). Akşehirli yapmış olduğu açıklamasına ilave olarak bir örnek üzerinden sözce ve cümle arasındaki bir farka daha değinmiştir. Örneğin; “Aynı odada bulunan iki kişiden biri, *bugün hava çok güzel* diyor; diğer kişi de, *bugün hava çok güzel* diyor. Bu durumda bu odada tek bir cümle söylenmiş, buna karşın iki ayrı sözce üretilmiştir.” (Akşehirli, 2011: 14) şeklinde açıklamada bulunan Akşehirli, kurulan cümlelerin aynı olmasının yanında cümleyi kullanan kişilerin farklı olduğunu söyleyerek, bahsetmiş olduğu sözceleme unsurlarından birinin değiştiğini ifade eder. Böylece aynı cümle fakat iki farklı sözce olduğuna değinir.

Sözceleme (İng.; Enunciation) Kıran’a göre: “Bir sözce üretme edimi, bireyin sözcelemleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirme edimidir. Bir başka deyişle, gerçek yaşamda iletişimi kolayca kuramsal şemalara indirgeyemeyiz; çünkü iletişim dinamik ve somut bir durumda gerçek kişilerin yer aldığı bir ortamda gerçekleşir. İşte

bu koşullar altında düşünülen iletişime sözceleme adı verilir; kısacası, sözceleme kullanım halindeki dille gerçekleşen bir iletişimdir” (Kıran, 1999: 94).

Akşehirli, sözceleme kuramı için “Sözceleme kuramı, ‘sözceleme durumu’ adı verilen ve bir dilsel üretimin kim tarafından, kime hitaben, ne zaman ve nerede gerçekleştirildiği sorularına verilen cevaplarla belirlenen öğelerin, bu dilsel üretimdeki yerini, bir başka deyişle üretilmiş sözcelerde sözceleme durumunun izini inceler.” demektedir (Akşehirli, 2011: 13).

Filizok ise sözceleme terimini şu şekilde tanımlamıştır: “Sözceleme, bir sözün belli bir zaman ve mekânda üretilmesi olgusudur. Belli bir kişi, belli bir anda, belli bir yerde, belli bir dinleyiciye karşı belli bir söz üretir. Sözceleme hali denilen bu olgu; *Söyleyen, Dinleyen, Zaman, Mekân ve Mesaj* olmak üzere beş unsuru ifade eder. Kısaca sözceleme, sözün söyleniş şartları içinde kavranmasıdır. Sözceleme kavramı şöyle bir düşüncenin ürünüdür: Ortada bir söz varsa orada mutlaka konuşan birisi ile dinleyen birisi vardır ve bir de kendisinden söz edilen bir konunun bulunması gerekir. Böyle bir bağlamda ifade edilen mesaj yani söz, sözcce adını alır” (Filizok, 2010: 1).

Şekil 2:Sözceleme⁶

1.2.2. Bağlı Sözce-Kopmuş Sözce

Bağlı sözce (İng.; Connected Utterance) terimi, Filizok’a göre sözceleme anının en az bir izini taşıyan sözcedir. Bağlı sözcede, konuşur ve dinleyici aynı sözceleme ortamını paylaşır ve bunun yanında konuşulan sözde ifade edilenler de bulunan ortama dair izler taşır (Filizok, 2010: 2).

⁶ Guy Spielmann’ın “Documents Pédagogiques”inden alınmıştır, Akt: Rıza Filizok

Bağlı sözceyi, incelenen ‘Handan’ romanından örneklerle açıklamak gerekirse;

⇒ **Benim burada** artık bir işim kalmamış öyle ise, Paşa! (Sf: 96)

Bu cümlede bulunan ‘burada’ ve ‘benim’ kelimelerinin içerdiği anlamın, o an konuşulan yere ve kişiye ait olduğu söylenilebilir. Şöyle ki, aynı cümleyi başka bir yerde, başka bir kişi söylemiş olsaydı, o zaman ‘burada’ ve ‘benim’ kelimelerine başka anlamlar yüklenecekti. Romandaki bağlama göre örnekteki cümle değerlendirildiğinde, cümlede yer alan ‘benim’ kelimesi Server’i, ‘burada’ kelimesi ise Hüsnü Paşa ile karşılaştıkları yolu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu cümle içinde geçtiği zaman, mekân ve konuşuculara yani sözceleme anına bağlı bir sözcedir.

Tablo 1: Bağlı Sözce⁷

Kopmuş sözce (İng.; Separate Utterance) terimi, söylenilen sözün söylendiği zaman, mekân gibi o ana ait belirtilerden yani sözceleme anından kopuk olan sözleri ifade etmektedir. Filizok, sözcede ifade edilen zaman ile ilgili olarak bağlı ve kopmuş sözcenin referans noktalarının farkına değinmiştir. Bağlı sözcede ifade edilen zaman konuşma anının içinde bulundukları an olduğundan öncesi ya da sonrasının ifade

⁷ Rıza Filizok. Bağlı sözce, Kopmuş sözce

edildiği referans noktası şimdiki zamandır. Kopmuş sözcede ise durum değişmektedir. Kopmuş sözcede konuşulan sözün, konuşulan zamana ait izler taşımadığı göz önüne alındığında referans noktası olarak kabul edilen zamanın, görülen geçmiş zaman olduğu görülmektedir. Diğer zamanlar görülen geçmiş zaman merkezinde düzenlenir. Çünkü bağlı sözcede konuşan anın içindeyken, kopmuş sözcede böyle bir durum söz konusu değildir. Bunun yanında atasözleri, deyimler ya da herkes tarafından kabul edilen kalıplaşmış bilgiler de kopmuş sözce bağlamında değerlendirilmektedir. Onlar her ne kadar sözceleme anından izler taşıyor gibi görünse de bir sözceleme anının içinde olduğundan kopmuş sözce olarak değerlendirilmektedir (Filizok, 2010: 3).

Kopmuş sözceyi, incelenen ‘Handan’ romanından bir örnekle açıklamak gerekirse;

⇒ 2. Bilir misin, bunların sokakta İngilizce konuşmalarına ben itiraz ederdim de sen, “Kendi aralarında, ne var?” derdin. (Sf: 9)

Handan romanından verilen yukarıdaki örnek cümlede; Refik Cemal, arkadaşı Server’e yaşadıkları bir konuşmayı hatırlatmaktadır. Örnek cümlelerin yazıldığı tarih 14 Mart 1902 iken, tırnak içinde verilen söz bu tarihten çok daha önceki bir günde söylenmiştir. Tırnak içindeki cümlelerin söylendiği zaman ile ilgili olarak metinde ‘Senin bize hafta başında geldiğin zamanlar’ ifadesi verilmiştir. Bu söz o zamanlara ait bir söz olduğundan, söz o zamandan koparılmış ve 14 Mart 1902 tarihine getirilmiştir. Zaman açısından bir değerlendirme yapıldığında ise görülen geçmiş zamanın kullanıldığı görülmektedir. 1. örnekte verdiğimiz cümledeki gibi konuşur o anın içinde iken 2. örnekte ise bahsedilen an geçmiş zamana ait bir ifadedir.

Tablo 2: Kopmuş Sözce⁸

	SÖZCELEME ANINDAN KOPMUŞ SÖZCE	
	SÖZÜN SÖYLENME ŞARTI: ZAMAN:14 Mart 1902 MEKAN: KUZGUNCUK SÖYLEYEN:REFİK CEMAL DİNLEYEN: SERVER	
	Söylenilen Söz: "Bilir misin, bunların sokakta İngilizce konuşmalarına ben itiraz ederdim de sen, "Kendi aralarında, ne var?" derdin".	

Tabloda belirtilen sözün söylenme şartı ile tırnak içinde verilen sözün üretilme zamanı aynı olmadığından, tırnak içinde verilen söz kopmuş sözcedir.

Handan romanı, mektuplardan oluşan bir eserdir. Bu bölümde ele alınan bağlı ve kopmuş sözce bahsi ile ilgili olarak da yukarıda konu ile ilgili olarak verilen bilgiler ışığında mektupların, bağlı ve kopmuş sözce olma durumları ile ilgili olarak, mektuplar, yazar kişiye göre bağlı sözce olurken mektubu alan kişi bakımından kopmuş sözce olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, birisi mektupta ‘Burada havalar iyi’ diye yazdığında o yer, mektubun yazıldığı yerdir, mektubun gittiği şehir değil. Mektubu alan kişi için ise ‘Burada ‘sözü artık kopmuş bir sözcedir.

1.3. TÜRK-İSLAM BELAGATİNE GÖRE KIPLİK

Çağdaş araştırmalar, dil ve anlam incelemelerinde kip kavramının merkezî bir yer tuttuğunu göstermektedir. Türk araştırmacıların bu önemli ve pek çok güçlük çıkaran konuyu bütün boyutlarıyla ve gereği gibi inceleyebilmek için Batı kaynakları kadar eski belagat, mantık ve fıkıh kuramlarından da yararlanmasında büyük faydalar vardır. Çünkü dilbilim çerçevesinde bağlı kipler konusunun geçmiş yüzyıllarda Batı dünyasında ve İslam dünyasında ele alınışı oldukça farklı olmuştur. VIII. yüzyıldan

⁸ Rıza Filizok. Bağlı sözce, Kopmuş sözce- <http://www.ege-edebiyat.org/docs/545.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

itibaren Türk ve İslam dünyasında geliştirilen dil, belagat, kelam ve fıkıh bilimleri bazı konularda sınırlı da olsa genel olarak çok gelişmiş bir dilbilimi, bildirişim ve semiyotik teorilerine sahip bulunuyordu. Batı dünyasında bu teoriler ancak XIX. ve XX. yüzyıllarda çağdaş dilbilimin, semiyotiğin, pragmatiğin vb. ortaya çıkışından sonra fark edildi, bu sahalarda çok büyük gelişmeler sağlandı. Bundan dolayı dil ve anlam araştırmalarında günümüzde yararlanılabilecek iki zengin kaynaktan birisi eski dil, belagat, kelam, mantık ve fıkıh bilimlerinin metodolojileri, birisi de Batı’da geliştirilen çağdaş dilbilim, semiyotik, pragmatik gibi bilimlerdir. Bu iki kaynak birbiriyle çelişir halde değil, her konuda birbirini tamamlar mahiyettedir. Yani kipler konusunda daha tam bir fikre ulaşmak için bu iki kaynağın göz önünde bulundurulması araştırmaları daha ileriye götürmeye yardımcı olacaktır.

Tarihî dil araştırmaları ile modern dilbilim arasında önemli farklar bulunmaktadır. Peki, tarihî dil araştırmaları ile modern dil araştırmaları arasında ne gibi bir fark vardır? sorusu sorulursa burada ilk olarak, dilin mahiyeti hakkındaki anlayışın değiştiği söylenebilir. Eskiden sadece metinlere, özellikle de dinî metinlere dayalı bir dil analizi söz konusu iken Saussure’ün dilin bir sistem olduğu, sözün ise o sistemin uygulaması olduğu görüşü ile birlikte dil ve söz arasındaki ayırım dikkati çekmiştir. Bunun yanında, semiyotik ve pragmatik bilim dallarının da kurulmasıyla dil, bağlamı içinde incelenmeye başlanmıştır. Artık sözün nerede, kim tarafından, hangi şartlarda, niçin, nasıl söylendiği önem kazanmıştır.

Burada Jakopson’un sözlü veya yazılı bir iletişimdeki altı temel elementinin verilmesi yerinde olacaktır. İslam fıkıhçıları ve belagatçilerinin, sadece Jakopson’un altılı tablosunda yer alan alıcı (muhatap) ile görüşlerine değil altılı tasnifin altısı ile ilgili oldukça ilgi çekici görüşleri ve kuramları da bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada eski mantık ve fıkıh bilimlerinin kip araştırmalarına çok büyük katkı yapacak mahiyette olduğunu göstermekle yetinilmiştir.

Aşağıda verilen bildirişim şeması kısaca açıklandığında; *verici*, konuşan yani mesajı veren taraf iken, *alıcı*; dinleyici yani mesajı alan taraftır. *Nesne*, sözü edilen varlıktır. Nesneler, hal ve metin nesnesi olarak ikiye ayrılabilir⁹. Bunlardan hal nesneleri bildirişim esnasında var olan, kendisinden bahsedilen nesneler, metin nesneleri ise bildirişim esnasında olmayan fakat anılan nesnelerdir. *Mesaj* verici tarafından alıcıya gönderilen bilgidir. *Kanal* bu mesajı vericinin alıcıya hangi yolla

⁹ Rıza Filizok, Dil İle Bildirişimin Temel Elementleri <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=679>. (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

ilettiğini ifade eden kanallardır. *Kod* ise verici ve alıcının ortak olarak anlaşılabildikleri dildir.

Şekil 3: Bildirişim Şeması¹⁰

Bu bilgilerden yola çıkılarak İslam belagatçileri ve fıkıhçıların metodolojisine bakıldığında, Kur'an'ı daha iyi anlamak ve değerlendirebilmek için bu metodolojiyi bin yıl önceden kullandıkları görülmektedir. Örneğin, Peygamberin bir sözünü anlayabilmek için sahabelere soruyorlar; Peygamber bu sözü niçin, hangi olay üzerine söyledi? Buradan anlaşıldığı üzere dil çıplak ve tek başına ele alınmıyor, dış bağlam hesaba katılıyor. Bu anlamda İslam mantıkçılarının ve belagatçilerin incelemeleri, edinilen bilgilerin geliştirilmesinde önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰ Roman Jakobson.

“‘Modalite (cihet/kiplik), önermenin yüklemine bitiştirilen, ağızdan bir defada çıkan sestir ve önermenin yüklemine, önermenin konusuna yükleme keyfiyetine delalet eder’ (Farabi). ‘Modalite, yüklem konuya olan nisbet ve bağlantısının derecesini göstermek için, önermenin üç elemanına eklenen bir lafızdır’ (İbn Sina). Son dönem mantıkçılarından Ahmet Cevdet (1823-1895) ise modaliteyi şöyle tanımlamaktadır: ‘Bir önermede bazen konu ile yüklem arasındaki nisbet bir kayıtlı kayıtlıdır; önermenin doğruluğu o kaydın doğruluğuna bağlıdır. ‘İşte o kayda önermenin modalitesi, denir.’ (Akt; Çapak, 2004: 144).

Bizdeki kiplik çalışmaları, genel olarak, incelenen Handan romanında ele alındığı gibi Batının yapmış olduğu tasniflere dayanmaktadır. Türk-İslam mantıkçılarının kiplik hakkındaki görüşlerini özet olarak ortaya koyma çabası sonucunda, Rıza Filizok’un “Mantık Kiplikleri” başlıklı yazısında da belirttiği gibi eski İslam mantıkçıların, görüşlerine göre, Mütেকaddimin ve Mütעהhirin şeklinde ikiye ayrıldıkları görülmüştür. Mütেকaddimin kiplikleri üç başlık altında ele almıştır;

- i. Zorunluluk (Vacib)
- ii. İmkan (Mümkin)
- iii. İmtina (Muhal)

Mütעהhirin diye adlandırılan sonraki mantıkçılar ise fiil ve devamlılık kipliklerini de ekleyerek dört kiplik olduğunu kabul ederler. “İnsan ve Tanrı nedir? sorusu bir anlam olarak çeşitli şekillerde tanımlanmışken kelim ilmi, İnsan ve Tanrı ne değildir? sorusunun cevabını da aramıştır. Vacib, mümkün ve muhal kavramları bu soruların cevabını anlamada insana yardımcı olan birer vasıta. Muhal de bunlar içerisinde ne değil? sorusunun cevabını bulmada kolaylık sağlamaktadır.” (Çelik, 2016: 461).

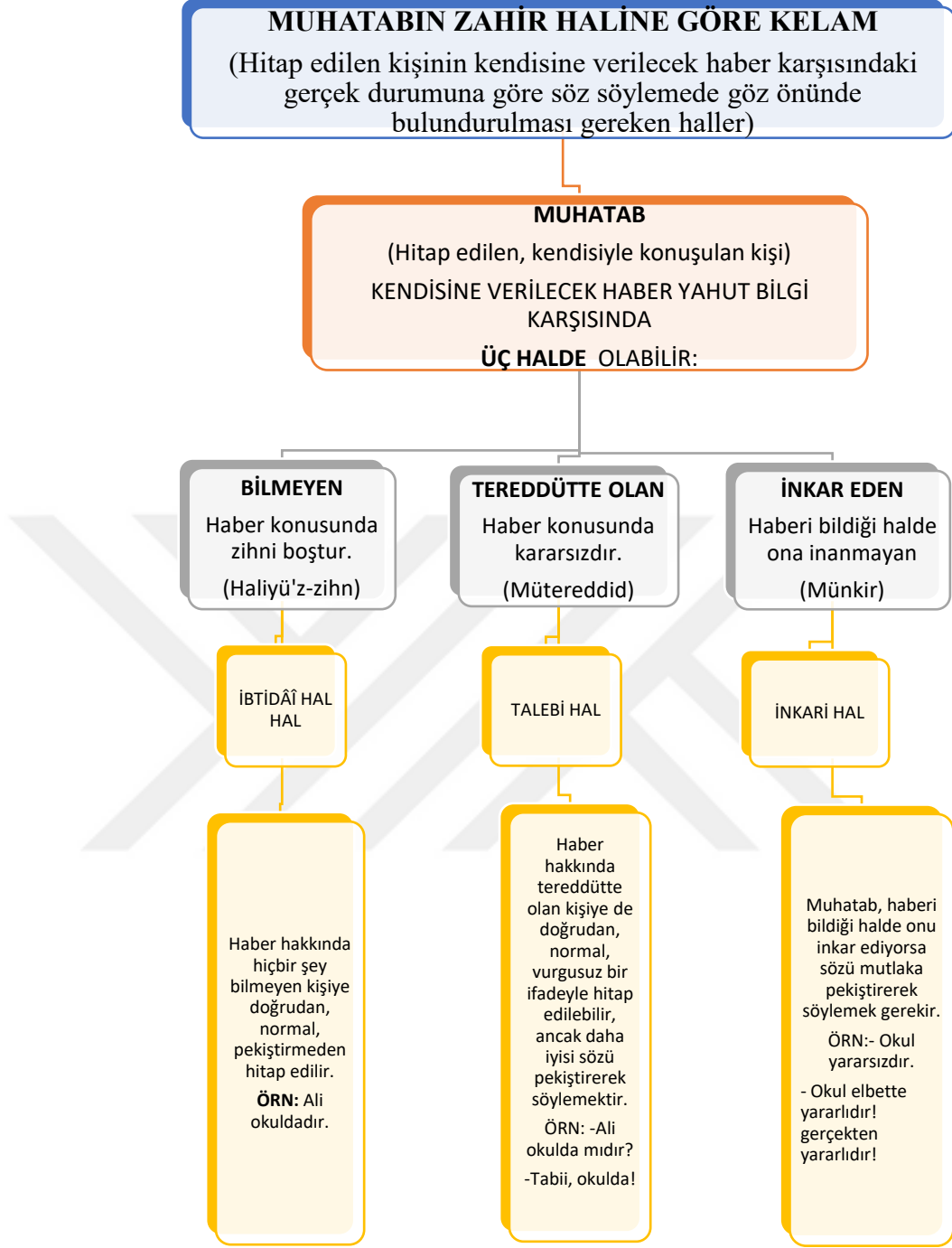
Şekil 4: İslam Mantıkçıları Kiplik Sınıflandırması¹¹

“Kelamda, ‘imkansızın’ karşılığının gösterilmesi açısından ele aldığımız muhal kavramı, vacib ile mümkün arasında bir kavramın oluşması gerektiğini akla getirmektedir. Yani zorunlu varlık olarak vacib varsa onun mukabilinde mümkün olmakta ve bu iki kavram “neliği” göstermektedir. Bir şeyi tanımlamak hem neliğe hem de ne değillikle olmaktadır. Yani varlık her ne kadar tanım yapılamayacak kadar açık-seçik bir şey olarak düşünülmüşse de yine mantıksal tanım çerçevesinde cins ve fasıllara ayrılmış; vacib ve mümkün, varlığın fasılları haline gelmiştir. Tanımın ağıyarını mani olması gerektiğinden başka bir kavrama daha ihtiyaç duyulmuştur ki o da, muhal’ dir.” (Çelik, 2016: 476-477).

Filizok (2016), Türk-İslâm mantıkçılarının orijinal bir bakış açısına sahip olduklarını belirtir. Yapılan Batı kaynaklı kiplik sınıflandırmalarında, hep konuşanın önerme karşısındaki durumu değerlendirilirken, İslâm mantıkçıları bunun yanında *muhatapın bilgi hâli* üzerinde de (hitap edilen kişi) sistematik düşünceler geliştirmişlerdir. Filizok bu konuyu şu şekilde tablolastırarak net bir biçimde ifade etmiştir:

¹¹ Rıza Filizok, Mantık Kiplikleri

Tablo 3: İslam Mantıkçılarının Kelam Sınıflandırması¹²

¹² Rıza Filizok, Mantık Kiplikleri

Yukarıdaki tabloda verilen “Muhatabın zahir haline göre kelim” bahsi ile ilgili olarak incelenen Handan romanından da örnek vererek konuyu biraz daha netleştirelim;

⇒ İBTİDÂÎ HAL

(Neriman, nişanlısı Refik Cemal’e Handan hakkında bilgi verirken, Handan’ın üvey annesi, vereceği haber hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan Refik Cemal’e, Handan’ı şu şekilde tanıtır;)

-İnanmayınız Refik Bey, Handan her şey olabilir, akıllı bir kızdır, fakat güzel değildir, diyordu.

Sf:12

Handan’ın üvey annesi, muhatabının hiçbir bilgiye sahip olmamasından yola çıkarak, normal bir biçimde, pekiştirme ifadesi kullanmadan yalnızca muhatabını bilgilendirmeyi amaçlamıştır.

⇒ TALEBÎ HAL

(Nazım, Handan’a ders vermek için konağa gelmiştir. Mütereddit bir ifadeyle Handan’ı süzerek onu tanımak için sorular sorup onu incelemektedir. Bu halin farkında olan Handan kendisine sorulan soruya şu şekilde cevap vermiştir;)

-Musiki sever misiniz Handan Hanım?

- Pek çok.

Sf:47

Handan, muhatabının tereddütlü olmasından ve kendisini bilgisiz göstermek istemediğinden dolayı karşı tarafa cevap verirken pekiştirme ifadesi kullanmıştır.

⇒ İNKARÎ HAL

(Refik Cemal’in, nişanlısı Neriman’ın Handan’ı çok fazla sevmesinden hoşnut olmayan bir tavrı var. Refik Cemal, Handan’ı sevmeyi inkar ediyor.Bu durum karşısında Neriman’ın Refik Cemal’e verdiği cevap şöyle;)

- Refik Bey Handan’ı sevmiyor musunuz?

- *Niçin?*
- *Çünkü ben severim de onun için. Hem görsen mutlak, mutlak seversin, onu herkes sever.*

Sf:13

Neriman, muhatabının durumu inkar edip, reddettiğini bildiği için onu ikna edebilmek için daha kuvvetli bir biçimde pekiştirme ifadeleri kullanarak muhatabını ikna etmeyi hedeflemiştir.

Yukarıda romandan örnekler verilen üç halde de konuşur, karşındaki muhatabının durumuna göre tavır almış ve konuşmasının dozunu ona göre ayarlamıştır.

Türk-İslam belagatçilerinden Ahmet Cevdet Paşa, “Belagat-i Osmaniyye”sinde, Kelam başlığı altında önce kelamın tanımını yapmış daha sonra kelamı ikiye ayırarak bir tasnif yapmıştır. Cevdet Paşa’nın vermiş olduğu bu bilgiler kiplik bahsiyle ilgili olduğu düşünülerek açıklanacaktır: Cevdet Paşa’nın Belagat-i Osmaniyyesi’nde geçen kelam bahsi şu şekilde tanımlanmıştır; “Kelam, tam bir ilgiyi, bağı, gösteren cümledir.” (Gümüşkılıç, 2016: 66). Cevdet paşa kelamı inşaî ve ihbarî olarak ikiye ayırmıştır. Kelamın, gerçekte uygun ya da uygun olmadığı yani doğru ve yanlış şeklinde karşılanacak bir bağı varsa ihbarî cümle, böyle bir bağ yoksa yani istek ve temenni fillerinin gösterdiği anlam alanına sahipse inşaî cümle şeklinde bir ayırım yapmıştır (Gümüşkılıç, 2016: 66-67). Ahmet Cevdet Paşa’nın yapmış olduğu sınıflandırma tablo şeklinde sunulmuştur:

Tablo 4: İslam Mantıkçıları Kelam Sınıflandırması¹³

¹³ Rıza Filizok, Mantık kiplikleri, Tabloların Birleştirilmiş Hali

Yukarıda verilen tabloda da görüldüğü gibi, cümleler haber cümleleri ve inşa yani emir, istek, soru, rica gibi dilek cümleleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Söylenilen sözün doğru ya da yanlışlığı olan haber cümleleri de daha sonra kendi içinde zan ve kesin bilgi önermeleri şeklinde ayrılmıştır. Bunlardan zan önermeleri öznenin durum karşısında doğru ya da yanlış olan bir tarafı kendisinin seçtiği cümleleri, kesin bilgi önermeleri ise öznenin bir tarafı kesin olarak tasdik ettiği cümleleri ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse; gece karanlıkta dolaşan bir şahıs hakkında, “bu adam hırsızdır” denilse o vakitte başka bir nedenle de orada olabileceği ihtimali olduğu için bu önerme zan önermesidir. Fakat, bir üçgenin üç açısı iki dik açıya eşittir denildiğinde bunun ispatı herkes tarafından kesin olduğu için bu önerme kesin bilgi önermesidir.

Kesin bilgi önermeleri apaçık ve nazari önermeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Apaçık önermeler ispat etmeye gerek olmayan kişinin kesinlikle doğruladığı ifadelerdir. Akli ve hissi olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Akli önermelerden evveliyyat; aklın doğrudan kabul ettiği başka bir düşünme aracına ihtiyaç duymadan doğrudan kabul ettiği önermelerdir. Fitriyyat ise bir önermenin doğruluğunu kabul ederken başka düşünme araçlarına da ihtiyaç duyulan önermelerdir. Şöyle ki “dört, çifttir” cümlesi ele alındığında. Bu ifadenin doğruluğunu kabul etmek için çift sayıların kurallarının biliniyor olması gerekmektedir. Yani ancak ön bir bilginin varlığıyla önermenin doğruluğu kabul edilebilir.

Hissi apaçık önermeler ise Müşahadat, Hadsıyyat, Mücerrebat ve Mütevâtirat şeklinde dörde ayrılmaktadır.

- i. Müşahadat; yalnızca duyularla ilgilidir. Örnek olarak: Ateş yakıcıdır; Kar soğuktur, Demir yumuşak değildir. İfadelerinde olduğu gibi.
- ii. Hadsıyyat; gözlemlerimiz sonucu, kıyaslama yoluyla varılan önermelerdir. Örnek olarak: Ayın ışığı güneşten kazanılmıştır.
- iii. Mücerrebat; gözlemlerin tekrar etmesiyle aklın onları kabul etmesine dayanır. Örnek olarak: magnezia müşhildir. Tecrübeye dayalı olarak her zaman magnezia içen insanların ishal olduğu görülünce akıl onun ishal ettiğini tasdik eder.
- iv. Mütevâtirat; yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan insanların hepbirden söylediği bir ifadeyi kabul eden önermelerdir. Örnek olarak: Mekke ve Bağdat’ı görmeden var olduklarını kabul etmek.

Nazari önermeler ise kişinin bir delile ihtiyaç duyduğu ifadelerdir. Meşhurat, Makbulat, Muhayyelat, Vehmiyyat, Müsellemat şeklinde beşe ayrılmaktadır.

- i. Meşhurat; Tüm insanlığın ya da bir grubun kabul etmesine dayanan ifadelerdir. Bu ifadeler umumun faydasına ya da insaniyete bağlıdır veya adet, ahlak ve edebe bağlıdır. Örnek olarak: adalet, iyidir, güzeldir; Fukaraya bakmak lazımdır; Zulüm kötüdür gibi.
- ii. Makbulat; Peygamberlerin, kerem sahibi azizlerin, alimlerin sözleri gibi.
- iii. Muhayyelat; bazı ifadelerin yanlış olduğu bilindiği halde kişide istek ya da nefret oluşturmaları için kullanılır. Bu ifadelere muhayyelat denilmiştir. Örnek olarak: “Şarap akıcı bir yakuttur; Bal bir çeşit kusmuktur” gibi.
- iv. Vehmiyyat; kuruntu ve hayal duygusunun gözle görülen meseleleri açıklamada kullanılmasıdır. Örnek olarak: her cismin mekânı vardır, öyleyse her mevcudun mekânı vardır. İfadesinde olduğu gibi.
- v. Müsellemat; Konuşurun doğruladığı ya da doğrulamadığı bilgiyi muhatabın kendi görüşlerini de bu bilgiye katarak ifade ettiği önermelerdir (Filizok, 2016: 11-17; Gümüşkılıç, 2016: 66-82).

1.4. ZAMAN-GÖRÜNÜŞ-KİPLİK İLİŞKİSİ

Zaman, görünüş ve kiplik aslında esas olarak bir cümlenin sözel bileşenini etkileyen gramer kategorileridir. Ancak zarflar da bu kategorilerin ifadelerine zaman zaman katkıda bulunabilirler. *Zaman (tense)*, konuşulan durumun zamansal konumu ile ilgili olup bunun belirli bir referans noktasından önce, o anda ya da sonrasında olup olmadığını gösteren bir kategoridir. *Görünüş (Aspect)* ise bir durumun tamamlanmış, devam eden veya yinelenen bir olayın parçası olarak sunulup sunulmadığını gösterir. *Kiplik (Modality)*’lerin ise konuşurun, bir ifadenin gerçekliğine olan bağlılık derecesi, bir şeyin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesine karşı duyduğu istek ile birlikte olasılık ve gereklilik ile ilgili daha karmaşık bir kategori olduğu görülmektedir (Göksel ve Kerslake, 2005: 283).

1.4.1. Zaman-Kiplik İlişkisi

Zaman, insanoğlunun anlamak, tanımlamak ve tarif etmekte zorlandığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman kavramı Türkçe sözlükte on farklı anlamda verilmiştir; “1. Bir iş veya oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. 2. Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. 3. Belirlenmiş olan an. 4. Çağ, mevsim. 5. Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler. 6. Dönem, devir. 7. Bir süre ile ilgili durum ve şartlar. 8. Fiillerin belirttikleri geçmiş, zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman kavramı. 9. Yer kabuğunun geçirdiği gelişimde belirlenen ve fosillere göre dörde ayrılan geniş evrelerden her biri. 10. Güneş ve yıldızların öğlene göre açılma uzaklığına karşılık bir ölçü.” (TDK, 2011).

Günlük hayatta yaşanan olayları ya da karşılaşılan belli durumları anlatırken gerçek zaman kullanılmaktadır. Bu durum yazıya aktarıldığında ise zamanın ifade edilebilmesi için zaman ekleri denilen ekler ya da bazı sözlüksel işaretleyicilerle dilsel zaman ifade edilir. Yani bir gerçek (time) bir de dilsel zamandan(tense) bahsetmek mümkündür. İlker ise “Zaman, insanın dünyadaki hayatını yöneten en önemli kavramlardan biridir. Böyle olmanın yanında “bilim” olarak adlandırdığımız bilgiye ulaşma, elde etme, işleme yöntemlerinin bütün dallarıyla birlikte, dilbilimsel ve dil bilgisel alanların da doğrudan bir unsuru olarak zaman, üzerinde durulmaya ve incelenmeye devam edilen bir konu ve alandır.” şeklinde zamanı farklı yönleriyle açıklamıştır (İlker, 2017: 184).

Palmer’a göre kip olayın zamanı, görünüş (aspect), olayın doğası, kiplik ise olayı açıklayan önermenin durumu ile ilgilidir ve bu üç eylem kategorisinin her zaman olmasa da genellikle yakından ilişkili olduklarını ifade etmektedir. (Palmer, 2001: 1).

Uğurlu, **zamanı** felsefe bilimindeki tartışmalardan ayırarak bir dildeki zaman sistemini açıklayarak, olay ile konuşmanın eş zamanlı ya da art arda bir zaman çizgisi üzerinde belirlenmesi gerektiğini ifade ederek konuşmanın olay ile zamanını ifade eden üç örnek vermiştir:

⇒ *Ali şimdi uyuyor.* Bu örnekte -yor şimdiki zaman eki ve ‘şimdi’ ifadesi ile olayın, konuşma ile aynı zamanda olduğu görülüyor.

⇒ *Ali dün geldi.* Bu örnekte ise -dI geçmiş zaman eki ve ‘dün’ ifadesi ile olayın konuşmadan önce olduğu görülmektedir.

⇒ *Ali yarın dönecek.* Bu örnekte ise -AcAK gelecek zaman eki ve ‘yarın’ ifadesi ile olayın konuşmadan sonra olacağı görülmektedir.

Uğurlu, Türkçedeki zaman sisteminin zaman eklerinin çokluğundan da (-DI, -Dıydl; -Ir, -İrdi; -yor, -yordl; -mAKtA(dlr), mAKtAydı; AcAK(tlr), -AcAKtl.) anlaşılacağı üzere bu üç örnekteki kadar kısıtlı olmadığını ifade etmiştir (Uğurlu, 2003: 127).

Vardar da yukarıda ifade edilen görüşlere paralel olarak zamanı şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman şeklinde üçe ayırır fakat bu ayrımın evrensel bir nitelik taşımadığını belirtir. Bunun yanında çoğunlukla kip, kiplik ve görünüş ile kesişen zamanın, temel özelliğinin bir cümledeki oluş anı ile konuşucunun söyleme anını birbirine bağlaması olarak ifade etmiştir (Vardar,1998: 236).

Saussure’a göre dilde alışık olunan şimdiki, gelecek ve geçmiş gibi zamansal ayrımlara her dilde mesela İbranicede rastlanılmadığını ifade etmiştir. Örneğin gelecek zaman için Ön Germence’de özel bir biçim kullanılmamaktadır. (Saussure,1998: 174).

Banguoğlu ise, bir fiil çekiminde zamanın esas olduğuna değindikten sonra kip yerine zaman ifadesini de kullanıldığından bahsederek, Türkçede, üç ana zaman (geçmiş, şimdiki ve gelecek) ve iki yan zaman (-miş dolaylı geçmiş zaman ve geniş zaman) olduğunu söyleyerek bu beş zamanı asıl zaman kipleri olarak ifade eder. Bir de bazı eklerle oluşturulan ve bir zaman içinde geçip eğilim ifade eden yapıların uyarı kiplerini oluşturduğunu söyler. Bunlar;

- ⇒ Dilek-şart- gelecek zaman içinde sayılır.
- ⇒ İstek – gelecek zaman içinde sayılır.
- ⇒ Gerekliklik – gelecek zaman içinde sayılır.
- ⇒ Buyuru – şimdiki zaman içinde sayılır.

Bu uyarı kipleriyle beraber asıl zaman ve uyarı kipleri şeklinde bir tasnif yaparak dokuz kip ve zamanın varlığından bahseder (Banguoğlu, 2015: 442-443).

Uzun, Türkçedeki zaman ekleri ile sadece dilbilgisel zaman değil aynı zamanda kip ve görünüşün de aktarıldığını belirtmiştir. Durumu örnek vererek şu şekilde açıklamaktadır:

- ⇒ Ali eve geliyor.

Verilen cümledeki –(I)yor eki hem şimdi zaman hem bitmemişlik görünüşü hem de bildirme kipini bize vermektedir (Uzun, 1988: 5).

Yukarıda değinilen zaman, kiplik bağlamında değerlendirildiğinde ele alınan zamanların da birbirlerinden bilgi yönü ile farklı oldukları dikkat çekmektedir. Örneğin; genellikle -AcAK eki ile kurulan ve işin, hareketin gelecekte olacağının ifade eden *gelecek zaman*, konuşurun duruma ilişkin bilgisinden ziyade konuşurun olasılık, varsayım ve tahminine dayanmaktadır (Benzer, 2008: 83-84).

Aslan Demir, gelecek zaman ile emir semantiği arasında bir ilişki bulunduğunu belirterek, şu şekilde açıklamıştır: “Emir, henüz gerçekleşmeyen ancak gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan olay veya durumları ifade eder. Bu da emre potansiyel bir geleceklik kazandırır. Ona “*bu işler bitirilecek*” dedim, “*Bunları derhal hazırla*” dedi vb. iç içe yerleşik emir cümleleri dışarıda tutulursa, emirde konuşma zamanı ile eylem zamanı arasında geleceklik veya sonralık ilişkisi vardır; emrin eylemsel içeriği konuşma zamanından sonraki bir zaman dilimine işaret etmektedir.” (Aslan Demir, 2007: 30).

Benzer yapmış olduğu çalışmada, yukarıda bahsedilen üç ana zaman olan¹⁴ şimdiki, gelecek ve geniş zamanı, kiplik ifadelerini barındırma açısından değerlendirmiştir. Bunun sonucunda gelecek zamanın diğer iki zamandan (geçmiş ve şimdiki) bilgi açısından şart niteliğine sahip olduğunu ve geçmiş ve şimdiki zaman gibi bilinir ifadesinin olmadığını belirtmiştir (Benzer, 2008: 83-84).

Hirik ise çalışmada “Zaman, görünüş ve kiplik işaretleyicileri (TAM Markers) olarak geçen işaretleyiciler dilde iletişim esnasında konuşurun bir durum ya da olay karşısındaki tüm tutumlarını veya durumun/eylemin içsel-dışsal dinamiklerini, eylemin zamanını veya tamamlanıp tamamlanmadığı bilgisini göstermektedir.” şeklinde bir tanımlama yaparak bir ekin sadece bir görevinin bulunamayacağını da altını çizer (Hirik, 2005: 2399).

Yapılan incelemeler neticesinde kiplik ile zamanın ortak işaretleyicilere sahip olması bu iki kavramın iç içe geçmesine sebep olmuş ve sınırlarının çizilmesini zorlaştırmıştır. Genel olarak bakıldığında Kiplik, konuşurun aktardığı bilginin gerçekliğine olan tutumu ile bu gerçekliğe ait delilleri gösterme biçimleri ve olayın gerçekleşme potansiyeline yönelik beklentileri ifade eden anlam alanını kapsar (Sema

¹⁴ Tahsin Banguoğlu. Türkçenin Grameri.

Aslan Demir, 2007: 31). Zaman ise bir eylemin olduğu zaman dilimini (geçmiş, gelecek, şimdiki...) ifade etmektedir.

1.4.2. Görünüş- Kiplik İlişkisi

Görünüş (aspect) kategorisi de kiplik kategorisinde olduğu gibi sınırlarının çizilmesi bakımından fazla çeşitliliğe sahiptir. Görünüş (aspect), fiilin başlama, devam etme ve sonlanma durumu (Palmer:2009: 19) ve bunun yanında fiilin dil içindeki kullanımına ruhsal etkilerin yansıması durumu ile ilgili bir kategoridir (Aksan, 1983:208). Kerimoğlu'na göre görünüş zaman ile yakın bir anlam alanına sahipken kiplik kategorisinden uzaktır. Aralarında oluşan benzerlik ise sadece ortak fiil çekim eklerini kullanmalarından kaynaklanmaktadır (Kerimoğlu, 2018: 29).

B. Comrie 'Aspect' başlıklı kitabında, görünüşü bir durumun ya da halin başka bir zaman noktası ile ilişkilendirilmesi ile ilgili olmadığını, o durumun içsel zamanının oluşumu ile ilgili olduğunu ifade ederek, görünüş kategorisi ile ilgili olan durumun iç zamanını -aspect, görünüş-, dış zamanını da -tense, dilbilgisel zaman- olarak ifade eder (1976: 5).

Vardar ise görünüşü zaman ulamından ayırarak, fiilin başlangıcı, gelişimi, bitmişliği, bitmemişliği, yinelenişi ve sonucu bakımından ele alındığını vurguladığını belirtir (Vardar, 1998:111). Uzun, görünüşü “ Zamanla çoğu zaman içiçe olan ama zamanı değil, zamana bağlı olarak eylemin anlattığı iş oluş veya durumun zaman ile etkileşimini aktarma” şeklinde ifade etmiştir (Uzun, 2004: 145).

Görünüş (aspect) kategorisinin bilinen en yaygın ayrımının¹⁵ bitmişlik ve bitmemişlik şeklinde olduğu görülmektedir. Burada bitmişlik görünüşü, konuşurun ifade ettiği bir eylem ya da durumun konuşma anından önce tamamlanıp bitmesi ile ilgilidir (Benzer, 2012:43). Bitmemişlik görünüşü ise bitmişliğin tam zıttı olmakla birlikte bir durum ya da olayın alışkanlıksal ve süregiden özellikte olmasıdır (Uzun,1988: 146).

Comrie'ye göre bitmişlik ve bitmemişlik görünüşü arasında nesnel değil, konuşurun sunduğu bir fark vardır. Konuşur aynı duruma karşın hem bitmişlik hem de bitmemişlik görünüşünü hem de hiçbir çelişki olmadan ifade etmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir (1976: 4). Comrie, ilk önce görünüşü (aspect), bitmişlik

¹⁵ “Nadir Engin Uzun; Dilbilgisinin Temel Kavramları, Caner Kerimoğlu Kiplik Ve Kip., Göksel Ve Kerslake; Turkish: A Comprehensive Grammar.”

(Perfective) ve bitmemişlik (Imperfective) şeklinde ikiye ayırmıştır. Daha sonra ise bitmemişlik alt başlığını alışılmışlık (Habitual) ve süreklilik (Continuous) olarak tekraradan ayırmıştır. Sürekliliği de aşamasız (Nonprogressive) ve aşamalı (Prograsive) olarak ayırmıştır.

Tablo 5: Comrie'nin Görünüş Sınıflandırması¹⁶

Göksel ve Kerslake, görünüş kategorisindeki, bitmiş ve bitmemişlik bağlamındaki ayrımın esas olarak geçmiş zaman cümlelerinde geçerli olduğundan bahsederek bitmişlik görüşünün -DI ve -mİş; bitmemişlik görünüşünün de - (I)yor, -mAktA ve -(A/D)r ekleri ile karşılandığını ifade etmektedir. Her iki görünüş türünü şu şekilde örnek vererek açıklamaktadır (2005: 288):

Bitmişlik (Perfective):

- ⇒ Geçen hafta her gün iki saat çalış-tı-m.
- ⇒ İki saat çalış-mış-ım.

Bitmemişlik (Imperfective):

- ⇒ Saat ikide çalış-ıyor-du-m.
- ⇒ Saat ikide ofis-te-ydi-m.
- ⇒ Genellikle iki saat çalış-ır-dı-m.

¹⁶ (1976: 25).

Araştırmacıların, genel olarak görünüş kategorisini, bitmişlik ve bitmemişlik çerçevesinde değerlendirdiği söylenebilir. Uğurlu, ise görünüş¹⁷ kategorisinin temeli olarak fiilin başlama, bitme ve sürekliliğine yönelik bakış olduğunu belirtmiştir (Uğurlu, 2003: 129).

1.5. KİPLİK SINIFLANDIRMALARI

Charaudeau¹⁸ (1983), kiplendirmeyi (modalisation) sözceleme analizinin önemli bir bölümü olarak görmektedir. Sözcelemede kiplendirmeler, konuşan öznenin muhatapları (interlocuteur “Loc Interloc”) karşısında aldığı tavrı, bizzat kendi sözü karşısında aldığı tavrı (Loc Loc) ve konu karşısında aldığı tavrı (Loc Propos), açık bir biçimde gösterirler. Konuşma aktı¹⁹ (actes locutifs) Charaudeau’ya göre (Grammaire du sens et de l’expression (1983), üç tiptir:

- 1. Muhavere aktı (les actes allocutifs):** (Konuşan > muhataplar) Sorgulama (interpellation), soru, emir (injonction), izin (autorisation), ihtar ve ikaz (avertissement) vb... Konuşan (locuteur), sözceleme aktında muhataplara seslenir ve kendi görüşünü onlara kabul ettirmek ister.
- 2. Muhakeme²⁰ aktı (les actes élocutifs):** (Konuşan >konuşan) Görüş (opinion), değerlendirme (appréciation), bilme/bilmeme (savoir/ignorance), ödev, zorunluluk (obligation), istek (vouloir), imkân, ihtimâl (possibilité), vaat (promesse), beyan, bildiri (déclaration) vb... Konuşan kişi, bu durumda kendi söylediği şeyle ilgili tavrını ifade eder.

¹⁷ Mustafa Uğurlu ‘görünüş’ (aspekt) kategorisini ‘bakış’ terimi ile ifade etmektedir.

¹⁸ “Charaudeau, P., Langage et discours. Éléments de sémiolinguistique (Théorie et pratique), Paris, Hachette, 1983.”

¹⁹ Konuşurken üç iş yaparız bunlardan birincisi, dili kullanırız. İkincisi, dil ile bir iş yaparız. Üçüncüsü ise dil ile karşındakini etkileriz. Örnek verirsek; ilk olarak dili kullanarak bir cümle kurarız. Kurduğumuz bu cümle ile ayrıca karşı tarafa bir iş yaptırabiliriz veya söylediğimiz söz ile karşı tarafta bir etki (yüzünü kızartacak, onu ağlatacak ya da güldürecek bir etki) bırakırız.

²⁰ Muhakeme (akıl yürütme) (İng. manner of reasoning); “ Bir şeyi ispat etmek için, birini ikna etmek için ortaya konmuş olan delillerin tümüne verilen isim. Muhakeme bu şekilde birbirine bağlanmış ve bir hüküm bildiren önermelerin art arda gelişidir. Muhakeme birçok şekilde yapılabilir. Bunlar: Tümden gelim (déductif), tüme varım (inductif), Tavizli (concession) muhakeme, sebepsel muhakeme, analogi yoluyla muhakeme, opozisyon yoluyla muhakeme.” (Ak, 2010; <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=717>). (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

3. **Takdir aktı (les actes délocutifs):** (Konuşan > Konu) Konuşan ve muhataplar sözcüde yer almazlar, gayr-i şahsî biçimler kullanılır (Gerçektir ki, gerekiyor ki, ...lâzımdır, vb...) Konuşan, konuyu olduğu gibi ifade eder (Charaudeau, 1983).

Culioli²¹ (1990), yapmış olduğu kiplik sınıflamasında kiplikleri, dört temel grup altında toplamıştır. Culioli'nin yapmış olduğu sınıflama, genel bir çerçeve çizilerek dört başlık altında verilmektedir:

1. **tip kiplendirme:** Bunlar, sıklıkla cümle kiplikleri olarak adlandırılan kipliklerdir. Olumlu ve olumsuz tasdikler (assertion), soru (interrogation), emir (injonction, impératif), hayâlî farazî tasdikler (l'assertion fictive ve hypothétique) bu sınıfa girer. Konuşan özne konuşmasını oluştururken dile has bu biçimleri farkında olmadan da kullanabilmektedir.
2. **tip kiplendirme:** Konuşan kişi (l'énonciateur) ile söylediği cümlenin içeriği arasında bir ilişki kuran kipliklerdir. Konuşan kişi söylediği cümlenin içeriği hakkında bazı değerlendirmeler yapar. İçeriğin gerçekleşme ihtimalini en zayıftan en kuvvetliye kadar bir değerlendirme yelpazesi içinde niceliksel olarak değerlendirir. Bu değerlendirme yelpazesinde “kesin, muhtemel (probable), mümkün (possible), zorunlu (nécessaire) v.b” gibi bilme kiplikleri (modalité épistémique) yer alır.
3. **tip kiplendirme:** Konuşanın söylediği sözle ilgili niteliksel bakış açısını (appréciative) ve duygularını (affective) ifade eder. “İyi / kötü, hoş / berbat” gibi nitelikler bu guruba girer. İkinci tipten farkı bu değerlendirmelerde konuşan kişinin söylediği şeyle ilgili niteliksel değerlendirmeler yapmasıdır.

4. **tip kiplendirme:** Konuşanın muhatabı etkilemesini sağlar. Ahlakî, sosyal değerlere dayanır (déontique). (Zorunlu, gerekir, lâzım...) (Culioli, 1990).

*Querler'e*²² (1996) göre kiplilik, konuşan öznenin sözcenin (énoncé) içeriği karşısında aldığı tavidir. Bu tanım basit tasdik (assertion) cümlelerini kip konusunun dışında bırakır. Basit tasdik cümleleri (assertion), doğrulama yahud teyid (icâbî)

²¹ “Culioli, A., Pour une linguistique de l'énonciation, tome 1, Paris, Ophrys, 1990.”

²² “Le Querler, N., Typologie des modalités, Caen, Presses universitaires de Caen, 1996.”

cümlelerinden (affirmation) farklıdır: Doğrulama, (selbî , nefy)in yani (negation)un karşıtıdır, inkâr halini içermez. Basit tasdik cümleleri (assertion) ise olumlu da olumsuz da olabilir, bunlar Querler'e göre konuşan kişinin tavrının hiçbir izini taşımazlar, dolayısıyla kip konusunun dışında kalırlar.

Querler, konuşan öznenin sözü karşısında aldığı tavra göre bir sınıflandırma yapmıştır:

1. **Öznel kiplik:** Konuşan öznenin cümlelerin içeriği karşısındaki öznel tavrını yansıtır. Bilme kiplikleri “épistémique” ve bakış açısını yansıtan kiplikler “appréciative” bu sınıfa girer.
2. **Öznellikler-arası kiplik:** Konuşan kişi ile muhatap arasındaki ilişkiyi yansıtır.
3. **Nesnel kiplik:** Bu durumda konuşan kişinin bilgisi, isteği, bakış açısı cümleye yansımaz; konuşan, bir cümlelerin içeriğini diğer cümleye bağlar (sebeup, sonuç, amaç...) (Le Querler,1996).

Galatanu²³ (2002) ise kiplik sınıflandırmasını varlıkbilimsel, gerçeklerle ilgili değerler, aksiyolojik kiplikler ve dilek-şart, irade kiplikleri şeklinde dört başlık altında incelemiştir.

1. Varlıkbilimsel (ontologique) değerler: Galatanu'ya göre bunlar, tabii dünyaya ait varlıkların ve söze yansıyan toplumun algılanmasıyla ve ilgilidir. Gerçeklik kiplikleri (aléthique) ve ahlâkî kiplikler (déontique) bu guruba girer. “Mümkün, imkansız, zorunlu, zorunlu olmayan” varlıkbilimsel değerlerdir (nécessaire, possible, impossible ou aléatoire).

2. Gerçeklerle ilgili değer hükümleri: Bilmek (l'épistémique) ve inanmak (doxologiques) kiplikleridir.

3. Aksiyolojik Kiplikler: Aksiyolojik (axiologique) hükümler ikili bir mantığı yansıtır. Her hüküm, birisi pozitif, diğeri negatif iki kanattan meydana gelir: Bunlar, dört alana ait olabilir: a) Estetik (güzel ve çirkin), b) Pragmatik (yararlı ve yararsız), c) Zihnî (ilgi çekici ve bayağı), d) Duygusal (mutlu ve mutsuz)

²³ <http://www.memoireonline.com/01/08/873/procedes-modalisation-oeuvre-romanesque-jules-verne-michel-strogoff.html>. (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

4. **Dilek-şart kiplikleri** (désidératif) ve **irade kiplikleri** (dileğin iş haline gelmesi, “irtiyâdî”, “volitif”).

*George H. Von Wright*²⁴ (1951); yapmış olduğu kiplik sınıflamasında dört kategori belirlemiştir. Bunlardan ilki; doğruluk (alethic) veya gerçeklik (truth) kiplikleridir. Bunlar, geleneksel olarak modal mantığın söz konusu olduğu kipliklerdir ve iki alt türe ayrılabilir. Von Wright’a göre bazen bir önermenin doğru olduğu (veya olmadığı) kiplikleri göz önünde bulundururuz. Bir önerme zorunlu, olası veya varsayımsal/ şartlı olarak telaffuz edilir. Bazen de bir özelliğin bir şeyde mevcut (veya yok) olduğu kiplikler göz önünde bulundurulur. Bir özelliğin mevcut olduğu durumlarda da yine , zorunlu, olası veya varsayımsal/ şartlı olarak telaffuz edilir. Von Wright, Aquinas’ın modal iddianın de dicto veya de re olabileceğini söylediğinde bu ayrımı yaptığından ve kendisinin de Aquinas’ın terminolojisini kullanacağından bahsetmiştir.

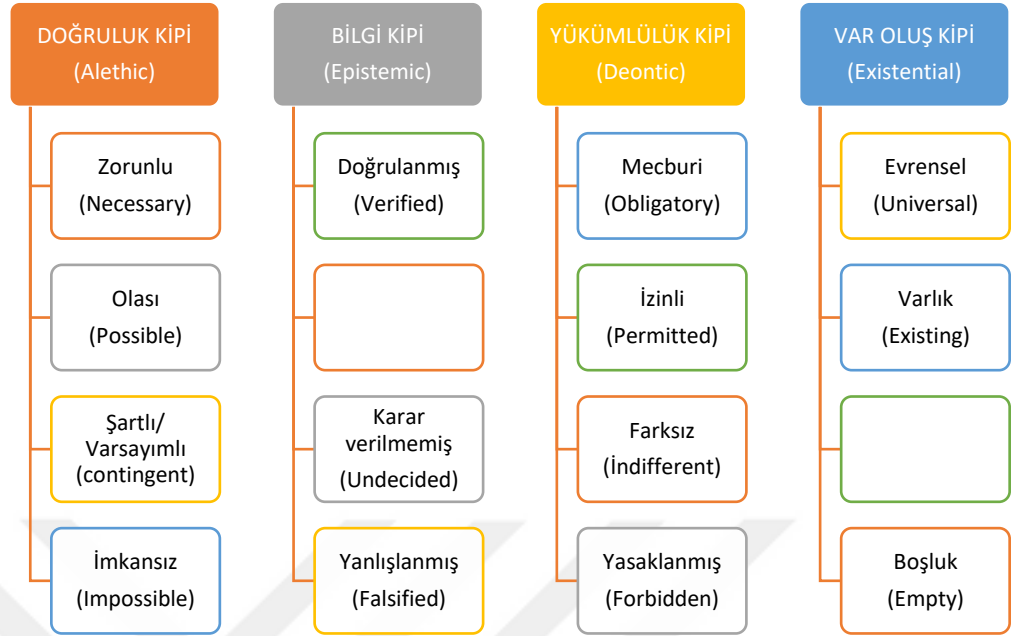
İkinci olarak; bilgi veya bilme (epistemic modes or modes of knowing.) kiplikleridir. Temel olarak bilgi kipliklerini, doğrulanmış (doğru olduğu bilinen), yanlışlanmış (yanlış olduğu bilinen) ve kararsız (ne doğru olduğu bilinen ne de yanlış olduğu bilinen) şeklinde üç başlık altında ele almıştır.

Üçüncü olarak; yükümlülük veya zorunluluk (deontic modes or modes of obligation) kiplikleridir. Bu grubu ise Von Wright, mecburi (“ought to”), izinli (“may”) ve yasaklanmış (“must not”) şeklinde alt başlıklar halinde ingilizcede karşılandıkları fiillerle vermiştir.

Dördüncü ve son olarak; varoluşsal veya varoluş (existential modes or modes of existence) kiplikleridir. Bu kiplik türünü, evrensellik, varlık ve boşluk şeklinde modal nitelikler olarak üçe ayırmıştır. Ve bu ayrımın büyük ölçüde terminolojik bir kolaylık olduğu görüşündedir. Von Wright’a göre bu kiplikler genel olarak nicelik teorisi olarak adlandırılmış ve modal mantığın bir dalı olarak kabul edilmemiştir (1951:1-2). Yukarıda bahsedilen kiplik sınıflamasını Von Wright şu şekilde tablolastırmıştır.

²⁴ “George Von Wright, An Essay in Modal Logic. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1951.”

Tablo 6: George H. Von Wright 1951'in Kiplik Sınıflandırması

John Lyons (1977)²⁵ ; Semantic II adlı eserinde geleneksel modal mantık temelinde kiplik bahsi ile ilgili olarak;

1. zorunluluk ve olasılık (necessity and possibility)
2. bilgi kipliği ve gerçeklik (epistemic modality and factivity)
3. bir kiplik olarak zaman (tense as a modality)
4. yükümlülük kipliği (deontic modality)
5. zorunluluk, izin, yasaklama ve muafiyet (obligation, permission, prohibition and exemption) başlıklarını kullanarak kiplik bölümünü açıklamıştır.

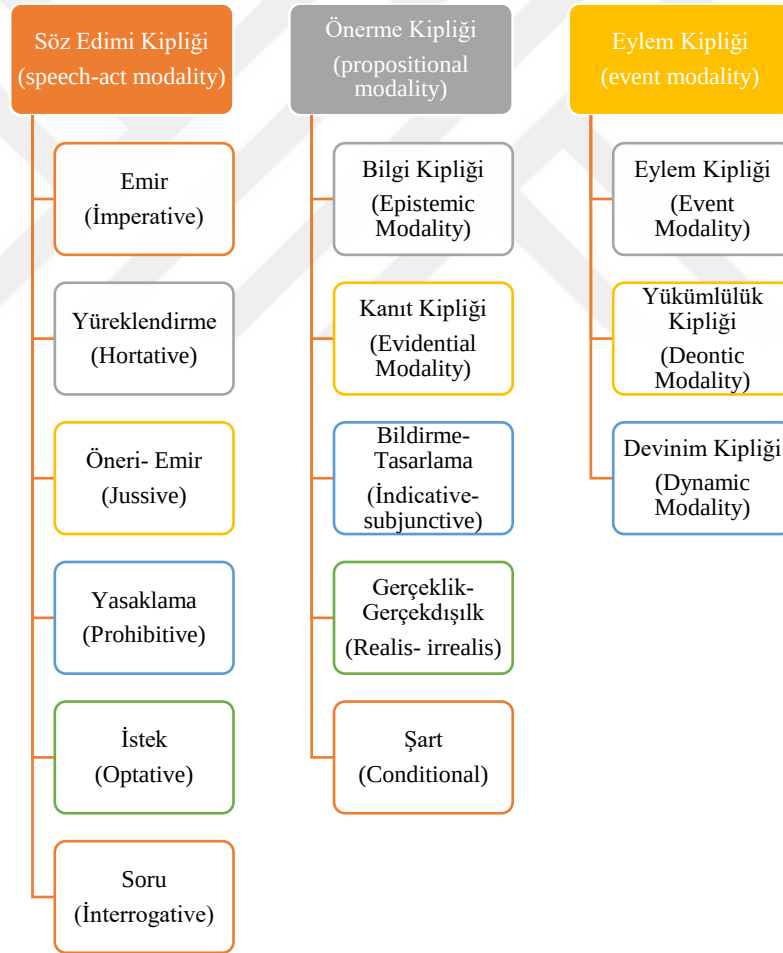
John Lyons, incelenen çalışmada görüldüğü üzere genel olarak kiplikleri bilgi, yükümlülük ve doğruluk (alethic) şeklinde üç türe ayırmıştır. Lyons , çalışmasında bilgi kipliği ve gerçeklik başlığı altında, bilgi (epistemic) kipliğinin prensip olarak öznel veya nesnel şeklinde iki türü olduğunu ifade etmektedir. Bu durumun, dilin günlük kullanımında ayrımının keskin bir şekilde çizilemeyeceğinden de bahseder. Yine de teorik olarak bilgi kipliğindeki nesnel ve öznel kiplikler arasındaki ilgi çekici bir ayrım olduğuna dikkat çeker ve örnek üzerinden bu ayrımı açıklar (1977: 797). Lyons, yine çalışmasındaki yükümlülük kipliği başlığı altında bilgi ve yükümlülük kipliği arasındaki ilişkiye değinmiştir. Lyons'a göre, mantıksal ve bilgi kipliğindeki

²⁵ Semantics II, New York, Melbourne: Cambridge University Press, 1977 .

gereklilik önermelerin gerçeklik durumuyla ilgili iken, yükümlülük kipliği ahlaki olarak sorumlu olan eyleyici tarafından gerçekleştirilen eylemlerin gerekliliği ve olasılığı ile ilgilidir. Bilgi ve yükümlülük kipliği arasında ikinci bir fark olarak da yükümlülük kipliği ile gelecek arasında içsel bir bağlantı olmasıdır (1977: 823-824).

*Jackie Nordström*²⁶ (2010); yardımcı cümle kipliği ile kipliğin bir türüne odaklanarak bu türün dünya dillerindeki yansımalarını değerlendirerek alana yeni bir katkı yapmıştır (Kerimoğlu, 2018: 87). Yapmış olduğu sınıflamada yardımcı cümle kipliğini üçe ayırmış ve her birini de alt başlıklara ayırarak bir tasnif yapmıştır. Çalışmasında tablolaştırarak verdiği sınıflandırma (2010: 47) şu şekildedir:

Tablo 7:J. Nordström (2010)’ın Yardımcı cümle kipliği sınıflandırması

*John Bybee, R. Perkins ve W. Pagliuca*²⁷ (1994); tipolojik yaklaşımla incelenen çalışmalarında kiplik bahsiyle ilgili olarak eyleyici odaklı kiplik (Agent-oriented

²⁶ Modality and Subordinators, John Benjamins Publishing, Amsterdam-Philadelphia, 2010.

²⁷ “The Evolution of Grammar Tense, Aspect, And Modality In The Language of The World”

modality), konuşur odaklı kiplik (Speaker-oriented modality), bilgi kipliği (Epistemic modality) ve yardımcı cümle kipliği (Subordinating modality) şeklinde dört başlık açmıştır.

Bunlardan *eyleyici odaklı kiplik* türünde, ana yüklemde ifade edilen eylemin tamamlanmasıyla ilgili olarak bir eyleyici üzerinde iç ve dış koşulların varlığının olduğu ifade edilmiştir. Eyleyici odaklı kipliğin çoğu çerçevede bir kiplik olarak kabul edilmeyeceği ifade edilmiş fakat bununla birlikte, eyleyici odaklı kiplik türünün çalışmaya dahil etmelerinin diğer çalışmalarda kiplik olarak nitelendirilen çoğu duyurunun tarihi kaynakları olması sebebiyle önemli olduğuna değinmişlerdir. Ve bu kiplik türünün *zorunluluk, gereklilik, yeterlik, istek, niyet* ifadelerini kapsadığını örneklerle açıklayarak belirtmişlerdir (Bybee vd. 1994: 177-179).

Konuşur odaklı kiplik türünde Bybee vd. çalışmalarında bu tür kiplik türü için emir, yasak, istek ya da konuşmacı tarafından bir eylemi teşvik etmek veya caydırmak için kullanılan öğretici içerikli sözler (hortative), öğüt (admonitive), izin gibi ifadelerin kullanıldığından bahseder (Bybee vd. 1994: 179).

Bilgi kipliği türü ile ilgili olarak, konuşmacının önermenin gerçekliğine ne ölçüde bağlı olduğunu gösteren bu kiplik türü, uzak olasılık (possibility), yakın olasılık (probability) ve çıkarımsal kesinlik (inferred certainty) şeklindeki ifadelerden oluşmaktadır (Bybee vd. 1994: 179-180).

Yardımcı cümle kipliği ile ilgili olarak Bybee vd., konuşur odaklı ve bilgi kipliğini ifade etmek için kullanılan formların genellikle belirli yardımcı cümle kipliğinde de işaretlemek için kullanıldığından bahsetmişlerdir (Bybee vd. 1994:180).

A.Papafragou²⁸ (2000), yapmış olduğu çalışmasında kipsel ifadelerin, mevcut durumda bulunmayan ve gerçek dünyada asla gerçekleşmeyen durumlar hakkında konuşmamıza ve kipsel kavramları düşünmemize izin verdiğinden bahseder (Papafragou:3). Yazarın semantik-pragmatik bakış açısıyla ele aldığı çalışmasında kiplik bahsinde yardımcı fiilleri merkeze alan bir inceleme yapmıştır. Papafragou'nun bu çalışmasında kipsel alanlar ile ilgili olarak; Olgusal alan (factual domain), Düzenleyici alanlar (regularity domains), Ahlaki inanış alanı (domain of moral beliefs), İsteme alanı (domain of desirability) ve Yorum alanı (interpretive use of prepositions) şeklinde bir sınıflaması bulunmaktadır (2000: 41-42; Aktaran: Kerimoğlu, 2018: 81-82).

²⁸ “Modality: Issues In The Semantics-Pragmatics Interface.”

P. Portner²⁹(2009); çalışmasına başlarken incelemesinin semantik yaklaşımla ele alındığından bahseder ve kipliği, dilbilgisinin gerçek olmaması gereken durumlar hakkında veya temelinde bir şeyler söylemesine izin verdiği dilsel bir olgu olarak tanımlar. Kiplik sınıflaması için geleneksel ve önemli bir sınıflamanın bilgi (epistemic) ve yükümlülük (deontic) kiplik sınıflaması olduğuna değindikten sonra kipliği;

1. Cümle kipliği (Sentential modality),
2. Cümle altı kipliği (Sub-sentential modality)
3. Söylem kipliği (Discourse modality) şeklinde ayırarak bir sınıflama yapar (2009: 1- 4).

Portner, kiplik sınıflamasına ait olan cümle kipliği ile ilgili olarak kiplik ifadesinin tüm cümle düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu kiplik türü geleneksel çekirdek modal ifadelerini içermektedir. Diğer kiplik türü olan cümle altı kipliğini ise tam bir cümleden daha küçük bileşenlerin ifadesi olarak tanımlamıştır. Örneğin kiplik bildiren fiil ve sıfaları bu gruba dahil etmiştir. Son olarak, söylem kipliğini ise geleneksel bir anlamsal çerçevede açıklanamayan söylemdeki kipliğin anlam için yapmış olduğu katkı olarak açıklamıştır. Kanıta dayalılık (evidentiality), cümle tiplerini de bu başlığa dahil etmiştir (2009: 2-8).

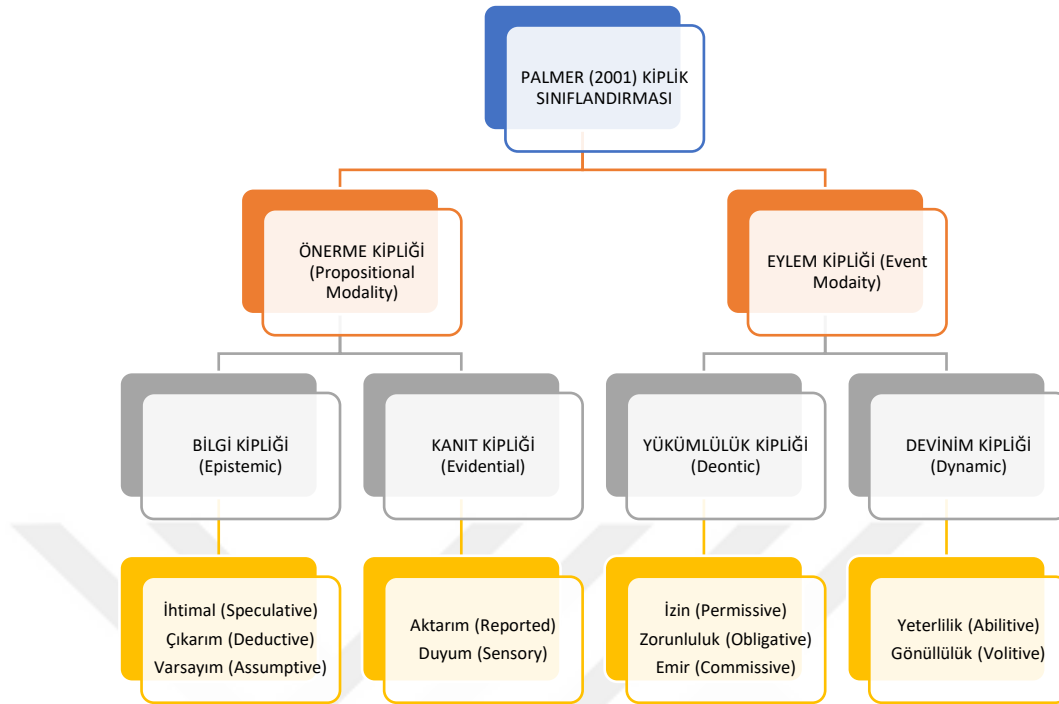
F.R. Palmer³⁰ (2001); tipolojik kiplik çalışmasıyla literatürde önemli bir yere sahiptir. Tipolojik yaklaşımla yapılan sınıflamalar, yalnızca bir dilin değil dünya dillerinin yapısal olarak belli kurallar doğrultusunda incelenmesidir. Bu yaklaşımla ortak bir kiplik sınıflaması amaçlanmaktadır. Tipolojik yaklaşımla sınıflama yapan araştırmacıların başında yer alan Palmer (1986, 2001) sınıflamasını dünyanın değişik dillerinden aldığı çok sayıda örnekle zenginleştirmiş ve literatürde kabul görmüştür. Yapılan kiplik çalışmalarında, farklı sınıflamalar kullanılsa da genel olarak geleneksel bilgi ve yükümlülük kipliği olduğu görülmektedir (Kerimoğlu, 2018: 18-74). İlk olarak 1986 yılında yayınlamış olduğu Mood and Modality adlı eserinde yaptığı kiplik sınıflandırmasını 2001 yılında değiştirerek, sınıflamasını önerme ve eylem kipliği olarak iki üst başlığa ayırmıştır.

Çalışmada ele alınan Handan romanı, kiplikler açısından incelenirken temel olarak kabul ettiğimiz, Palmer (2001)'ın kiplik sınıflandırması aşağıda tablolastırılmış şekliyle sunulmuştur;

²⁹ "Modality, Oxford Surveys In Semantics And Pragmatics."

³⁰ "Mood and Modality, Cambridge Textbooks In Linguistics, Second Edition."

Tablo 8:Palmer (2001)'ın Kiplik Sınıflaması

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere üst başlıklardan biri olan *önerme kipliği*, bilgi ve kanıt olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Palmer, bu iki kiplik için ortak olan önerme üst başlığını, önermenin gerçekleşip gerçekleşmeme ya da doğru olup olmama tutumlarıyla ilgili olduğunu ve bu nedenle bu iki başlığında "önerme kipliği" olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir (Palmer, 2001:24).

Palmer çalışmasında bilgi ve kanıt kipliği başlığında ele aldığı, ortak bir üst başlığa sahip bu iki kiplik türü arasındaki farkı açıklamıştır. Şöyle ki; *bilgi kipliği*, konuşurun bir önermenin gerçeklik durumu ile ilgili olarak ön bilgilerinden de destek alarak yorumda bulunmasıdır. Bu kiplik türünde konuşur ya ihtimal ya çıkarım ya da varsayımda bulunarak önermenin gerçeklik değerini belirtir. *Kanıt kipliğinde* ise, konuşur önerme karşısındaki sahip olduğu bilginin kanıtlarını gösterir. Bu kiplik türü ise aktarım ve duyum şeklinde iki alt başlığa ayrılmıştır (Palmer, 2001:8).

Üst başlıklardan bir diğeri olan *eylem kipliği* ise, yükümlülük ve devinim kipliği olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu iki kiplik türü de ya gerçekleşmemiş ya da gerçekleşme potansiyeli olan olayları ifade eder. Bu açıdan ikisi de aynı üst başlık altında verilmiştir (Palmer, 2001: 70).

Çalışmada yükümlülük ve devinim kiplikleri arasındaki farkı ele alan Palmer en basit olarak, eyleyicinin bir eylemi gerçekleştirmek için koşullanma durumunun

içsel ve dışsal olma durumu şeklinde bir fark olduğunu belirtmiştir. Bu kiplik türlerinden *yükümlülük kipliğinde*, bireyin eylemi gerçekleştirirken dışsal, devinim kipliğinin de ise içsel etkenlerin etkili olduğu belirtilmiştir (Palmer, 2001: 9-10). Yükümlülük kipliği başlığı altında ele alınan izin, zorunluluk ve emir kiplikleri dışsal bir otoritenin hakim olduğu ifadeleri içermektedir. *Devinim kipliği* başlığı altında ele alınan yeterlilik ve gönüllük kiplikleri ise kişinin içsel olarak kendi istek, rica ve yeterlilik ifadelerini içermektedir.

Palmer, çalışmasında üst başlıklar olan önerme ve eylem kipliği ile ilgili arada bulunan ayrımı şu şekilde örnekler³¹ vererek sunmuştur (Palmer, 2001: 7) :

- a. “Kate şu an evde olabilir.” (ihtimal, speculative)
- b. “Kate şu anda evde olmalı.” (çıkarım, deductive)
- c. “Kate şimdi içeri gelebilir.” (izin, permissive)
- d. “Kate şimdi içeri gelmeli.” (zorunluluk, obligative)

Palmer’ın örneklerinde görüldüğü gibi a.ve b.’de verilen cümleler konuşurun önermenin gerçeklik değerini sorgularken, c. ve d. ‘de verilen cümlelerde ise henüz gerçekleşmemiş fakat gerçekleşme durumunda olan olaylar ele alınıp değerlendirilmiştir.

³¹ İkinci bölümde Palmer (2001)’in sınıflamasına tekrardan değinilecek olup, Handan romanında tespit edilen kipliklerle, her bir başlık için detaylı örnekler sunulacaktır.

1.6. HALİDE EDİB ADIVAR, ESERLERİ VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

“Yazmayı, yazmak için sevdim. Bir insanın, nasıl sesi olur da söylerse ben de bir kuş gibi öter gibi yazdım. Yazmak hayatımın en büyük hazzıdır...”

Halide Edib ADIVAR

Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Halide Edib Adıvar, 1882 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Mehmet Edip Bey, Annesi Bedrifem Hanımdır. İlk çocukluk yılları, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine denk gelmiş ve bu hava içinde bir çocukluk yaşamıştır. Bunun yanında küçük yaşta iken annesinin ölmesi üzerine babası birkaç evlilik yapmıştır. Halide Edib’in, bizim çalışmamızda ele aldığımız Handan romanında da değindiği gibi çok eşli evliliklere karşı çıkması ve bu durumu bir çok eserinde de işlemesi onun çocukluk yıllarında karşılaştığı olumsuz durumlardan kaynaklanmıştır. Halide Edib bazı zamanlar babasının İhlamurdaki batı tarzındaki evinde, bazı zamanlar ise Eyüplü, bahçesinde mor salkımları olan, Müslüman-Osmanlı özelliklerine sahip olan “Haminne” dediği annesinin evinde yaşamıştır (Enginün, 2007: 29-30).

Halide Edib’in annesinin ilk evliliğinden olan Mahmure adında bir üvey ablası ve babasının annesinin ölümünden sonra yaptığı evliliklerinden olan Nilüfer ve Nigar adında üvey kardeşleri vardır. Halide Edib ile Mahmure ablası arasında ise kuvvetli bir muhabbet ve sevgi bağı bulunmaktadır (Şahin, 2010: 3)

Halide Edib’in haminnesi zengin olmasının yanında dini ve geleneksel vecibelere uygun yaşayan, eli açık ve mevlevi kültüre sahip bir kadındır. Halide Edib’in hayran olduğu büyükbabası sert bakışlı olmasına karşın, torunu ile konuşurken yumuşar. Büyükbaba, Kemahlıdır ve dürüst olmasının yanında karısına hayran olan bir müslüman-Türk erkeğidir. Halide Edib’in eserlerinde karşılaşılan ve sevgi ile değinilen, müslüman-Türk kadını haminnesinden, müslüman-Türk erkeği de büyükbabasından gelmektedir (Enginün, 2007: 30)

Halide Edib’in babası Edip Bey İngilizlere olan hayranlığıyla bilinmektedir. Bundan dolayıdır ki kızını İngiliz terbiyesine göre yetiştirmek istemiştir. İlk olarak Halide Edib’i bir Rum anaokuluna gönderir. Altı yaşına geldiğinde ise okumayı öğrenmek ister ve Halide Edib okumak için yapmış olduğu ısrarını şu şekilde dile

getirir: “ Haminnenin yatağı başında, bana okuma öğretilmeleri için uzun uzun vızladım...o da babamı sıkıştırmış olacak ki babam da beş yaşımı bitirince okumama muvafakat etmiş. Bu muvafakat derhal evde bir mektebe başlama hazırlanması doğurdu.” (Adıvar, 2018: 83). Anlamını bilmemekle beraber bu dönemde Kur’an öğrenir. İlk dini eğitimi bu dönemde görmüştür. Kur’anın bünyesinde barındırdığı ahenk onu hayran bırakır. Hemen arkasından okuduğu “Afrika Seyahatnamesi” ve “Sergüzeşt-i Mevt” de küçük yaşta okuduğu kitaplardır. Sergüzeşt-i Mevt adlı eser, içerdiği konu ve tasvirler bakımından küçük Halide Edib’i bir hayli korkutmuştur.

1893 yılında Edib Bey, Halide Edib’i Amerikan Kolejine gönderir. Burada, yaşadığı çevreden daha farklı bir çevreye girmiş olan Halide Edib, kendisine çok şey katar. Örneğin orijinal İngilizce kitaplar okuyarak İngilizcesini geliştirir. Fakat bunun yanında misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü okulun, bazı zamanlarda, Hristiyan olmayan öğrenciler üzerindeki baskısı hissedilmektedir. Halide Edib’in almış olduğu dini terbiye, onun bu çevreye uyum sağlamasını da zorlaştırır. “Bu ilk koleje gittiğim seneye ait intibalarım çok sarıh değildi. Sınıf arkadaşlarımdan en küçüğü idim. Bana yukarıdan bakıyorlardı. Ben korkunç, bir yalnızlık ve çekingenlik içinde kıvranıyordum.” (Adıvar, 2018: 200).

Halide Edib, hem geniş bir kültür çevresinde yaşamış hem de farklı yaşam tarzlarını bizzat görmüş ve bunun yanında almış olduğu çeşitli derslerin de etkisiyle kendinde oluşturduğu birikimi ve yaşlıları ile arasındaki farklılığı Mor Salkımlı Ev olarak nitelendirdiği Haminnesinin evine, ikinci kez babası ve üvey annesi ile taşındıktan sonra ikinci evre diye tanımladığı dönemde şöyle dile getirmiştir: “ Mor Salkımlı Ev’deki ilk devre sona erdikten sonra, kafa itibarıyla kendi yaşındaki çocuklardan o kadar farklı idim ki adeta yaşlılarımdan normal ve tabii hayatlarına yabancı kalmıştım. Muhitin ısırapları ve sıkıntıları düşüncelerime renk ve istikamet veriyordu. Esasen sıkılgan ve kendi içime çekilmiş olan tabiatım, o kadar büyüklerle dolmuştu ki şahsiyetimin serbest inkişafına engel oluyordu.” (Adıvar, 2018: 148) diyerek içinde hissettiği bu farklılığı ifade etmiştir.

Bir süre sonra Halide Edib, Koleji bırakır ve babasının evine gelen özel hocalarla eğitimine devam eder. Bu dönemde, babası ve üvey annesiyle birlikte haminnesinin eski evine taşınmışlardır. İçine kapanan Halide Edib, haminnesinden öğrendiği dini vecibeleri de düzenli olarak yerine getirir ve Arapça dersleri alır. Eve gelen İngiliz hocadan İngilizce öğrenir bunun yanında İtalyan bir sanatçıdan müzik dersleri alır. Bu dönemde hocasının yardımıyla John Abbot’tan yaptığı “The Mother”

adlı çevirisi ile edebi hayatına başlamış ve aynı zamanda da bir nişan olarak ödüllendirilmiştir (Enginün, 2007: 34-35)

Halide Edib, 1899 yılında Amerikan kolejine tekrardan başlar. Evde gördüğü özel derslerine de aynı zamanda devam eder. Rıza Tevfik'ten aldığı edebiyat, Türkçe ve aynı zamanda Fransızca dersleri, Halide Edib'in ufkunu açar ve onun sanat anlayışına tesir eder. Kolej hayatına başlaması ile birlikte çocukluğunu daha rahat yaşayan Halide Edib evdeki huzursuzluklardan uzaklaşma imkânı bulur. Bir misyoner okulunda olması onun Hristiyanlık dinini tanımasını ve İslamiyet'le karşılaştırma yapmasını sağlamıştır. Böylelikle Batı'nın değerlerini yakından tanıma fırsatı bulmuş fakat asla taklit ve köksüzlük gibi duygulara sahip olmadığı için din duygusunu muhafaza etmiştir (Enginün, 2007: 35-36)

Halide Edib eserlerinde Mevleviliğe yer veren, bunun yanında da İslamiyet'i yücelten bir tavır sergilemiştir. Hristiyan bir toplulukla iç içe bulunan Halide Edib'in bu dönemde, İslamiyet'in nasıl yalnız bırakıldığını ele alması onun çocukken Haminnesi, büyükbabası ve çevresinden edindiği içine işlemiş olan dini terbiyeden kaynaklanmaktadır³² (Enginün, 2019: 165). Örneğin Halide Edib'in çocukluk yıllarında Ramazan ayının ayrı bir yeri vardır. Ramazan şenlikle karşılanır, birlik ve beraberlik havası içinde kutlanır. Halide Edib, dini yalnızca ibadet ve kuralları çerçevesinde tanımamış, onun ruhundaki birleştirici, müsamahalı ve kucaklayıcı haline haminnesi sayesinde şahit olmuştur. Bu aldığı dini terbiye de onun eserlerine belli oranda yansımıştır. Bizim ele aldığımız “Handan” romanında geçen; “Selim Bey'in tasavvur ettiği Allah hiç böyle müthiş değil. Benim eski hayalimdeki kadar kudret sahibi fakat namütenahi surette ruha yakın; insanların, eşyanın, ensacında mevcut; ruhun karanlık ve çirkin boşluklarına kadar her şeyi dolduran halaskar ve lütufkar bir ruh-u muhabbet”³³ şeklindeki ifade onun bu konuyla ilgili fikirlerine eserlerinde nasıl yer verdiğini bizlere göstermektedir.

1899 yılında ikinci kez başladığı koleji 1901 yılında tamamlar. Mezun olur olmaz ise matematik hocası Salih Zeki ile evlenir. Yaptığı İngilizce çevirilerle, evlilikleri boyunca eşine akademik anlamda yardımda bulunmuştur. Yine bu dönemde eşinin işi dolayısı ile taşındıkları yerde herkesten uzaklaşan Halide Edib, yalnızlığın yanında bu dönemde anne olmayışını da dert edinmiş tüm bunlarla baş edebilmek,

³² Mevlâna ve Yaşama Sevinci (Uluslararası 3. Mevlâna Semineri 16 Aralık 1978), Konya 1978, s.39-52.

³³ Handan sf. 45

kafasını dağıtmak ve yalnızlığını unutmak için kendini sadece okumaya vermiştir. Fransız edebiyatına ve Zola'ya merak sarmıştır. Fakat sıkıntı ve yalnızlığını bastıramayarak bir yıl sonra şiddetli şekilde rahatsızlanır. Sadece ölümü bekleyerek hiçbir şeyden tat almadan, sürekli uyuyarak bir dönem geçirir. (Şahin, 2010: 5) Halide Edib tıpkı babasından ve eşinden etkilendiği çok evliliği eserlerinde işlediği gibi bu dönemini de ele aldığımız Handan romanında işlemiştir. "...Handan Hanım çok hastadır. Belki yaşayacak, belki yaşamayacak..." (Adıvar, 2008: 143).

Halide Edib Mor Salkımlı Ev'de sıkıntılarının bir kurtarıcı gibi onu ferahlatan hissin 1903 yılında anne olacağını anladığı zaman olduğunu söyler. Bu haberle de yavaş yavaş sağlığına kavuşur. Gördüğü bir rüyanın tesiriyle Ayetullah adını verdiği ilk oğlundan sonra 1904 yılında ise ikinci oğlu Zeki Hikmetullah'ı kucağına alır (Adıvar, 2018: 165)

1910 yılı Halide Edib'in aile hayatı adına karanlık bir yıldır. Salih Zeki öğretmen bir hanımla tanışarak onunla evlenmek ister. Halide Edib babasından şahit olduğu bu travmayla bir kez daha karşı karşıya kalır. Yaşamı boyunca savunduğu tek eşliliğin arkasında durarak bu durumu kabullenmez ve dokuz yıllık evliliği son bulmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi hayatında büyük izler bırakan bu konu eserlerinde, özellikle de ele aldığımız Handan romanında işlenmiştir. İki çocuğu ile birlikte Fatih'te bir eve taşınırlar. Eşinin bir başka kadınla evlenmesi Halide Edib'i fazlaca yıpratır, dayanamayarak hastalanır ve yatağa düşer (Enginün, 2007: 41). Mor Salkımlı Ev'de, Halide Edib boşanma ve sonrasında oluşan hastalığı ile başa çıkışını ve toparlanma sürecini "Hastalığım uzadıkça uzadı. Göğsümün vaziyeti bir hayli ciddi idi, fakat iyileşmek için o kadar mücadele ettim ki nihayet üç ay sonra yataktan kalktım. Çocuklarımla yaşayabileceğim normal bir ev hayatı kurmaya azmetmiştim." (Adıvar, 2018: 212-213) şeklinde kendi cümleleriyle ifade etmiştir.

Evkaf okullarında müfettişlik yaptığı yıllarda (1913), kalabalık bir ev yaşantısı olan Halide Edib'in evinde, çocukları ve kocasıyla birlikte üvey ablası Mahmure, öğretmen arkadaşı Nigâr Hanım ve haminnesi vardır. Haminnesi torununun evine girip çıkan insanlardan yalnızca aile doktorları olan Dr. Adnan Bey'le konuşur. Diğerleri onun hayat tarzına çok uzak olduğu için kendisini burada rahat hissetmez (Enginün, 2007: 45). 1916 yılında orada okul açılışı ve var olan durumun incelemesini yapmak amacıyla, Cemal Paşa'nın daveti ile Suriye'ye giden Halide Edib, Dr. Adnan Adıvar ile burada evlenir. Hayatında ona her daim verdiği değeri ve özeni hissettiren Adnan Bey ile güzel bir evlilik hayatı olmuştur (Enginün, 2007: 49)

1924 yılında siyasi olarak en önemli olay Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması olmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi problemler neticesinde eşiyle birlikte yurt dışına çıkan Halide Edib 1939 yılına kadar yurt dışında kalmıştır. 1935 yılında İngiltere'den Hindistan'a geçen Halide Edib, 1939 yılında yurda döner ve pofesör olarak atanır. 1940 yılında İstanbul Üniversitesi'nde, on yıl boyunca kurduğu İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde Profesör olarak görev alan Halide Edib 1950 yılında Demokrat Parti'den İzmir milletvekili olarak seçilir. 1954 yılında ise Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı veda mektubu ile milletvekilliğinden ayrılır. 1955 yılında eşini kaybeden Halide Edib, dokuz yıl boyunca kendisini çok yalnız hissederek hayatındaki son yılları özlem ve yalnızlık içinde geçirmiştir. 9 Ocak 1964 yılında hayata gözlerini yuman Halide Edib, son zamanlarında yaşadığı bu yalnızlığı, hayatında daha önce yaşadıklarını kaleme aldığı gibi, kaleme almak istemiş ve çevresinde bulunanlara "Azap Kapısı" adlı bir roman yazmak istediğini bahsetmiştir (Enginün, 2007: 71-77)

Bekiroğlu yapmış olduğu çalışmasında, Halide Edip'in bir yazısından yola çıkarak siyasi geçmişi ile ilgili olarak, "Türk siyasi tarihinin en mümtaz simalarından biridir; Türkün Ateşle imtihanı adlı Millî Mücadele hatıralarında "bu andan 1922'de İzmir'e Türk ordusunun muhteşem girişine kadar hiçbir şeyin önemi yoktu. Muhteşem milli cinnetin bir parçası olarak çalıştım, yazdım ve yaşadım" şeklinde ifade ettiği psikoloji içinde, bilfiil cephede görev almış, çavuşluk ve bilhassa da ömür boyu iftihar edeceği onbaşılık rütbeleriyle taltif edilmiştir." (Bekiroğlu, 1987: 1) diyerek onun bir kadın olarak vermiş olduğu milli mücadelenin altını çizmiştir.

Halide Edib'in çocukluk yıllarından itibaren Doğu ve Batı'yı bir arada yaşayıp her iki kültüre de hâkim olmasını ve bu durumun Halide Edib' deki etkisi ile ilgili olarak Önertoy "Halide Edib'in toplumsal sorunlara eğilmesinde, yetişme koşullarının, gördüğü öğrenimin; 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra yaşanan sarsıntılar sırasında, Balkan Savaşı, İstanbul'un ele geçirilmesi, Kurtuluş Savaşı yıllarında, dahası Cumhuriyet Döneminde katıldığı etkinliklerin rolü büyüktür." (Önertoy, 2011: 38) diyerek, onun eserlerinde toplumsal sorunları işleminin nedenlerini ifade etmiştir.

Aktaş, Halide Edib'in yazdığı eserleri ve yapmış olduğu faaliyetleri, geçiş dönemindeki kadınların toplumdaki yerini ve üstlenmeleri gereken rolü en açık şekilde ortaya koyan belgeler olarak nitelendirmiştir. Bunun yanında Halide Edib'in

Sultanahmet mitingini³⁴ bu doğrultuda çarpıcı bir konuşma olarak ifade eder³⁵. Onun eserlerindeki kadın kahramanların bu bağlamda ele alınıp incelenmesinin doğru olacağını savunur (Aktaş, 2013: 5). Halide Edib'in Türk ocağının düzenlemiş olduğu, İzmir'in işgalini protesto amaçlı yaptığı konuşmalar onun milli duygularının en üst seviyede olduğu zamanlardır.

Halide Edib, Türk edebiyatının Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyete geçiş döneminde eser vermeye başlayan ve edebiyat tarihimizin yanında o dönemin kültürü ve siyasi tarihi hakkında da bilgiler veren bir düşünce ve eylem insanı olarak dikkat çekmektedir. Halide Edib Adıvar birçok türde eser vermiştir. Yaptığı çeviri, makale ve inceleme yazılarının yanında hikâye, tiyatro, anı ve roman türünde de eserler vermiştir. Fakat onun tanınmasında en büyük rolü oynayan romanları olmuştur (Şahin, 2018: 2).

Daha önce de değinildiği gibi çalkantılı bir dönemde büyümüş olan Halide Edib, karşılaştığı toplumsal sorunları eserlerinde hatta daha çok romanlarında işlemiştir. Uyguner'in ifade ettiği gibi Halide Edib'in eserlerini yazdığı dönemde

³⁴ “Kardeşlerim, evlatlarım! Ruhu göklerde olan yedi yüz senelik şanlı tarihimiz bu minarelerden bugün, Osmanlı tarihinin faciasını seyrediyor. Bu muazzam, bu tarihi meydanda, zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öbür ucuna at süren namaglup erlerin evlatları önünde baş eğiyor ve yemin ediyorum: Ben, Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bugün de dükkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet namına. Ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün, kolları kesilmiş olan Türk'ün kalbi, eski cesaret ve şecaatini kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki, Osmanlı sancağına, tarihine hıyanet etmeyeceğim. Allah'a, hakka, milletlerin ilahi hakkına dayanan Türk milleti, bütün Müslüman ve Türk dünyasına ilan ediyorum. Davamızı ilan ediyorum.

Türkler'e zalim diyenler öyle günah işliyorlar ki, tarihin karşısında onların günahlarını, bütün denizlerin bitmez tükenmez suları bile yıkamayacaktır. Bugün karşımızda yükselen ses, Müslüman kardeşlerin sesidir. Esaret boyunduruğu can damarlarına geçmiş olan milletler, bizim felaketimiz karşısında gür sesleriyle bağırlıyorlar. Ben, kardeş Müslüman dünyasına, sizin namınıza hitap ediyorum. Davamız şudur: zaten elinden tutanları kalmayan, ellerini, bacaklarını kaybeden gazilerimiz, şehitlerimiz namına davamızı ilan ediyorum. Bu davamız da Türklerin hak ve istiklalidir. Türkler, Türkiye'nin ebedi haklarına asla dokundurmazlar; yarın, Hakkın mahkeme-i kübrası önünde zalimlerin hepsi mahkemeye çekilecek; onlara, bizim kanlarımızı döktürdünüz, diyecekler. İşte kardeşlerim, işte evlatlarım, davanızdan kaçmayınız. O gün size hak verecekler. Bugün iki dostunuz vardır: Birisi, kalbi, mabedleri bizimle beraber olan Müslüman dünyası; diğeri, zalimleri yakasından sürükleyecek büyük milletlerdir.

Kardeşlerim, evlatlarım! Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihi bir gün belki bir daha idrak etmeyeceğiz. Evlatlarım, öyle bir gün olur da bir daha toplanamazsak. İçimizde ölenler olursa, Türk'ün istiklal bayrağı ile mezarı üzerine geliniz. Eski tarihimizin. Bu muazzam minarelerin bahşettiği tarihimizin en asil, en terbiyeli vekarımızı asla unutmayacağız! Yemin ediniz!

Yedi yüz senelik minareler, mavi semalarıyla bize baktığı bu günlerde. Osmanlı bayrağı, Osmanlı hakkı için can vermekten çekinmeyeceğinize yemin ediniz!” (<http://www.ekultursanat.com/soylev/eser-492-Sultanahmet-Mitingi-Konusmasi-Halide-Edip-Adivar>). (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

³⁵ “İki yüz bin kişinin katıldığı bu mitingin tesiri, halk arasında çok yaygındır. Hala Halide Edib hakkındaki yazılarda, bu mitingden bahsedilir. Wilson prensiplerinin 12. Maddesinin üzerine yazılmış olduğu bir kürsüden konuşan Halide Edib, bugünden sonra adeta efsaneleşir.” (Enginün, 2007: 54)

farklı düşünce tarzları hakimdi. Uyguner³⁶ bu tarzlar ile ilgili olarak, dört başlık altında toplanabilecek düşüncelerden bahseder; “Bunlardan birincisi, Prens Sabahaddin’in önderliğini yaptığı Jön Türkler topluluğu olup, daha çok özgürlükçü ve Batıcı bir anlayış içindedirler. İkinci düşünce topluluğu İslamcılık olup, önder olarak ‘hars ile dini birleştiren’ Mehmet Akif Ersoy görülmektedir. Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın önderliğindeki çağdaş, gizemci akım, Adıvar’ı da etkilemiştir. Son olarak da Ziya Gökalp’ın bazı ilkelerini de belirttiği ve savunduğu Türkçülük akımı anılabilir. Bu dört akımın birçok izini, Adıvar’ın romanlarında buluruz.” (Uyguner; tarih yok: 63) bilgilerini vermiştir.

Aktaş Halide Edib’in romanlarını genel olarak ele aldığında bu eserleri üç gruba ayırarak kendi içinde bir tasnif yapılmasının uygun olacağını ifade etmiştir. Ona göre birinci grup, Handan romanı çevresinde toplanır. Bu gruptaki romanlarda toplumun değişmesi ile birlikte yazarın idealize ettiği kadınların mücadelesi, ruhsal durumları, aşk ve ahlak olguları ele alınmıştır. İkinci grup da Vurun Kahpe’ye adlı eser çevresinde toparlanabilir. Bu eserde de yine toplumun alışık olmadığı idealize edilmiş bir kadın karakter karşımıza çıkar bu gruptaki kadın karakterin birinci gruptan farkı milli içsel durumuna değil milli meselelere yönelmesidir. Millî mücadelede aktif rol almasının bir tesiri olarak eserlerine yansımıştır. Son olarak üçüncü grubu Sinekli Bakkal etrafında toplar ve bu gruptaki romanlarında da yine kadın karakterler öne çıkar ve bu gruptaki romanları töre romanı olarak adlandırmaktadır (Aktaş, 2013: 8-10)

Şahin ise Halide Edib’in eserleri ile ilgili olarak hem birikimini hem de ele aldığı konuların hangi şartlar dolayısıyla geliştiğini şu şekilde ifade etmiştir. “Halide Edib Adıvar’ın edebi açıdan olgunluk dönemi, ‘Sinekli Bakkal’ romanının merkez alındığı ve Cumhuriyet Türkiye’sinin çağa ayak uydurmak için giriştiği yenilenme kaygısı yaşadığı yıllardır. Toplumsal anlamda yaşanan sosyo-kültürel değişim ve siyasî çekişmeler, yazarı edebi açıdan yeni konulara yönlendirir. Siyasî çıkar ve gündelik menfaatler uğruna girilen mücadeleler, yazarın olgunlaşma döneminde önemli çıkarımlarıdır. Ayrıca bu dönemin yaklaşık 14 yılını bazı hastalık ve siyasî çatışmalardan dolayı yurt dışında geçiren Adıvar, Batı’nın demokrasi ve modernleşme konusunda büyük bir atılım içinde olduğunu görür. Bu yüzden yurt dışından döner dönmez, yeni bir algıyla eğitime -özellikle fen ve sosyal bilimler açısından- eğilir.

³⁶ UYGUNER, Muzaffer. Halide Edib Adıvar ve Batı Sorunu, “Olaylar-Yansımalar” Türk Dili Dergisi,11-584945 <https://core.ac.uk/download/pdf/38327233.pdf>. (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2020)

Yazar bu hususta Batı'dan birçok tercüme yaparak kendi toplumunu geliştirmeye çalışır. Bu gelişme ve değişimleri de roman dünyasına taşıyan Adıvar, iyi bir yazar, eğitimci ve kültür insanı olarak Türk edebiyatına damgasını vurur.” (Şahin, 2018: 5)

Halide Edib'in eserleri aşağıda tablolaştırarak sunulmuştur:

Tablo 9: Halide Edib Adıvar Eserleri³⁷

ROMAN	•Heyula (1908) •Raik'in Annesi (1909) •Seviye Talip (1910) •Handan (1912) •Yeni Turan (1912) •Son Eseri (1913) •Mev'ud Hüküm (1918) •Ateşten Gömlek (1923) •Vurun Kahpeye (1923) •Kalp Ağrısı (1924) •Zeyno'nun Oğlu (1928) •Sinekli Bakkal (1936) •Yolpalas Cinayeti (1937) •Tatarcık (1939) •Sonsuz Panayır (1946) •Döner Ayna (1954) •Akile Hanım Sokağı (1958) •Kerim Ustanın Oğlu (1958) •Sevda Sokağı Komedyası (1959) •Çaresaz (1961) •Hayat Parçaları (1963)
HİKAYE	•Harap Mabetler (1911) •İzmir'den Bursa'ya (1922) •Dağa Çıkan Kurt (1922) •Kubbede Kalan Hoş Sada (1974)
OYUN	•Kenan Çobanları (1916) •Maske ve Ruh (1945)
ANI	•Türkün Ateşle İmtihanı (1962) •Mor Salkımlı Ev (1963)

³⁷ İnci Enginün, Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi

1.7. HANDAN ROMANI

Halide Edib, “Handan”³⁸ romanını 1912 yılında kaleme almıştır. Bu yıl içinde yazdığı iki³⁹ romandan biridir. Roman genel olarak mektuplardan oluşmaktadır fakat iki yerde Handan’ın kendisiyle konuşmalarını kaleme aldığı bir bölüm bir de son kısımda, komşularının Handan ve ailesi hakkındaki görüşlerini ifade ettikleri konuşmalardan oluşan bir kısım vardır. Romanda;

1. Refik Cemal’den Server’e	24
2. Refik Cemal’den Neriman’a	3
3. Neriman’ dan Refik Cemal’ e	5
4. Handan’ dan Neriman’ a	4
5. Nazım’dan Handan’a	4
6. Server’den Refik Cemal’e	11
7. Handan’dan Hüsnü Paşa’ya	10
8. Hüsnü Paşa’dan Handan’a	3
9. Cemal Bey’den Refik Cemal’e	2
10. Refik Cemal’den Cemal Bey’e	4
11. Dr. Şe’den Refik Cemal’e	2 olmak üzere toplamda 72 mektup

ve Handan’ın Tahassüsleri bölümünden oluşmaktadır. Toplamda 216 sayfa⁴⁰ olan Handan romanının ele alınan şekli yapısından sonra roman kısaca özetlenirse;

Romanın baş kahramanı olan Handan, babası Cemal Bey, üvey annesi, iki kız kardeşi ve üvey annesinin yeğeni Neriman ile birlikte Kuzguncuk’ta yaşamaktadır. Roman, Refik Cemal’in yakın arkadaşı Server’e, Neriman ile evleneceği haberini vermesiyle başlamaktadır. Cemal Bey kızlarını alafranga tarzında yetiştirmektedir. Bununla birlikte Handan evdeki ve çevredeki diğer kızlardan daha farklı ve zekidir. Örneğin üvey annesinin Handan hakkındaki “Kızın bir erkekten çok akıllı olduğuna kuşku yok, onda eksik olan akıl değil ki. Zaten hep bu başka kızlara benzemeyen halleri, onu evde bırakacak diye korkuyorum. Bu delilikleri affettirecek kadar bari güzel olsa!”⁴¹ şeklindeki ifadesi Handan’ın yakın çevresi tarafından farklı olarak görüldüğünü göstermektedir. Çünkü o dönemde normal kabul edilen kızlar erkeklerin bulunduğu ortamlara girmeyen, erkeklerle yüz yüze sohbet etmeyen, sadece güzelliği

³⁸ Üçüncü basım, İktbal Kütüphanesi, Orhaniye Matbaası, 1342-1923.

³⁹ Aynı yıl “Yeni Turan” romanını da neşreder.

⁴⁰ Adıvar, Halide Edib, Can Yayınları, 2008.

⁴¹ Handan sf. 60-61

ile ilgilenip ev işlerinde ya da hizmette kusur etmemeleri şeklinde algılanmaktadır. Fakat Handan, tüm bu özelliklerin tersine hareket etmektedir. Handan aynı zamanda babasının arkadaşlarıyla kendisinden yaşça çok büyük olmalarına karşın iyi arkadaşlıklar da kurmakta ve onların sohbet ortamlarında da aranmaktadır. Bu özelliklere sahip olan Handan'a, idealist bir genç, aynı zamanda da babasının yakın arkadaşının yeğeni olan Nazım, gönüllü olarak ders vermek ister. Handan ders aldığı sırada Nazım'a âşık olur. Aslında bu ilgisi karşılıklıdır. Nazım tarafından kendisine gelen evlilik teklifini, kendisini maksadından daha az sevdiği düşüncesi ile reddeder. Bu psikoloji içindeyken kendisine ilgi gösteren üvey annesinin bir akrabası olan Hüsnü Paşa ile evlenerek yurtdışına gider. Handan'ın evlilik haberini alan Nazım, siyasi sebeplerden dolayı girdiği hapisanede intihar eder. İntihardan önce Handan'a yazdığı mektuplar, Handan'da derin pişmanlıklar oluşturur ve hayatta yaşama sevincinin kalmamasına sebep olur. Hüsnü Paşa karısındaki bu ruh haline anlam veremeyerek, farklı karakterde olmalarının da etkisiyle karısını alenen, defalarca aldatır. Bu arada Handan ile aralarında farklı bir bağ olan Neriman, komşuları Refik Cemal Bey'le evlenmiştir. Evliliklerinde Neriman'a karşı inanılmaz bir huzur, muhabbet ve güven hisseden Refik Cemal, "...Memleketin hayatından- ne kadar elim ne kadar siyah ne kadar müheyya-yı inkıraz olsa- bihaber. Ben, o kadar çok işgal eden bu muazzam fakat ümitsiz şeye onu iştirak ettiremiyorum. Hayatımda Neriman'da yegâne bulamadığım bir şey varsa o da bu, kendisince pek nazari bulduğu bu şeylerle iştigalimi anlamaması."⁴² diyerek sadece Neriman'la memleket meseleleri üzerine konuşmadığından ve onun kendisi gibi bu meselelerle ilgilenmediğinden şikâyet eder. Ayrıca Refik Cemal, Nazım'ın arkadaşı olduğu için Handan'a başlarda büyük bir öfke beslemektedir. Arkadaşının ölümünden Handan'ı sorumlu tutar. Fakat Neriman için, Handan'a olan bu itibara anlam veremeyerek sabreder. Yönetimle ilgili problemler yaşayacağı haberlerini alan Refik Cemal yurtdışında bir görev alarak Londra'ya gitmeye karar verdiği esnada Neriman hamiledir. Bu sebepten yalnız başına Londra'ya giden Refik Cemal burada Handan ile karşılaşır. İlk intiba olarak Handan'ı, çok fazla soğuk ve alafranga tarzda bulur ve kendisinden hiç hoşlanmaz. Neriman'ın doğumdan sonra eşinin yanına gelmesiyle birlikte Handan ile daha fazla zaman geçiren Refik Cemal, Neriman'la yapamadığı sohbetleri Handan'la yapabildiğini ve ruhen bir doyum hissi yaşadığını fark eder. Romanda eşine, bu

⁴² Handan sf. 23

duyguyu şu sözlerle anlatmıştır: “Handan’la her şey konuştuk Neriman. Senin uykunu getiren içtimaiyat, iktisat, felsefe ve hatta politika her şey konuştuk...bu çok acayip Neriman, yeğeninle dimağım tamamen anlaştı ve baş başa en mahrem iki dost şekliyle birbirine açıldı...”⁴³ Refik Cemal, başlarda nefret hissi beslediği bu kadına zaman geçirdikçe âşık olur. Hüsnü Paşa’nın Handan’ı yalnız bırakarak metresiyle yaşamaya başladığı evrede bir boşluğa kapılan Handan, elinde olmayarak Refik Cemal’e karşı duygusal bir yakınlaşma hisseder. Alçakça bulduğu bu his onu hastalandırır. Ağır bir menenjit geçiren Handan hafızasını da yitirmiştir. Doktor, hava değişiminin hafızasını yerine getirmek için şart olduğunu söyler. Bunun üzerine, Neriman’ın ikinci kez anne olmayı beklemesinden dolayı durumu en uygun olan Refik Cemal ile hemşire Sister Janette Sicilya’ya gitmişlerdir. Burada aralarındaki aşk ortaya çıkar. Zamanla hafızası yerine gelen Handan’ın, kardeşi olarak gördüğü Neriman’ın kocasına âşık olmasına ve ihanetine dayanamayarak hastalığı tekrarlar. Kendisini suçlu ve günahkâr gören Handan hislerini şu şekilde dile getirir: “Ben artık zelil ve sefil bir günahkâr oldum. Ben artık tarihin en mel’un çehresi Yehuda’ya bir nazire oldum...Ben Neriman’ın kocasını sevdim! Kardeşimin kocasını sevdim! Ve bunları düşünürken ruhumda ebedi bir kesel var. Kendi fenalığının hudutsuzluğu, mülevvesliği karşısında aczinden hiç olan bir ruhun füturu, keseli var. Yehuda, İsa’yı sattığı paraları, feda ettiği samedane şeyin bahası diye nasıl öğrenerek iade etti ve kendini astıysa ben de bu büyük ve habis hıyanetin temin ettiği aşkı fırlatıp bir köşede gebermek istiyorum.”⁴⁴ Bu pişmanlık ve sıkıntı içerisinde hastaneye yatırılan Handan orada hayatını kaybeder. Handan’ın cenazesi İstanbul’a getirilir. Hüsnü Paşa’nın yaymış olduğu dedikodular çevrede değişik yorumlarla karşılanmıştır. Handan’ın cenazesi, büyük bir söylenti, karmaşa ve hüznün arasında Çamlıca’da toprağa verilir.

Yukarıda ele alınan romanın özetinde de görüldüğü gibi olayların merkezine, esere de adını veren Handan alınmıştır. Romanın baş kahramanı Handan, diğer kahramanların birbirlerine yazdıkları mektuplar tarafından anlatılır. Romanda, Handan’ın en yakın tanıyanlarından onunla hiç diyalog kurmayan komşularına kadar nasıl görüldüğü işlenmiştir. Parça parça elde edilen bilgiler neticesinde okur, Handan’ı keşfeder. Handan romanı, bireysel, psikolojik bir aşk romanı olarak dönemin dikkat çeken eserleri arasındadır.

⁴³ Handan sf. 36

⁴⁴ Handan sf. 201

Şahin, Halide Edib'in o dönemde modern kadın imajını temsil ettiği Handan romanının baş kahramanı ile ilgili olarak, "Handan, dönemin yeni kadın imgesinin bir simgesidir. Handan, kadının sadece cinsel bir meta olmadığını ve erkeklerin bedensel ve ruhsal olarak kendilerini kullanmayacağını ortaya koyan sihirli otoriter bir dişidir. Bireysel boyutta kadınlık kimliğini, erilleşen toplumun içinde akıllı ile var etmeye çalışan Handan, kendi kararlarını kendi alabilen ve geçmişin deneyimlerini, kadın kimliği içinde eriten kişidir." (Şahin, 2010: 2) ifadesini kullanmıştır. Romanda Refik Cemal tarafından Neriman'a yazılan; "Handan'la her şey konuştuk Neriman. Senin uykunu getiren içtimaiyat, iktisat, felsefe, hatta politika her şey konuştuk. Yavaş, yavaş, gözümün önünden onun ziyadar gözlerinin, ziyadar saçlarının nisviyeti uçtu; narin, beyaz göğsünü görmez oldum. Yalnız biliyordum ki senelerden beri söyleyemediğim, yalnız hissettiğim şeyleri o benden daha vazih ve muayyen bir surette hissetmiş ve benim bütün bende müphem kalan bu şeylerimi- inanır mısın- sakit ve dilsiz benden muntazam birbirini takip eden birer cümle silsilesiyle çekip çıkarıyor." (Adivar, 2008: 36) satırları bize Halide Edib'in çizmek istediği belki de kendisiyle özdeşleştirdiği kadın simgesini nasıl yansıttığını göstermesi bakımından önemlidir. Romanda ele alınan iki kadın karakterden Handan yeniyi temsil ederken Neriman dönemin daha geleneksel kadını temsil etmektedir.

Halide Edib yaşadığı dönemin toplumsal özelliklerini eserlerine yansıttığı gibi özel hayatında yaşadığı ve kendisinde iz bırakan olayları da aynı şekilde yansıtmıştır. Handan romanı bu anlamda en iyi örneklerden biridir.

Handan ile Hüsnü Paşa arasındaki çalkantılı evlilik, Hüsnü Paşa'nın Handan dışında başka kadınlarla birlikte olması, Halide Edib'in hayatına benzer bir olaydır. Halide Edib çocukluğunda gerek babasından gördüğü gerekse ilk evliliğinde birebir yaşadığı ve kendisini derinden sarsan olaya benzer bir sorunu romanında işlemiştir. İlk eşinden bu sebeple boşanan Halide Edib, derin bir üzüntü ve uzun süre devam eden buhranlar yaşamış ve bunu romanında işlemiştir. Bunun yanında çocukluğunda annesini erken yaşta kaybetmesinden dolayı babası ve haminnesi arasında yaşayan, adeta iki farklı tarzda aileye sahip olan Halide Edib, babasının yanında alafranga tarzda eğitim alıp Amerikan Kolejine giderken, haminnesinin yanına geldiğinde ise geleneksel ve dindar bir ortamla karşılaşmıştır. Yaşamış olduğu bu farklı çevrelerden edindiği çeşitli tecrübeleri olmuştur. Bundandır ki Halide Edib, hayatında Doğuyu ve Batıyı bir arada sentezlemiş bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim hayatına da yansıyan bu farklılıkla ilgili olarak, Handan romanında geçen "Bu, duvarlarına

kadar mürekkep sıçramış, masası, sandalyeleri aşınmış sevgili odadan ne kadar çehreler geldi geçti. Sakallı, sakalsız, sarıklı Kuran ve Arabi hocaları; çılgın, hoppa, bazen kuru ve korkunç İngiliz mürebbiyeleri; Ermeni, Macar, İtalyan, daha bilmem ne cins musiki hocaları!..”⁴⁵ şeklindeki satırlar yine hayatındaki izlerin esere yansıdığı deliller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Handan romanı ile ilgili olarak, Yeni Türk Edebiyatı alanı araştırmacıların tahlilleri elbette önemlidir ancak Handan romanı sosyolojik ve psikolojik açıdan da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerle ilgili olarak;

Handan romanında yazar, baş kahraman olan Handan’ın duygusal yaşamını ele almış olup dönemin psikoloji bilgisini de esere yansıtmıştır. Romanda, Handan karakterinin duygusal iniş-çıkışları ve erkeklerin üzerinde bırakmış olduğu etkilerin aşırılıkları işlenmiştir. Romanda daha çok Handan’ın yaşamış olduğu duygu ve dürtüleri kontrol edememesi üzerinde durulmuştur. Dönemsel olarak Psikanaliz’ in aktif olduğu bir dönem olduğuna değinen User, yazarın dönemin psikiyatri bilgisinden etkilenmiş olduğunun altını çizer. Görüldüğü kadarıyla dönemin tıbbi bilgisi, Handan romanında daha yüzeysel olarak ve tutarsız ilişkiler içinde işlenmiştir. Çünkü romanın konusunu başından ele alacak olursak, Handan engel olamadığı tutku ve kıskançlık krizleri sebebiyle hastalanır. Ancak hastalığın sadece psikolojik değil aynı zamanda dönemin hastalığı olan tüberküloza benzer belirtiler ile ortaya çıktığı görülmektedir. Romanda en son Handan menenjit teşhisi alır ve ölüm sebebi olarak bu teşhis görülür. Handan romanı hastalık kavramları doğrultusunda incelediğinde, Halide Edip Adıvar’ın öncelikle hastalığı ‘**doğalcı**’ ve ‘**duygusalcı**’⁴⁶ sistemlere bağlı olarak işlediği görülmektedir. Yazar hastalığın sebebi olarak kahramanın duygusal yapısına değinmiş olması sebebiyle ‘**içsel nedenler**’ kısmına ağırlık vermiştir. Hastalığı tecrübe ediş ve anlamlandırış şekli açısından ise, ‘**tahripkâr**’⁴⁷ olarak tanımlamaktadır.

⁴⁵ Handan sf. 40-41

⁴⁶ Howard, hastalıkları kültürel olarak farklı sistemler şeklinde açıklamaktadır. Bu sistemler kişilerin hastalık ve sağlığa yönelik düşünce ve eylemlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu sistemler; ilk olarak **doğalcı** olarak adlandırılan sistemde, kişiler hastalık ve sağlığın doğal nedenler sebebiyle ortaya çıktığını kabul eder. Diğer bir sistem olan **kişiselci** sistemde, hastalık ve sağlık terimlerinin etkenleri kişiselleştirilir. Hastalığın sebebi olarak “büyücüler”, “ruhlar” gibi daha çok batıl inanışlar hakimdir. En son olarak ise, **duygusalcı** sistemde kişiler daha çok hastalık ve sağlık kavramlarının nedenlerinin hem sosyal hem de duygusal çevrenin sebep olduğunu savunarak, duygusal etkenlere bağlarlar. (Howard, 1989: 405-407; Akt: User, 2016: 2)

⁴⁷ Scambler, hastalıkların kişilerin hayatlarına farklı şekillerde etki ettiğini, kişilerin hastalıkları anlamlandırmalarında farklılıklar olduğunu belirtmiştir (Scambler, 2018: 41-53; Akt: User, 2016: 2). Bu farklılıklara değinecek olursak, ilk olarak bazı kişiler hastalığı **tahripkâr** olarak algılar ve

Eserde yazarın hem kişisel değerlerini hem de dönemsel olarak kültürün etkilerini yansıtmış olduğu da ayrıca bir kez daha görülmektedir (User, 2016: 4-6).

yaşar. Hastalık, bu kişilerin hayatlarında çaresizliğe ve karamsarlığa sebep olur ve hayatlarını kesintiye uğrattığını düşünürler.

İKİNCİ BÖLÜM

“HANDAN” ROMANINDA KIPLİKLER

Bu bölümde Handan romanındaki tüm cümleler Palmer’ın tasnifine göre fişlenmiştir. Fişlenen her kiplik de kendi arasında tasnif edilmiştir. Yapılan fişlemeler ve tasnifler “Palmer’ın Tasnifine Göre Kiplik Sınıflandırması” başlığında verilmiştir. Bazen bir cümle aynı anda birden fazla kipliğe kaydedildi. Fişleme esnasında Palmer’ın tasnifinde olmayan fakat kiplik olarak değerlendirilen “*Gereklilik, Heyecan Pekiştirme, Soru, Şefkat*” gibi beş kiplik de “Palmer’ın Tasnifinde Olmayan Kiplik İfadeleri” başlığı altında verilmiştir.

Hirik, kipliklerin işlev tespitindeki etkileşim için, “Kipsel alanları kodlayan işaretleyiciler çeşitlilik göstermektedir. Örneğin tek bir bağımlı biçimbirim birden fazla semantik alanı işaretleyebilmektedir. Bu noktada ise devreye cümlenin içinde bulunduğu bağlam ve konuşurun sözcesindeki semantik değer girmektedir. Bir kipliğin işlevinin tespitinde, o kipliğin içinde yer aldığı cümlenin üreticisinin amacı, söyleyiş biçimi ve bahsi edilen kipliğin sözcedeki diğer öğelerle etkileşimi de büyük rol oynamaktadır.” görüşünü ileriye sürer (Hirik,2015: 2399).

Türkçe Sözlükte (TDK, 2005) bağlam, “Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü, kontekst.” şeklinde tanımlanmıştır.

Yaman ve Akkaya ise bağlamı, “dilsel bir ögenin yani kelime/kelime grubu, cümle, paragraf, hatta metin olabilir kendisinden daha büyük bir anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini sağlayan ve parça bütün ilişkisi üzerine kurulan dilbilimsel veri” şeklinde tanımlamıştır (Yaman-Akkaya, 2012: 2602).

Handan romanı incelenirken bazı kiplik işaretleyicilerinin birden fazla kiplik türünün anlam alanına girdiği görülmüştür. Bu tarz kipliklerde bağlam, kiplik türünü belirlemede yardımcı olmuştur. Bu bölümde bazı cümlelerde, kipliğin verdiği anlamı yansıtabilme adına parantez içinde bağlam da cümlelerin yanında verilmiştir.

2.1. PALMER'IN (2001) TASNİFİNE GÖRE KİPLİK SINIFLANDIRMASI

Palmer yapmış olduğu kiplik sınıflandırmasında önerme ve eylem kipliği üst başlıklarını vermiştir. Önerme kipliğini bilgi ve kanıt kipliği olarak ikiye ayırdıktan sonra; bilgi kipliği altında ihtimal, çıkarım, varsayım kipliklerini, kanıt kipliği altında ise aktarım ve duyum kipliklerini vermiştir.

İkinci üst başlık olan eylem kipliğini de yükümlülük ve devinim olmak üzere ikiye ayırarak; yükümlülük kipliği altında izin, zorunluluk, emir kipliklerini, devinim kipliği altında ise yeterlilik ve gönüllülük kipliklerini vermiştir. Çalışmanın “Kiplik Sınıflamaları” bölümünde ele alınan Palmer’ın sınıflamasını tekrardan tablo şeklinde gösterildikten sonra, her bir başlık açıklanacak olup daha sonra ele aldığımız Handan romanından örnekler verilerek, sınıflama uygulamalı olarak ele alınacaktır.

Tablo 10:Palmer’ın Kiplik Sınıflandırması

2.1.1. Önerme Kipliği (Propositional Modality)

Palmer 2001 yılında kiplik sınıflamasında yeniden bir düzenleme yaparak üst başlık olarak önerme ve eylem kipliğini benimsemiştir. Önerme kipliği ile ilgili olarak, Mood and Modality (2001)'de bilgi ve kanıt kipliklerinin konuşmacının önerme kipliğinin gerçek değerine veya olgusal durumuna karşı tutumu ile ilgili olduğunu söyleyerek önerme kipliğinin iki temel ögesi olduğunu ifade eder. Konuşmacı, bilgi kipliğinde önermenin olgusal durumu hakkındaki kararlarını ifade ederken, kanıt kipliğinde sahip oldukları kanıtların olgusal statüyle ilgili olduğundan bahsederek bu iki kiplik arasındaki temel farkı da ortaya koyar (Palmer, 2001: 7-8). Hem bilgi hem

de kanıt kipliği önermenin olgusal durumu ile ilgili olduğu için bu kiplik türünü tek bir başlık altında vermeyi uygun görmüştür. Bilgi kipliği önermenin gerçeklik durumuyla, kanıt kipliği ise gerçekliğin dayandığı kanıtların olgusal durumuyla ilgilidir.

2.1.1.1. Bilgi Kipliği (Epistemic Modality):

“Bilgi kipliği, önermenin doğruluğu hakkında konuşmacının söylediklerine verdiği değeri belirtir. Böylece, bilgi kipliği, temel önermeler üzerinde varsayımsal çerçeve yaratır. Bilgisel çerçeve, konuşmacının bilgi dünyasındaki asıl önermede söylenen gerçek durumla ilgili bilgi düzeyini yansıtır. Konuşmacı çeşitli yollarla, bir ana dil konuşanı olarak, varsayımsal mantığa dayalı olasılık alanını oluşturur.” (Belyaeva,2002: 249-254; Akt: Hirik, 2010: 42). Palmer’a göre, genel olarak bilgi kipliği üst başlığı altında dillerde ortak olan üç yargı tipi vardır. Bu yargılardan biri kesin dışılık (uncertainty), biri gözlenebilir bir kanıttan bir çıkarım belirtmek ve biri de genel olarak bilinenden bir çıkarım (inference) ifadesidir. Bu açıklamalar tipolojik olarak sırasıyla, ihtimal (Speculative), çıkarım (Deductive), varsayım (Assumptive) olarak tanımlanabilir.

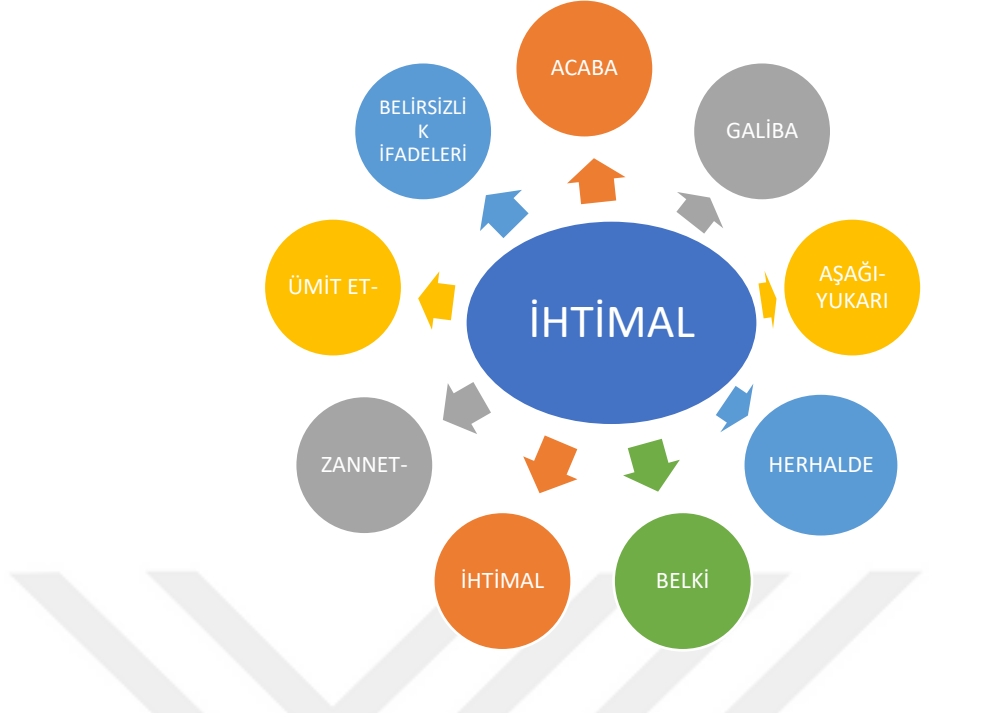
2.1.1.1.1 İhtimal Kipliği (Speculative Modality):

İhtimal kipliği, Hirik’in de çalışmasında⁴⁸ ifade ettiği gibi, var olan olaylardan hareketle bir olasılıktan söz etme durumudur. İhtimal ifadesi, gerçekleşen olayların ya da bilinen durumların ışığında şekillenen bir olasılık anlam alanına sahiptir. Olasılık ifadesinden bu ön bilgilere sahip olma yönüyle ayrılır.

Handan romanında bulunan ihtimal kiplikleri aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir. Tasnif yapılırken, öncelikle cümleye ihtimal anlamı katan işaretleyiciler belirlenmiş daha sonra ise bu işaretleyiciler kendi arasında gruplandırılmıştır. Yapılan bu işlemler neticesinde ihtimal kipliği “*Herhalde, Acaba, Galiba, Aşağı yukarı, İhtimal, Belirsizlik ifadeleri, Belki, Zannet-, Ümit et-*” şeklinde dokuz başlık altında verilmiştir.

⁴⁸ Seçil Hirik, Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri, Doktora Tezi, Kırıkkale, 2014.

Tablo 11:İhtimal Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

2.1.1.1.1.1 Herhalde

1. “**Herhalde** senin beğeneceğin tip değil.” Sf:24
2. “Bu sabah merkez-i cazibe **herhalde** o idi.” Sf:47
3. “Bilmem yeis, **herhalde** benim bildiğim bir şey değil!” Sf:78
4. “**Herhalde** Hüsnü Paşa sizin bu gözlerinizi sevmesini bilmemiştir.” Sf:78
5. “**Herhalde** şık olmayacak, eminim ki değil.” Sf:96
6. “**Herhalde** o erkek ben değilim, hanımefendi.” Sf:102
7. “O akşam **herhalde** eğer Handan söylemezse benim tarafımdan bir sır olarak kalacaktı.” Sf:106

2.1.1.1.1.2 Acaba

1. “**Acaba** Handan, Nazım’ı seviyor muydu, diye benden soruyor.”

Sf:75

2. “**Acaba**, “bu başladığımız hayat yolunda, gel seninle nihayetine kadar gidelim” diyecek misin?”

Sf:138

3. “**Acaba** bilecek misiniz, ruhumdaki bu ateş damlasını, bu, o kadar mugaşşı o kadar muazzam fakat o kadar da beşerî ve günahkâr olan ateş damlasını?”

Sf:164

4. “Bazen **acaba** kendisinin ihmal edildiğini duyuyor, sızlanıyor mu, diyorum.”

Sf:169

2.1.1.1.1.3 Galiba

1. “Dün akşam Nazım’ı kucağında sallarken **galiba** süt zamanı idi.”

Sf:92

2. “**Galiba** o da sarışın.”

Sf:111

2.1.1.1.1.4 Aşağı yukarı

1. “Bunlar **aşağı yukarı** az çok muhtelif şekilde aynı şey idiler.”

Sf:140

2.1.1.1.1.5 İhtimal

1. “Hatta yarın bir bomba atmam, öbür gün tevkif edilmem **ihtimali** daima mevcut.”

Sf:70

2. “Fakat **ihtimal** ki, bizim Handan’la her gün artan dostluğumuzun mahiyetini bilmek istiyordu.”

Sf:110

3. “Ve yine de etmek **ihtimalim** var.”

Sf:140

4. “Sana avdet etmem **ihtimalim** şimdilik yok, Handan.”

Sf:140

5. “**İhtimal** bu kız sevebileceğim hatırına gelmemiştir.”

Sf:141

6. “Fakat ameliyatın da onu şifayab edeceğine pek yüzde yüz söz vermiyor, büyük bir **ihtimal** var diyor.”

Sf:171

7. “Handan’ın dimağı ebediyen sakat kalmak **ihtimali** öyle müthiş bir şey ki.”

Sf:172

2.1.1.1.1.6 Belki

1. “Bu **belki** sizin gibi mariz gençler için bir kusur olsa bile bence değil, ben memnunum.”

Sf:22

2. “Çarkları artık levsten, ihmalden ve kan pıhtılarından dönmek istemeyen ve **belki** bir gün zordan kırılacak olan bu memleketin makinesini görmüyor.”

Sf:23

3. “**Belki** Neriman doğuruncaya kadar tehir ederler, belki de ondan sonra Neriman’ı beraber götürmek kabil olur.”

Sf:27

4. “**Belki** tevkif, belki hapis ve belki de ölüm!”

Sf:27

5. “**Belki** de onu öldürmüşlerdi.”

Sf:27

6. “Kim bilir ben de mümanaat etsem, **belki**!”

Sf:27

7. “Londra’da, Avusturya’da açık yerler var, bunlardan biri **belki** olur, dedi.”

Sf:27

8. “**Belki** Handan’dan müsaade isteyecek.”

Sf:30

9. “Ve **belki** on beş gün sonra İstanbul’dan uzaklaşmış olacağımı, gündüzki meseleyi anlattım.”

Sf:30

10. “Yabancı şehrin verdiği acayiplik ile bol güzellikleriyle ağzımın suyunu akıtan bir Fransızca mebzuliyeti arasında kendi Fransızcam **belki** bir kusurmuş gibi

mahcup, bin sıkıntı ile arabacılarla, hamallarla muameleye giriştikten sonra otele geldim.”

Sf:32

11. “Tereddütümü anladı ve biraz da **belki** münfail oldu.”

Sf:33

12. “**Belki** dediğin gibi gözleri güzel, onları da pek tetkik edemedim, bana bir şey söylemediler.”

Sf:34

13. “**Belki** bu mektubun gece yazdığım şu kısmını göndermem Neriman.”

Sf:37

14. “Handan’ın belki böyle ilimden, ciddi şeylerden lezzet alır görünmesi de sahte, **belki** de değil, kim bilir?”

Sf:37

15. “**Belki** böyle bir mektubu budala bulacaksın.”

Sf:38

16. “**Belki** on, belki yirmi gün sonraki büyük geçitten artık çıkmayabilirim.”

Sf:39

17. “Selim Bey’in senelerden beri yalnızca evini idare eden bir ihtiyar teyze ile yaşadığını **belki** bilirsin.”

Sf:42

18. “**Belki** de beni kahvaltıya beklememişti.”

Sf:46

19. “**Belki** “Vay, bu kadar methettiğiniz Handan bu küçük kız mı?” demek istiyordu.”

Sf: 47

20. “**Belki** zihninde beni görmeden yaptığı hayalden beni pek uzak buluyordu.”

Sf:47

21. “En çok teyzemin boynunda asılı kaldı çünkü hep evden uzaklaştığı zamanlar teyzemin **belki** hayırhah fakat hazmı müşkül itirazlarını unutmuş gelirdi.”

Sf:61

22. “**Belki** Nazım’ı çok seviyordu.”

Sf:69

23. “Şeraiti **belki** her genç kızın isteyeceği gibi değil.”

Sf:69

24. “Memlekette **belki** bir gün büyük şeyler olacak, belki bu büyük şeyleri biz yapacağız.”
Sf:70
25. “**Belki** ateş, kan, duman ve ölüm, pek çok ölüm.”
Sf:70
26. “Ben Nazım’ın gözlerinde ateşli ve kanlı bir rüya ile belki muhal, **belki** de biraz vahşi görünen bu şeyleri dinlerken altüst oluyordum.”
Sf:70
27. “Eli masaya dayanmış, yüzü sararmış, gözlerinde insani diyemeyeceğim bir güzellik, uzaklardan bir ses, **belki** bir işaret, bir davet bekliyor gibi idi.”
Sf:70
28. “**Belki** biraz daha insani idi, fakat hiç de hayatında bu büyük vak’a sezilmiyordu.”
Sf:84
29. “En nihayet tecrübekar, fena Hüsnü Paşa’nın belki biraz mahirane, **belki** de sırf yaşlıca bir adamın bir genç kıza vereceği hararet ve meclubiyetin maddiyatı ile sarsılmış, evlenmiş!”
Sf:85
30. “Böyle zannettiği bir kadın, bir his ve fikir beyabanıdır, vasi ve zengin görünen kalbine hiçbir şey dokunmadan geçer gider, **belki** de ruhu böyle bir çöldür.”
Sf:85
31. “**Belki** Hüsnü Paşa burada tenezzül etmez.”
Sf:89
32. “Sonra ben, müstehzi ve **belki** beni utandıracak bir cevap beklerken o birdenbire gözlerine gelen bir kederle, bir şeyle, benden af dileyen bir istirhamla gözlerime baktı.”
Sf:93
33. “Mademki kurtuluş yok, peki, öğle yemeğine **belki** gelemeyiz, Neriman.”
Sf:94
34. “**Belki** cidden akşam serin diye, belki de benim huzurumdan.”
Sf:98
35. “**Belki** Julyet’ini otelde bırakan bu adam bütün manasıyla Handan’a aşık görünüyor, bir gün evvel kocasının metresinden lakayıt ve müstehzi bahseden kadın da yeni evlenmiş bir genç kız gibi Handan!”

- Sf:98
36. “Fakat **belki** yüzümden belli olacak.”
- Sf:103
37. “Sonra Hüsnü Paşa **belki** onun cümle-i asabiyesinde, kalbine girmeden hükmetmek istemiş, onun belki pek kıymettar bir şeyini, kalbini yine sevmek, yaşamak, dolmak için çırpınan kalbini görmeden geçmiş idi.”
- Sf:105
38. “O zavallı yaşamak isteyen kalp beyhude işleyen bir makine gibi çırpına çırpına, işleye işleye yıpranıp, yorulup **belki** de kırılacaktı.”
- Sf:105
39. “**Belki** Handan söyleyecekti.”
- Sf:106
40. “Handan’ı **belki** başkalarından kıskanır.”
- Sf:108
41. “**Belki** de canından bıkmış, bir şeyden bahsetmek istemiyor.”
- Sf:109
42. “**Belki** sokaktan bile çılgılık duyuluyordu.”
- Sf:113
43. “Benim gibi **belki**.”
- Sf:114
44. “Fakat Handan’ın ruhu, fevkalade bir hal geçirmesinden **belki**, daha mahzuz, daha bihuş, musikinin bütün şiir ve tesliyetine kendini bırakıyordu.”
- Sf:116
45. “**Belki** Hüsnü Paşa’nın bütçesi artık bu müteaddit kadınların arzusıyla delindi, belki de mahsus yapıyor, herhalde bildiğim bir şey varsa Handan sıkıntı içinde.”
- Sf:117
46. “**Belki** sütünü veriyor.”
- Sf:121
47. “Sen bu satırları okurken **belki** yine kıvarsın, yine belki bu saf ve ulvi takdirimi su-i tefsir edersin.”
- Sf:121
48. “**Belki** hala Medon’dasın diye yazıyorum.”
- Sf:124

49. “Babamın anlayan müşfik gözleri altında **belki** ruhumdaki bu fena deliği kendi parmaklarımla kendim bu kadar açıp oymayacaktım.”
Sf:127
50. “Geçen gün, Neriman, bu mektupların birinden sonra idi, onun bulutlanan gözlerine karşı, **belki** bir teselli olsun diye dedi ki: Handan, senin haylaz Paşa’nın artık avdet etmeye niyeti yok mu?”
Sf:131
51. “Bilirsin ki **belki** ruhumdan bu cinayet çıkacak.”
Sf:134
52. “Bununla beraber sen gelirsən, sen, bu alıştığım yolda beraber giden adam, gelirsən **belki** bu zaaf başlangıcı örtülecek.” (hem ihtimal hem varsayım)
Sf:134
53. “Fakat hayır, gelsen, bir gün, üç gün geçtikten sonra yine eski hayat ve yine eski Handan **belki**...”
Sf:139
54. “Bir saat, bir saat sonra yine sabah, **belki** sükûnet gelecek.”
Sf:139
55. “Bu **belki** bir hafta yanında durmuş olmasından da olacak, yürüyüşünü bile zararsız taklit ediyor, işte o müphem ve işkence eden hırsı vermek için kokularla, tuvaletlerine eş tuvaletlerle seni kâfi derecede hatırlatıyor.”
Sf:142
56. “**Belki** bir gün gelirim, hayat-ı müşterekemizi yaşarız.”
Sf:142
57. “İstanbul’a **belki** yazarım.”
Sf:142
58. “**Belki** yaşayacak, belki yaşamayacak.”
Sf:143
59. “Kızının bu felaketini **belki** anlatırlar da bir izin koparırlar.”
Sf:143
60. “**Belki** de adamcağız yetişemez.”
Sf:143
61. “Çabuk ol, **belki** vakit geçmiş olur.”
Sf:143
62. “Bu **belki** bir budalalıktır, fakat öyle zannediyordum.”

Sf:147

63. “Nihayet bu fikirlerimle beraber **belki** elimdeki mektup ona iyi bir haber veriyor diye yavaşça: Müjde, Handan, işte size bir mektup, dedim.”

Sf:149

64. “**Belki** mektubunuzu okumak istersiniz, dememe mukabiil aynı tatlı ve müşfik ihtizazla: Hayır onu sonra okurum, vakit var, dedi ve ben memnun, minnettar, karşısındaki şezlonga oturdum.”

Sf:150

65. “Dizimde başı ölmüş gibi yatan kadının **belki** cidden ölmekte olduğunu artık hissetmiyordum.”

Sf:153

66. “**Belki** Hüsnü Paşa’dan fena bir mektup aldı, belki bu onun hayatını altüst edecek bir mektuptu?”

Sf:155

67. “Hem namusumun üzerine söz veriyorum, ben ne lazım gelirse yapacağım; **belki** sadece bir baygınlıktır.”

Sf:155

68. “**Belki** Madam’ın hastalığı pek mühlik bir şekil alacak ve ciddi takayyüde ihtiyaç olacak, bir hastabakıcı getirmeyecek misiniz?”

Sf:156

69. “Çünkü öyle daimî takayyüdü yabancı bir kadın benim kadar yapamayacak; çünkü Handan’ın hayatını kurtarmayı hem karıma hem de **belki** buraya gelemeyecek olan babasına manen borçluyum.”

Sf:156

70. “**Belki** Madam’a günde iki banyo lazım olacak.”

Sf:156

71. “**Belki** bir menenjit, bir-iki gün tetkik edeceğiz, hararetlerini alacağız, ispazmoz geliyor mu bakacağız şimdi azizim, ben gidiyorum.”

Sf:156

72. “Sonra, onun yirmi dört saat **belki** ayakta kalacağını söyleyerek ikna ettim.”

Sf:157

73. “Benim tıkırtım **belki**, o gergin ve hasta ruhta, onu en çok meşgul eden şey ile aralarında bir rabıta yapmış olacak ki Handan, ölü Handan, harareti sesinde acib bir merhamet, acib bir istihza ile:”

Sf:158

74. “**Belki** Handan’ın kalbinin son sözü cinnettir.”

Sf:161

75. “Yarın onu **belki** bir tabutla götürürken bütün kabiliyet-i hayatı donmuş, sönmüş bir seyyare, mesela bir ölü ay karşısında gibi olacağız.”

Sf:162

76. “**Belki** de başından bir ameliyata muhtaç olacak; güya o gece düşerken başını yere çarpmasından hasıl olma bir ur filan bu hali getirebilirmiş.”

Sf:171

77. “Ne ise **belki** Allah bize acıyacak.”

Sf:174

78. “Yarın sabah erkenden babamı görmeye gideceğim, nasıl beni görünce şaşırarak, **belki** de kızacak.”

Sf:178

79. “**Belki** bu muzurdur.”

Sf:194

80. “Bu sefer, bu sefer **belki** yıldızlar solacak, gün gelecek, fakat Allah’tan bir gufran gelmeyecek.”

Sf:205

81. “Git, **belki** başka yıkacağın mamureler, beyaz ve müzeyyen cepheleri altında günah saklayan mamureler vardır; git onlara bu kudretinle es; bakir ve güzel mermerleri arkasındaki hummaları, cinnetleri, levsleri savur, uçur, dağıt, yok et.”

Sf:207

82. “Söyleyiniz, onu affettim, cennetten, cehennemden bir ruh-u serserinin affını **belki** isterse söyleyiniz, olur mu?”

Sf:210

2.1.1.1.1.7 Zannet-

1. “Bu her şeyde ismi başa çıkan kadının içtimaiyatla, böyle şeylerle iştigali **zannedersen** biraz süs olacak.”

Sf:23

2. “Niçin ağlıyorsun, dedim ve **zannederim** sesimde halimden ziyade bir hiddet ve tecessüs vardı.”
Sf:29
3. “Kilisenin ismi Notre-Dame **zannederim.**”
Sf:32
4. “Artık hiç, hiç gelmeyecek **zannediyorum.**”
Sf:63
5. “Bir dostu öldürmesi kâfi **zannederim.**”
Sf:88
6. “Niçin böyle söylüyorsunuz, Handan Hanım; ben **zannederim** ki, bir erkek bir kadından ziyade münhasıran birinin olabilir.”
Sf:93
7. “Dokuz trenine yetişiriz, **zannederim.**”
Sf:104
8. “Aman duymasın, zavallı yerlerde sürünen izzet-i nefsi buna tahammül edemez zannederim.”
Sf:114
9. “Hayatımın bu dikenli ve fena yolunda, her şeye rağmen, aynı el içinde elim, aynı kola dayanmış başımla geçip gideceğim **zannediyorum.**”
Sf:119
10. “Bazen pek bedbaht **zannediyorum.**”
Sf:129
11. “**Zannedersem** Handan bundan Neriman’a bile bahsetmiyor.”
Sf:130
12. “Onları çekince bir ölü, bir aptal olacağım **zannediyorum.**”
Sf:173
13. “**Zannederim** ki bugün, şimdi artık Handan beni bilerek seviyor. Neriman’ın kocası olduğumu bilerek! Pek emin değilim.”
Sf:188

2.1.1.1.1.8 Ümit et-

1. “Yalnız bu tahsilleri ciddi olan kızların bu noktada daha canlı, daha meram anlatılır olacağını **ümit etmişim.**”

Sf:23

2. “Fakat teyzem amcamın yakın görünen ölümünden bana maddi bir istifade çıkar **ümidiyle** ısrar etti.”

Sf:69

3. “Ben Mod’u **görürüm** diye etrafa bakındım, fakat göremedim.”

Sf:105

2.1.1.1.1.9 Belirsizlik ifadeleri

1. “Fakat iyidir, yok yok, hem de fenadır, her şeydir, **ne bileyim ben!**”

Sf:13

2. “Güzel **olup olmadığına** hükmedemedim.”

Sf:19

3. “Handan’ı sevmiş olmasından mı, yoksa Neriman’ın evli olması ruhunu muazzep edeceğinden mi?”

Sf:29

4. “(Nafile korkarsınız.) Çünkü sizi sevmeyeceğim, dedim ve ilk defa olarak birçok güldük.”

Sf:59

5. “**Şüphesiz** o buhranlı zamanında Hüsnü Paşa yerine bir Ahmet Paşa, Mehmet Paşa, bir sen veyahut hele ben kolaylıkla bu zevç **olabilirdik.**”

Sf:85

6. “**Bilmem** Handan Hanım kendileri o evi tutar mı?”

Sf:89

7. “**Bilmem** daha iki sene ya bu hayata devam **edebilirim ya edemem.**”

Sf:126

8. “Bir on üç yaşında **tahmin ettiğim** bir torunu var.”

Sf:179

9. “Şimdi oradan yuvarlanacak mıyız? Orada kalacak mıyız? **Bilemiyorum**, fakat **eminim ki** mutlak bir şey olacak.”

Sf:186

10. “**Bana geliyor ki** ben her zaman böyle ayakkabı giymezdim.”

Sf:191

2.1.1.1.2 Çıkarım Kipliği (Deductive Modality):

Çıkarım ifadesi, olasılık kavramıyla ilişkilidir. Çıkarım kipliğinde, konuşur olasılığı ifade ederken bize sahip olduğu ön bilgilerinden bir şekilde bahseder, bu yönüyle çıkarım kipliği diğer olasılık temelli kipliklerden ayrılır.

“Handan” romanındaki çıkarım kiplikleri fişlenirken, işaretleyicilerin belirlenme aşamasında bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi, diğer kipliklerde de olduğu gibi çıkarım kipliklerinin de bağlamla olan sıkı ilişkisidir. Bu durumda fişlenen kipliklerde, konuşurun çıkarım ifadesindeki ön bilgisinin derecelendirilmesi şeklinde bir tasnife gidilmiştir. Eldeki malzeme dikkatle incelendikten sonra görülmüştür ki; *konuşur bir çıkarımda bulunurken ya hisleri sonucunda ya kendi bilgi ve deneyimi sonucunda veyahut ta başkasından edindiği bilgi sonucunda bir çıkarımda bulunmuştur*. Ve edinilen bu tecrübe neticesinde tasnif bu üç başlık şeklinde yapılmıştır.

Tablo 12: Handan’daki Çıkarım Kipliği Tasnif Tablosu

2.1.1.1.2.1 Konuşurun hisleri sonucu yaptığı çıkarım

1. “Neriman, bütün kadınlığı, muhabbet ve saadeti temsil eden Neriman, huzur, sükûnet ve asudegi veriyor ve daim verecek! Benim için de başka kadın ve aşk olmayacak.”

Sf:12

2. “Fakat yüzünün aşağı kısmı biraz manasız ve hatsız, otuzundan sonra çok şişman olacak gibi!”

Sf: 14

3. “Bu kadar bulutsuz bir saadet başlangıcı, bu hiç kimsede, hiç kimsede *olmamıştır.*”

Sf:17

4. “Nitekim benimkini de bütün arzın kadınları Neriman’dan alamayacak!”

Sf:22

5. “Hissediyorum ki, benim istediğim yerin mutlak aksi olacak.”

Sf: 27

6. “*Sanki* Neriman’ın çehresindeki ilk saffet ve ziya karardı.”

Sf:29

7. “Hissettim ki kendi sırrı değil.”

Sf:30

8. “Şimdi gözlerini açtığını ve bütün mevcudiyetinle benden teferruat istediğini hissediyorum.”

Sf:31

9. “Şimdi gözlerini görmüyordum ama sesinin doluluğundan, boğazında kelimelerin takılmasından herhalde müteheyyiç olduğunu, belki de ağladığını zannediyordum.”

Sf:33

10. “Hele Hüsnü Paşa, bu lakayt ve mütekebbir mahlûk, eminim ki hiç de karısına iyi bakmıyor.”

Sf:34

11. “Hissettim ki o Handan’a güzel ve iştiha-amiz dakikalarında yenecek, koklanacak ve başka zamanlar ihmal edilecek bir meyve, bir çiçek gibi bakıyordu.”

Sf:36

12. “Dalgın ve memnun *gibi.*”

Sf:36

13. “Yalnız, yalnız hissediyorum ki benim ruhumda bu şekilde bir silsile-i efkâr ve ihtisasattan başka bir şey yokken onun dimağının arkasında, ruhunda bilmem daha şahsiyetinin nerelerinde meçhul fezalar, hayatlar, benim bilmeyeceğim şeyler var!”

Sf:37

14. “Nihayet, bizim bitmeyen mübahasemizden sıkıldığını bilmem kaçınıcı defa esneyerek ilan eden Hüsnü Paşa küçük bir tabureyi karısının ayakları altına çekti, bir hafif pardondan sonra başını Handan’ın dizi üstüne koydu.”

Sf:37

15. “Herhalde bu akşamın sonu kilisedeki hüsn-ü tesiri giderdi.”

Sf:37

16. “Ben de mektubu bitireceğim gibi.”

Sf:38

17. “Biraz sonra beni kâfi güzel bulmamış olacak ki bakmaktan sarf-ı nazar etti.”

Sf:43

18. “Evvela Nazım’ın yüzü biraz ağır ve mütereddit gibiydi.”

Sf:46

19. “Selim Bey’in tembel misafirlerinden biri kalkmış diye düşünüyordum.”

Sf:46

20. “Kalbimde o da varlığımdan pek haberdarmış ve benim bu küçük gruba iltihakımı istiyormuş hissi vardı.”

Sf:49

21. “Onun bu sabah azıcık sararmış çehresinde beni ta ruhumun nihayetine kadar ölçmek isteyen bir nazar vardı.”

Sf:51

22. “İşin en fenası Nazım korktuğumu fakat kibrimden korkumu gizlediğimi biliyor gibi idi.”

Sf:51

23. “Atlar durduğu zaman gözlerimde eminim ki içime akıttığım yaşların nemi parlıyordu.”

Sf:52

24. “Fakat birdenbire ciddileşerek ve zannedersen biraz da korkarak:”

Sf:53

25. “Bütün bu zahmetlerinden elimden, dimağımdan, ruhumdan tutup kendisince muayyen bir noktaya beni götürmek arzusu var hissi bende hasıl oluyor.”

Sf:54

26. “Sanki bütün haliyle benim gibi fevkalade bir ruhu yalnız onun gibi fevkalade bir ruh anlarmış gibi görünmek istiyordu ki bu, beni hem müteessir etti hem de biraz güldürdü.”

Sf:56

27. “Babam, aynı sevgili tebessümüyle azıcık taşan talaketime hayret ediyor gibiydi.”

Sf:57

28. “Bir de hissediyordum ki pek tabii bir surette Nazım’dan bahsederken Handan benden bir şey saklıyor.”

Sf:60

29. “Haydi, sen laf anlamıyorsun, Neriman!”

Sf:61

30. “Tövbe ama, adeta bu kız, kitaplarından üstünüze bir şey okuyup üflüyor diyeceğim, derdi.”

Sf:61

31. “Halbuki bu, sıkıntıdan ziyade Nazım’ın Handan’ın kalbinde tuttuğu yeri kıskanmaktı.”

Sf:63

32. “Hem de kiminle konuşursa ona en çok kendisinden lezzet alıyormuş hissini verirdi ki bu muhatabına pek iyi tesir ederdi.”

Sf:67

33. “Sanki Handan’ın dimağı, Handan’ın şahsiyeti haricinde bütün dünyada bir şey yok gibiydi.”

Sf:67

34. “Zannedersem Nazım’ın bu halinden Handan pek hoşlanmazdı.”

Sf:67

35. “Nazım son zamanlardaki asabiyetinde sabit; bu zahiren her vakit ki gibi, fakat dahilen, değişmiş Nazım’ın hayatımda bir tahavvül yapacağını hissediyordum.”

Sf:69

36. “Bana teklif ettiği bu izdivaçta eksik bir Şey vardı: Beni maksadıyla evlendiriyordu, beni kendiyle değil! Ne bir kelime-i rikkat, ne bir Şefkat nazarı! Hatta bazı zamanlar bana bakarken gözlerinde peyda olan isimsiz güzel Şey bile yoktu.”

Sf:70

37. “Fakat aramızda bir Şey kırılmış gibi fazla temadi eden sükutu ihlal edemiyorduk.”

Sf:77

38. “Ben ona hislerimi anlatamayacağımı hissettim, sustum.”

Sf:71

39. “Nazım’ın bu aşkı o kadar uzak bir hurafat kahramanının, bir Jüpiter’in, vazifeşinas bir Roma imparatoru heykelinin aşkına benzer bir Şey.”

Sf:72

40. “Birdenbire ihtiyarlamış gibiyim, Neriman.”

Sf:73

41. “Gözlerinde bir Şey bana onu sevdirmek için yalvarıyordu.”

Sf:76

42. “Fakat aramızda bir Şey kırılmış gibi fazla temadi eden sükutu ihlal edemiyorduk.”

Sf:77

43. “Gözlerinde eski dost nazarıyla bana baktı.”

Sf:78

44. “Hayatın bu gidişine de alışacağız zannettiğim bir zamanda bir sabah Handan’la sokağa çıkmıştık.”

Sf:79

45. “Fakat Hüsnü Paşa ile evlenmesi bana hissettiriyor ki bu Neriman Hanım’ın insanların fevkinde bulduğu yeğeni pek fani, her fani ve aciz kadından daha fani kadındır.”

Sf:85

46. “Yolda küçük yolcu üşüyecek diye korkuyorum.”

Sf:89

47. “Kocasını görünce açık bir memnuniyetsizlikle.”

Sf:90

48. “Hüsni Paşa’nın gözlerinde karısının küstahlığından memnun ve muzaffer bir şey vardı.”

Sf:91

49. “Nazım, Handan’la benim elimde, artık başka bir meşgalemiz yok ve hiç olmayacak gibi.”

Sf:92

50. “Sonra birdenbire kalbindeki arzunun yükünü azaltmak istiyormuş gibi.”

Sf:92

51. “Handan Hanım’ın bir çocuğu olmaması onda büyük bir eksiklik zannederim.”

Sf:92

52. “Refik Bey, insanın münhasıran kendisinin olacak şeyi ancak bir çocuk olabilir.”

Sf:92

53. “Bilemem, uzak olmalı.”

Sf:94

54. “Mutlak, yakın olmalı.”

Sf:95

55. “İş fenaya varıyordu, ben cidden mevkiimi münasebetsiz buldum.”

Sf:96

56. “Galiba resmi, gayr-i resmi müteaddit kadınlar arasında en çok sevdiği, yanında bulunmayan olacak.”

Sf:97

57. “Bu bir çocuktur, Refik Bey, ben yanında olmasam kimse ona bakamaz.”

Sf:98

58. “Handan’ın gözlerinde, tavrında bir bıkkınlık, adeta buna tahammül etmek için elim bir mücadele görünüyordu.”

Sf:99

59. “Sonra bu o kadar Nazım’dı ki Vaveyla’yı bir münasebetle, pek çok sevmediğini söylemiş olan Handan’ın bu gece onu okuması bilhassa maziden bir anı yaşatmak içindi.”

Sf:101

60. “Bu Vaveyla’da bir hikmet var. (Neriman Hanım hiç sevmiyor, diyordu.)”

Sf:101

61. “(Fakat hiç o köyde her saatimizi fikri, hissi ziyafetlerle avutan kadın değil.)
Şimdi küçük başında dantellerden, ipeklerden başka bir şey yokmuş gibi.”
Sf:101
62. “Açıktan açığa Neriman’ın kocasına kur ediyorsun.”
Sf:102
63. “Büyük gözleri bu nihayetsiz yeşillerden aldığı levnlerle ruhundaki ıstırabın
şiddetini yumuşatmış, ağır ve hazin bir keder koymuştu.”
Sf:104
64. “Nazım ona ebedi bir nedamet yükü, Hüsnü Paşa da bilemem ne şekil bir azap
kâbusu bırakmıştı.”
Sf:105
65. “Fakat Handan pek de kocasının bu sıklaşan gaybubetlerine serzeniş eder
görünmüyor; onun işittiğim, gördüğüm ve azamet ve lakaydıısından pek uzak
bir tatlılıkla Hüsnü Paşa’nın hiçbir şeyini görmüyor gibi.”
Sf:108
66. “Giderken her vakit kavi bir erkek gibi el sıkkan elinin titrek ve cansız olduğunu
hissettim.”
Sf:109
67. “Kapalı, sessiz hayatının yüklerini yalnız taşımaya karar vermiş görünüyor.”
Sf:109
68. “Zannedersem her şeyi sana söylerim diye eskisi gibi hayatının her köşesini
bana açmıyor.”
Sf:109
69. “Bu, gözyaşları, ıstırap kasırgaları, felaketler ve ölümlerle nihayetlenecektir.”
Sf:112
70. “Anlıyorum ki, Şopenhaur’un dediği sanayi-i nefise Handan için zincirli,
dikenli hayatında bir azatlık.”
Sf:115
71. “Refik Bey de senin hatırın için beni gezdirmekten bıktı.”
Sf:115
72. “Hissettim ki, onu ruhuna sükûnet verip dinlendiren bendim, benim çehremdi.”
Sf:116
73. “Handan’ın bütün sıkıntılarına bir de maddi sıkıntı karışıyor zannederim.”
Sf:117

74. “Çünkü Refik Cemal kadar vefakâr, temiz ve müşfik bir hayat arkadaşı kimsenin olmamıştır.”

Sf:121

75. “(Sokakta bir araba durdu.) Kalbim şimdi kapı çalınacak, gelecek diyordu.”

Sf:123

76. “Sen öyle kadınlardansın ki, kocan kim olsa aynı vefa ve temizlikle onun olacaktın.”

Sf:126

77. “Sence kalbimin başkalarının olması hiçtir.”

Sf:126

78. “Sen onunlasın, bana henüz hüviyetini söylemediğin kadınla.”

Sf:126

79. “Fakat şifa benim için artık yok.”

Sf:128

80. “Mesela felsefe konuşurken o tamamen vücudundan, kalbinden uzaklaşmış mücerret bir dimağ iken onu o kadar yüksek ve yetişilmez buluyorum ki, değil böyle aleni bir tahkire, en küçük bir ihmale bile bu kadının müthiş bir ceza vereceğini düşünüyorum.”

Sf:129

81. “Senin arada gelen küçük mektuplarının lisanından anlıyorum ki, sen bu müşterek yoldan artık suret-i mutlakada çıktın.”

Sf:131

82. “Fakat biliyorum ki senelerce bu küçük şeyleri, kerpetenle birer birer dış söker gibi, ruhumdan sökeceğim ve hepsinde aynı benliğimden kopan bir şey acısı, ruhumda ölen bir şey acısı duyacağım.”

Sf:132

83. “Anladım ki Refik Cemal’e karşı hissettiğim dostluk tehlikeli bir şey, hain bir şey; henüz pek fena değil, fakat olacak!”

Sf:134

84. “Herhalde mesudiyetlerine diyecek yok.”

Sf:145

85. “Herhalde bu kadın, kalbi ile ruhu ile müthiş bir mücadele geçiriyordu.”

Sf:147

86. “O zaman ruhuma bir kanaat geldi ki, bu kadın Hüsnü Paşa’yı nakabil-i ricat bir surette seviyor.”

Sf:147

87. “Ben bu üç aylık dostluğumuz, arkadaşlığımız onun hayatında epeyce yer tuttu zannediyordum.”

Sf:147

88. “Hatta bu arkadaşlık, bu dostluk onda eski rabitanın şiddetini izale edecek zannediyordum.”

Sf:147

89. “İki kadın bir gün mazinin sihirli hatıratında birleşerek beni hayatlarından çıkarıp atabileceklerdi.”

Sf:151

90. “Düşecek, yanacak, mahvolacaktım.”

Sf:153

91. “Senin o tarifini okurken hissediyorum ki artık bu kadının bir yeri sakatlanıyor, bütün anasır-ı hatıratı ve ihtisasatı böyle mahşer şiddet ve kudretiyle birbirine çarpışır, parçalanırken mutlak onun büyük bir kısmı, ruhunun en ince bir kısmı da alil olacak.”

Sf:161

92. “Ruhumdan bir zaman sonra külü bile kalmayacak!”

Sf:164

93. “Şimdi zannediyorum ki o bizi bazen tanıyor gibi.”

Sf:166

94. “Fakat hissediyorum ki gözleri bir şey arıyor, mazisini, hayatını hastalığıyla giden bütün hüviyetini arıyor, arıyor...”

Sf:166

95. “Hissediyorum ki Sister Janette’ten daha ziyade bana merbut.”

Sf:167

96. “Fakat sevgili hasta yeğenine böyle derin bir şefkat verdiğim için minnettar görünüyor.”

Sf:169

97. “Bazen benden çekiniyor zannediyorum.”

Sf:187

98. “Saadetimin yegâne emniyeti onun bu halde kalmasında olacağını hissediyorum ve bu hissim beni bir vahşi, bir cani yapacak kadar çıldırtıyor.”

Sf:187

99. “Bu kadın, dünya kuruldu kurulalı hiçbir kadının sevmediği gibi beni seviyordu.”

Sf:188

100. “(Gel, dua edelim, Refik Cemal. Bugün pek fenalıklar yaptık.) Eminim, eminim, yıldızlar solacak, gel şurada el açalım.”

Sf:193

101. “Çünkü onu benim kadar kimse sevmemiştir.”

Sf:208

102. “İmansızlığın sonu budur, efendi.”

Sf:215

2.1.1.1.2.2 Konuşurun kendi bilgisi ve deneyimi sonucu yaptığı çıkarım

1. “Neriman biliyorum Handan’ı güzel bulmadığıma kızacaksın.”

Sf:34

2. “Demek Handan kız olaydı onu da alabilecekmışim!”

Sf:15

3. “Neriman pek parlak bir şaka imiş gibi yine güldü, güldü.”

Sf:15

4. “Fakat dur bakayım, sen tahlili sever bir çocuksun.”

Sf:21

5. “Senin sence budala ve gayri hakiki bulacağın bu felsefeden esnediğini, sinirlendiğini görüyorum.”

Sf:22

6. “Biliyorum, ‘Hayatını söyle,’ diyorsun, ‘Neriman’la hayatını.”

Sf:22

7. “Saffet’le Şehper’in, yanına çıktıklarına nazaran ya bir akraba, ya ihtiyar eski bir aileye dostu diye düşündüm.”

Sf:28

8. “(Selim Bey etrafına bakındı.) Saffet’le Şehper’in yanında söylemek istemiyor gibiydi.”

Sf:28

9. “(Fakat Neriman farkına varamadı.) Zaten bendeki tahavvüllerin hiç farkına varmaz.”

Sf:29

10. “Düşündüm ki benim cahil annem ve komşunun adi kızları kocalarının ruhlarıyla daha meşguldürler.”

Sf:29

11. “Garson, Hüsnü Paşa deyince pek ehemmiyet verdiği nazaran yeğenin kocası zengin bir adam.”

Sf:35

12. “(Ve kapıya arkası çevrilmiş büyük bir fotöyden Handan, kilisede tayyörüyle dimdik duran Handan, şimdi nazan bir eda ile yükseldi.) Demek medeni kadınlar esvaplarıyla tavır giyiniyorlar.”

Sf:35

13. “Sen Handan’ında seilmeyen bir şey görmek istemezsin.”

Sf:38

14. “Sen, Cemal Bey’e enişte yerine amca dediğimi acayip bulursun, değil mi?”

Sf:39

15. “Sanki Handan bunların yaşanmış yaşanmamış bütün rüyalarını, hülyalarını anlamış, yaşamıştı; o kadar onların bütün hayatlarına iştirak eden bir ciddiyetle onlarla dosttu ve bunlar arasında en çok dostu da Selim Bey’di.”

Sf:42

16. “Sanki Nazım’ın İstanbul’a gelişi bütün dünyayı değiştirecek bir vak’a idi.”

Sf:42

17. “(Benim yanımdaki odada hazırlık ziyade.) Demek Nazım Bey’le komşu olacağız.”

Sf:44

18. “Seninle hayatta kazanılmayacak yarış yoktur, cesur ve ulvi çocuk, dedi.”

Sf:52

19. “Fakat biliyorum ki bir şey anlayamayacaksın ve sıkılacaksın!”

Sf:54

20. “Fakat biliyorum ki bir şey anlayamayacaksın ve sıkılacaksın!”

Sf:54

21. “Siz güzeller, bizim gibi güzel olmayanların, güzel dendiği vakit ne hissettiklerini bilmezsiniz.”
Sf:56
22. “Nazım- Handan hikayesi seni pek çok merakta bırakmış, aman mabadi diye feryat ediyorsun. (Zaten ben de yazacaktım)”
Sf:59
23. “(O, ötekilerden genç gibi.) Tehlikeli olur zannederim.”
Sf:61
24. “Dur bakayım çocuk, sen de iyileşmişsin, yanakların gözlerin renkli.”
Sf:61
25. “Aklıma geldi, teyzen pek bu ders meselesine ehemmiyet vermiyor, galiba ciddi telakki etmiyor.”
Sf:62
26. “Handan’ın Nazım’dan bu yaz ders alması kararlaşıyor gibi.”
Sf:64
27. “Beni görünce senelerden beri tanıyormuş gibi biçimli beyaz elini uzattı.”
Sf:65
28. “Bir sene sonra daha fevkalade olacak.”
Sf:66
29. “Bu kışın sonlarına doğru idi ki evde, Handan’la Nazım’ın arasında, nereden geldiği bilinmez bir hisle herkes bir izdivaca muntazır gibi idi.”
Sf:68
30. “Neriman’cığım, sana bir aydır yazmadım diye şikâyet ediyorsun.”
Sf:69
31. “Beni görmüyor gibi idi.”
Sf:70
32. “Fakat sizi tetkik ettim, gördüm ki siz mesleğe, paraya değil hayata, efkara, büyük maksatlara arkadaş olacak kızlardansınız.”
Sf:70
33. “Hem diyeceksiniz. (Çünkü sizi, bu parlak ve nihayetsiz efkarınızla ben yaratmış kadar benimsedim.)”
Sf:72
34. “Biliyorum ki bir ay yalnız kaldıktan sonra evet diyeceksiniz, maksadın kızı olacaksınız.”

- Sf:72
35. “Yeni damat Hüsnü Paşa’dan hiç bahsedilmemesine bakılırsa pek de sevilmiyor gibiydi.”
- Sf:75
36. “Yeni damat Hüsnü Paşa’dan hiç bahsedilmemesine bakılırsa pek de sevilmiyor gibiydi.”
- Sf:75
37. “Hüsnü Paşa adeta yalnız kalmamızı menediyor gibiydi.”
- Sf:76
38. “Hüsnü Paşa’nın bugünkü hiddetlerine, deliliklerine bakıyorum da o zamanki tahammülüne hayret ediyorum.”
- Sf:77
39. “Hele Handan’ın en düşük ve dalgın zamanlarında onun elinden tutup bir götürüşü, Handan’ın ona en muhtaç, en mahzun dakikalarında lakayt, onu bırakıp bir gidişi vardı ki, bunu benim tanıdığım Handan’a yapabilmek için insanın, onun kalbindeki mevkiinden pek emin olması lazım gelirdi.”
- Sf:79
40. “O bir kadın gibi hıçkırarak söylüyordu.”
- Sf:79
41. “Başı ellerinde, büyük, maddi bir ıstırap içinde gibi sallanıyordu.”
- Sf:79
42. “Korkuyorum, ah korkuyorum ki bu intiharın esbabı arasında bir de Handan’cığının Hüsnü Paşa ile evlenmesi var.”
- Sf:80
43. “Zaten böyle kadınlar uzun seneler tecrübelerden, ruhları kalpleri zengin, nihayetsiz bir his ve fikir kabiliyetini aldıktan sonra severler.”
- Sf:85
44. “Onlar sevecekleri adam için senelerce hazırlanırlar.”
- Sf:85
45. “Sonra sevecekleri adamla karşı karşıya gelince hayatlarında, ruhlarında, bütün kainatlarında ne varsa hepsini bırakıp o adamın arkasına düşerler.”
- Sf:85
46. “Çünkü Handan’ın kalbi son sözünü söylemiştir, buna eminim.”
- Sf:85

47. “Ve o kadın mutlak sevecektir.”
Sf:85
48. “Kibirli olması lazım gelen Handan bu ihmale nasıl tahammül ediyor, bilmem.”
Sf:86
49. “Nazım’ın mukaddes maksadından çok seveceği kadın bu ne acib mahluk, ne mühlik şey olsa gerek!”
Sf:86
50. “Ben bilirim ki böyle kanlı, korkunç kadınlara mutlak tutulursun.”
Sf:88
51. “O kadın seni mahir pençesinde boğar.”
Sf:88
52. “Bilir misin, Refik, Handan adeta terbiyesiz.”
Sf:89
53. “Otelde Hüsnü Paşa ailesini sorarken siyah sakalıyla, frakıyla Hüsnü Paşa sokağa çıkıyordu; neşeli, müterennim ve mütehalik şüphesiz Matmazel Juliette’e gidiyordu.”
Sf:90
54. “Fakat belli ki sizin familyada misafirleri idare eden, şımarık ve terbiyesiz Handan!”
Sf:91
55. “Çünkü her erkeğin benim dediği ve münhasıran onun olan bir anası, kız kardeşi, sevgilisi, bir kadını vardır.”
Sf:92
56. “Refik Bey, insanın münhasıran kendisinin olacak şeyi ancak bir çocuk olabilir.”
Sf:92
57. “Hiçbir kadının benim diyebileceği bir erkek yoktur, yalnız çocuğu vardır.”
Sf:92
58. “Yüzünden tülünü kaldırarak banyonun yanına çöktü, çehresi mütebessim ve pembe, gözleri Nazım’la meşgul, sanki aramızda bir şey geçmemiş.”
Sf:94
59. “Evet mutlaka şaka ediyordu.”
Sf:95
60. “Çünkü Jüliette mutlak o otele iner, Paşa’ya yakın olsun.”

- Sf:95
61. “(Onun acayip, anut bir tebessümü var.) Adeta bu bir tehlike alameti.”
- Sf:96
62. “Benim burada artık işim kalmamış öyle ise, Paşa!”
- Sf:96
63. “Efkarımız ne kadar mümkün ise o kadar birbirine zıt. (Ben ne kadar determinist isem o, o kadar mistik.)”
- Sf:100
64. “Bu, hayatı bütün cephelerinden görmemiş olmanızdan böyle.”
- Sf:100
65. “Bence hayatın eşiğinde olanlar deterministtirler.”
- Sf:100
66. “Fakat eşiği atlayıp da basit görünen hücrenin nihayet yolu bulunmaz bir labirent olduğunu anlayınca insan mistik oluyor.”
- Sf:100
67. “Siz Refik Bey, kendinizi de determinist zannediyorsunuz.”
- Sf:100
68. “Handan’ın bazen nazarlarıyla ve elleriyle bir fikrini karşısındakine adeta telkih edercesine bir verişi var ki zavallı Nazım’ın gölgesini yeryüzüne gelmiş zannettiriyor.”
- Sf:100
69. “Fakat kabil değil, insan birkaç dakika evvel sesinde yeisler, hıçkırıklarla parçalanan kadın demezdi.”
- Sf:104
70. “Sefalet ve metrukiyetini duyup duymamış olduğumu anlamak için bu o kadar şedit bir teftiş ve tahlil idi ki adeta dimağımda bir zaman evvel işittiğim kelimelerin izini örtmek için gözlerimi kapadım.”
- Sf:104
71. “Sonra bu teftiştten kendisi bile yorulmuş gibi vazgeçti.”
- Sf:104
72. “Onu kuru bir sosyalist, bir maksat, bir nazariye için çalışacak bir dimağ, bir makine görmek istemişti.”
- Sf:105
73. “Fakat en tuhafı galiba Mod, Hüsnü Paşa’nın metresi değil.”

Sf:111

74. “Üçüncü kattakiler mutlak duymuşlardır.”

Sf:113

75. “En nihayet Hüsnü Paşa, Handan’ı dövdü zannıyla titredim. (Çünkü odada bir şeyler atılıyor, kıyamet kopuyordu.)”

Sf:113

76. “Fakat yine düşündüm ki, dünyada izzeti nefisten büyük şeyler vardır.”

Sf:119

77. “(Refik Cemal’in ayak sesini duyuyorum; Neriman uyanmasın diye yavaş yavaş geziniyor.) İşte şimdi tekrar yavaşça arkadaşının yanına uzandı.”

Sf:121

78. “Sabret derken de açık davranayım, böyle giderse üç ay sonra bile hayat-ı müşterekimize avdet edeceğimi bilmiyorum.”

Sf:125

79. “Yanında Mod olacağını tahmin ediyorduk, fakat kati surette bilmiyorduk.”

Sf:129

80. “Ve ebediyen seni başkalarını severken göreceğim.”

Sf:132

81. “Eski metin rabıtamın nasıl bütün mevcudiyetimi ihata ettiğini görerek bu yeni zaafa bir hiç diye bakıyordum.”

Sf:133

82. “Fakat sen onu bir hasta nokta diye tedavi etmeyi bilmeyeceksin, sen o üstünde bütün esrar ve saffetıyla beyaz olan şeye çamurlu ayaklarınla basacak, kirleteceksin.”

Sf:134

83. “Senden arada işe ait bir iki küçük mektup alıyor, hiç olmazsa benim sağ olduğumu unutmadığını anlıyordum.”

Sf:135

84. “Her yeni kadınla münasebetinin başlangıcı sende bu bilüzum, bu acayip hırçınlıkları tevhit ettiği için başka türlü bir şey oluyor diye düşünmedim, bir yeni metres daha dedim.”

Sf:135

85. “Bunlar bazen seni hatta iğzap ederdi ve bilirdim ki, bir ayda, iki ayda bir kere mutedil bir kıskançlık kavgası etmezsem kızılıyorsun.”

Sf:136

86. “Bilmem; para, onu veriyorsun, çünkü bana son sene çektiirdiğin para sefaleti hemen öteki kederlerimden aşağı değildir.”

Sf:136

87. “Londra kaldırımında bulduğun bir kızı, bir kadını sevmek için mutlak almak lazım gelmez olduğunu bilirsin.”

Sf:136

88. “Biliyorum ki Sultan Hamid onu bırakmayacak, fakat saraya mensup bazı büyük dostları vardır.”

Sf:143

89. “Bilirim ki onun ruhunda benden, Nazım’dan ve sevgili yeğeni Handan’dan başka hiçbir şey için yer yoktur.”

Sf:147

90. “Ah beyefendi, diyordu, mutlak Handan Hanım’a bir şey oldu.”

Sf:152

91. “(Zaten ben de Nazım’ın sesini duyuyordum.) Neriman belki uyanmıştı. (İhtimal gibi ama çıkarım, bağlama bakıldığında anlaşılıyor.) yorum kısmına yazılabilir.”

Sf:154

92. “Beni odada bulamayınca odadan fırlayacaktı.”

Sf:154

93. “Benim tıkırtım belki, o gergin ve hasta ruhta, onu en çok meşgul eden şey ile aralarında bir rabıta yapmış olacak ki Handan, ölü Handan, harareti sesinde acib bir merhamet, acib bir istihza ile: Öldükten sonra Hüsnü Paşa’ya verilecek! Öldükten sonra Hüsnü Paşa’ya verilecek, diyordu.”

Sf:158

94. “Hayret etme. (Mektup yazdığı kişinin, söyledikleri karşısında şaşıracağını düşünüyor.)”

Sf:158

95. “Benim size Handan Hanım’ın ahval-i sıhhiyesi hakkında verdiğim son haberlere nazaran çoktan ahretin yolunu tutmuş olması lazım gelirdi, dedim.”

Sf:176

96. “Eminim ki ömründe hiçbir vakit malik olmadığı sıhhate burada malik oluyor.”

Sf:179

97. “Fakat zannetmem ki hastalığından evvelki halimi hatırlasın; o hep hastalığından sonraki hayatını yaşıyor.”

Sf:181

98. “Hemen gözlerimi açacağım diye korktuğum birer rüya-yı seher Server, bir şey söyleme bana, darılma bana, felsefe yapma. (Konuşur, muhatabına yazmış olduğu mektupta söylenenlere karşı tarafın vereceği tepkiyi tahmin ederek yorumda bulunuyor.)”

Sf:182

99. “Gözlerine zekâ avdet ediyor.”

Sf:183

100. “Bir şey hatırlamaya çalışıyor gibi idi.”

Sf:183

101. “Kuzguncuk’ta odasının altındaki gardenyayı hatırladı zannederim. (Önceki cümlede; Sabahleyin ona Kora bir gardenya getirmişti yazıyor.)”

Sf:183

102. “Bir defa hatırladıktan sonra zihninde bir çorap söküğü gibi mazi canlanıyor zannederim. (Bir-iki gündür dalgın gözleriyle muhitini muayene ediyor.)”

Sf:183

103. “Sonra Maltepe’yi, zavallı Nazım’ın cenazesini ve şimdi zannedersem daha sonraki hayatını hatırlıyor.”

Sf:186

104. “Şimdi Sister Janette kalkacak, beni soğuk su ile yıkayacak, giydirecek. Ondan sonra onun yatağının yanındaki kapı açılacak, Refik Cemal’i görecek. Bonjourno Handan, diyecek. Ve o da gelip saçlarımı tarayacak! (Her gün yapıldığı için yine yapılacağını düşünüyor.)”

Sf:191

105. “Mutlak bunları Koralya yapıyor.”

Sf:191

106. “İşte papazın son duası ve Sister Janette, mütebessim, geliyor, artık gideceğiz.”

Sf:193

107. “Bir ay sonra tamamen eski Handan Hanım olacak diyor.”

Sf:196

108. “Elbet sana Doktor Şe yazmıştır.”

Sf:197

109. “Sende öteden beri bir fikri sabit var.”

Sf:140

110. “Yalnız o kadar zayıf, o kadar zayıf ki hala pek bizi tanıdığından emin değilim.”

Sf:164

111. “Bu mücrim ve günahkâr olamaz, o bilmiyor, bilmeyecek.”

Sf:203

112. “Şimdi gözlerinde eski vefa, eski şefkat, rahim ve rikkatle beni bekliyorsun.”

Sf:205

2.1.1.1.2.3 Konuşurun başkasından edindiği bilgi sonucu yaptığı çıkarım

1. “Hem görsen mutlak, mutlak seversin, onu herkes sever.”

Sf:13

2. “Bu halde kadınların daha az sevildiğini söyleyen muharrirler ne kadar aldanmışlar.”

Sf:24

3. “Bu kadının pek kuvvetli, bence bir kadın için fazla kuvvetli bir şahsiyeti olmalı.”

Sf:23

4. “Hep hocalarını seversen ben kendim için korkmaya başlayacağım.”

Sf:59

5. “Bütün bu dersler, bu konferansların Handan’ın mektuplarının birinde dediği gibi onun dimağının vazıhan tekarrür etmiş muayyen bir noktaya isal etmek için verildiği anlaşıyordu: Memleketin halindeki müthiş sefaleti, fenalığı hissettirmek ve bunun çaresini bulmak için düşünmeye sevk etmek!”

Sf:68

6. “Ben senden öğrendiğime nazaran karısı da İtalya’da fırsat buldu zannedyordum.”

Sf:86

7. “Bir de seni budala Refik Cemal pürüzamet ve lakayıt görürken adam zanneder.”

Sf:102

8. “Neriman’ın rivayetine nazaran Handan hep zavallı Nazım’ın sevdiği parçaları çalışırmış; evet, akşamları gözleri hep mazinin şiir ve hayaliyle müphem ve uzak.”

Sf:108

9. “Çünkü senin anlatışına nazaran iyi kötü Handan, Hüsnü Paşa’dan ayrılacağı benzemiyor, ayrılrsa da herhalde sevgili yeğeninin kocasını sevmeyecek kadar hayatında acı tecrübeler görmüş olacaktır.”

Sf:112

10. “Zannedersem zavallı Nazım’ın cenazesi.”

Sf:184

11. “Bugün Doktor Şe’den bir mektup aldım, “Handan’ın zekâsı avdet edeceğine yüzde seksen kaniyim.”

Sf:184

12. “Mutlak zaten seni seviyordu.”

Sf:185

13. “İradeti, Hüsnü Paşa’ya bağı, Neriman’a muhabbeti bu aşkına bir duvar oluyordu.”

Sf:185

14. “İradeti ile Hüsnü Paşa ve Neriman’ı hatırlamak kabiliyeti gidince kendini tamamen bu aşka terk etti.”

Sf:185

15. “Elimle kızınızı sağlam ve memnun size getirebileceğim zannederim.”

Sf:196

16. “Senin bütün mektuplarındaki feryat ve eninine, ateşine, her şeyine rağmen bu kadının seni sevdiği kadar kabil değil sen onu sevmezsin.”

Sf:199

17. “Seni sevdiğini elbet biliyor ve hal-i nekahetini de hatırlıyor demek.”

Sf:197

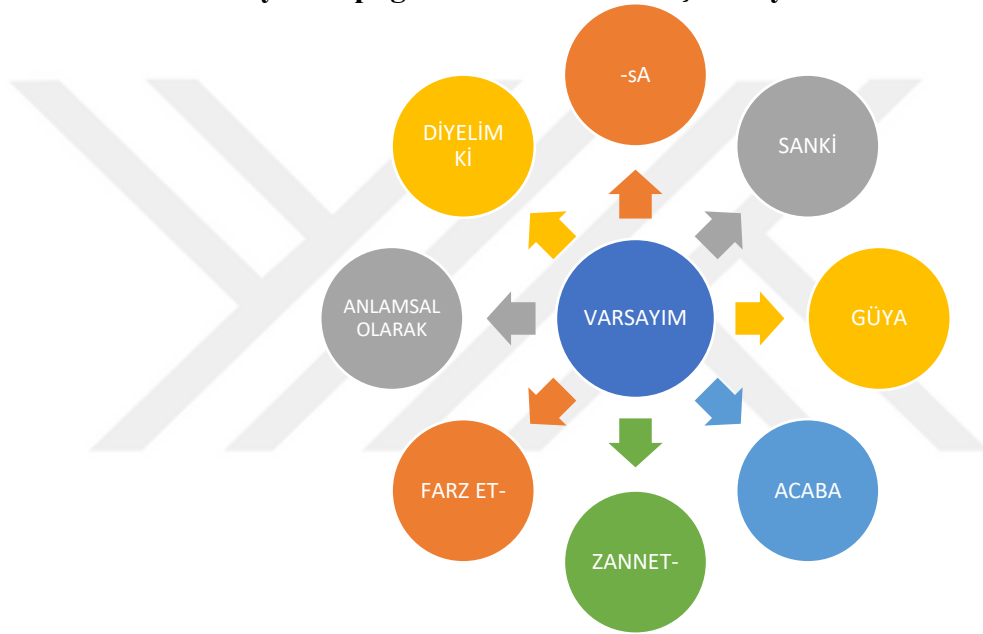
2.1.1.1.3 Varsayım (Assumptive) Kipliği:

Henüz gerçekleşmemiş bir durumun, dolayısıyla bir olasığın gerçekleşmiş olduğunun kabul edilmesidir. Olasılık ve çıkarım ifadelerinden farklı olarak gerçek olmayan, gerçekleşmemiş durum ya da olayların kabul edildiği ifadelerdir. Konuşur

ifadesinin doğruluğuna inanmayabilir. Burada önemli olan, bu ifade de geleceğe yönelik tahminde bulunulmasıdır fakat tahminden farkı gerçekleşmemiş bir olay gerçekleşmiş kabul edilir. Bu durumda konuşur ifadesindeki durumun gerçek olmadığına inanmaktadır. Kerimoğlu'nun da ifade ettiği gibi, geleceğe yönelik bir tasarım şarta koşulmuştur (Kerimoğlu, 2011:96).

Metin incelendiğinde varsayım kipliğinin işaretleyicileri; “-sA, *Sanki, Güya Acaba, Zannet-, Farz et-,Anlamsal Olarak, Diyelim ki*” şeklinde sekiz başlık altında toplanmıştır.

Tablo 13: Varsayım Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

2.1.1.1.3.1 -sA

1. “(Sen onun beğendiği tipten değilsin.) Yanındaki sarışın **olsa** neyse.”
Sf:15
2. “Eğer bir zalim koca **olsam** Neriman’a zulmedebileceğim. (O da aynı sevgili, berrak gözlerle her şeye katlanacak.”
Sf:20
3. “Şayet ilk buselerin taraveti, baharı, parlaklığı bir gün **gitse** bile sonbaharın daha koyu ve daha vakur ve sebatlı deraguşları, musafahaları gelecek ve ebediyen kalacaktır.”
Sf:21

4. “Fakat sevgili arkadaşım bir gün sıhhatini, keyfini **kaybetse** ve hatta sakat **olsa** yine artık kendime ikinci bir kadın düşünmemem.”

Sf:22

5. “Pek merak ederim, bence en güzel bir aşk ve hayat hikayesi olan Âdem babamızla Havva anamızın hayatında, **eğer** arzda başka güzeller **olaydı**, acaba fırtınalar, tahavvüller olur muydu?”

Sf:22

6. “Hayatımda Neriman’da yegâne bulamadığım bir şey **varsa** o da bu, kendisince pek nazari bulduğu bu şeylerle ıştırıgalimi anlamaması.”

Sf:23

7. “Onun kadınlığına, hüsnüne ait her his ve arzu **ölse** bile kalbim yine ona muhtaç kalacak.”

Sf:24

8. “Charles Dickens nasıl istihza eder, bilemem ama bildiğim bir şey **varsa** senin teyzenin asıl kızlarından ziyade ügey kızına olan zaafının fevkaladeligi, dedim.”

Sf:25

9. “Eğer miskin Hüsnü Paşa yerine Handan’ın kocası Refik Cemal **olaydı** zavallı Nazım’ın ruhu daha memnun olacaktı, dedi ve artık tahammül edemeyerek gözlerini sildi.”

Sf:28

10. “Bununla beraber **eğer** beni **gönderirlerse** o üç ay sonra çocuğu kucağında gelecek, Londra’ya yakın bir köyde küçük bir ev içinde yaşayacaktı.”

Sf:31

11. “Çünkü senin ne olduğunu Handan **bilse**, Handan’la bir ay **bulunsanız** sana en kıymetli şeyini teslim edecek kadar itimat edeceğine kaniyim.”

Sf:39

12. “Senden uzak **ölürsem** yanında benden birçok şeyler bulunsun, olmaz mı?”

Sf:39

13. “Bugün bizim tahsilimizi **kazısan** bir lisan, biraz da edebiyat bulursun.”

Sf:41

14. “Bunula beraber yine içimde bir şey, bu insanları ve dünyaları yaratan kudrette bütün kendi kanun-ı tabiyyesini **isterse**- ve hatta bazen bizim fani dualarımızla -değiştirecek bir şey olduğuna kani idim.”

Sf:45

15. “Bu bana öyle bir darbe oldu ki Nazım’ın parlak ruhu çağlar gibi bir kudretle dudaklarından boşanırken duyduğum haz **olmasa** ağlayacaktım.”

Sf:47

16. “Parlak ve meşhur **olmazsam** bile, hiç olmazsa insanları hiç kimsenin sevedemediği bir şefkat ve fedakarlıkla seveceğim, onlara ruhumun son zerresine kadar vereceğim.”

Sf:48

17. “İşte onun için yolları üstünde beynimin parçalanacağını **bilsem** gözlerimde bir korku gölgesi göstermezdim.”

Sf:51

18. “Filhakika vücudu yaştan **çürüse** Salim Bey’in nazarlarında gençlik yine kalacaktı.”

Sf:56

19. “Hatta söyleyen bir ihtiyar olsa bile.”

Sf:56

20. “Gel Nazım, bu güzel günde bir eksiklik **varsa** sendin.”

Sf:57

21. “Hele biraz zaman için bile **ayrılısak** Handan değişmiş gelecek diye korkardım.”

Sf:61

22. “Bu delilikleri affettirecek kadar bari güzel **olsa!**”

Sf:61

23. “Şimdi bir gömlek siyahlık bir ayda **çıkarsa** beş ay görücüye çıkmak yok!”

Sf:61

24. “Eğer bu memlekette yazı **yazılsa**, sansür **olmasa**, yahut hiç olmazsa kemanla, musiki ile hayat **kazanılsa** hocalık etmem.”

Sf:66

25. “Hayır **derseniz** yine ben eski sakit mualliminiz olacağım.”

Sf:70

26. “Yalnız bildiğim bir şey **varsa**, Nazım’ın cevap almaya geleceği ayın sonu geliyor, fakat Handan’ın Hüsnü Paşa ile dostluğunun sonu gelmiyordu.”

Sf:74

27. “Beni istiyor ve Handan’ın yanında ben **bulunursam** kederlerini dağıtacağımı tahmin ediyor.”
Sf:75
28. “Fakat bildiğim bir şey **varsa**, Handan değişmiş, müthiş surette değişmişti.”
Sf:76
29. “Ve eğer Handan, Neriman Hanım, Londra’ya geldikten sonra size misafir **gelirse** beni çağır göreyim, çünkü merak ettim, Refik.”
Sf:86
30. “Bunu pek garip buldum ve bir gün kendisiyle **görüşürsem** soracağım.”
Sf:86
31. “Yani bundan, Handan Hanım burada iken **gelirsen** bizde kalacak yer olmadığını anlatmak isterim.”
Sf:89
32. “Sen bile **gelsen** sana bir kraliçe azameti ile arkasını çeviren Handan Hanım’ın müşfik ve fani bir kadın zaaf ve rikkati ile küçük Nazım’a esaretini görür görmez onu affedeceksin.”
Sf:92
33. “Sizin hiçbir şeyiniz **olmasa** kocanıza hiç olmazsa tuvaletiniz, süsünüz rekabet eder.”
Sf:93
34. “Fakat siz bir kadın, ruhunu, mevcudiyetini verdiği zaman nasıl en son haddine kadar verdiğini ve bu hudut sevdiği adama dar **gelirse** kendi ruhunda yeni vüs’atler, yeni ufuklar yaratmağa kadar vardığını bilmezsiniz.”
Sf:93
35. “Eğer huzurum sizi bizar **etmezse** geleceğim, Handan Hanım.”
Sf:94
36. “Eğer izzet-i nefis **nümayişi ise** size kıskanıyorum demeyeceğim, tabii değil mi?”
Sf:95
37. “Bütün Fransız kadınlarının şıklığı bir araya **gelse** onun tabii ve Hulki zarafeti kadar diltirib değildir.”
Sf:96
38. “Bu bir çocuktur, Refik Bey, ben yanında **olmasam** kimse ona bakamaz.”
Sf:98

39. “Pek acayip bütün dünyanın kadınları **olsa** kıskanmam.”

Sf:102

40. “Kadın değil, kalbin bir kuyu; ben, her saniyemi sana hasretsem ve herkes, etrafındakiler bastığın yerde başlarını koyup **geberseler** yetişmez anladın mı, kadın?”

Sf:103

41. “Bu sırf kendi hayatına itiraz edilmesin diye Handan’ın temiz yüzüne fırlattığı bir çamur.”

Sf:108

42. “Fakat sen vefakâr, perhizkar Refik, sen **tutulursan** bu bir felaket olur, kardeşim.”

Sf:112

43. “Seni kurtarmak için, Handan eğer mutlak bir adam **sevecekse**, o ben olmak için Londra’ya gelmek artık bir vazife oldu zannedirim.”

Sf:112

44. “Fakat **eğer severse** bu müthiş bir şey olacak.”

Sf:112

45. “Ya yine bu taraftan geçerlerde Handan **görürse**?”

Sf:114

46. “Bu üç gün, zavallı Handan’ın arada Hüsnü Paşa hatırasıyla yüzünü kaplayan bulutlar **olmasa**, ne güzel, ne samimi geçiyordu.”

Sf:116

47. “Fakat eğer **olursa**, ondan sonra başım, ebediyen kalkmayacak. (Değil manevi manasıyla, fakat maddi manasıyla yere geçmiş olacağım.)”

Sf:119

48. “Mutlak onu da kazanacaksın, bütün dünyanın kadınları müsabakaya **girişse** yine kazanacaksın.”

Sf:120

49. “Fakat başka bir şey, başka bir şeytan “ya senin kalp diye beklediğin şey onda cümle-i asabiyeden başka bir şey **değilse**” diyor.”

Sf:120

50. “Ne edersen et Hüsnü, artık kalbimdeki bu kesif yeisi, bu ebedi keseli hiçbir şey gidermeyecek, hatta sen bile **gelsen**, anladın mı?”

Sf:121

51. “Aramıza soktuğun yabancı hayallerin ördüğü duvarlar o kadar kalın ki, başım ve kalbim oraya çarparak **parçalansa** onlar yine yıkılıp seni göstermeyecek!”
Sf:122
52. “Ve herhangi bir erkekle **olsa** öyle yapacaktım.”
Sf:123
53. “Hatta sen mutlak ve munis bir esir gibi her arzumu, her zevkimi yerine **getirsen** senden bıkarım diye düşündüm.”
Sf:125
54. “Seninle benim için müşterek hayat bir hata; sende kendime karşı daima bir yabancı buluyorum; benim için **ölsen** bile bu his zail olmuyor.”
Sf:125
55. “Eminim ki yüz sene sonra ben başka yerlerde **olsam**, sen de en yakıcı tentasyonlarla muhat **olsan** yine benimsin; efkarınla, vücudunla benimsin.”
Sf:125
56. “Ve **zannediyorum ki** kalbi parça parça **olsa** yine ebediyen düşmeyecek bir kadın.”
Sf:130
57. “Eğer bu medid ihtizardan sonra ölmeden **kalırsam**, kurtulmuş olacağım.”
Sf:131
58. “İkna etmiştin ki, ben kime karşı en ufak bir zaaf **hissetsem** sana söyleyeceğim.”
Sf:133
59. “Ve eğer bu küçük şeyleri **saklırsam** bunun benim için bir aşağı hatve olacağını ve yavaş yavaş sukuta kadar gideceğimi söylemiştin.”
Sf:133
60. “Eğer sen bana tamamen **gelirsen** bunu bilmek icap eder.”
Sf:134
61. “Eğer sen bana **gelmezsen** ben bu tehlikeden kaçacağım.”
Sf:134
62. “Sen **olsan** bu cinai zaaf olmayacak.”
Sf:134
63. “Bununla beraber sen **gelirsen**, sen, bu alıştığım yolda beraber giden adam, **gelirsen** belki bu zaaf başlangıcı örtülecek.” (hem ihtimal hem varsayım)
Sf:134

64. “Zaten bunu söylerken içimde mutlak bir şey ben **ölsem** bile senin başka bir el, başka bir aşk dokunmamış bir kadın kalacağını biliyorum.”

Sf:141

65. “Seni tanıyanlara onu Handan’a tercih edilen kadın diye **gösterseler** gülerler.”

Sf:141

66. “Zaten bundan fazla **hatırlatsa** ona karşı da sana olduğu gibi, sende benden yabancı olan şeyi ezmek, öldürmek gayzı ile çıldıracağım.”

Sf:142

67. “Sana bir faydam **olursa** Londra’ya geleyim, Refik.”

Sf:146

68. “Eminim ki kendisini unutmak için bu kadına afyon **verseler** içecekti.”

Sf:147

69. “Onu bu günlerde o kadar harap ve bedbaht görmektense, ona Hüsnü Paşa’yı getirip vermek **kabil olsa**, büyük bir fedakârlık ederek getirecek, verecektim.”

Sf:149

70. “Eğer Handan yanı başımda, böyle bu kadar yakın, aynı zamanda da bu kadar uzak olarak **kalsa** hayatımda başka gaye aramayacaktım.”

Sf:149

71. “Onları toprak **örtse** onlar yine boynumda, kolumda kalacaklar.”

Sf:153

72. “Ateşli elimi o kadar serin ve kavi eliyle sıkın Doktor Charles bir İngiliz **olmasa** boynuna atılıp bir çocuk gibi ağlayacaktım.”

Sf:153

73. “**Lazım gelirse** burada Eleni var.”

Sf:156

74. “Pek **lazım gelirse** ben yaparım, Doktor Charles.”

Sf:156

75. “Bir mektup **bulsam** okuyacaktım.”

Sf:158

76. “Şimdi bana, o **ölürse** bütün bir alem, bir alem-i hayat sönüp gidecek gibi geliyor.”

Sf:161

77. “Ya **ölürse**, aman ya Rabbi ölürse?”

Sf:162

78. “Evet, dediğin gibi, Server, Handan **ölürse** onunla bütün bir alem ölecek.”
Sf:162
79. “(Evet dediğin gibi, Server, Handan ölürse onunla bütün bir alem ölecek.)
Fakat o da ölü ay gibi, hararetsiz ve soluk ziyalarının hatıratı bizi zulmetlerde
tenvir edip duracak.”
Sf:162
80. “(Evet dediğin gibi, Server, Handan ölürse onunla bütün bir alem ölecek.) Ben,
ben de bütün ateşleriyle sönen bir alemin darbesiyle hurdahaş olup kalacağım,
fakat hiç artık dünyaya hayrım kalmayacak.”
Sf:162
81. “O **sönerse** onlarda sönecek, her şey sönecek!”
Sf:162
82. “Bugün de telgrafla cevap **vermezsen** akşama Londra’ya geçeceğim.”
Sf:163
83. “Bunları **yapmasak** böyle sessiz ve şikayetsiz ölüp gidecek.”
Sf:168
84. “Herhalde **duyuyorsa** da bu hasta kardeşini yaşatmak için yaşayan bu şefkatten
onu mahrum etmek istemez **zannedirim.**”
Sf:169
85. “On gün daha hatıratının ve zekasının avdet etmediğini **görürsek** Paris’te
Mütehassıs Doktor Şe’ye götürmemizi söylüyor.”
Sf:169
86. “Hayır, eğer bu kadın ebedi bir alil **olsa** bile ben ona bakacağım, ben onu
seveceğim. (Bir ana, bir kardeş, bir her şey gibi ona bakacağım.)”
Sf:170
87. “Neticesinde zekâsı avdet **etmezse** bir daha muayene edecek.”
Sf:171
88. “Ameliyat **lazım gelirse** onu da yaptırırız.”
Sf:173
89. “Yalnız eğer bu uğurda ölmüş **olsam** bile, çocuğumu bir daha o adama
göstermeyeceğim.”
Sf:173
90. “Neriman’ın eli elimde **olursa** biraz Handan’ımdan ayrılmadım **zannedirim.**”
Sf:174

91. “Onun mazisi bir gün **uyansa**, benim mazim beni bir gün **çağırsa** birimizden birimizin mutlak o bağı, o samedani düğümü çekerken canı kopacak öleceğiz.”
Sf:182
92. “Size de çok acıyorum, zavallı genç Mösyö, **ölürse** ne olacaksınız?”
Sf:182
93. “Server, Server, ya Handan tamamen **uyanırsa** ne olacağım?”
Sf:182
94. “İstanbul’da bile olsan bana bir kelime yazarsın diye ümit ediyordum.”
Sf:186
95. “Romancı **olsam** senin bu aşkını yazıverirdim.”
Sf:185
96. “(Kadın bir hasta, bir mecnun olduğu zaman!) Temin ederim ki ömründe ne yapsan beni bu kadar hayrete düşüremezdin.”
Sf:185
97. “Yanına felsefe ve mütalaat sıkıştırmaya hacet kalmadan iş olur biterdi, hemen hemen niyetimde var ha, bir de tiyatroya çevirip Paris’te **oynatabilsem** ben zengin bir adam, seninle Handan da edebiyatta ebedi birer çehre oluruz.”
Sf:185
98. “Şimdi tekrar tesadüf **edersem** ne söyleyeceğim, bilmiyorum.”
Sf:185
99. “Eski şahsiyeti, eski hüviyeti **gelirse** bu kadının hayatındaki mevkiim ne olacak?”
Sf:186
100. “Dikkat etmeli, doktora götürmeden tamamen **uyanırsa** ne yapacağız, Mösyö Refik, diyordu.”
Sf:187
101. “O yanımda **olmasa** bütün vezaif-i hayatım duracak zannediyorum.”
Sf:190
102. “**Eğer** bu hayaller birbirine **raptedilirse** Refik Cemal’i benden alacaklar.”
Sf:193
103. “**Eğer** senin günahların benden **çoksa** ikimizinki bir olsun, olmaz mı?”
Sf:193

104. “Kendimi kaybettiğim bu yerde **olmazsa** mahvolacağım, yapayalnız kalacağım hissi var ve onlar, o eski şeyler artık biliyorum ki Refik Cemal değil, onlar başka şeyler, başka insanlar!”

Sf:195

105. “İçimde derin ve nihayetsiz bir arzu ile beraber bir de tecessüs var; benim için Handan düşmez, düşemez kadınlardandı. **Eğer düşerse...**”

Sf:200

106. “Katiyen istemiyorum; bana acıdığını, beni affettiğini **hissetsem**, böyle bir şey kabil olursa, şimdikinden çok kahrolurum.”

Sf:202

107. “**Eğer** bunda bugün o kadar beşerî bir şey **varsa** inan ki o da ruhum, dudaklarım bütün maddiyetim bir olması.”

Sf:205

108. “Çünkü **yaşarsam**, kalbimde cehennemler kaynarken vicdanımda mahşerler çarpışırken yine ben bir küçük kuş gibi, sakın ve sakit onun arkasından gideceğim.”

Sf:205

109. “Ne babamdan bir nazar-ı şefkat, ne Neriman’dan bir temas, ne de insanların ve alemlerin isyan ve günahı ne kadar büyük **olsa** onları, nihayetsiz havayı affında deraguş eden, yıkayan gufrandan bir nebze.”

Sf:206

110. “Hiç ben Handan **olsam** şimdi dizinde oturur muyum?”

Sf:210

111. “Bana **kalırsa** etmiştir bile.”

Sf:212

112. “Eğer halkın helaline **göz dikti ise** gözü kör olsun.”

Sf:215

2.1.1.1.3.2 Sanki

1. “Ve **sanki** ayağımın altındaki kum cibali yıkılmış, ben de öteki fanilerle aynı seviyeye inmiştim.”

Sf:48

2. “**Sanki** Hüsnü Paşa’dan daha ne kadar güzel, daha ne kadar akıllı olduğunu göstermek için bir müsabaka yapıyordu.”

Sf:77

3. “**Sanki** bu eve ben masraf etmiyorum, ben bu evin efendisi değilim!”

Sf:113

4. “Zaman zaman da, rengin ve mesut; **sanki** kocasının bu uzaklığı onun ruhunda vahşi bir neşe-i hürriyet yaratıyor.”

Sf:129

5. “Bir saat evvel Refik Cemal’in eli elinde, muzaffer ve neşedar bir alevle yanan şu çehre, bu hiç temasında aldatmamış olan el, sanki onların üstünden hiçbir hava-yi levs uçmamış, **sanki** onlar Neriman’ın, sevgili ve muazzez bir kardeşin kalbindeki hazinesini tırnaklarıyla söküp çıkarmamış!”

Sf:202

2.1.1.1.3.3 Güya

1. “Bu zaafa bir uhuvvet, bir samimiyet diye bakmayı adet edinerek mesuliyet-i vicdaniyeden kurtuluyordum **güya!**”

Sf:133

2.1.1.1.3.4 Acaba

1. “**Acaba** Âdem babamızın vakur, büyük aşkını başka bir kadın Havva anamızdan çalabilir miydi?”

Sf:22

2.1.1.1.3.5 Diyelim ki

1. “**Diyelim ki** senin bende tahayyül ettiğin kıskançlıklar, huysuzluklar seni benden kaçmaya sevk etti.”

Sf:136

2. “Sonra, en nihayete gelelim, **diyelim ki** beni artık sevmiyorsun.”

Sf:137

3. “Sonra **diyeceksin ki**; “yarın beni bıraksan, başka bir adamla evlensen bu yeni rabıtaya yine bu hisle bağlanacaksın.”

Sf:137

1.1.1.1.1.6 Zannet-

1. “Ve **zannettim ki** buna Handan kızacak, bana fena muamele edecek. (Fakat hayır.)”

Sf:33

2. “O da beni meraka sokuyor, senden sayfalar dolusu bahsedecek **zannettim.**”

Sf:38

3. “Ben hep onu piyanoyla akompanye ettim ve **zannettim ki** onunla beraber bu büyük ruhları tercüme ederken onun yanına tırmaştım.”

Sf:49

4. “Siz beni seversiniz **zannedyordum**, Handan Hanım, dedi.”

Sf:71

5. “Bir kelime söylemek bu sihirle, şiirle önüme yayılan muazzam hüznün levhasını bozacak **zannedyordum.**”

Sf:106

6. “**Zannetmiyorum ki**, mezarda, seninle beraber yatacağız mezarda bile sen benim, ebediyen benim oldun diye o ebedi huzur ve sükuneti duyayım!”

Sf:121

1.1.1.1.1.7 Farz et-

1. “Peki **farz edelim ki** maksadınıza beni iştirak ettirdiniz.”

Sf:71

2. “Beni sevebileceğinizi ve buna benzer şeylere beni iştirak ettirmek isteyeceğinizi **düşünmüştüm.**”

Sf:72

3. “**Farz edelim ki** senelerden, elemelerden ve gözyaşlarından sonra mümkün olsun da cümle-i asabiye üzerinde olan nüfuzum her yeni teması ufak ve adi bir iz haline koyacak kadar kuvvetlensin.”

Sf:120

4. “Fakat bugün sana, senin temsil edeceğin rabıtaya hürmetim, şefkatim, merbutiyetim o kadar köklü, o kadar raşındır ki, *farz-ı muhal olarak* aşk denilen şey başka bir adam için kalbimde canlansa yemin ederim ki bu rabıtaya mağlup olacaktır, bu rabitanın resanet ve kudsiyeti yanında örtülü ve aciz kalacaktır.”

Sf:136

5. “Yine *farz-ı muhal olarak*, hayatıma bir ikinci adam gelse ve o ikinci adamı aşkla sevsem yine o sana vermiş olduğum şeyleri veremeyeceğim.”

Sf:137

1.1.1.1.8 Anlamsal Olarak

6. “İdealim güzel, hülyalı gözleriyle gözlerime bakacak, ruhuma gülecek, bütün hayatımla eğlenecek ve ben, hepsine karşı müstağni ve metin, gideceğim.”

Sf:82

7. “Ben adeta Nazım’ın hapisanedeki hayatını yaşamış kadar Handan’a lanet ediyorum.”

Sf:87

8. “Sonra güzel bir parça dinlerken, büyük bir şiir okurken, bir nefis levhaya bakarken, onun o kavaidperest ruhunun bütün kavaidi kırıp cazip ve nihayetsiz bir hürriyet hissiyle semalara uçtuğunu görüyorum.”

Sf:130

9. “Bu müstesna, münferit şey, bu yedi senelik iştirak-i hayatın yekunu, velev ki içinde pek acı sırtaran felaketler olsun, o müthiş yekûn bir daha o kadar mütenevvi şeylerden artık mürekkep, o kadar çok olmayacaktır.”

Sf:137

10. “Onlar o kadar alçak bir şey daha almamışlardır, almayacaklardır.”

Sf:203

1.1.1.2. Kanıt Kipliği (Evidential Modality):

Kerimoğlu, bilgi ve kanıt kipliği arasındaki farka dikkat çekerek, kanıt kipliği ile ilgili olarak, “Bilgi kipliği ifadelerinde konuşur önermenin gerçeklik durumu

hakkında kendi yorumunu iletirken, kanıt kipliğinde önermenin gerçekliğine dair sahip olduğu kanıtları bildirir” demiştir. (Kerimoğlu, 2011: 121). Türkçe alan yazında genellikle kanıt kipliği olarak çevrilen evidentiality terimi için tanıtsallık ifadesini kullanan Corçu Gül, kanıt kipliğini, önermede konuşucuya iletilen bilginin ne şekilde ulaştığının kodlanması şeklinde açıklamaktadır (Corçu Gül, 2010: 7). Kanıt kipliği üst başlığı aktarım ve duyum olmak üzere ikiye ayrılır. Her iki alt başlıkta da, konuşur sahip olduğu bilginin gerçeklik değeri ile ilgili kanıtlarını ifade eder. Bu kanıtlar ya bir başkası tarafından edinilen bilgi ya da bizzat şahit olduğu bilgiyle ifade edilmiştir.

1.1.1.2.1 Aktarım Kipliği (Reported Modality):

Kanıt Kipliğinin alt başlığından biri olan Aktarım kipliği, önermenin doğruluğuna bizzat şahit olmayıp, başkalarından edindiği bilgiler doğrultusunda bilginin paylaşılması olarak tanımlanabilir. Bu ifadelerde kişinin bilgisi, kendisine söylenilen kadardır ve ifadelerinde bize bunu aktarır. Palmer, aktarım kipliğini aktarana göre ve Willet (1998)’e dayanarak üç alt kategoriye bölmektedir (Kerimoğlu, 2011: 122):

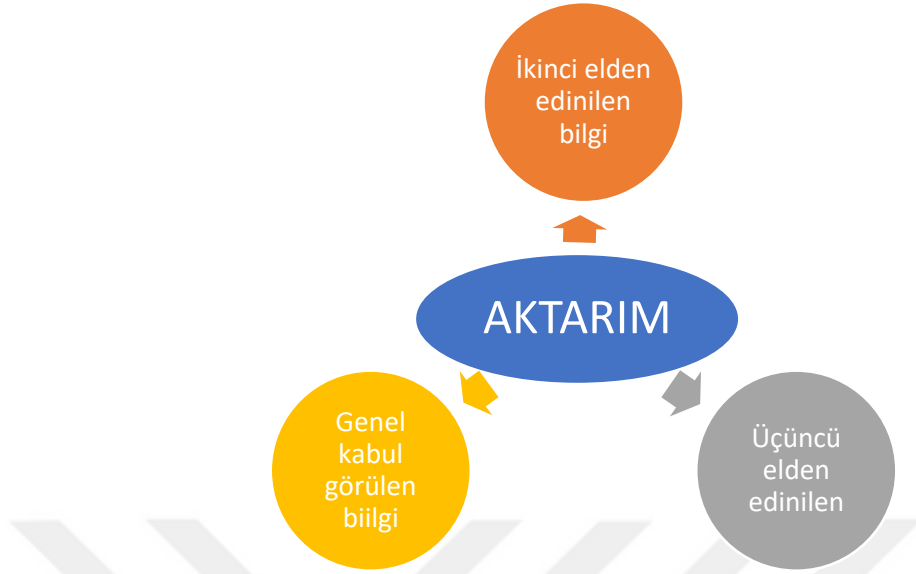
Aktarım2 (İkinci elden bilgi): Konuşur olaya bizzat şahit olmuş birinden bilgi alır.

Aktarım3 (Üçüncü elden bilgi): Konuşur olayı doğrudan gören biriyle değil, anlatıldığı kadarıyla ifade eder.

Aktarım (Genel) (Folklorik kanıt): Konuşur sözlü gelenekte gelişen olay anlatımına dayanır.

Handan romanında tespit edilen aktarım kiplikleri, Palmer’ın tasniflediği şekilde *ikinci elden edinilen bilgi, üçüncü elden edinilen bilgi ve genel kabul görülen bilgi* şeklinde üç başlık altında ele alınmıştır. Fakat aktarım kipliğinde de tasnif yaparken bağlamdan koparılarak verilen bazı cümlelerde kipliği göstermek mümkün olamamıştır. O yüzden anlamı ortaya koyacak olan bir önceki ya da bir sonraki cümleler parantez içinde verilerek daha açık bir gösterime ulaşılacak amaçlanmıştır.

Tablo 14:Handan’daki Aktarım Kipliği Tasnif Tablosu

1.1.1.2.1.1 İkinci elden edinilen bilgi

1. “Görücü giden halam bile muteriz değil; hatta benim alafrangalığın ifratını sevmediğimi onlara anlatmış ve bunda Cemal Bey’in haremi Sabire Hanım’ı kendine hemfikir bulmuştur.”
Sf: 9
2. “(Şehber’den izahat istedim, anlattı.) Cemal Bey’in eski ve muhterem bir dostu imiş.”
Sf:28
3. “(Şehber’den izahat istedim, anlattı.) Çok defa menfi kalmış.”
Sf:28
4. “(Şehber’den izahat istedim, anlattı.) Nazım isminde hapiste kendini öldüren bir yeğeni ve evlatlığı varmış.”
Sf:28
5. “Handan biraz rahatsızmış. (Refik Cemal bu bilgiyi, Handan’la görüşen Neriman’dan alıyor.)”
Sf:34
6. “Kocasını onu İtalya’ya götürüp bırakacak, dönecekmiş. (Refik Cemal bu bilgiyi, Handan’la görüşen Neriman’dan alıyor.)”
Sf:34

7. “Handan’ın Hüsnü Paşa ile dolu mektupları kesildiğine ben yarı memnun, fakat işin mabadine karşı merakımdan çatlayacak bir halde iken acayip haber aldım: Handan nikah olmuş, Hüsnü Paşa ile evleniyormuş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

8. “Bu acele nikahtan bir ay sonra Avrupa’ya gideceklermiş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

9. “Handan’ın evlendiğini, fakat acayip bir surette evlendiğini yazıyordu. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

10. “Hatta duvak bile takmamış. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

11. “Gelinlik bile giymemiş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

12. “Asabından azıcık rahatsızmış. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

13. “Bütün mesut görünmek istemesine rağmen babası onda derin bir keder olduğunu anlıyormuş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

14. “Bunu da biraz Nazım’a atfediyormuş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

15. “Düğünden sonra Nazım eve gelmemiş, hatta nikaha davet edilen Selim Bey bile gelmemiş. (Konuşur haberi, Handan’ın olaya bizzat şahit olan babasından alıyor.)”

Sf:75

16. “Bugün Hüsnü Paşa’dan çok garip bir mektup aldı, çok sıkılıyor, dedi.”

Sf:93

17. “Neriman’ın rivayetine nazaran Handan hep zavallı Nazım’ın sevdiği parçaları çalıyormuş; evet, akşamları gözleri hep mazinin şiir ve hayaliyle müphem ve uzak.”

Sf:108

18. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Pek kimse ile konuşmuyormuşsunuz.”

Sf:111

19. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Fakat Handan nazar-ı dikkati celbediyormuş.”

Sf:111

20. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Seninle dostluğu da bazı küçük şüpheler uyandırıyor; sen hemen her gün Handan’a gidiyormuşsun.”

Sf:111

21. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Siz gezerken yanınızda daima Handan bulunuyormuş.”

Sf:111

22. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Bir ikinci havadis de Hüsnü Paşa’nın yeni aşkı, vaktiyle Handan’ın fam döşamberi bir Mod varmış, işte o.”

Sf:111

23. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Onları iki kumru gibi her akşam Hyde Park’ta görüyormuş.”

Sf:111

24. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Mod’a yok yok! Şıklanmış, otomobillerde geziyormuş.”

Sf:111

25. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Mod şuh bir kızmış!”

Sf:111

26. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Mod’a bir gün bir moda mağazasında rast gelmiş, yeni ihtişamının esbabını sormuş.”

Sf:111

27. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Milyoner bir Türk’le evleneceğim, müteaddit haremleri var ama ben baş kadın olacağım, demiş.”

Sf:111

28. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim. Güzel mi diye sordum.) Fena değilmiş.”

Sf:111

29. “Dün akşam yine bir şampanya bardağı kırılmış.”

Sf:113

30. “Neriman’dan işittiğıme nazaran Hüsnü Paşa, Handan’ı birkaç ay İstanbul’a göndermek istiyormuş.”

Sf:117

31. “Hüsnü Paşa üç ay kadar gidip Kot de Azure’de yaşayacakmış, karısını Londra’da bırakıyormuş. (Konuşur olayı, bizzat şahit olan Neriman’dan öğreniyor.)”

Sf:118

32. “Londra’dan İstanbul’a masraf birinci mevki on iki İngiliz lirası imiş.”

Sf:142

33. “Paşa telefon başına bile gelmeye tenezzül etmedi, akşam yemek için bir yere gittiğini, şimdi görmek kabil olamadığını, fakat istersem yemekten sonra Moulen Rouge’da olacağını, oraya gidip görebileceğimi telefona etti.”

Sf:144

34. “Handan Hanım’ın rahatsızlığını pederine bildiriniz, kendisine üç gün evvel on dört lira gönderilmişti.”

Sf:146

35. “Fakat ben odasına gitmekte gecikirsem Sister Janette sükuneti gittiğini, bir şey aradığını söylüyor.”

Sf:170

36. “Bu yeri doktor Şe zaten bir-iki hasta göndermiş olduğundan tavsiye etmişti.”

Sf:178

37. “Sabahleyin Sister Janette, Handan’ın gece kalkıp bir şeyler yazdığını söyledi.”

Sf:189

38. “Bu Handan benmişim.”

Sf:191

39. “Doktor Şe’nin dışardan adam görmeye kendisine müsaade ettiğini söylüyor, hemen gidip kendisini görmemi rica ediyor, Refik Cemal Bey’e malumat veriniz, lütfen çabuk gelsinler, diyor.”

Sf:197

40. “Yabancı bir memlekette, yabancı bir hastanede ölüp gitmişti. (Konuşur olaya bizzat şahit)”

Sf:216

1.1.1.2.1.2 Üçüncü elden edinilen bilgi

1. “Güya Handan bir vatanpervermiş. (Konuşur bu bilgiyi, nereden öğrendiğini bildirmiyor. Genel olarak herkes tarafından böyle düşünülüyor.)”

Sf:23

2. “Şehper’in bazı halleri Handan’a benzermiş. (Konuşur bu bilgiyi, başkalarından duyduğunu ve bu fikre katılmadığını söyleyen Neriman’dan öğreniyor.)”

Sf:24

3. “Senin küçük Handan’ın bütün faziletlerini söylerken bana ne kadar güzel bir kız olduğunu söylememişlerdi.”

Sf:55

4. “Kararları mevkii-i icraya konmadan kendini hapishanede asmış!”

Sf:79

5. “Avrupa’ya kaçarken tevkif etmişlerdi, Fizan’a nefyetmeye karar vermişlermiş.”

Sf:79

6. “Güya buna sebep bir de sevdiği kız olmuş, derken ve Handan’a muzaffer ve fena bir tebessümle bakarken bile Handan’ın gözleri kuru idi. (Konuşur olaya şahit olmayan birinden duyduğunu aktarıyor.)”

Sf:80

7. “Ben bugün duydum ki sen bedbahtmışsın, sen o adamı sevmiyormuşsun. (Konuşur olaya şahit olmayan birinden duyduğunu aktarıyor.)”

Sf:81

8. “Halbuki Handan da burada imiş, sakit ve münzevi, Paris’ten hariçte bir şalede oturuyormuş. (Arkadaşlardan Hüsnü Paşa’nın karısını hemen hiç gören yok.)”
Sf:86
9. “İşittiğime nazaran evine kimseyi kabul etmezmiş.”
Sf:86
10. “Galiba Türklerin iki evleneceğini bildiğinden kendini nikah ettirmek istiyormuş. (Osmanlı sefareti başkasından öğrendikleri kadarıyla bilgi veriyor.)”
Sf:111
11. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Hüsnü Paşa kıskanıyormuş. (Osmanlı sefareti başkasından öğrendikleri kadarıyla bilgi veriyor.)”
Sf:111
12. “(Dün buraya Osmanlı sefareti katiplerinden biri geldi. Konuştuk. Sizden havadis istedim.) Ondan dolayı şimdi karısını kapıyormuş. (Osmanlı sefareti başkasından öğrendikleri kadarıyla bilgi veriyor.)”
Sf:111
13. “Matmazel Mod artık teyzesini çalıştırmayacak kadar zengin olmuş, çalışmayacakmış. (Betty’nin bunları söylerken bize o kadar yüksekte bir bakışı var ki sorma!)”
Sf:114
14. “Hüsnü Paşa’nın Medon’da oturduğunu biz de öğrendik. (Konuşur olayı nereden öğrendiğini belirtmiyor.)”
Sf:129
15. “Kocası Hüsnü Paşa imiş. (Konuşur etraftaki insanlardan öğreniyor.)”
Sf:213
16. “Öteki damadın dostlarından Server Bey isminde bir gençmiş, ta Paris’ten cenazeye gelmiş. (Konuşur etraftaki insanlardan öğreniyor.)”
Sf:213
17. “Refik Cemal Bey’in hareminin işlediği bir yatak örtüsü imiş. (Konuşur etraftaki insanlardan öğreniyor.)”
Sf:214
18. “İşittiğime göre, Refik Cemal, Hüsnü Paşa’nın haremini severmiş. (Konuşur etraftaki insanlardan öğreniyor.)”

Sf:215

19. “Hülasa bu familya arasında birçok karışık şeyler olmuş. (Konuşur etraftaki insanlardan öğreniyor.)”

Sf:215

1.1.1.2.1.3 Genel kabul görülen bilgi

1. “Muharrir ve muallim, daha bilmem bir şey, Avrupa’da adet bu, adamlar saçlarını uzatırlarmış!”

Sf:65

2. “Bazen günahkârlar ıslahı hal ederlermiş.”

Sf: 205

3. “Senelerce gûnahtan, gûnahın cazip iğfalatından kaçarlarmış.”

Sf:205

4. “Ölüleri hayırla yad ediniz derler.”

Sf:215

1.1.1.2.2 Duyum Kipliği (Sensory Modality):

Duyum kipliği, konuşurun önermenin doğruluğuna bizzat şahit olarak, kendi izlenimlerini, duyduklarını ve gördüklerini yani duyumlarını paylaşmasıdır. Palmer(2001) duyum kipliğini;

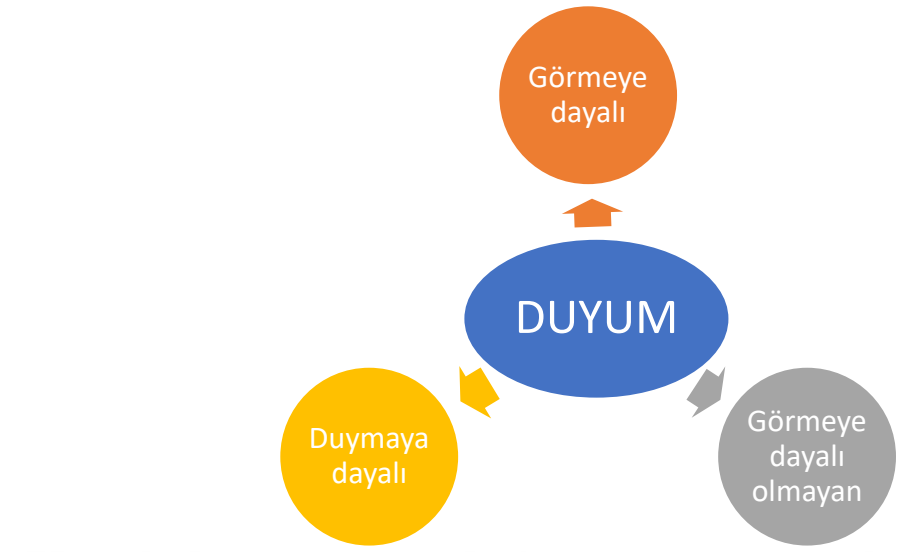
(i) Tek bir işaretleyici (duyusal)

(ii) Görmek için ve tüm duyular için bir işaretleyici(görsel ve görsel olmayan olarak tanımlanabilecek)

(iii) Görme ve işitme işaretleri (görsel ve işitsel) şeklinde üç başlıktan oluşabileceğine değinmiştir (2001:43). Palmer’ın ilk başlığı beş duyu organımızla algılayabildiğimiz bilgilerden bahsederken ikinci başlık görme ve diğer duyuları kapsar son başlık ise görme, işitme duyuları ile algıladığımız bilgileri kapsamaktadır.

Handan romanındaki duyum kipliklerinin tespitinde Palmer’ın gruplandırması esas alınarak; *görmeye dayalı, görmeye dayalı olmayan ve duymaya dayalı* olarak üç başlık altında, elde edilen fişler tasniflenmiştir.

Tablo 15:Handan'daki Duyum Kipliği Tasnif Tablosu

1.1.1.2.2.1 Görmeye dayalı

1. “O zaman daha hayretkâr, biraz (belki benim tahayyülünden öyle) sıkılmış gibi sükût etti.”
Sf:30
2. “Kiliseye yaklaştıkça yanımda hızlı hızlı konuşarak gelen matmazeller, bir kısa boylu geveze Fransız ve bir de rahibe, mukaddes bir hava içine giriyorlarmış gibi, hürmetkâr ve dalgın susuyorlardı.”
Sf:32
3. “Dalgın ve hatta aptal, bir köşede dururken loşluk içinde kaldığı için tülünden yüzünü fark edemediğim siyahlı bir kadın bana doğru geldi.”
Sf:32
4. “Tam yanıma gelince elini uzattı.”
Sf:33
5. “Hüsni Paşa dalgın ve mütekebbir bir tavırla, güya en büyük bir lütfediyormuş gibi bana bir selam vermeye tenezzül buyurdu.”
Sf:34
6. “Teyze bir vazife imiş gibi iki yanaklarımı öperken amcam, bir kolunda Şehper, bana doğru geldi.”
Sf:40
7. “Musiki, edebiyat, felsefe, içtimaiyat, daha bilmem ne hep onunla ikmal etti.”

- Sf:41
8. “Amcam mutlak para vermek istiyordu.”
- Sf:66
9. “Cemal Bey’den bir mektup aldım. Handan’ın evlendiğini, fakat acayip bir surette evlendiğini yazıyordu.”
- Sf:75
10. “İki gün sonra rıhtımda gözleri yaşla dolu Cemal Bey Amcamın kolları arasında bir zaman ağlaştık.”
- Sf:75
11. “Ve biraz sonra, açık şampanya renginde bir tül bulutu içinde, nazar-ı dikkati celbedecek kadar zayıflamış fakat gözleriyle dudakları yeni ve adeta mühlik bir güzellikle pürhayat, Handan boynuma atıldı.”
- Sf:76
12. “Hüsnü Paşa bile arada bu dalgınlığı gidermek için onu omuzlarından tutup sarsardı.”
- Sf:77
13. “Kendisiyle evlenemeyeceğimi söylediğim zaman soğuk ve metin kabul etti.”
- Sf:77
14. “Bir akşam yine birçok elim düşüncelerle dalmıştım ki, odam yavaşça açıldı, elinde şamdan, beyaz geceliği ile Handan geldi.”
- Sf:77
15. “Sonra artık eski geveze Handan değildi, dalgın ve sakit!”
- Sf:77
16. “Cesaret edip yüzüne baktığım zaman hiç tahmin etmediğim bir şey gördüm: sakit, ölü bir sarılık.”
- Sf:78
17. “Nazım’ın yüzünde bir şey yavaş yavaş ölüyor, mavi gözleri soluyor, hayatı gidiyordu.”
- Sf:78
18. “Cebinden Handan’a yazılmış iki uzun mektup çıkmış, Selim Bey verdi.”
- Sf:79
19. “Handan her gün daha asabi ve sakitti.”
- Sf:79
20. “Hüsnü Paşa bilakis her gün daha şen, daha Handan’a hâkim görünüyordu.”

Sf:79

21. “Selim Bey’in yeğeni intihar etmiş, ha, dediği, bu intihar dair ortalıkta deveran eden şayialardan bahsettiği ve amcamın gündüzkü yaşları benimkilerle beraber aktığı halde, o önündeki etini bir rüyada gibi muntazam hareketlerle kesiyordu.”

Sf:80

22. “Cemal Bey amcam bana sararmış, yıpranmış, bükülmüş iki kâğıt uzattı.”

Sf:80

23. “Çehresinde müthiş bir elemden ziyade ebedi bir yorgunluk, yaşamaktan kalmak isteyen bir gınayı hayat vardı.”

Sf:80

24. “Kumral, kızılıtlı bir halat var şurada.”

Sf:82

25. “Gırtlığında bir menfez açmak ister gibi elleriyle göğsünü çekti, parçaladı.”

Sf:83

26. “Fakat Hüsnü Paşa parlak, sefih ve debdebeli bir hayat yaşarken, Handan sanat ve şiirin bedii ve eski tecellileriyle, yalnız ve sakit yaşıyordu.”

Sf:83

27. Kırmızı yüzlü, şişman, beti pek mütebessim ve mültefit.

Sf:88

28. “Dur bakayım çocuk, sen de iyileşmişsin, yanakların gözlerin renkli.”

Sf:61

29. “Kapıya doğru gelirken Handan, Hüsnü Paşa’ya rahmet okutacak bir istihza vaziyeti ile fırladı:”

Sf:90

30. “Neriman Hanım, senin nazik ve iyi kalpli karın, elinde bir çocuk esvabıyla meşguldü.”

Sf:90

31. “Benimle kaba kaba alay etti; Neriman Hanım sıkıldı, kızardı.”

Sf:91

32. “Birdenbire göğsünün üstünde pek sıkı ve bahtiyar tuttuğu şeyi uzatırken gözlerinden bir esef uçtuğunu gördüm.”

Sf:92

33. “Handan Londra’ya geldi geleli ilk defa olarak o akşam için dekolte giymişti.”

Sf:97

34. “Zannımca biraz fazla açık, fakat zengin bir dekolte, zengin saçları çıplak ensesi üstünde incili bir tarakla perişan toplanmış, şakaklarına inen ipek dalgalı saçlarıyla, ziya ile yanan gözleri ve mütebessim dudakları ile ne kadar zamandır koyu ve sakit bir gölgeye benzeyen kadın tamamen değişmişti.”

Sf:97

35. “Kahvelerini zor içtiler, Hüsnü Paşa karısını mantosuna sardı.”

Sf:98

36. “Handan’ın küçük çehresinde büyük gözleri iki koyu hıyanetkâr yıldız gibi günahkâr lem’alarla yanıyordu.”

Sf:98

37. “Ormanlarda çay içerken, gülerken, gözlerinde, dudaklarında garip bir yorgunluk ve sıkıntı ile uzaklara dalıyor.”

Sf:99

38. “(Terziye gidecekti.) Geç kaldı.”

Sf:101

39. “Hizmetçinin tavrı müteredditti.”

Sf:102

40. “Saat yedi buçuk trenine de gelmediğini görünce Hyde Park’a kadar gittim.”

Sf:102

41. “Sonra şahsıma edilen imadan titriyordum.”

Sf:103

42. “İçerden Handan çekmeleri çekiyor, iskarpinler atıyor, odada hızlı hızlı yürüyerek hazırlanıyordu.”

Sf:103

43. “On dakika sonra siyah tayyörü, sakit, solgun yüzü ve muntazam saçlarıyla Handan’ı görünce şaşırdım.”

Sf:103

44. “Göz kapakları biraz şiş, nazarları mazlumdu.”

Sf:103

45. “Bu akşam pek mazlum ve ağır görünen nazarlarıyla bir zaman gözlerimde beni aradı, dimağımda dolaştı.”

Sf: 104

46. “Eski kendi kendine mesul görünen hür ve becerikli tavrını kaybetmişti.”

Sf:104

47. “Trende hemen hiç konuşmadı.”

Sf:104

48. “Bununla beraber elim gayr-i ihtiyari gitti, onun mantosu üstünde sarkan elini tuttu, hafifçe sıktı.”

Sf:106

49. “Bu kelimelerin, bu temasın samimiyet ve hürmetine eli, o kadar kendine güvenir görünen küçük, metin eli mukavemet etmedi, yuvasının dışında kalan bir kumru gibi avucuma girdi, on dakika kadar öylece gittik.”

Sf:106

50. “Sonra elini çekerken bana büyük gözleri bir çocuğunki kadar minnettar ve temiz, güzel ve saf bir nazar yolladılar.”

Sf:106

51. “Salonda bizi bekleye bekleye uyuklayan Neriman’ı iki yanaklarından öptükten sonra odasına çıktı.”

Sf:106

52. “Handan bilmem neden, eve girerken oldukça neşeli idi.”

Sf:106

53. “Sabahleyin Handan kahvaltıya biraz süzük fakat nisbeten sakın bir çehre ile geldi.”

Sf:106

54. “Beni aynı kardeş nazarlarıyla selamladı.”

Sf:106

55. “Sonra Hüsnü Paşa, mütehalik ve nadim, koştı geldi.”

Sf:106

56. “Belli olacak kadar yanakları sararan Handan’ın evvela ellerini, sonra saçlarını öptü.”

Sf:107

57. “Kendi yanaklarını Handan’ın ağzına götürerek biraz bekledi.”

Sf:107

58. “Handan Hüsnü Paşa’yı çok bekletmedi, bu sabah ne kadar müsaadekar ve yumuşak olduklarına dikkat ettiğim dudaklarıyla Hüsnü Paşa’nın yanağına buse-i affını bıraktı ve bu buse ile gözlerindeki zulmetler ve gölgeler uçtu fakat hüznün ve yeisi, sabit ve derin, hala gözlerinin nurlarında kaldı.”

- Sf:107
59. “Fakat Handan, mütevazı ve sakit gözlerinde nihayetsiz bir sabırla bekliyordu.”
- Sf:109
60. “Sizin olsun çayınız, ben yatıyorum, diye homurdanarak kapıyı yüzümüze kapadı, gitti.”
- Sf:109
61. “Fakat o bir şey olmamış gibi sabır ve sükunetini muhafaza ediyordu.”
- Sf:109
62. “Neriman gözlerinde minnetli yaşlarla boynuma atıldı.”
- Sf:110
63. “Dün sabah Neriman Handan’a gitmişti.”
- Sf:112
64. “Yemeğe eve geldim, bulamadım.”
- Sf:112
65. “Akşama doğru Neriman geldi.”
- Sf:112
66. “Gözleri kırmızı ve müteessirdi.”
- Sf:113
67. “Handan da kendini tamamen kaybetmişti.”
- Sf:113
68. “Handan’ın yüzü sapsarı, gözlerinin içi kıpkırmızı, her şeyi gözüne almış, yeisle çıldırmış bir halde buldum.”
- Sf:113
69. “Çay vakti Hüsnü Paşa çıkageldi.”
- Sf:113
70. “Yemek odasında büfeye fincan bırakılmış ve unutulmuş diye fırlattı, fincanı kahvesiyle halının üstünde kırdı.”
- Sf:114
71. “Betty’nin bunları söylerken bize o kadar yüksekte bir bakışı var ki sorma!”
- Sf:114
72. “Burada fena bir tebessüm kuvvetli dişlerini gösterdi.”
- Sf:105
73. “Bu sabah Handan yemekten evvel bize geldi.”

- Sf:115
74. “Bunu söylerken büyük gözlerinde endişenak bir istifham bana bakıyordu.”
- Sf:115
75. “Ben de istemeyerek gözlerime gelen bir serzenişle mukabele ettim.”
- Sf:115
76. “Hemen gözkapaklarını indirdi.”
- Sf:115
77. “En çok Törner’in levhaları önünde kaldı.”
- Sf:116
78. “Hele altınlar, turuncu nurlar, alevleri parlayan bir Sen Mark’ın karşısında yarım saat oturdu.”
- Sf:116
79. “Ondan sonra David’in, Corot’nun peyzajları ile meşgul oldu.”
- Sf:116
80. “Bu karardan Hüsnü Paşa memnun ve neşenak fakat Handan’ın artık yüzünde hiç kan kalmadı.”
- Sf:118
81. “Tuvalet çekmecesini açınca senin münferid ve barid mektubunu gördüm.”
- Sf:123
82. “Her gün başka, her saat başka bir halet-i ruhiye ile bizi meşgul ediyor.”
- Sf:129
83. “Neriman o varken Nazım’la o kadar meşgul değil, benimle de.”
- Sf:129
84. “Altı ay, üç ay, üç gün, beş gün, beş saat, ne bileyim, namütenahi kadınlarla yaşadım.”
- Sf:140
85. “Hayatın meğer pek siyah, pek yaman, pek korkunç bir siması varmış.”
- Sf:143
86. “Elektriklerle yanan yemek salonunun bir köşesinde iki kişilik bir masada Paşa Hazretleri, saçları pürtuvalet, plastronu parıl parıl yanıyor. Esvabı henüz ütüden çıkmış, altın düğmelerinin üstünde kıymettar elmaslar, boyunbağında kocaman bir zümrüt, yüz tebessümle, pomatalarla, arzu ile, şarapla daha bilmem ne ile parıl parıl oturuyor.”
- Sf:144

87. “Gözlerinde öyle süzülen, iltifat eden, yumuşayan, sulanan bir şey, bir kırımta, bir temenna dolaşıyor ki görme.”

Sf:145

88. “Siz zahmet buyurmayınız, ben icabına bakarım, dedi ve beni başından savmak isteyen bir suratla makarnasını yemeye başladı.”

Sf:146

89. “Nihayet cumartesi günü; bu, son derecesini bulmuştu, elleri hararetle, gözleri ateşli, aşağıya indi.”

Sf:148

90. “Dar, uzun etekli lacivert fistanının içinde genç ve zarif vücudu biraz öne mütemayıl, parlak saçlarıyla başı elinin üstünde, mütefekkir ve muntazır bir tavrı vardı.”

Sf:148

91. “Bu yarım zulmet Handan’ın bütün vücudunu garip bir müphemiyetle sarıyor, yalnız küçük başı ve altında yatan iki büyük gözü vazıhan seçiliyordu.”

Sf:150

92. “Bir zaman bu esrarengiz bir deraguş gibi bize sarılan karanlığın gelişini dinleyen kalbimizle sükût ettik.”

Sf:150

93. “Bütün iradetim, sesim, varlığım bu anın sihriyle zincirlenmiş, bağlanmış, susturulmuştu.”

Sf:150

94. “O vakit Handan yerinden fırladı, elektrik düğmesine bastı; bir an içinde iki en çok sevmiş olduğum kadının birbirine sarıldığını gördüm.”

Sf:150

95. “Hep çocukluklarından sahneler hatırlıyor, tuhaf ve rakik ifadesiyle onları canlandırıyor, sonra iki kadın bu birbirini o kadar seven iki hemşire ruh, bu güzel muhabbetlerinin sevgili ve eski zincirlerini şıkırdatıyorlarmış gibi gözlerinde yaşlarla gülüyorlardı.”

Sf:151

96. “Eleni, geceliği ile, yüzü korkudan sararmış, feryada müheyya bir halde.”

Sf:151

97. “Doktor Charles evvela Handan’ı ufak bir senkop tedavi eder gibi sularla, kolonyalarla ovdu, ovdu, sarstı, silkti.”

Sf:154

98. “Bunun başka bir doktor olduğunu anlayınca epeyce yatışmış olan Neriman baştan coştı.”

Sf:155

99. “Doktor Charles güya, Handan’ın hastalığı yüzümde imiş gibi beni uzun ve dikkatli nazarlarla süzüyordu.”

Sf:156

100. “Sarı ve gergin çehresi şimdi kırmızı dalgalarla yanıyor ve bu küçülmüş, gerilmiş, zavallı simanın üzerinde siyah kirpikleri uzun, pek uzun esrarlı bir perde gibi onun ruhunun menfezlerini örtüyordu.”

Sf:158

101. “Ben, Refik Cemal, bir kadının en mahrem olan şeylerini, kocasının mektuplarını okumak için yazıhanesini karıştırıyordum.”

Sf:158

102. “Fena bir feryatla eğildim, bu sihirli, bu tılsımlı saçları dişlerimle tuttum, bütün kuvvetimle çektim.”

Sf:153

103. “O vakit bütün ciddiyetimi topladım.”

Sf:155

104. “Ümitvar görünmeye çalışarak, içimde bir mahşer kabarırken bir taş sükuneti takınarak onu uyutmaya çalıştım.”

Sf:157

105. “Dudakları, hararetle parça parça olan dudakları gözyaşlarından, feryattan, iniltiden daha acı ve fena kahkahalarla titriyor, kelimeler beyaz dişleri arasından bir ölünün karnına saklanmış bir şeytanın sesi gibi öterken çehresinin yukarı kısmı, alını, gözleri hep aynı derin ve acı faciayı yapan muzlim ve sessiz bir perde vakar ve fecaatini muhafaza ediyordu.”

Sf:158

106. “Hep Handan yine her gece başka bir kadın, bazen sefil, bazen ulvi, bazen muhteris ve mütehakkim, bazen aciz ve niyazkâr bir kadın şahsiyetine bürünerek Hüsnü Paşa’yı çağırıyor, saatlerce süren bu azaplardan, eninlerden sonra kolları, zavallı kolları, bomboş, yanına düşüyor, dalıyordu.”

Sf:164

107.“Onu o azaptan kurtarmak için yanıyordum, yatağının yanına gittim, ellerini ellerimin içine aldım, yanan başını bir kolumla kaldırdım.”

Sf:164

108.“Nihayet azgın dalgalar üstünden geçip uyutan bir akşam sükutu ile vücudundaki katılık zail olmaya başladı.”

Sf:165

109.“Elimi tuttu, zayıf göğsü üzerine götürdü.”

Sf:165

110.“Dudakları mütebessim, gözleri hala kapalı; biraz durdu.”

Sf:165

111.“Hep bu nihayeti gelmez “değil mi” lerle başı kolumun üstünde siması daha sakit, ebedi bir mücadelenin taabı ile daldı.”

Sf:165

112.“Şimdi o, tanınmayacak kadar zayıf, çehresinde bir çift büyük gözden başka bir şey yok.”

Sf:166

113.“Cansız ve bihareket yatarken gündüzleri bazen gözlerini açıp uzun uzun Sister Janette’e veya bana bakıyor.”

Sf:166

114.“Sayıklaması durdu, beni dinledi, dinledi.”

Sf:165

115.“Devresi atladı, hararet tamamen düştü; fakat onun gözlerine hala hatıra avdet etmedi.”

Sf:167

116.“Nazarları birer ayna gibi berrak; iki örgüsü, küçük başı sakit ve solgun başındaki bir çocuk saffeti ile ne kadar yeni ve cazip bir Handan!”

Sf:167

117.“Elleri dizlerinde, başı şezlonga dayalı, sevimli gözleri duvarlardaki kâğıdı seyrederken ben kapıdan girer girmez nazarlarında itimatla, iddiasız bir sevinçle dolu bir tebessüm uyanıyor.”

Sf:168

118.“Bütün çehresi ve ruhu gibi yürüyüşünde ve etvarında da bir çocuk sadegisi var.”

Sf:169

119. “Hyde Park’ta güneşte oynayan çocuklara, sakit ve mütebessim, baktı durdu.”
Sf:169
120. “Hatta dün ben çocuklarla salonda iken kapı açıldı.”
Sf:170
121. “Ropdöşambri ile Handan içeri girdi.”
Sf:170
122. “Evvela odada bir şey arıyormuş gibi bakındı.”
Sf:170
123. “Sonra beni görür görmez, o saf çocuk gülüşü ile bana doğru geldi, elimi yakaladı, bir çocuk gibi memnun, içini çekti, koltuğuma sokuldu oturdu.”
Sf:170
124. “Treninizin arkasından gözlerinden yağmur gibi yaşlar akan Neriman Hanım’la bir arabaya atladık ve tam bizim otelin önünde araba durur durmaz bir zat-ı muhterem de arabanın kapısı önünde durdu.”
Sf:175
125. “Kaç gündür sizi arıyorum, Server Bey, dedi ve güya bir şey olmamış gibi gözlerinden akan yaşları bu manzara karşısında duran Neriman Hanım’ın elinden tutup indirdi.”
Sf:175
126. “Neriman Hanım, müteneffir ve hadit, elini çekti.”
Sf:176
127. “Hele biz ekspresten inerken beyaz sakalıyla ağlayan Cemal Bey’le sarılıp orada, o kalabalık içinde o kadar ağlaştılar ki itiraf ederim, ağlamak benim hususiyetim olmamakla beraber boğazım, gözlerim gıcıklandı durdu.”
Sf:177
128. “Sabire Hanım, iki genç kız, biz eve gelir gelmez bir ağlamak konseri daha yaptılar.”
Sf:177
129. “Zevcen çok mükedder.”
Sf:177
130. “Hanımelleri, yaseminler ve mor salkımla sarılan bir balkon, önünde Mesina Denizi’nin beyaz köpüklü dalgaları süzülüp gidiyor.”
Sf:178
131. “Biz de şimdi onun saçlarını İtalyan köylü kızlarınıninki gibi örüyoruz.”

- Sf:179
132. “Kuşaksız bol beyazlar giydiriyoruz.”
- Sf:179
133. “Ayaklarına sandallar giydiriyoruz.”
- Sf:179
134. “Dışarı çıkardığımız vakit başına sadece bir beyaz tül, arkasına da beyaz ince bir manto giydiriyoruz.”
- Sf:179
135. “Bu sade kıyafeti, pembe güzel yüzü ile limon, portakal ağaçları arasından çıkan bir eski hikâye kahramanı gibi görünüyor.”
- Sf:179
136. “İtalyanlar, çıplak ayaklıları, hatta küçük kızın sevgilisi bile bu ecnebi sinyoraya pek ateşli gözlerle bakıyorlar.”
- Sf:179
137. “O bir küçük kuzu gibi ellerini ceketimin cebine sokuyor.”
- Sf:180
138. “Mesina suları sarı yıldızlarla parıldayarak akarken, kestaneler dallarının ucundaki gümüşü ziya ile titrerken bütün vadi portakallarının, kekiklerinin aşkını koku şeklinde döküp insanlara yollarken Handan sandalyesini yanıma çekiyor, başını dizime koyuyor, uzaklara dalıyor.”
- Sf:182
139. “Kestane ağaçlarına bakarken onlara bu sabah isim koydu.”
- Sf:183
140. “Sabahleyin ona Kora bir gardenya getirmişti.”
- Sf:183
141. “Baktı, baktı, alını buruştu.”
- Sf:183
142. “Bana ağır ve mütereddit bir surette gelen ifadesiyle bir yer tarif etmeye çalıştı.”
- Sf:183
143. “Fakat bazen de eskisinden daha şiddetli, daha pürhayat ve hararet bir surette elleri ellerim tutuyor, mehtabı seyrederken başını dizime koyuyor.”
- Sf:187

144.“Buna baktı baktı, bir şey hatırlamak istediği zamanlardaki gibi kaşları çatıldı, bütün çehresi takallüs etti, elleriyle şakaklarını tuttu, odada dolaşmaya başladı.”

Sf:187

145.“Gözlerindeki bulutlar, şimşekler tamamen aşkımın saf, mavi semasını örtmüştü.”

Sf:187

146.“Açık balkonun kapısından, Mesina’nın köpüklü denizi, adanın mor küçük tepelikleri, uzak sevgili kestane ağaçlarının müsaadekâr, müşfik sayeleri gökten inen şimşeklerle bir an ziya gibi açılıp tekrar kararıyordu.”

Sf:188

147.“Sister Janette onun bana nüvazişlerine bir hasta, bir alil dimağın tezahüratı diye bakarken bile bugün çehresi değişti.”

Sf:188

148.“Ertesi sabah gezmeğe giderken bizi yalnız bırakmadı ve hep mümkün olduğu kadar bizi yalnız bırakmıyor.”

Sf:188

149.“Bu kesif zulmetlerle bu gürültülü, geçici nurlarla eski bir şairin dimağında yaşayan birer sahne-i hatırata benzeyen Sicilya’da Handan’la ben de karşı karşıya, el ele balkonda duruyorduk.”

Sf:189

150.“Cevap vermedi, ikinci bir lem’ada dudaklarının bana geldiğini gördüm.”

Sf:189

151.“İlk buse-i aşkımızı o zulmetler ve şimşekler içinde, İtalya’nın ateşli, ihtiraslı gözleri karşısında aldık.”

Sf:189

152.“Sister Janette kalın, kıllı kaşları altında küçük gözleri kapalı, dalgın, şişman çenesi nefes almak için açılıp kapanan dudaklarıyla oynuyor.”

Sf:190

153.“Kır saçları üstünden başlığı bir tarafa sarkmış, yatağının önündeki küçük masanın örgü örtüsü üstünde işlediği dantel duruyor.”

Sf:191

154.“Dün sabah kestanelerin altında öpüşürlerken beni balkonda gördüler, Alberto şapkasını çıkardı.”

- Sf:191
- 155.“İki tarafı ağaçlı büyük bir cadde, kalabalığıyla şimdi gözümün önünden geçiyor.”
- Sf:191
- 156.“Yatağımın karşısında Sister Janette kendi yatağına uzanıyor, masanın üstündeki kandil sabah zıyasına sırtarıyor.”
- Sf:190
- 157.“Saçlarımın hafifçe çekildiğini duydum, döndüm.”
- Sf:191
- 158.“Dün Koralya büyük ninesine kapıdan geçen siyahlı bir genç kadın gösterdi.”
- Sf:191
- 159.“Etekleri altında rugan bir çift açık iskarpın giyyordu.”
- Sf:191
- 160.“Kilisenin arka tarafındaki portakal ağaçları altında oturuyoruz.”
- Sf:192
- 161.“Sister Janette kilisede, onu bekliyoruz.”
- Sf:192
- 162.“İşte papazın son duası ve Sister Janette, mütebessim, geliyor, artık gideceğiz.”
- Sf:193
- 163.“Masanın üstünde bir resim, üstünde iki bebe, altında küçük Handan’la, küçük Nazım’dan babalarına yazılı.”
- Sf:193
- 164.“Refik Cemal gözlerinde yaşlarla onlara bakıyor.”
- Sf:193
- 165.“Nazım uzun boylu mavi gözlü idi.”
- Sf:193
- 166.“Tamamen kesb-i afiyet etmiş.”
- Sf:197
- 167.“Odaya girince şaşırdım.”
- Sf:198
- 168.“Odanın kar gibi bekaret ve sadegisi içinde beyazlı, sade örgüleri başına sarılmış sakit ve sakın Handan’la eski zarif, şık, biraz da bütün mevcudiyetinden insanı şaşırtıcı, mühlik dalgalar akan Handan arasında o kadar fark var ki.”

- Sf:198
169. “Yüksek bir sandalyede oturuyor.”
- Sf:198
170. “Ellerini üst üste koyuyor, kaldırıyordu.”
- Sf:198
171. “Gözlerinin derinlikleri nihayetsiz, nemnak, seyyal bir ateşle parlıyordu.”
- Sf:198
172. “Uzak, dalgın tebessümüyle, mütevazı ve halim, ben sevgili bir vücuttan bir şey getiriyormuşum gibi beni seyretti durdu.”
- Sf:199
173. “Bak şu ıssız köşede küçük bir kız babasının elinden tutmuş gidiyor.”
- Sf:207
174. “Şimdi karşımda hepsi, bütün bu hayaller, mütebessim ve müntakim, dimdik duruyorlar.”
- Sf:207
175. “Yeşil gözleri kapanmış kumral bir çehre götürüyorlar.”
- Sf:208
176. “Bak, siyah bir tabut.”
- Sf:208
177. “Arkanızdan tabutu getiriyorlar.”
- Sf:209
178. “Önünde de o ihtiyar adam, gözleri kapalı.”
- Sf:209
179. “Hacı Murat Efendi henüz akşam abdestini almış, kollarını indiriyordu.”
- Sf:212
180. “Gözlerinde tebessüme benzer bir hülya ile bekledi.”
- Sf:212
181. “Odaya giren yirmi, yirmi üç yaşlarında Harbiye’nin son sınıfında çehresinin rikkat ve zaafını herhalde Hacı Murat Efendi’den almamış olan bir çocuktü.”
- Sf:212
182. “Kendisine öpülmek için uzatılan eli görmeden belinden kılıcını yorgun bir tavırla söktü.”
- Sf:212
183. “Köşeye dayadı.”

- Sf:212
184. “Sabahleyin evden çıkınca bekçiye rastgeldim.”
- Sf:212
185. “Bir kazgan, bir teneşir götürüyorlardı.”
- Sf:212
186. “Mehmet Ağa birkaç komşuyu karşılıyordu.”
- Sf:213
187. “Sofada küçük, iki yaşına kadar güzel bir çocuk İngilizce şarkı söyleyerek sıırıyordu.”
- Sf:213
188. “Uşak kollarından tuttu.”
- Sf:213
189. “Harem kapısından içeri bıraktı.”
- Sf:213
190. “Siyah sakallı bir adam da çarpınıp çırpınıyordu.”
- Sf:213
191. “Onu sarışın ince bir genç teselli ediyordu.”
- Sf:213
192. “Merdivenleri sarsan bir genç ayak sesini dinlerken sağa eli mintanının sol kolu üzerinde dalgın kaldı ve dinledi.”
- Sf:212
193. “Fakat genç Haşim, işitmemiş gibi, gözleri kafeslerin arkasından gelen ziyanın halıdaki kafesli nurlarına dalarak devam etti.”
- Sf:213
194. “Nihayet tabut hazırlandı, geldi.”
- Sf:213
195. “Cemal Bey her vakit gelmezken bu bayram namazında minberin arkasında elleri açık gözlerinden yaşlar boşanırken hemen her tesadüf edişimde kendisini beli daha bükük, sakalı daha beyaz görüyordum.”
- Sf:213
196. “Üstüne koyu yeşil bir çuha üzerine işlenmiş bir örtü koymuşlardı, şal yoktu.”
- Sf:214
197. “Tabutun önünde bir kolunu Hüsnü Paşa tuttu, ötekini Refik Cemal Bey.”
- Sf:214

198.“Refik Cemal daha uzun olduğundan Server Bey şık esvabını, eldivenlerini nazar-ı itibara almayarak Hüsnü Paşa tarafını biraz kaldırmak istedi.”

Sf:214

199.“Zavallı babası örtünün bir ucunu tutmuş, ağlayarak, inleyerek, beyaz başı yerlerde, tabutun arkasında sürüklendi, durdu.”

Sf:214

200.“Cenaze oraya gelince birçok ağlayan bir ihtiyar daha peyda oldu.”

Sf:214

201.“Cemal Bey’in boynuna sarıldı, ikisi birden boşandılar.”

Sf:214

202.“Zaten cenazede o kadar ağlayan ihtiyar vardı ki.”

Sf:214

203.“Üstüne toprak atarlarken ayakta sakin ve dalgın duran Refik Cemal Bey’e Hüsnü Paşa hücum etti.”

Sf:214

204.“Hüsnü Paşa kayınpederini aldı götürdü.”

Sf:215

205.“Cemal Bey tamamen bir çocuk gibi olmuş.”

Sf:215

206.“Refik Cemal Bey, Server Bey cenazenin sonuna kadar kaldılar.”

Sf:215

207.“Refik Cemal Bey yakasından onu yakaladı. Fırlattı.”

Sf:214

208.“Hüsnü Paşa mezarın üstüne düştü, cemaat karıştı, İmam Efendi araya girdi.”

Sf:215

1.1.1.2.2 Görmeye dayalı olmayan

1. “Bu hayaller bana birdenbire dıfırıp ve güzel göründü, ve dün o kadar bu mesele dün beni bedbaht ederken bugün bahtıyım.”

Sf:31

2. “Öğle yemeğinden sonra biraz cesaretlendim.”

Sf:32

3. “O solgun ve ince, yanımda yürürken seni düşündüm. (Zengin bir hayat, Neriman’ım!)”

Sf:34

4. “Ve kapıya arkası çevrilmiş büyük bir fotöyden Handan, kilisede tayyörülle dimdik duran Handan, şimdi nazan bir eda ile yükseldi. “

Sf:35

5. “Ben adeta ebedi kurşuni ceketimden utanmam lazım geldiğini duydum.”

Sf:35

6. “En evvel kalbimdeki soğuk, korkak ihtirazı izale eden şey amcamın bütün gözlerini aydınlatan tebessümü oldu ve hemen onun müşfik kalbinde kendime bir yer yaptığımı duydum.”

Sf:40

7. “Birdenbire bu büyük ve güzel çehrenin ciddiyet ve vakarına ve biraz da mahzun alınına karşı küçülmüş gibiydim.”

Sf:47

8. “Bazen ciddi ve derin, bazen şen ve müstehzi bir mevzudan öteki mevzua atlayarak bizi de efkarı arkasında sürükledi.”

Sf:47

9. “Ahenktar sesiyle, büyük ve canlı evzayıyla yazın kaynayan havasını o dolduruyor, o ısıtıyor gibiydi.”

Sf:49

10. “Bir an için üçümüzde bir kalp, bir dimağ, bir ruh olmuştuk.”

Sf:50

11. “Bana teklif ettiği bu izdivaçta eksik bir şey vardı: Beni maksadıyla evlendiriyordu, beni kendiyle değil! Ne bir kelime-i rikkat, ne bir şefkat nazarı! Hatta bazı zamanlar bana bakarken gözlerinde peyda olan isimsiz güzel şey bile yoktu.”

Sf:70

12. “Onun için size bu akşam söylemeye cesaret ediyorum.”

Sf:70

13. “Küçük eliniz elimde, yüz yüze gelmekten korkmayacağım, ne muhavvef manialara muhayyilem güldü durdu.”

Sf:71

14. “Çünkü sizi, bu parlak ve nihayetsiz efkarınızla ben yaratmış kadar benimsedim.”
Sf:72
15. “Hayır, elinizi tutmak istemem, maksadımın kanatlarını kırdı.”
Sf:78
16. “Bir-iki saniye yüzüne bakmaya korktum.”
Sf:78
17. “Handan’a acır gibi oldum.”
Sf:90
18. “Ve öteki kapıdan, mütekebbir, başı yukarıda çıkıp giderken ben geldiğime bin pişmandım.”
Sf:90
19. “Halbuki bu küçük, pürhayat kadında sevmek ve sevilmek için, beşerî, zayıf, fakat büyük ruh temasları için bir hak vardı.”
Sf:105
20. “Artık köy fazla serin olmuştu.”
Sf:107
21. “İtiraf ederim, beni o kadar müstesna bir muhabbet, o kadar mebzul bir perestiş-i daimî içinde büyütmüşlerdi ki kendimi layuhti biliyordum.”
Sf:120
22. “Bu akşam Refik Cemal ile uzun uzun (.....) okuduktan sonra dimağım her tarafıma hakim, metin ve sırf akıllı bir kadın kudretiyle odama yatmaya çekildim.”
Sf:123
23. “Sevmemek için her şeyi yapmış olduğum halde seviyorum.”
Sf:125
24. “Sende bana en mütevazı dakikalarında yüksekten bir bakış var ki bu beni titizlendiriyor, çıldırtıyor.”
Sf:125
25. “Mektubunu alınca evvela, bu bir duvar, bir taş olan benliğinin karşısındaki aczimi bir daha duydum, bir çocuk gibi kendimi yatağın üstüne attım, ağladım.”
Sf:126

26. “Gündüz, Neriman ve Refik Cemal, iki sevgili kardeş sükûnet ve şefkatiyle gözleri yorgun ve biçare gözlerimde, beni vefalarıyla, muhabbetleriyle tedavi ettiler.”

Sf:127

27. “Halbuki şimdi Refik Cemal ile Neriman’ın saadeti karşısında o kadar mütehassir ve acizim ki... devamı muktendir değilim.”

Sf:127

28. “Zaman zaman, sabahları aşağıya o kadar yorgun ve bitap geliyor ki onun ziyadar gözlerini, sakit çehresini bir kasırgadan delik deşik olmuş bir şehir-i harabesine döndüren hissin ne müthiş bir şey olduğunu düşünüyorum.”

Sf:129

29. “Bu son günlerde, unutmuş gibi, dolaşırken, bugün Hyde Park’ın orta yerinde, birdenbire senin tebessümün gözümün önüne geldi.”

Sf:132

30. “Her şeyden çok sükût kelimesinden titreyen, ürperen ruhum bunu bir vazife diye kabul etmişti.”

Sf:133

31. “Buna bir şey söylemeksizin, hürmetkar ve uzak bazı rabitalar duyardım.”

Sf:133

32. “Bu ruhuma pek yakın ve eş adamı gördüğüm günden beri devam eden hissi iştirakin, cazibenin manasını anladım.”

Sf:134

33. “Bu uzun rabitanın bazen ufak ve unutulmuş zannettiğim anlar için, bazen heyet-i umumiyesi için azaplar çekiyorum.”

Sf:131

34. “Şimdi artık kendimden de korkuyorum.”

Sf:139

35. “İndimde izdivaçtan daha manasız bir kelime, bir bağ yoktur.”

Sf:140

36. “Seni temin ederim ki senin bu kadar şiddetle hissettiğin sıkı ve mukaddes rabita-i izdivacın kudsiyetini, bağını ben hiç hissetmedim.”

Sf:140

37. “Emin ol ki bir saat, bir saniye ben hayat arkadaşımın diye vazife hissiyle sevmedim.”

Sf:140

38. “Fakat o, orada, o sükutun arkasında yine onun varlığını duyup rahatsız oluyorum.”

Sf:142

39. “Bu nafile muhabbete karşı duyduğum isyan ve hiddetle beraber bende bir de hiss-i hürmet uyandı.”

Sf:147

40. “Birden, onun havada istiap ettiği yerin bir aynı ruhumda mevcut olduğunu hissettim ve bir-iki sene evvel çirkin addettiğim bu kadının ruhuma verdiği münferit, güzide güzelliğin nasıl nafiz, nasıl mühlik bir zehir olduğunu ve bu insanın varlığına bir kere damladıktan sonra bütün zerratin onu nasıl çekip massettiğini düşündüm.”

Sf:148

41. “Ve o zaman anladım ki Server, artık kendi ruhuma karşı riya ile bu merbutiyetin cinsini örtmeye çalışmak beyhude bir şeydi, korkak bir şeydi, anladım ki onu ümitsiz ve şifasız bir surette seviyorum.”

Sf:148

42. “Kalbimde müthiş bir korku vardı.”

Sf:152

43. “Saçları geceliğimin kolundan yumuşak, canlı, etime dökülürken acib bir haşyetle titredim.”

Sf:153

44. “Kumral, kızılıtlı bir halat var şurada, diye feryadını duyar gibi oldum.”

Sf:153

45. “Ben, bu kumral, kızılıtlı halatı kolumda hissettim.”

Sf:153

46. “O muannit perdelerin arkasında ne facialar, ne kıyametler bütün bir ruhun kainatını hercümerç etmişti.”

Sf:158

47. “Handan’ın elleri bermutat ceketimin cebinde, oradaki ellerime sıkı sıkı sarılıyor.”

Sf:181

48. “Maltepe olduğunu anladım.”

Sf:183

49. “Filhakika ben de çehresinde hastalığından beri ilk beliren fırtınadan korktum.”
Sf:187
50. “Hem sevgili Handan için korktum, hem kendim için korktum.”
Sf:187
51. “Mütereddit ve korkak bekliyordum.”
Sf:188
52. “Yüzünde öyle derin, öyle onu tamamen kendinden almış bir kudrete terk-i
nefs eden bir şey vardı ki, çıldırıyordum.”
Sf:188
53. “Boş kalan elimle saçlarını okşadım okşadım.”
Sf:188
54. “Avucum altında, saçlarında dolaştıkça eski merbutiyetini bir gölge yapan
ateşli bir alev, muazzam bir alev gözleri, dudakları, bütün sevgili başı
üzerinden dalgalanıp geçiyordu.”
Sf:188
55. “Fakat Handan, etrafından mevcudat tamamen çekilmiş gibi sıcak, yumuşak
dudaklarını getirdi, elimi medit, yakıcı bir buse ile öptü.”
Sf:188
56. “Ruhumu bu garip ve mes’ut işkence bu buse ile artık tamamen Handan’ın
gözleri, saçları, elleri içinde mühürledi.”
Sf:189
57. “Gece sabaha kadar Cemal Bey’den “Handan’ı hastaneye götürünüz” diye
gelecek bir mektubun hayal-i kabusuyla güreştim.”
Sf:189
58. “Şimdi ruhum rüzgâr yerine ateşler estiren bir kasırğa ile savruluyor, Server.”
Sf:189
59. “Birdenbire kendimi nihayetsiz bir boşlukta kaybetmiş korkusuyla sarsıldım.”
Sf:194
60. “Bu eski karışık hayaller nasıl kalbimi karıştırıyor.”
Sf:191
61. “O bir şey söylemeden bana bunu hissettirdi ve seni kıskandım, Refik, böyle
sevmek, ömründe insanın sayacağı şeylerdendir ve böyle insanlar da sayılı
insanlardır.”
Sf:199

62. “Ben artık zelil ve sefil bir günahkâr oldum.”
Sf:201
63. “Ve bunları düşünürken ruhumda ebedi bir kesel var.”
Sf:201
64. “Fakat eczanın dağılacağı sulardan, topraklardan utanıyorum!”
Sf:203

1.1.1.2.2.3 Duymaya dayalı

1. “Fakat onu da kendi çocuklarıyla beraber büyütüp aynı terbiyeyi verdiği için ona da mahalle Cemal Bey’in kızı diyor.”
Sf: 9
2. “Bilir misin, bunların sokakta İngilizce konuşmalarına ben itiraz ederdim de sen, “Kendi aralarında, ne var?” derdin.”
Sf: 9
3. “Hüsni Paşa bir “vay efendim”le beni selamladı.”
Sf:35
4. “Odaya ciddi ve mazlum çehresiyle giren küçük kızı onun baba simasındaki güneş sıcaklığı hissettirecek hale getirdi ve bir çocuk gibi sevinçle haykırdı.”
Sf:40
5. “Bir-iki kere hapse girmiş, sosyoloji dersimizde başka memleketlerin hapishaneleriyle beraber bizimkinden de bana bahsetti.”
Sf:62
6. “Bilmem ne kadar zaman sonra teyzem kapıdan beni amcamın çağırdığını söyledi.”
Sf:79
7. “Neriman, sen misafirini kabul et, dedi ve çıktı.”
Sf:90
8. “Fakat bu bebeği, bu ismini hazmedemediğim bebeği kabil değil kucağıma alamıyorum, diyordu.”
Sf:98
9. “Daha kordordan Hüsni Paşa’nın kuvvetli sesini işitiyordum.”
Sf:102
10. “Tahkiramiz, müstehzi ve hadit darbelerle sesi titriyordu.”

- Sf:102
11. “Çat kapanan bir kapı, koridorda Hüsnü Paşa’nın söverek koşup gidişi, sonradan derin bir kadın iniltisi!”
- Sf:103
12. “Biz kahvaltıda iken kapıda bir araba durdu.”
- Sf:106
13. “Geçen akşam gümüş bisküvi tabağı iyi ovulmamış diye çay ortasında kızdı, haykırdı.”
- Sf:108
14. “Hüsnü Paşa tepiniyor, çıldırıyor, bağıırıyordu.”
- Sf:113
15. “Sesi boğuk boğuk çıkıyordu.”
- Sf:113
16. “Bir daha gelmeyeceğim, lanet olsun!” iltifatıyla odadan çıktıktan sonra bana tesadüf etti ve bana da hemen dertleşti.”
- Sf:113
17. “Sonra hep aynı yüksek sesle kapı vuruldu.”
- Sf:113
18. “Kapının önünde hizmetçiye bağırdı.”
- Sf:114
19. “Bir de bunları tetviç etmek üzere, yemekten sonra Betty çıktı; üç gün sonra gideceğini söyledi.”
- Sf:114
20. “Şimdi içeride Nazım uyandı.”
- Sf:121
21. “Belki mektubunuzu okumak istersiniz, dememe mukabiil aynı tatlı ve müşfik ihtizazla: Hayır onu sonra okurum, vakit var, dedi ve ben memnun, minnettar, karşısındaki şezlonga oturdum.”
- Sf:150
22. “Bizim oda kapısının yavaşça vurulduğunu duydum.”
- Sf:151
23. “Fakat aynı zamanda Doktor Charles’ın ayak seslerini merdivende duydum.”
- Sf:153

24. “Öldükten sonra Hüsnü Paşa’ya verilecek! Öldükten sonra Hüsnü Paşa’ya verilecek diyordu.”

Sf:158

25. “Ah keşke onun yerine Nazım böyle hasta olaydı, diye baştan sızlandı.”

Sf:155

26. “Ben yatağının başında, sevgili başı kolumda, o içini çekerek hafif ve titrek bir sesle hicranının, azabının, senelerce imtidat eden azabının teferruatını anlatıyordu.”

Sf:165

27. “Bu yeri doktor Şe zaten bir-iki hasta göndermiş olduğundan tavsiye etmişti.”

Sf:178

28. “Nihayet, “Fakat kadını bu bir yığın saçla yormayacaksınız, başına toplamayacaksınız. Tararken sinirlendirmeyeceksiniz,” demişti.”

Sf:179

29. “Muhteris ve zeki gözleri ikimizi de seven ve anlayan bir lem’a ile deraguş ediyor. Ve yarı takdirkar, yarı çapkın bir sesle: Bonjourno Sinyor, diyor.”

Sf:180

30. “En nihayet bir de cenaze, kimin olduğunu bilmek istediğini, bir cenazeden bahsetti.”

Sf:183

31. “Bu hazin ve uzak çanları İtalya’nın kalbinin darabanını dinler gibi dinliyoruz.”

Sf:181

32. “Benim bütün söyleyeceğim şeyleri hissetmiş gibi bana bir şey söyleme diyorsun.”

Sf:184

33. “Şimşekler geldikçe Handan’ın büyük gözlerinde oynayan nurlara, alevlerle bir biçare pervane gibi tutulan ben kendimden geçiyor, Handan, söyle Handan, beni nasıl sevdin? Söyle beni nasıl sevdin, diye feryat ediyordum.”

Sf:189

34. “Örgümün ucunu yanaklarına sürüyordu, ben de senin Alberto’n değil miyim, Handan, dedi.”

Sf:191

35. “(Kapı açıldı, işte Refik Cemal; başını sokmuş, beni kalktı mı diye bakıyor.)
Bonjour, bonjour, gel.”
Sf:192
36. “Sesindeki esrar ve vakar yerine şimdi tatlı, yalvaran, titrek bir nağme var.”
Sf:198
37. “Cezayir’den getirdikleri bir mecnun; ne elim, ne derin bir sesle Arapça bir
şeyler söylüyor; bu muttarit, daimi terane kalbime damla damla onun teselli ve
sükun bulmaz cinnetinin hummalarını akıtıyor.”
Sf:203
38. “Bir sıra kavaid-i ahlakiye ve diniye listesi olan ruhunun çizgileri temiz ve sert
yüzünde bütün bütün buruşurken bu genç ayak sesini takip eden bir kılıç
şıkırtısıyla açıldı.”
Sf:212
39. “Cemal Bey’in kızının cenazesi var, dedi.”
Sf:212
40. “Onu sonraya bırak, cenazeyi söyle, dedi.”
Sf:213
41. “Başka cenaze çıkan evlerdeki çığlık yoktu.”
Sf:213
42. “Yalnız İmam Efendi Kuran’dan ayetler okuyarak teselliye çalıştı.”
Sf:213
43. “Fakat Cemal Bey’in bitap yaşlı başı odadan ağlayarak seslendi: Mehmet,
Nazım’ı bırak, çocuğa dokunma, dedi.”
Sf:213
44. “Sonra kapının önünde İmam Efendi cemaate sordu.”
Sf:214
45. “Karımın sebeb-i mevti sen oldun, diye yakasına sarıldı.”
Sf:214

1.1.2. Eylem Kipliği (Event Modality)

Palmer, Mood and Modality (2001)’de yapmış olduğu kiplik sınıflandırmasında eylem kipliği üst başlığını altında yükümlülük ve devinim kipliğini vermiştir. Ve aralarındaki farkı en temel şekliyle eyleyicinin koşullandırma faktörleri

kapsamında ele almıştır. Bu anlamda eyleyicinin koşullandırma faktörleri yükümlülük kipliğinde dışsal, devinim kipliğinde ise içsel olmasıyla açıklamıştır (2001, 9). Yükümlülük kipliğinin alt başlıkları olan izin, zorunluluk ve emir kiplikleri dışsal bir otoritenin eyleyici üzerindeki etkisini gösterirken, devinim kipliğinin alt başlığı olan yeterlik ve gönüllük kipliği eyleyicinin içsel olarak isteme ve yapabilme niteliğine bağlıdır.

1.1.2.1. Yükümlülük Kipliği (Deontic Modality):

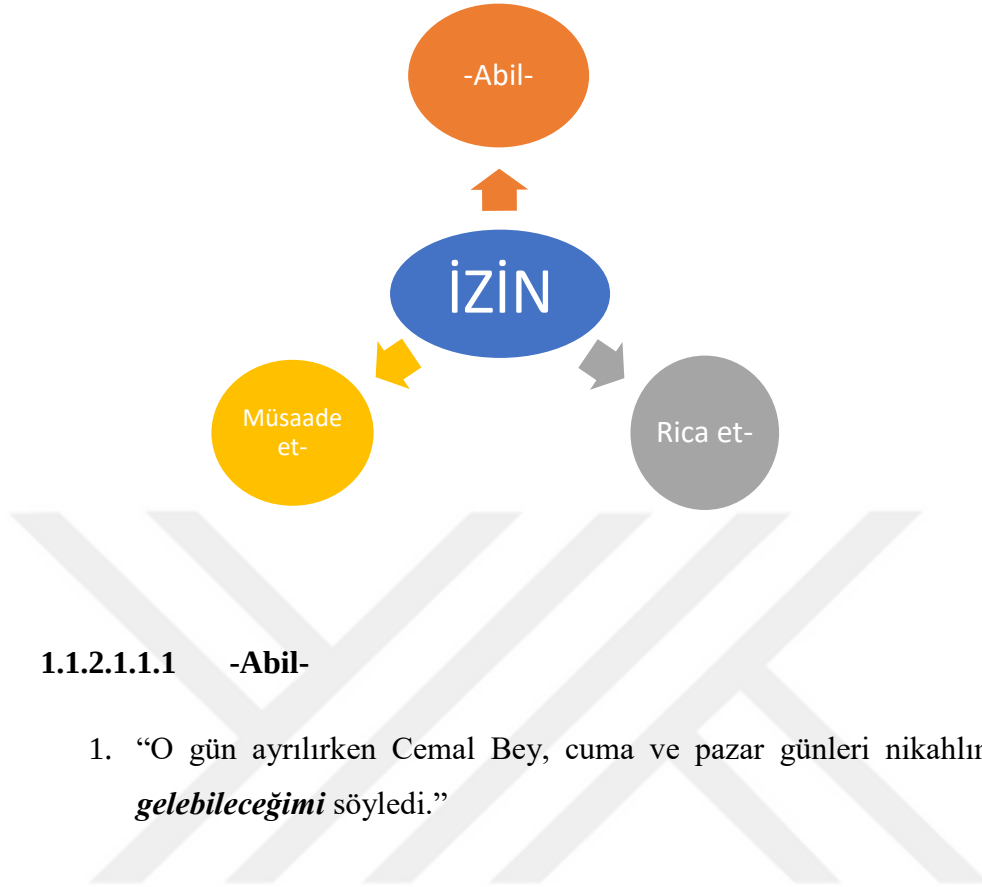
Kerimoğlu, yükümlülük kipliğinin anlam alanı için “Bilgi kipliği dışındaki tüm alanları kapsayan yükümlülük kipliği geniş anlamıyla zorunluluk, izin, niyet, yeterlilik, emir gibi ifade biçimlerini içine alan geniş bir semantik alanı kapsar” görüşünü ileri sürer (Kerimoğlu, 2011: 116). Kılıç yükümlülük kipliğinin, temelde bir zorunluluk kavramı çevresinde çeşitlenen anlamları dile getirdiğinden bahseder (Kılıç, 2004: 5). Yükümlülük kipliği, konuşurun, bir eylemi gerçekleştirmede dışsal etkenlerin baskın olması durumu şeklinde açıklanabilir.

1.1.2.1.1 İzin Kipliği (Permissive Modality):

Kişinin bir eylemi yapabilme yeterliğinin, dış bir etken tarafından sağlanması durumudur. Konuşur bir eylemi yapabilmek için bir başkasından izin almak durumundadır. Yeterlik ifadesinde olduğu gibi bir eylemi yapabilme durumu kişinin iç etkenlerine bağlı değildir. Kerimoğlu’nun da ifade ettiği gibi izin kavramı isteme alanıyla örtüşmekte ve bu yönüyle olanak, olasılık, yeterlilik ve istemenin birleştiği bir alanı ifade etmektedir. Böyle bir tanımlama yapıldığında olanak ifadesi ile izin ifadesini birbirinden ayırmak gerekmektedir. İzin ifadesini olanaktan ayıran durum ise dış etkinin kaynağının bir kişi oluşudur (Kerimoğlu, 2011: 89).

Türkiye Türkçesinde, izin kipliğinin genel olarak işaretleyicisi Abil- yeterlilik fiilidir. Bunun yanında incelenen Handan romanında *Abil- filinin yanında rica et-, müsaade et-* gibi izin kipliği anlam alanına sahip işaretleyicilere de rastlanılmıştır.

Tablo 16:İzin Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

1.1.2.1.1.1 -Abil-

1. “O gün ayrılırken Cemal Bey, cuma ve pazar günleri nikahlımı görmeye *gelebileceğimi* söyledi.”
Sf:12
2. “Arzu ederseniz tedavisi on beş gün daha temdit *edilebilir.*”
Sf:197
3. “Bu müddet zarfında kendisini istediğiniz zaman ziyaret *edebilirsiniz.*”
Sf:197

1.1.2.1.1.2 Rica et-, Müsaade et-

1. “Bunu yapmamak için *rica etmiştim.*”
Sf:179
2. “Doktor Şe, Handan Hanım’ı görmeye artık resmen *müsaade etti.*”
Sf:197

1.1.2.1.2 Zorunluluk Kipliği (Obligative Modality):

Zorunluluk, kişinin dışsal bir etki ya da güç tarafından zorlanmasıyla ilgili bir ifadedir. Kerimoğlu'nun da ifade ettiği gibi yeterlik ve olanak ifadelerindeki yakınlığı ayırmada bağlam nasıl bir öneme sahipse, aynı durum zorunluluk ve gereklilik ifadeleri için de geçerlidir (Kerimoğlu, 2011: 87).

Yapılan çalışmada Handan romanındaki zorunluluk kiplikleri fişlenirken, özellikle bağlam dikkate alınmış ve öncelikle konuşurun bir eylemi gerçekleştirirken dışsal faktörler tarafından zorlandığı durumlar tespit edilmiştir. Daha sonra bu anlam alanına sahip cümleler, yine dışsal faktörün konuşuru etkileme durumuna ve zorunluluk anlamını veren işaretleyicilere göre kendi içinde tasnif edilmiştir. Tasnif yapılırken, *mecebur ol-*, *teslim ol-*, *lazım gel-*, *ister istemez* gibi sözlüksel ifadelerle zorunluluk kipliğinin karşılandığı görülmüştür. Bunun yanında bir otorite tarafından konulan bir *yasaklama* anlam alanına sahip kiplikler de dış bir otorite tarafından yönlendirme söz konusu olduğu için yasaklama başlığı altında, zorunluluk kipliği olarak verilmiştir. İncelenen metinde karşılaşılan bazı cümlelerin anlamsal olarak zorunluluk kiplik alanına girdiği görülmüş ve bağlamla fazlaca ilişkili olan, işaretleyicilerinin bulunmasında güçlük çekilen bu tarz cümleler de ayrı bir başlık altında gruplandırılmıştır.

Tablo 17: Zorunluluk Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

1.1.2.1.2.1 Mecbur ol-

1. “Küçük Nazım’ın gelişi ile ruhumun en feyizli şefkat membaı açılmışken zavallı arkadaşımız Nazım’ın boynuna o çirkin halatı takan küçük kanlı elin benim bugün akrabam olması ve ister istemez onu sıkmak **mecburi** bulunması hissi tüylerimi ürpertti.”

Sf:87

2. “Ben artık Hüsnü Paşa’dan istimdada **mecbur oldum.**”

Sf:96

3. “(Babam bu yakınlarda pek cömert davranmıyor.) Ben de tasarrufa riayet **mecburiyetindeyim.**”

Sf:111

4. “(Ve ben, kendi başımdan büyük birçok şeyler bilmekle beraber hayatı o kadar bilmezdim ki buna kanmıştım.) Hala ben, yirmi dört yaşındaki kadın, o nüfuzu, o **mecburiyeti** hissediyorum.”

Sf:132

5. “(Muhitimiz değişeceğini ve benim her vakitten ziyade bu şeylere dikkat etmem lazım geleceğini söylemiştin.) Ve sonra beni ikna etmiştin ki, bana kim tabiidan fazla bir suretle bakar, biraz kur ederse sana söylemeye vicdanen **mecburum.**”

Sf:133

1.1.2.1.2.2 Teslim ol-

1. “Benim kıramayacağım bu zinciri senin kopardığını, koparmak istediğini görerek ben de kaderime **teslim oluyorum.**”

Sf:123

1.1.2.1.2.3 Lazım gel-

1. “Fena değil Neriman’cığım, fakat sükunete ihtiyacın olduğu gibi onun da etrafındakiler sakit ve yabancı insanlar olması **lazım.**”

Sf:155

2. “(Ve beni tanıyıp da hayatı hakkında fazla sual sormaması için Paris’te doğrudan doğruya kendisinin taht-ı tarassudunda bulunabilecek bir hastaneye

getirmemizi söylüyor.) Demek Handan'ın İtalya seyahatine netice vermek *lazım geliyor.*”

Sf:184

1.1.2.1.2.4 İster istemez

1. “(Fakat teyzem amcamın yakın görünen ölümünden bana maddi bir istifade çıkar ümidi ile ısrar etti.) *İster istemez* Kuzguncuk’tan ayrıldım.”

Sf:69

2. “Ben *ister istemez* kalktım, veda ettim.”

Sf:115

3. “*İster istemez* bir-iki saat Handan’ı, garde malade’a bırakarak Neriman’ın yanına geldim.”

Sf:157

1.1.2.1.2.5 Yasaklama (prohibition)

1. “Medon’daki evde şimdi başka bir kadın var gelemesin, Londra’da sana ayrı ev açamam.”

Sf:141

2. “Madam, Refik Bey bir şey duymamalı, bu odaya girmemeli, dedi.”

Sf:154

3. “Doktorun pek kati ve pek şedit evamirinden biri de Hüsnü Paşa’yı görmekten Handan’ı menetmek, hatta iyileştikten sonra bile!”

Sf:172

4. “Ricanıza mukavemet edememekle beraber hastanın yanına sizi sokmam gayri-kabildir.”

Sf:211

1.1.2.1.2.6 Anlamsal olarak

1. “Hayır, dedi ve açık, saf çehresindeki Handan’a verilen derin rabıta ile ben de iktifa edecektim.”

Sf:15

2. “İşte yapacağım bir şey Neri.”

Sf:77

3. “Mümkün olduğu kadar Handan’ın evine az gideceğim. (Fakat bu, dediğin gibi, bir tehlike görmekten ziyade onun haysiyetini vikaye etmek için.)”

Sf:112

4. “Handan’ın bedbaht hayatının dağdağasını biz kendi sakit hayatımızda duyuyoruz.”

Sf:117

5. “(Para gönderemediğin için itizar ediyorsun.) Masraf etmemek için sokağa çıkmıyorum.”

Sf:122

6. “(Ben hastanın yanındayım.) Sana uzun bir mektup yazamıyorum.”

Sf:143

1.1.2.1.3 Emir Kipliği (Commissive, Imperative Modality):

Aslan Demir’e göre, emir ifadesi, “biri buyurucu diğeri eyleyici olmak üzere en az iki kişili iletişim ortamında, yapılması istenen bir işin/gerçekleştirilmesi beklenen bir durumun buyurucudan eyleyiciye belirli bir otorite ile dayatıldığı; ileri derecede yönlendirici olan; buyurucunun, eyleyiciden toplumsal veya durumsal nedenlerle görece üstün olduğu, eyleyiciyi harekete geçirenin kendi arzu ve istekleri gibi iç dinamikler değil, buyurucudan ya da buyurucunun temsil ettiği kurumdan kaynaklanan dış dinamikler olduğu bir anlam alanı” olarak tanımlanabilir (Aslan-Demir, 2007: 24). Emir ifadesinde de zorunluluk, izin vb. ifadelerinde olduğu gibi, dış bir etki söz konusudur. Emir ifadesinin genelinde isteme anlam alanı vardır. Fakat bu isteme zorlayıcı, buyurucu ve kendisinden mevkice daha üst bir kişi tarafından yapılmaktadır. Bu yönüyle isteme, rica, dilek gibi isteme anlam alanına sahip ifadelerden ayrılır. Emir kipliği anlam alanına bakıldığında yapılması istenilen işi kesin bir ifade biçimi ile karşı tarafa bildirme söz konusudur.

Metin incelenirken kırk iki tane emir kipliği fişlendi. Fişler kendi arasında değerlendirilirken emir kipliğinin farklı işaretleyicilere sahip olmadığı görülünce, diğer kipliklerdeki gibi bir tasnife gidilmedi.

1. “Artık bana kadınlarda işkence, kadınlarda ateş, kadınlarda göz yaşı olacağını söyleme!”

- Sf:12
2. “ (Söyle rica ederim, yalnız, ne dereceye kadar seviştiniz?) Söyle!”
- Sf:30
3. “Haydi aşağı, Neriman.”
- Sf:65
4. “Dinleyiniz.”
- Sf:66
5. “(Evet deyiniz; evet deyiniz.) Hem diyeceksiniz.”
- Sf:71
6. “Sen sakın gelmeye kalkma.”
- Sf:88
7. “Fakat onu bana bir daha methetme, ha!”
- Sf:88
8. “Kalbini Handan’a karşı pek tut, ha!”
- Sf:89
9. “Dikkat et, Julyet’e telefon ederim.”
- Sf:99
10. “Sen kal. (Ben Eleni ile giderim, dedi.)”
- Sf:101
11. “Sus! Kâfi.”
- Sf:103
12. “Bu benim olan şey de benim elimi uzatacağım dakikayı beklesin!”
- Sf:126
13. “Dinle.”
- Sf:140
14. “Hiç kimsenin olmayacaksın.”
- Sf:141
15. “En doğrusu, kalkıp İstanbul’a gitmen, bir köşede beni beklemendir.”
- Sf:141
16. “Hemen git Hüsnü Paşa’yı bul ve kendisine söyle ki Handan Hanım hasta, hem pek hastadır.”
- Sf:143
17. “Çabuk ol, belki vakit geçmiş olur.”
- Sf:143

18. “O halde hemen gelip yemekte görmemi emir buyurdular.”
Sf:144
19. “Seni odadan çıkmaktan, Handan’ın odasına girmekten menediyorum, Neriman, anladın mı.”
Sf:155
20. “İşte bu akşam senin itaatkâr bir kadın olup olmadığını anlayacağım; rahat dur, kabil değil, anladın mı?”
Sf:155
21. “Bana kendimi şaşırtma!”
Sf:155
22. “Öldükten sonra Hüsnü Paşa’ya verilecek!”
Sf:158
23. “Gelme.”
Sf:163
24. “Kalede gel bizi bekle, doktora götüreceğiz.”
Sf:170
25. “Doktorun pek kati ve pek şedit evamirinden biri de Hüsnü Paşa’yı görmekten Handan’ı menetmek, hatta iyileştikten sonra bile!”
Sf:172
26. “Bana hemen yaz.”
Sf:172
27. “Nihayet, “Fakat kadını bu bir yığın saçla yormayacaksınız, başına toplamayacaksınız. Tararken sinirlendirmeyeceksiniz,” demişti.”
Sf:179
28. “Ve beni tanıyıp da hayatı hakkında fazla sual sormaması için Paris’te doğrudan doğruya kendisinin taht-ı tarassudunda bulunabilecek bir hastaneye getirmemizi söylüyor.”
Sf:184
29. “Refik Cemal, buraya gel, dedi.”
Sf:187
30. “Arabacı eve götür. Çabuk, çabuk!”
Sf:194
31. “Tükürmeye bile tenezzül etmeden eteklerini topla, ayaklarını, kirli pabuçlarını bile bulaştırmadan kalk git!”

- Sf:202
32. “Din artık, ey rüzgâr.”
- Sf:207
33. “İssız, nihayetsiz ve boş bir harabede unutma artık!”
- Sf:207
34. “Git, belki başka yıkacağın mamureler, beyaz ve müzeyyen cepheleri altında günah saklayan mamureler vardır; git onlara bu kudretinle es; bakir ve güzel mermerleri arkasındaki hummaları, cinnetleri, levsleri savur, uçur, dağıt, yok et.”
- Sf:207
35. “Sonra temelleri bile kazınmış boş beyabanları üstünde, mağrur ve samedani gürle ve es!”
- Sf:207
36. “Refik Cemal, Refik Cemal çıkar o fena, o barit, o mütebessim nikabını.”
- Sf:207
37. “Çekil, çekil.”
- Sf:208
38. “Çekil Neriman.”
- Sf:208
39. “Çekil.”
- Sf:208
40. “Öl Neriman, öl, çekil git!”
- Sf:208
41. “Çekil, gözlerini açacaklar.”
- Sf:209
42. “Mod, geceliğimi ver.”
- Sf:210

1.1.2.2. Devinim Kipliği (Dynamic Modality)

Konuşurun olay ve durum karşısında sahip olduğu yetenek ve istekliliğini ifade eden iki tür devim kipliği vardır.

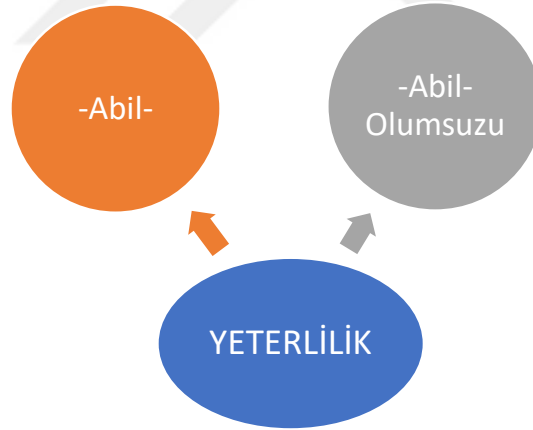
1.1.2.2.1 Yeterlilik Kipliği (Abilitive Modality):

Yeterlilik kipliği eyleyicinin bir eylemi gerçekleştirmekteki iç potansiyelini değerlendiren bir kiplik ifadedir. Zorunluluk kipliğinde olan dışsal etkenler bu kiplikte tamamen içsel olarak gelişir. Kerimoğlu'na göre, yeterlilik ifadesinde daha çok eyleyici odaklı bir güce göndermede bulunulur. Bu nedenle yeterlilik kipliği için eyleyicinin bir eylemi dış etkilerden bağımsız bir iç dinamiğe sahip olup olmadığı bilgisinden yola çıkarak anlayabiliriz (Kerimoğlu 2011: 84-85).

Türkçe dil bilgisinde yeterlilik fiili –A zarf fiili üzerine bil- yardımcı fiili getirilerek –(y)Abil- biçimbirimi ile yapılmaktadır. Eski Türkçe de ise -u- biçiminde olduğu görülmektedir. Fakat bu ekin kiplik olarak her zaman yeterlik fiilini bildirmediği, olasılık ve izin anlam alanlarında kullanıldığı da görülmektedir.

Handan romanı incelendiğinde görüldü ki yeterlilik anlam alanına sahip kiplikler -Abil- biçimbirimi ile yapılmıştır.

Tablo 18:Yeterlilik Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

1.1.2.2.1.1 -Abil-

1. “Bu kadınlara ancak sathi bir nazarla ***bakabildim***.”

Sf: 11

2. “İnanmayınız Refik Bey, Handan her şey ***olabilir***, akıllı bir kızdır, fakat güzel değildir, diyordu.”

Sf:12

3. “Eğer bir zalim koca olsam Neriman’a **zulmedebileceğim**.”
Sf:20
4. “Acaba Adem babamızın vakur, büyük aşkını başka bir kadın Havva anamızdan **çalabilir** miydi?”
Sf:22
5. “Mümkün **olabildiği** kadar hayırhah bir adam.”
Sf:26
6. “Yalnız arkasını **görebildiğim** sarı uzun saçlı bir baş şüphesiz benim sabahleyin seyrettiğim gümüşü dumanlara dalmıştı.”
Sf:46
7. “Nazım nasıl hayali ve fevkalade şeylere zemin **olabilecek** bir çehre idi?”
Sf:59
8. “Hüsnü uyuyor, nihayet seni **görebileceğim**, dedi.”
Sf:77
9. “Hele Handan’ın en düşük ve dalgın zamanlarında onun elinden tutup bir götürüşü, Handan’ın ona en muhtaç, en mahzun dakikalarında lakayıt, onu bırakıp bir gidişi vardı ki, bunu benim tanıdığım Handan’a yapabilmek için insanın, onun kalbindeki mevkiinden pek emin olması lazım gelirdi.”
Sf:79
10. “Handan, Handan şimdi senin benden, mukaddes maksattan daha büyük bir şey, bir his istemini anlıyorum ve şimdi bende de sana bu hissi **verebilecek** kabiliyeti hissediyorum.”
Sf:80
11. “Hüsnü Paşa kadar ondan hangi erkek müsamaha, şefkat, af ve tahammül **isteyebilir?**”
Sf:85
12. “Biraz yukarıya yardım **edebilecek** bir kadın aşçı buldum.”
Sf:88
13. “Boynunda halatla ölen Nazım’ın intikamını **alabilecek** olan bu Hüsnü Paşa’ya ilk defa olarak kalbimde minnettarlık hissettim.”
Sf:93
14. “Onun için bunu bir kadına ilk erkek, hayatına giren ilk erkek **yapabilir!**”
Sf:124

15. “Handan ise kökü kazınmaz, hiçbir şeye kanmaz vefalarına rağmen o kadar muhtelif şeylerle hayatını **doldurabiliyor** ki!”

Sf:147

16. “Şimdi artık bütün mevcudiyetimde ondan ari bir nokta, bir cüzi fert bile yoktu ki şurası da boş **diyebileydim.**”

Sf:148

17. “İki kadın bir gün mazinin sihirli hatıratında birleşerek beni hayatlarından çıkarıp **atabileceklerdi.**”

Sf:151

18. “Fakat bu birkaç gün en buhranlı zamanlar olduğunu ve ancak bu günlerde Handan’ın gidip kalacağını **anlayabileceğimizi** söylüyor.”

Sf:162

19. “Neriman şimdi **kalkabiliyor.**”

Sf:168

20. “Sevgili yeğenimiz Handan için bir insanın **yapabileceği** her şeyi yapmak isterim.”

Sf:171

21. “Bu haline sebebiyet veren o almasına nazaran Hüsnü Paşa’nın hasta üzerine vereceği tesir her fenalığı **yapabilir,** diyor.”

Sf:172

22. “Matemlerini benim yanımda **tutabileceklerini** hepsi beyan etti.”

Sf:177

23. “Çünkü kocakarının tarassudundan ancak o zaman **kurtulabiliyor.**”

Sf:179

24. “Ve beni tanıyıp da hayatı hakkında fazla sual sormaması için Paris’te doğrudan doğruya kendisinin taht-ı tarassudunda **bulunabilecek** bir hastaneye getirmemizi söylüyor.”

Sf:184

25. “Elimle kızınızı sağlam ve memnun size **getirebileceğim** zannederim.”

Sf:196

26. “Acıdım, acıdım, insanların en müteazzım ve mütekebbirlerinin mağlubiyetlerine acıdım fakat mağlup **olabilmek** de bir meziyyet-i insaniyyedir.”

Sf:198

27. “Bırakıp *gidebileceğim*.”

Sf:205

28. “Gerçi bu defa kendisini kurtaramayacağız ve ancak iki gün daha *yaşayabilecek*.”

Sf:211

29. “Kendisine ölmeden önce biraz sükûnet *verebilmek* için başka hastalarımı biraz ihmal bile ettim.”

Sf:211

30. “Bırakınız, ben tabutumu yalnız bile *taşıyabilirim*.”

Sf:214

31. “Bunu son sözleri *işitebilen* Haşım’ın annesi Lutfiye Hanım kapıdan söylüyordu.”

Sf:215

1.1.2.2.1.2 -Abil- olumsuz

1. “Çünkü biz Neriman’a bundan çok yaraşan şeyleri intihap *edemedik*.”

Sf:17

2. “Charles Dickens nasıl istihza eder, *bilemem* ama bildiğim bir şey varsa senin teyzenin asıl kızlarından ziyade ügey kızına olan zaafının fevkaladelîği, dedim.”

Sf:25

3. “Eğer miskin Hüsnü Paşa yerine Handan’ın kocası Refik Cemal olaydı zavallı Nazım’ın ruhu daha memnun olacaktı, dedi ve artık tahammül *edemeyerek* gözlerini sildi.”

Sf:28

4. “Fakat Neriman farkına *varamadı*.”

Sf:29

5. “Hayretimi tarif edemem.”

Sf:33

6. “Hala izah *edemediğim* bir müphemiyetle, bir inanmakla, bir şey, bir mezar açılmasını beklerim.”

Sf:45

7. “Yalnız bu tebessümün pek manasını *anlayamadığım* için sıkıldım.”

8. “Fakat sosyoloji dediği şeylere katiyen *tahammül edemiyordum.*” Sf:47
9. “Beni ateş, kan ve ölüm yapanlardan olmaya *razı edemezsiniz.*” Sf:67
10. “Ben ona hislerimi *anlatamayacağımı* hissettim, sustum.” Sf:70
11. “Nazım gittikten sonra üç günden ziyade uyku *uyuyamadım.*” Sf:71
12. “Cemal Bey bu dargınlığı *izah edemiyor*, şaşırıyor.” Sf:73
13. “Bir türlü Handan’ın yanına çıkmaya *cesaret edemiyordum.*” Sf:75
14. “Ben hiçbir vakit Hüsnü Paşa’ya *ısınamadım.*” Sf:76
15. “Fakat Handan’ın çehresine hiçbir vakit *anlayamayacağım* bir manayı koyduğunu ilk hissettiğim o gün ona husumetim bipayandı.” Sf:76
16. “*Anlayamıyordum.*” Sf:77
17. “Ve hiçbir vakit, bu beş senelik izdivaçlarına rağmen, *anlayamayacağım:* Handan, Hüsnü Paşa’yı sever mi ve nasıl sever?” Sf:77
18. “Bunu bilmek için günler geçiyor, Handan’la yalnız *kalamıyordum.*” Sf:77
19. “Fakat aramızda bir şey kırılmış gibi fazla temadi eden sükutu *ihlal edemiyorduk.*” Sf:77
20. “Kendisiyle *evlenemeyeceğimi* söylediğim zaman soğuk ve metin kabul etti.” Sf:77
21. “Bir ay bütün İstanbul’un en büyük hekimleri Handan’a ne bir uyku, ne de sakın bir saat *veremediler.*” Sf:83

22. “Avrupa’daki hayatına evvela *alışamıyordu.*”
Sf:83
23. “Ne olduğuna pek insan *karar veremiyor.*”
Sf:84
24. “Hele Hüsnü Paşa’nın görmesine hiç *tahammül edemiyorum.*”
Sf:89
25. “Ben de terbiyemi *bozamayacağım* dakikadan bir an daha fazla durmayarak çıktım.”
Sf:91
26. “Pek teferruatı *bilemem* ama öyle de değil, Madam.”
Sf:96
27. “Fakat Hüsnü Paşa’nın tabiatını pek iyi bildiğinden daha fazla ileriye *varamıyordu.*”
Sf:96
28. “O halde çirkinmiş; onu da *inkâr edemezsin* ya?”
Sf:96
29. “Fakat bu bebeği, bu ismini hazmedemediğim bebeği kabil değil kucağıma *alamıyorum*, diyordu.”
Sf:98
30. “İtiraf ederim ki ben bu kadını *anlayamıyorum.*”
Sf:100
31. “Ben Handan’la uzun ilmi musahabeler *edemiyorum.*”
Sf:100
32. “Evvela hiçbir vakit oturup yazmasam efkarımı dürüst ve vazıh *ifade edemem.*”
Sf:100
33. “Adeta bir kelime bulup *söyleyemiyordum* bile.”
Sf:105
34. “O akşam Handan’ın yüzüne *bakamadım.*”
Sf:109
35. “Biliyorum ama, bak ben senin ne efkarını ne de hislerini *dolduramıyorum.*”
Sf:110
36. “Hiçbirini *yapamadım.*”
Sf:110

37. “Ben onu coşturmayayım diye boynuna bile **sarılamadım.**”

Sf:113

38. “Artık Hüsnü Paşa’nın arada bir çıkan nevazışleri de Handan’ın yüzündeki durgun gölgeyi **açamıyor.**”

Sf:115

39. “Sonra birdenbire **tanıyamadığım** bir münasebet-i fikriyye ile çehremi süzdükten sonra müşfik ve rakik; Bazı çehreler de peyzajlara benzerler, o kadar tesliyetkar ve dinlendiricidirler, dedi.”

Sf:116

40. “Handan’a ne kadar alıştık, o olmayınca nasıl söyleyecek lakırdı **bulamıyoruz,** diyordu.”

Sf:117

41. “Onun ince omuzları sarsılırken, onun o kadar ehemmiyet verilen muhteşem başı muzdarip ve düşük, yerlere eğilirken bütün ruhumdan bir şey, tanımadığım, **tahmin edemediğim, zapt edemediğim** bir kudret onu ihata ediyor, onun zayıf ve muzdarip vücuduna karışıyor, onun vücuduna, ruhuna...ruhumu örüyordu.”

Sf:118

42. “Beni seven bir adama istediğimi **yaptıramayım** fikri bana gelmezdi.”

Sf:120

43. “Para **gönderemediğin** için itizar ediyorsun.”

Sf:122

44. “Benim **kıramayacağım** bu zinciri senin kopardığını, koparmak istediğini görerek ben de kaderime teslim oluyorum.”

Sf:123

45. “Bu azap, bu esaret günlerini tekrar **edemem.**”

Sf:125

46. “Seni temin ederim ki senin verdiğin sırf maddi zevki bile başka bir kadın bana **veremiyor.**”

Sf:125

47. “**Anlayamazsın.**”

Sf:126

48. “Senin arkandan haykıran ruhum, bu son **unutamayacağım** ıstıraplarında artık bu rabitanın ihtizarını çekiyor.”

Sf:131

49. “Yalnız ben bilmeden, dimağım o tebessümü o kadar mahrem bir yerinde, o kadar derin çizgilerle muhafaza etmiş ki, ondan daha mühim şeyleri unuttuktan sonra bunu, bu küçük tebessümü **kazıyamayacağımı** hissettim.”

Sf:132

50. “Fakat bir gün, bir acib gün, bu zaafi öyle bir adama karşı hissettim ki, sana **söyleyemezdim**, ve yavaş yavaş bu zaaf her gün büyüdü.”

Sf:133

51. “Söylemeye **cesaret edemiyorum**, fakat işte artık anlıyorum ve bu son iki ay, yanlarında anladım, sevgili Neriman’ı kıskanacak kadar hain olduğum vakit anladım.”

Sf:134

52. “Hayır, **söyleyemeyeceğim**, bu da öteki gitmeyen kağıtlar gibi kül yahut süprüntü olacak.”

Sf:134

53. “Sen onlarla hayat-i mahremiyetinden bana teferruat, bana dimağımdan çıkmayan gaddar küçük zehirler verirken bile çehremde ümit ettiğin, beklediğin sefaleti **göremezdin**.”

Sf:135

54. “Yine farz-ı muhal olarak, hayatıma bir ikinci adam gelse ve o ikinci adamı aşkla sevsem yine o sana vermiş olduğum şeyleri **veremeyeceğim**.”

Sf:137

55. “Fakat **bilemiyorum**; herkesi az çok bildiğim halde, senden daha pek az resmi münasebetlerle bildiğim halde, senden daha çok karışık adamları bazen bir kitap gibi okuduğum halde seni bilmiyorum.”

Sf:137

56. “Hayır, iyi **söyleyemedim**, seni bilmiyor değilim, beni sevip sevmediğini bilmiyorum.”

Sf:137

57. “İstemezsen ne olacağım? **Bilemiyorum**.”

Sf:138

58. “Kabil değil, sana giden bu soğukkanlı mektubu yazan ben olduğuma **inanamıyorum**.”

Sf:138

59. “Zannedersem zevcelik sıfatının sende yaptığı bu bir sıra nazariyata **tahammül edemiyorum.**”

Sf:141

60. “Sana **tahammül edemiyorum**, ne kadar mazlum, ne kadar müşfik, ne kadar halim olsan senin etrafında o kadar benden tamamen ayrı bir şey olması beni üzüyor, sıkıyor, yoruyor.”

Sf:141

61. “Onun için, seninle **yaşayamayacağım.**”

Sf:141

62. “Hiç **anlayamadığım** kalbin, maneviyetin sustu.”

Sf:142

63. “İşte bütün nefasetine, bütün bende buna karşı hiç istemediğim halde bitip tükenmeyen arzulara, gayizlere, ıstıraplara rağmen sana avdet **edemeyeceğim.**”

Sf:142

64. “Biz Hüsnü Paşa’nın adresini **bilemediğimiz** için telgraf çekmedik.”

Sf:143

65. “Ben de fazla ısrar **edemeyerek** çıktım.”

Sf:146

66. “Kocasının bu lütufkar ve nazik cevabını **anlayamamak** için, ne isabet ki Handan dimağından hasta!”

Sf:146

67. “Teessüf ederim, **gelemeyeceğim.**”

Sf:146

68. “Üç ay bitince kitaplarımız, musiki, gezmeler, Nazım, Neriman hiçbirimiz onu **işgal edemez** olduk.”

Sf:147

69. “Bu ebedi mahrumiyette, bu kimsenin **bilemeyeceği** arzulara, ilelebet isaf edilmeyecek feryatlarda müstesna bir eza-yı hayat var.”

Sf:149

70. “Fakat **tahammül edemeyeceğim** bir şey onun gözlerimin önünden kaybolması, onun sesini işitmemek, yürüyüşünü görmemek olacaktı.”

Sf:149

71. “Fakat ben onun ruhuma akıttığı şiir ve saadetle sermest, **kalkamıyordum.**”

- Sf:150
72. “Nihayet ben kendime **hürmet edemeyecek** bir sefil, adi, mülevves bir sefil mi olacaktım?”
- Sf:153
73. “Artık **duramam**, beni aldatıyorsun, Refik.”
- Sf:155
74. “Çünkü öyle daimi takayyüdü yabancı bir kadın benim kadar **yapamayacak**; çünkü Handan’ın hayatını kurtarmayı hem karıma, hem de belki buraya **gelemeyecek** olan babasına manen borçluyum.”
- Sf:156
75. “Artık... **Devam edemedim.**”
- Sf:156
76. “Neriman’a bile eski tesellileri **veremiyorum.**”
- Sf:166
77. “Neriman yalnız **uyuyamadı**, geldi.”
- Sf:169
78. “Fakat para fedakarlığını hırsızlık etmeden **yapamam.**”
- Sf:172
79. “Çocuğuma, en sevgili çocuğuma, hayatımın nuru, her şeyi olan Handan’ıma **bakamamak**, ondan uzak olmak felaketinde senin bir kardeş gibi onu himaye edip bakman bana her gün şimdi tamamen ağaran sakalımdan yaşlar akıtıyor.”
- Sf:173
80. “**Dayanamıyorum**, Refik, keşke ben öleydim.”
- Sf:174
81. “Evet, bu defa iyi **olamayacak** bir şey.”
- Sf:176
82. “Bu sade, bu anne şefkati gösteren Sister Janette’in şu halini **izah edemiyorum.**”
- Sf:188
83. “Fakat ne tuhaf, Handan içimde **kaldıramadığım** perdenin arkasında gizli gibi.”
- Sf:191
84. “**Anlayamıyorum.**”
- Sf:195

85. “Seninle her gün beraber *olamayacağımız* bir yere!”
Sf:195
86. “Kendisine *yazamadım* affetsin.”
Sf:196
87. “Zavallı babam bilmeyecek, *bilemeyecek!*”
Sf:205
88. “Fakat ben, ben, artık tahammül *edemeyeceğim*, ne senelere, ne günlere!”
Sf:205
89. “Çekil Refik Cemal, çekil Neriman; tahammül *edemiyorum.*”
Sf:208
90. “Onu o yeşil gözlü çocuğa *veremem.*”
Sf:208
91. “(Onlara beni görmeyecek bir uyku veriniz.) *Veremez* misiniz?”
Sf:209
92. “Veriniz, siz *veremezseniz* ben yalnız dua ederim, yıldızlar solmadan dua ederim.”
Sf:209
93. “Çoktandır Cemal Bey’in kızının Paris’te hasta olduğunu, babasının *gidemediğini* biliyordum.”
Sf:212
94. “Kimse Cemal Bey’e bir şey söylemeye cesaret *edemiyordu.*”
Sf:213
95. “Hatta dikmesini bile Sister Janette beceriyor.”
Sf:179

1.1.2.2.2 Gönüllülük Kipliği (Volitive Modality):

“İstek semantiği, günlük hayatta sık kullanılan sıradan istekleri, kişinin bireysel arzu ve dileklerini, niyet ve tasarılarını içine alan; yönlendiriciliği emir kadar güçlü olmayan; tavsiye, öneri, öğüt, tembih vb. bildirimlere de yakın duran bir anlam alanıdır. Bu anlam alanının karşıladığı istekler gerçekleştirilebilir ya da gerçekleştirilemez olabilir” (Johanson 2007b Akt: Aslan Demir, 2007: 90).

Hirik ise İngilizcede volitive teriminin, Türkçe alan yazında farklı anlam alanını işaret etmesi ile ilgili olarak: “İsteme kavramının nasıl ele alınması gerektiği

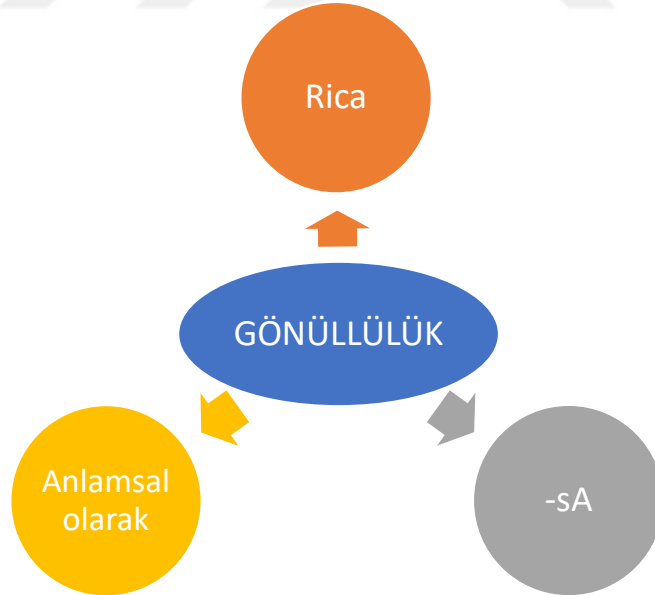
ile ilgili olarak araştırmacılar arasında fikir birliği yoktur. Yalnızca konuşurun bir eylemi gerçekleştirmeye istekli veya niyetli olduğunu belirten bir kategori” olarak tanımlamaktadır (Hirik,2014: 29-30).

Nasıl zorunluluk ve gereklilik arasındaki ayrım iç ve dış etken gibi unsurlarla ayrılıyorsa, emir ve istek arasında da böyle bir ayırmadan söz edilebilir. Bu ayrıma ek olarak emir ve istek ifadesinin kişiler arasındaki statü açısından da eşit olan ya da olmayan gibi bir ayrım ilave edilebilir. Emir herhangi bir yönüyle üstün bir taraf isterken, istek ifadesinde böyle bir üstünlük ayrımı yoktur.

İsteme anlam alanı ile ilişkili olan gönüllülük kipliği bu tezde konuşurun bireysel istekleri, bir başkasından isteme durumu ve içselleştirdiği duygular olarak ele alınmış ve bu anlam alanına sahip cümleler bu başlıklar altında fişlenmiştir.

Fişlenen cümlelerden tasarı mahiyetinde bir isteme alanına sahip olan fişler -sA biçimbiriminin, bir başkasından bir şey isteme durumunu kapsayan ifadeler *rica*, konuşurun içselleştirerek ifade ettiği istek ve duygular ise *anlamsal* başlıkları altında verilmiştir.

Tablo 19:Gönüllülük Kipliği’nin Handan’daki İşaretleyicileri

1.1.2.2.2.1 Rica

1. “(Siz deme Neriman’cığım, niçin?) Söyle!”

Sf:15

2. “Şimdi görme, Refik, dedi.”
Sf:17
3. “Lakırdını ikmal et dostum, dedi.”
Sf:28
4. “Bir de benim bildiğim gibi biliniz, diyordu.”
Sf:54
5. “Rica ederim, sus, Handan, uykum kaçıyor.”
Sf:67
6. “Durunuz, Nazım Bey.”
Sf:72
7. “Hem hikayemi kesme, evlenmeye karar verdiğimiz gündü.”
Sf:78
8. “Ellerinizi çekiniz, hürmetim arzularınızı yerine getirmek için kâfi.”
Sf:78
9. “Sen biraz dinlendikten sonra Handan’ın evine kadar git, bak.”
Sf:101
10. “Rica ederim, git.”
Sf:102
11. “Canım, bir vals, bir şarkı, ne çalarsanız çalınız, fakat bu gümbürtüyü kesiniz,”
diyor.
Sf:108
12. “Alis, bize çayımızı getir!”
Sf:108
13. “Bir de senin güzel bir gül kurusu fistanın vardı, onun modelini ve kabils
kumaşını al gönder.”
Sf:126
14. “Senin inci tarağını bana gönder.”
Sf:128
15. “Onun için rica ederim, İstanbul’a git, Londra’da kal, ne yaparsan yap, bana
gel, yahut ben gelirim deme.”
Sf:141
16. “Sana bir ricam var, Server.”
Sf:143
17. “Bir hastabakıcı getirelim, böyle hizmetlerini yapsın.”

- Sf:156
18. “Beni mektupsuz bırakma!”
- Sf:161
19. “(Sen de bu felakette kendi kendini unuttun.) Bari bizi unutma, Refik!”
- Sf:173
20. “Ha, Doktor Şe siz misiniz, elimi bırakınız.”
- Sf:208
21. “Bir kere getiriniz, ne olur?”
- Sf:208
22. “Koşunuz, beni öldü deyiniz, beni aramasın.”
- Sf:209
23. “Yavaş bastırınız, gözlerini açıp beni görmesinler.”
- Sf:209
24. “Onlara beni görmeyecek bir uyku veriniz.”
- Sf:209
25. “Onlar, gözlerini açmadan beni şu kapıdan çıkarınız, Doktor Şe onların gözleri beni görmeyecek bir yere götürünüz.”
- Sf:209
26. “Önümde durunuz, Doktor.”
- Sf:209
27. “Fakat onların gözü bana bir daha bakmasın!”
- Sf:209
28. “Gelmesin, rica ederim, yalvarırım, Doktor, o gelirken onun başından bir baş yüksek babamı görüyorum.”
- Sf:210
29. “Çekiliniz.”
- Sf:210
30. “Gidiniz, bakmadan gidiniz...”
- Sf:210
31. “Söyleyiniz, onu affettim, cennetten, cehennemden bir ruh-u serserinin affını belki isterse söyleyiniz, olur mu?”
- Sf:210
32. “Çocuğumun naaşını İstanbul’a getirmek neye mütevakkıfsa yapınız.”
- Sf:211

1.1.2.2.2.2 -sA

1. “Evleniyorum Server, hem de kiminle olduğunu **bilsen.**”
Sf: 9
2. “Bu ne güzel bir gurur, bir şefkat, **bilsen!**”
Sf:24
3. “Avrupa’yı görmek ne kadar isterdim, Refik. Ne iyi! Hele Londra **olursa**, ne iyi ne iyi!”
Sf:31
4. “Bu ne idi, Neri, ne idi, **bilsen!**”
Sf:48
5. “Hem nasıl çalışkan ve zeki bir hanım **bilsen!**”
Sf:55
6. “Handan’ı böyle gittiği gibi gelmiş bulmak ne iyi bir şeydi, **bilsen**, Refik.”
Sf:61
7. “Bu delilikleri affettirecek kadar bari güzel **olsa!**”
Sf:61
8. “**Bilseniz** bu kibar hocalığı beni nasıl bizarre eder.”
Sf:66
9. “Hiç olmazsa beni benim için sevdiğini **söylese** idi.”
Sf:72
10. “Keşke öyle **olsa!**”
Sf:89
11. “Keşke darılsa da, Paris’e dönse, ben de **kurtulsam.**”
Sf:99
12. “Ne olurdu, sade ve sakın bir hayat arkadaşım **olaydı**, Hüsnü.”
Sf:121
13. “Fakat benim, tamamen benim olaydı; her gün yanımda, gecelerin bana çocukluğumdan beri verdiği aciz bir haşyetle sokulduğum göğüs, sabahleyin yanımda uyanan gözlerin umku hep benim, hep benim **olaydı.**”
Sf:121
14. “Hatta bu bir kör, bir budala, bir hasta, hiç kimsenin bakamayacağı, herkesin attığı bir sakat, bir alil olaydı, fakat benim **olaydı!**”
Sf:121

15. “Kaybetmek korkusu olmayaydı ve benim mahremiyetimde geçen saatleri başkalarıyla tekrar ettiğini, aynı evza, aynı nazar, aynı kelimelerle başka kadınları sevdiğini *duymayaydım.*”

Sf:121

16. “Bu mariz ve fazla canlı muhayyilem benim dediğim bir adamın başkalarının, hem ne suretle başkalarının olduğunu görerek bu azap dakikalarını *yaşatmasaydı...*”

Sf:121

17. “Refik, keşke sen Handan’ın kocası *olaydın*, birbirinize daha uyardınız.”

Sf:109

18. “Bir nihayetlense de ben de talihimi, istikamet-i hayatımı *bilsem.*”

Sf:127

19. “Eğer hayat-ı müşterekemize tekrar başlayacaksak başlasak, yalnız yaşayacaksam onu da *bilsem.*”

Sf:127

20. “Keşke İstanbul’a *gideydim.*”

Sf:127

21. “Bunu vazıhan bana anlatsan, müphem, anlaşılmaz etvarınla her zaman böyle fırtınalardan sonra hatta fırtınalar arasında, eskisi kadar şedit ihtiraslarınla bana avdet *etmesen*, bunu *bilmesem*, Hüsnü!”

Sf:137

22. “Ne istemezsen olmayacak, istersen küçük bir münzevi oda, fakat o oda bir mihrab-ı aşk, bir mabed-i aşk olacak, bu ne acib şey, Hüsnü, *bilsen*, bunda neler var!”

Sf:139

23. “Bu hali ruhumun nasıl ince ve yumuşak tellerini olanca kabiliyet-i ihtizazı ile sarsıyor, *bilsen*, Server!”

Sf:168

24. “Bu hali beni nasıl ağlattı *bilsen*, Server.”

Sf:170

25. “Dayanamıyorum, Refik, keşke ben *öleydim.*”

Sf:174

1.1.2.2.3 Anlamsal olarak

1. “Ah Handan, bugün Handan olmalıydı, dedi.”
Sf: 11
2. “İşte azizim Server, hayatımın ne güzel ve metin bir vaatle başladığını gör.”
Sf: 16
3. “Bu belki sizin gibi mariz gençler için bir kusur olsa bile bence değil, ben memnunum. (Bunda ebedi bir emniyet hissi var.)”
Sf:22
4. “Onun için her gün daha mutmain, her gün daha asude, sevgili kitaplarımla meşgulüm.”
Sf:22
5. “Onun en küçük işlerine yardım etmekten o kadar mahzuz oluyorum ki.”
Sf:24
6. “Sonra, yeşil yuvamız, bütün o kadar sevdiğim en küçük eşyasına kadar.”
Sf:26
7. “Sonra biraz kendimi toplayarak, hiç olmazsa Fransız toprağında olmasını arzu ettiğimi söyledim.”
Sf: 27
8. “İstersen bir şey söyleme Neriman’cığım, beni affet.”
Sf:30
9. “İki saatlik ikimizin de uykusunu kaçırın bir surattan sonra Neriman ağlayarak, ben de hemen hemen ağlamaya yakın, birbirimizin kolları arasına atıldık.”
Sf:30
10. “Ne bahtiyar bir gündü bilsen, herkes, hepimiz için bahtiyar bir gün!”
Sf:58
11. “Fakat bu günlerde en çok anlamak için yandığım şey Nazım’la Handan arasında geçen vekayi oldu”
Sf:77
12. “Gidiyorum, Handan, tebrik ederim, mesut olunuz!”
Sf:78
13. “Neriman’ı o kadar göreceğim geldi, o kadar küçük Nazım’ın küçük vücudunu kollarımın arasına almak istiyorum!”

- Sf:89
14. “Adam sen de, ben dünyayı yalnız dolaşırım.”
- Sf:94
15. “Handan’ı çok göreceğim geldi.”
- Sf:97
16. “Mersi, selametlemeye hacet yok, yalnız giderim.”
- Sf:103
17. “Allah selamet versin!”
- Sf:103
18. “Evvela haber vermeden çıkıp gitmek istiyordum.”
- Sf:103
19. “Saat de geçiyor, Allah belanı versin, kadın!”
- Sf:103
20. “Nazım ağlarken onu nasıl göğsümün üstüne bastırmak için kollarım mütehalik atılırsa bu akşamda yanımda boynu eğilen Handan’ın hüznlerini, biçareliliklerini örtmek istiyordu.”
- Sf:105
21. “O efkarımın kardeşi, eşi; sen, sevgilim, hayatıma, kalbime hâkim kadın, her şeyim, arkadaşım ve sevgilim!”
- Sf:110
22. “Server, haydi bir gayret, Manş’ı atlar gelirsin.”
- Sf:110
23. “İstedim ki, bu üç ay – birbirimizden ayrılıp ayrılamayacağımızı tecrübe edeceğimiz bu üç ay – sükût edeyim, izzet-i nefsimi, vakarımı muhafaza edeyim.”
- Sf:119
24. “İşte ben, münkir ve müteazzım ben, Handan, bu elemle pençe pençeye senelerden beri dövüşüyor, çehresini görmemek ezeli gözlerindeki kudrete eğilip mağlup olmamak istiyordum.”
- Sf:119
25. “Elim elini arıyor ve bütün mevcudiyetim seni!”
- Sf:123
26. “Hâkî ve aciz bir ihtiyaç değil; bu, kendi kendine olmadı; ben öyle istedim, öyle yaptım.”

Sf:123

27. “Senden ayrıldığım günden beri temin ederim ki hürriyetimden, saadetimden sarhoşum.”

Sf:125

28. “İçimde öyle bir galeyan-ı azamet var ki sana bir daha yüzümü çevirmeden bu yoldan çıkıp gitmek istiyorum.”

Sf:126

29. “Afiyetim haberini almaya muhtaç değilsin ama yine sana Londra’dan bir bonjur, bir bon amusement demek istedim.”

Sf:128

30. “Fakat benim başkalarına zaafim olursa onu söylemekten mahzuz olurdum.”

Sf:133

31. “Bu gece söylemek istiyorum.”

Sf:134

32. “Ah niçin sen yanıma gelmiyorsun, Hüsnü?”

Sf:134

33. “Bunu doğru söyle, bundan emin olsam sevmekten kaldıktan sonra, boynundan silkilmez müziç bir kadın hiçbir vakit olmayacağım.”

Sf:137

34. “Dünyada bunu bilmek kadar arzu ettiğim bir şey yoktur.”

Sf:137

35. “Etrafımda her şeyi parçalamak, kırmak hevesi var.”

Sf:139

36. “Sana yazmak istiyordum, fakat o kadar gayr-ı muayyen şeyler, o kadar gayr-ı vazih şeyler ki senden mektup gelsin de hiç olmazsa ona cevap yazayım dedim.”

Sf:139

37. “Bu şekil, ben hiçbir vakit zihnimde hayatıma verecek kati bir şekil, kati bir karar düşünmedim ve düşünmeye niyetim yok.”

Sf:140

38. “Şimdi bu satırları yazarken henüz pek sevdiğim metresim dışarıda beni beklerken yine senin kokunu, senin temasını, senin sesini hatırladım, arzuladım.”

Sf:140

39. “Seni sürükleyip yerlere yatırmak, seni ayaklarımla ezmek, senin başını çamurlara sürüklemek hevesiyle yanıyorum.”
Sf:141
40. “Fakat sen benimsin ve benim kalacaksın.”
Sf:141
41. “Fakat bu kız hoşuma gidiyor, onun küçük mavi gözlerinde, sivri burnunda, kuru vücudunda hoşuma giden bir şey var.”
Sf:141
42. “Damarları, kemikleri çıkmış elleri bile bana acib bir arzu veriyor.”
Sf:141
43. “Bereket versin bu benzeyiş matlup derecede kalıyor.”
Sf:142
44. “Ah o fena herife bunu yazmamak için neler feda etmezdim.”
Sf:143
45. “Bu gece o kadar kendimden büyük bir kudrete ihtiyacım var, o kadar içimdeki bu aciz, bu vahşi eleme teskin edecek bir şey bekliyorum ki!”
Sf:146
46. “Buna nihayetsiz bir hüzün, aynı zamanda nihayetsiz ve samedani bir zevk veriyor.”
Sf:148
47. “Ve o zaman anladım ki Server, artık kendi ruhuma karşı riya ile bu merbutiyetin cinsini örtmeye çalışmak beyhude bir şeydi, korkak bir şeydi, anladım ki onu ümitsiz ve şifasız bir surette seviyorum.”
Sf:148
48. “Kocasının mektubu elinin altında, karanlıkta dilsiz ve hareketsiz duran Handan’ın ne hissettiğini, ne düşündüğünü bilmek için neler vermezdim.”
Sf:150
49. “Halbuki ben ikisine de o kadar muhtaç, o kadar muhtaçtım ki.”
Sf:151
50. “Eleni’nin yukarı çıkması için dua ettim, Doktor Charles’ın kapıyı çalması için dua ettim, ruhumdaki sefil ve azılı ifritin çıkması için dua ettim.”
Sf:153
51. “Beni artık yalnız bırakmasınlar diye haykırmak, feryat etmek istedim.”
Sf:153

52. “Şimdi artık adeta kendi sefil ve müthiş iptilamın yerinde nihayetsiz bir merhamet, nihayetsiz bir fedakârlık arzusu var!”

Sf:159

53. “İçimde bu azap odasında diz çöküp uzun uzun dua etmek için bir arzu dolu.”

Sf:160

54. “O kolumun üstünde nefis ve muzdarip sesiyle bana söylerken ben de gözlerimi kapıyor, bu kadının bu kadar sevmiş olduğu Hüsnü Paşa ben olduğuma inanmak istiyorum.”

Sf:165

55. “Bu yeni alil Handan işte bu benim ruhumun sevgilisi.”

Sf:168

56. “Bütün kâinatta onun gözlerine ziya, onun ellerine değnek, onun bütün ihtiyacatının hizmetkarı, onun yetim ve ebediyen yalnız sakat ruhunun eşi olmaktan başka bir arzum, bir emelim yok.”

Sf:169

57. “Onun için yaşıyorum.”

Sf:169

58. “Bu halinde de ne kadar güzel!”

Sf:169

59. “O vaziyeti ile ruhumun en çok acıyan ve seven yerine o kadar yerleşiyordu ki...”

Sf:170

60. “Sevgili yeğenimiz Handan için bir insanın yapabileceği her şeyi yapmak isterim.”

Sf:171

61. “Oğlum, bilmem sana ne diyeyim, Allah razı olsun.”

Sf:173

62. “Zaten o iki çocuğu bir gün birbirinden fark ettirmek istemem ki.”

Sf:174

63. “Gözlerinden öperim, yavrum ve tekrar Allah sana bu büyük kardeşliğinin, insaniyetinin mükafatını versin derim.”

Sf:174

64. “İstanbul’a gitmek isterim, Refik.”

Sf:174

65. “Giderken de Paris’te seni ve Handan’ı bir-iki gün doya doya görürüm.”
Sf:174
66. “Bu akşam o kadar uzun müddet birbirinden ayrılmış aile efradını yalnız bırakmak için erken çekilmek istedim.”
Sf:177
67. “En evvel benim ismimi çağırmasını öğrendiğini istedim.”
Sf:180
68. “Sonra da Refik desin istedim.”
Sf:181
69. “Yanına gittim, ellerinden tutup teskin etmek istedim.”
Sf:187
70. “Uzaktan çingirak sesleri duyuyorum, karşısı ne güzel. Bütün bu ismini bilmediğim dünya ne güzel! İçimden karşıki dağlara, ağaçlara, kokulara sarılıp öpmek, onlara karışıp gitmek istiyorum.”
Sf:191
71. “Ben annesinin göğsünde yatan bir yavru kuş gibi memnun, ellerini başımın üstünde hissediyorum.”
Sf:191
72. “Yehuda, İsa’yı sattığı paraları, feda ettiği samedane şeyin bahası diye nasıl iğrenerek iade etti ve kendini astıysa, ben de bu büyük ve habis hıyanetin temin ettiği aşkı fırlatıp bir köşede gebermek istiyorum.”
Sf:201
73. “İstiyorum ki beni yaldızlı bir cephe ile kapanmış bir çirkap, senin saf kalbin için tasavvuru bile istikrah verecek bir çirkâp diye bil.”
Sf:202
74. “Çekil Handan, senden iğreniyorum; çekil Handan, seni mahvetmek, yok etmek istiyorum.”
Sf:203
75. “Bu gurbette seni seven, seni bana getiren gözleri birdenbire nasıl seviyorum.”
Sf:204
76. “Nasıl birdenbire zayıf bir kadın olduğumu hissettiren harareti, vefası ve kudretiyle kalbimi okşayan bir temas, onun elini çok seviyorum.”
Sf:204
77. “Evet bu yıktığın mabetleri hala bugün soğuyan ruhumla seviyorum.”

Sf:207

78. “Allah’a söylerim ki onun en müthiş cehenneminden ebediyen çıkmam, bir damla gufran istemem.”

Sf:209

79. “Veriniz, siz veremezseniz ben yalnız dua ederim, yıldızlar solmadan dua ederim.”

Sf:209

1.2. PALMER’IN TASNİFİNDE OLMAYAN KİPLİK İFADELERİ

Palmer’ın (2001) kiplik sınıflandırmasında olmayan fakat konuşurun duygularını yansıttığı düşünülen bazı ifadeler çalışmamızda kiplik olarak kabul edilmiştir. Gereklilik, heyecan, pekiştirme, soru ve şefkat kipliği olarak belirlediğimiz kipliklerin açıklamaları yapılarak, her birini kendi içinde tasniflediğimiz kiplikler bu başlık altında verilmiştir.

Tablo 20:Palmer’ın Tasnifi Dışındaki Kiplikler

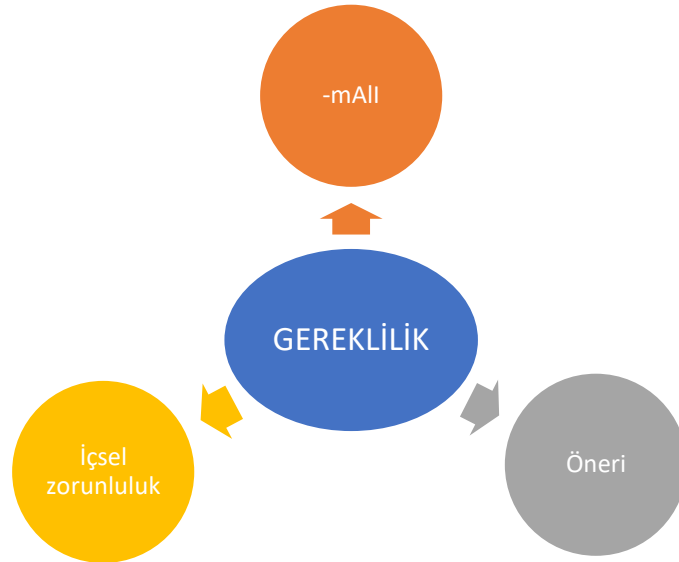

1.2.1. Gereklilik Kipliği

Korkmaz “Türkiye Türkçesi Grameri” adlı eserinde gereklilik kipliğini, bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildiren bir kip olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2009: § 563). Korkmaz, gereklilik kipinin ana işlevinin, henüz yapılmamış fakat, yapılması planlanan işin gerekli olduğunu bildirdiğini ifade eder. Ancak bu gerekliliğin emir biçiminden farklı olarak, daha çok içten gelen, konuşura bağlı bir gerekliliğin ifadesi olduğuna değinir. Bunun yanında, bu kip ile ilgili olarak, gereklilik yerine getirilmediği takdirde bir sakınca doğacağı anlamı da çıkarılabilir (Korkmaz, 2009: § 564).

Handan romanındaki gereklilik kiplikleri fişlenirken *-mAlı* ile kurulan ve bu biçimde gramerimizde de yaygın olarak varlığını sürdüren gereklilik kipliğinin yanı sıra, *öneri* ve *içsel zorunluluk* anlam alanına sahip kipliklere de rastlanılmıştır. İnceleme sonrasında bu başlıkların gereklilik kipliği başlığı altında verilmesine karar verilmiştir. İçsel zorunluluk ifadesi zorunluluk kipliğinden, eylemi yaparken zorlayıcı dışsal etkenlerin yanında, son kararı içsel olarak verme durumu yönüyle ayrılmaktadır. Ve bu sebepten dolayı gereklilik kipliğinin anlam alanına daha yakın bir kiplik olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 21: Gereklilik Kipliği’nin Handan’daki İşaretleyicileri

1.2.1.1. -mAli

1. “Zavallı Handan’ın da gerçi böyle bir arkadaşı **olmalıydı**, diyordu.”
Sf:29
2. “(Sen herhalde alelade değilsin, benim için dünyanın en büyük adamı!) Ne yapayım, Handan’ı fena buluşuna **katlanmalı!**”
Sf:38
3. “Fakat bu izdivaçta seven yalnız ben değil, siz de **olmalısınız.**”
Sf:71
4. “İnsan değil, kadının **demeli.**”
Sf:92
5. “Ne bir kadının, ne bir erkeğin hususiyle bir kadının hayatında ikinci bir erkek **olmamalı** ve olamaz.”
Sf:124
6. “İşte bunun için seni, mezara kadar birlikte yaşayacağım dediğim adamı şerait-i hayatım ne olursa olsun bırakmak için, mutlak onun ruhunda, onun mevcudiyetinde bana artık ihtiyacı kalmamış olduğunu **hissetmeliyim!**”
Sf:138
7. “(Belki Hüsnü Paşa’dan fena bir mektup aldı, belki bu onun hayatını altüst edecek bir mektuptu?) Onun için ayılınca karşısında ciddi çehreler **görmeli.**”
Sf:155
8. “Yalnız bu zekanın avdetini pek büyük bir ihtiyatla **karşılamalı,**” diyor.
Sf:184
9. “Dikkat **etmeli**, doktora götürmeden tamamen uyanırsa ne yapacağız, Mösyö Refik, diyordu.”
Sf:187
10. “Değil cennet, hatta cehennem, cehennemin en yakıcı, en işkence edici derinlikleri bile beni kusup **atmalı.**”
Sf:202
11. “Ben ebediyen hiçbir yerde kendime yer **bulamamalıyım.**”
Sf:202
12. “Hava, arz, deniz ve esir beni reddetmeli, vücudumu hiçbir unsur-u tabiat kabul etmemeli, ruhumu hiçbir ahret, hiçbir mabut, ebediyen kovularak, ebediyen

yüzümü, mülevves yüzümü, günahkâr ruhumu örtmek, saklamak için bucak bucak **gitmeli, sürünmeli**, kahrolmalıyım!”

Sf:202

13. “Nasıl insan kardeşini, oğlunu sevemiyorsa kardeşinin kocasını da **sevmemeli**, değil mi?”

Sf:204

14. “İşte bunun için ölüyorum, sevgili Neriman... **Ölmeliyim** değil mi?”

Sf:205

1.2.1.2. Öneri

1. “Yavrum bu senin mesleğin, kendi kardeşine bile mutlak bedava ders vermemelisin.”

Sf:66

2. “Dikkat, dikkat Refik! (Henüz tehlikeden kaçınacak bir taraftasın.)”

Sf:112

3. “Çünkü bu kadının ruhundaki zebanileri çıkarmak için halaskar ve büyük bir ruh kudrete, samedani bir şefkat ve rahmete ihtiyaç var.”

Sf:160

4. “Fakat Âdem babamızın Havva’dan evvel evli ve çoluk çocuk sahibi olmadığını unutma!”

Sf:184

5. “Yalnız bu zekanın avdetini pek büyük bir ihtiyatla karşılamalı,” diyor.

Sf:184

1.2.1.3. İçsel zorunluluk

1. “İşte bu müphem düşüncelerden kurtulmak için ben, **ister istemez** teyzemin yanında kalıyordum.”

Sf:60

2. “Bu hale on gün **tahammül ettim.**”

Sf:77

3. “Sen merak edersin diye Hüsnü Paşa hakkında malumat toplamaya *çalışıyorum.*”

Sf:86

4. “Fakat *çare yok!* (Londra’ya kadar Neriman’la birlikte gelecek ve bu yazı beraber Midland’de bir köyde geçireceğiz.)”

Sf:88

5. “Fakat bence salona girmekten başka *çare yoktu.*”

Sf:102

6. “Ve bu yola kendisiyle beraber girdiğim arkadaşı kaybetmemek için neler yaptım; seni kaybetmemek için ne uzun, ne uzun, ne sefil ve aynı zamanda ne ulvi *fedakarlıklara katlandım!*”

Sf:119

7. “Mevcudiyetimin her zerresi mevcudiyet-i maneviyemin ihtiyari bir azmi ile senin ve senden başka kimsenin olmamak için bu altı sene o kadar, her küçük dakikasına kadar senin olarak geçti ki artık senin olmak bir ihtiyaç, seninle yaşamak bir *ihtiyaç!*”

Sf:123

8. “(Bu o kadar şedit ve canlı bir azaptı ki...) Bazen seni hiç sevmeyerek sana sırf *tahammül ettiğim* zamanlar bile canlanmışlardı.”

Sf:127

9. “Onun ruhundan, efkarından etrafına saçtığı büyük şeyleri almak için insan ruhunda yeniden fezalar, yeniden sahalar ve derinlikler açmaya *mecbur oluyor.*”

Sf:130

10. “Meseleyi mümkün olduğu kadar soğukkanla muhakemeye *çalışıyorum.*”

Sf:135

11. “Ve sabır değilse de metanetle beklemeye *çalıştım.*”

Sf:135

12. “Fakat artık kendimce pek mühim sebeplerden dolayı mutlak Londra’dan çıkıp gitmem *lazımdır.*”

Sf:138

13. “Ben o gün sokağa çıkmaya *mecburdum.*”

Sf:148

14. “Hatta bu rabıtamın - pek fena bir kâbus olduğu için hatırımdaki yerlerini silmek istediğim - kıskançlıklarına *katlanacaktım*.”

Sf:149

15. “Ta Marsilya’da onu ilk gördüğüm akşam parmakları Hüsnü Paşa’nın dudaklarını okşadığı zaman ki azaptan beri temadi eden kıskançlığa bile *tahammül edecektim*.”

Sf:149

6. “İstanbul’a her gün yazdığım mektuplardan sonra seninle, hayır birisiyle kendi kendime konuşmak artık bence kati bir ihtiyaç oldu.”

Sf:178

7. “Fakat yine yalan söylemeye *meçburum*; Neriman’a acı vermemek için bu elzem.”

Sf:200

1.2.2. Heyecan Kipliği

Heyecan, bir olay ya da durum karşısında güçlü bir şekilde duyulan ve kalıcı olmayan duygu durumu olarak tanımlanabilir. Bu tanım doğrultusunda, Handan romanını incelenirken Palmer’ın tasnifinde olmayan fakat romanda karşılaşılan ve kiplik olarak değerlendirilmesi gereken ve verilen tanım çerçevesinde heyecan anlam alanına sahip cümleler fişlenmiştir. Daha sonra fişlenen bu cümleler, verdiği duyguya göre tasniflenerek; *sevinç, üzüntü, öfke, kızgınlık, korku, telaş* ve *merak* olmak üzere altı alt başlık altında verilmiştir.

Tablo 22:Heyecan Kipliği'nin Handan'daki Anlam Alanı

1.2.2.1. Şaşırma

1. “Büyük bir hayretle sıçradım.” Sf:28
2. “Hayretimi tarif edemem.” Sf:33
3. “Nasıl yirmi üç, yirmi dört yaşında bir kadın yalnız bırakılır, hususiyle bir Türk kadını!” Sf:34
4. “Hele kollarını, boynunu tamamen açabilmesine şaşıtm.” Sf:35
5. “Fakat birdenbire gördüm ve şaşıtm.” Sf:37
6. “(Bir-iki kere hapse girmiş, sosyoloji dersimizde başka memleketlerin hapisaneleriyle beraber bizimkinden de bana bahsetti.) Ah, ne müthiş!” Sf:62

1.2.2.2. Sevinç-üzüntü

1. “Ben o kadar mesut ve merbutum ki.”

- Sf:24
2. “(Avrupa’yı görmek ne kadar isterdim, Refik.) Ne iyi! Hele Londra olursa, ne iyi ne iyi!”
- Sf:31
3. “Sana bir sürpriz Neriman’cığım: Handan’ı, Handan’ı gördüm.”
- Sf:31
4. “Yaşasın Maltepe güneşi!”
- Sf:61
5. “Sevgili, güzel Neriman’ın kucığında sarışın pembe bir küçük şeyle, benim temadi edecek, yaşayacak bir parçamla karşı karşıya gelmek, bu ne saadet!”
- Sf:91
6. “O kadar mesudum, Server.”
- Sf:92
7. “Saçları geceliğimin kolundan yumuşak, canlı, etime dökülürken acib bir haşyetle titredim.”
- Sf:153
8. “Bu hale yüreğim titriyor.”
- Sf:175
9. “Beni affet, affet Neriman, çünkü asabım pek bozuk.”
- Sf:175
10. “(Bu kadın, dünya kuruldu kurulu hiçbir kadının sevmediği gibi beni seviyordu.) Ah muzafferiyet, ah cinnet, çıldırıyordum.”
- Sf:188
11. “(Fakat sevdim. Ben Neriman’ın kocasını sevdim.) Kardeşimin kocasını sevdim!”
- Sf:201

1.2.2.3. Merak

1. “Fakat bu sükût, muhayyilemi o kadar gıcıkliyordu ki adeta meraktan, sabırsızlıktan yerimde oturamaz bir dereceye gelmişim.”
- Sf:59
2. “Ve ben, kalbim ağzımda, aşağı koştum.”
- Sf:61

3. “Ona beklediği mektubu vermek için yukarı koştum.”
Sf:148
4. “Ya Handan? Ya Refik Cemal Bey? Onlar nerede?”
Sf:176
5. “Fena halde merak içindeyim.”
Sf:163
6. “Terazinin bir ucundaki Neriman’a hıyanet hissine galip gelen şey Handan için ne olmalı! Aman ya Rabbi, ne olmalı?”
Sf:188

1.2.2.4. Korku

1. “(Fakat o sakit, soluk baygınlık devam ediyordu.) O vakit hemen telefona koştum.”
Sf:152
2. “(Şimdi yarım saat evvel birdenbire pat diye odada bir şey düştü, ses kesildi.) Koştum, kapısını vurdum.”
Sf:152
3. “(Handan’ın dimağı ebediyen sakat kalmak ihtimali öyle müthiş bir şey ki.) Bu, olamaz olamaz, Refik.”
Sf:172
4. “Her yeri, her şeyi uzun uzun tetkik ediyor, eski Handan’ın ruhu delip geçen ağır nazarlarının lem’ası zaman zaman şimdiki berrak çocuk gözlerinde uçuyor ve ben o zamanlar bir mahkûm gibi titriyorum. (Eski şahsiyeti, eski hüviyeti gelirse bu kadının hayatındaki mevkiim ne olacak?)”
Sf:186
5. “(Mütereddit ve korkak bekliyordum.) Yüzünde öyle derin, öyle onu tamamen kendinden almış bir kudrete terk-i nefis eden bir şey vardı ki, çıldırıyordum.”
Sf:188
6. “(Pek çok değişiyorsun! Ah korkuyorum, içimde yeni bir şeyler uyanıyor.) Git, git!”
Sf:194
7. “(Elini çekme, kardeşim, bir saniye dur, dur. Senin şiirini ezberleteyim.) Dur, hesabının her muadelesini yaparım; dur Neriman.”

1.2.2.5. Telaş

1. “Ben artık kimseye bakmadan aşağıya uçtum. (Salonda Nazım elinde kamçısıyla dolaşıyordu.)”
Sf:65
2. “Öğleden sonra ders odasındaki piyanoda Nazım’ın bir şeyler çaldığını duydum, koştum.”
Sf:78
3. “Birdenbire çabuk söylemek için: evleniyorum, Nazım Bey, dedim.”
Sf:78
4. “(Koştum, o da ağlıyordu.) Nasıl, niçin öldü, dedim.”
Sf:79
5. “Paşa geliyor, arkama takacak bir şeyim yok!”
Sf:95
6. “Ben de Grand Otel’e koştum.”
Sf:144
7. “Neriman’a bir şey söylememesini tembih ettikten sonra koştum.”
Sf:152
8. “Beni bildiniz, buldunuz, yüzüme bakmayınız.”
Sf:210
9. “Gidiniz, bakmadan gidiniz...”
Sf:210
10. “Tabuta gitsin, çabuk gitsin, o giderken babam da beraber gider, onun gözleri Refik Cemal’in başının üstünden ayrılmıyor.”
Sf:210
11. “Arkasını çevirsin, çabuk çabuk...”
Sf:210
12. “(Çekil, gözlerini açacaklar. Beni görecekler.) Babacığım! Babacığım!”
Sf:209
13. “Elini çekme, kardeşim, bir saniye dur, dur.”
Sf:204

1.2.2.6. Öfke-Kızgınlık

1. “(Nazım senin nen oluyor da hatırlayıp ağlıyorsun?) Nem mi? Nem mi oluyor?
Selim Bey amcamızın yeğeni ve Handan’ın hocası.”
Sf:29
2. “Beni bomboş, soğuk ve harap bıraktın, Handan!”
Sf:81
3. “Gideceğim Handan, bu zaafa, bu azaba mağlup olmayacağım hayır, hayat
beni mağlup edemeyecek, edemeyecek!”
Sf:82
4. “Server, seni ebedi münekkit olmak isteyen muharrir bozuntusu çocuk!”
Sf:87
5. “Erkeklerle ruh ve fikir arkadaşı olmak iddiasıyla senelerce feminizm davası
çıkardıkları halde, her temiz ve saf şeyi yıkan muhripler!”
Sf:87
6. “(Haykırarak) Kadın değil, kalbin bir kuyu; ben, her saniyemi sana hasretsem
ve herkes, etrafındakiler bastığın yerde başlarını koyup geberseler yetişmez
anladın mı, kadın? Yetişmez.”
Sf:103
7. “Ne bileyim ben? (Burada büyük bir küfür).”
Sf:113
8. “(Ne kavgası eder, niçin eder.) Utanmaz karı!”
Sf:113
9. “O da benim, o da benim! (Eski Handan’ın Hüsnü Paşa’nın olduğu gibi değil.)
Yalnız benim, tamamen benim!”
Sf:181
10. “Saadetimin yegâne emniyeti onun bu halde kalmasında olacağını
hissediyorum ve bu hissim beni bir vahşi, bir cani yapacak kadar çıldırtıyor.”
Sf:187
11. “Saçının her telinin temasıyla kendimden geçtiğim bu güzel başa bir şey
vurarak onu ebedi bir budala halinde bırakmak arzusuyla kuduruyorum.”
Sf:187

1.2.3. Pekiştirme Kipliği

Handan romanı, kipliklerin tespiti aşamasında incelenirken yine Palmer’da olmayan fakat romanda konuşurun duygusunu ifade etmesine büyük katkı sağladığı fark edilen pekiştirme ifadelerine rastlanılmıştır. Kipliklerin tekrar gözden geçirilip tasnif edilme aşamasında anlamı daha kuvvetli hale getirmek için ilave sözcükler ve belli yapılar kullanılarak pekiştirme anlamı katıldığı görülmüştür. Handan romanında, sayıca fazla olan bu ifadeler pekiştirme kipliği olarak kabul edilmiştir. Pekiştirme anlamı metinde; *ikileme*, *tekrar* ve *pekiştirme* sözcükleri yoluyla bir de; *pek*, *bile*, *rağmen*, *o kadar*, *hatta*, *en*, *hiç*, *müthiş*, *fevkalade* ve *fena* şeklindeki sözlüksel işaretleyiciler tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23: Pekiştirme Kipliği’nin Handan’daki İşaretleyicileri

Pekiştirme anlamı taşıyan cümlelerin tasnifi yapılırken, bazı cümlelerde pekiştirme anlamının işaretleyicilerini bulmak ve bu işaretleyicilere göre tasnif yapmak mümkün olmamıştır.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde görülmüştür ki, konuşur yukarıda tasniflenen pekiştirme cümlelerinin dışında, abartılı kelimeler kullanarak, ya da yakın

anlamalı kelimeleri art arda sıralayarak ve yahut bir olayın tüm aşamalarını tek tek sıralayarak da pekiştirme cümleleri kurmuştur. Bu cümleler şu şekilde sıralanabilir:

1. “Bu, duvarlarına kadar mürekkep sıçramış, masası, sandalyeleri aşınmış sevgili odadan ne kadar çehreler geldi geçti.”
Sf:40
2. “Benim eski hayalimdeki kadar kudret sahibi fakat namütenahi surette ruha yakın; insanların, eşyanın, ensacında mevcut; ruhun karanlık ve çirkin boşluklarına kadar her şeyi dolduran halaskar ve lütufkar bir ruh-u muhabbet.”
Sf:45
3. “Nazım bütün tahayyülatımın hududunu geçen bir hakikat.”
Sf:47
4. “Nazım’ın ziyadar şahsiyeti, büyüklüğü ile küçüldüm, soldum, hiç oldum.”
Sf:47
5. “Mahcubiyetimden yanaklarıma kan hücum etti.”
Sf:48
6. “Fakat o söylerken tarih dersim gözümün önünde canlandı, kımıldadı, oynadı.”
Sf:53
7. “Allah akıllar versin, Handan!”
Sf:61
8. “Handan’ın ders günlerini kararlaştırırken epeyce bir kıyamet koptu.”
Sf:66
9. “Her yüksek ve yeni bir fikre gözlerinden bir fikir şımşığı ile mukabele ediyordu.”
Sf:67
10. “Gerçi Nazım’ın Handan’a zihni merbudiyeti bir cinnet halini alacak kadar büyümüştü.”
Sf:68
11. “Çünkü sizi, bu parlak ve nihayetsiz efkarınızla ben yaratmış kadar benimsedim.”
Sf:72
12. “Yüzü birdenbire on sene ihtiyarlamış gibiydi.”
Sf:80
13. “Ne elim bir azap içindeyim, Handan.”

- Sf:81
14. “Ve öteki kapıdan, mütekebbir, başı yukarıda çıkıp giderken ben geldiğime bin pişmandım.”
- Sf:90
15. “Teferruata girişmek istemiyorum ama bütün senede üç yüz altmış beş gün ve üç yüz altmış beş günde iki yemek ve iki kahvaltı olduğuna nazaran Hüsnü Paşa bu kadar defa kavga ediyor.”
- Sf:99
16. “Ve bu katilin güzel gözlerinden konuşan sevgili arkadaş için ruhum parçalanıyor, gözlerim yaşla doluyor.”
- Sf:100
17. “Sonra onu bir de Nazım’la oynarken, ve kalbindeki sevmek kabiliyetinin benim zavallı kalbimin tasavvur ve hududundan milyon kere büyük olduğunu görürken gözlerimi kapıyorum.”
- Sf:129
18. “Bu öyle izahı müşkül bir saadet ki, Server...”
- Sf:130
19. “Hüsnü Paşa’nın adresini bulmak için başımı bin yere vurdum.”
- Sf:143
20. “Mübalağa etmiyorum, makarnayı tabağına kâfi derecede yığıncaya kadar cevap vermedi.”
- Sf:145
21. “Çünkü bu eter kokuları içinde, bu dirilmek istemeyen bir ölü sükuneti ile baygın yatan kadın çehresi karşısında ben de çıldıracağım.”
- Sf:147
22. “Bir saniye, dakika, sonra saat, bir ebediyet, ne bileyim?”
- Sf:158
23. “Perişan saçlarının yumuşak ve canlı dalgaları kolumun üstünde, ses şekliyle akan mütenevvi ve cazibedar ruhu kulaklarımda, hayır bütün varlığımda, onu dinliyorum.”
- Sf:165
24. “Vücudu eski Handan’ın iskeleti!”
- Sf:166
25. “Yatırıyor, kaldırıyor, giydiriyor, gezdiriyor, yediriyoruz.”

- Sf:168
26. “(Handan’ın daima böyle canlı bir ölü olması ne demek olur?) Benim hissimde güneşin ebediyen tutulması gibi bir şey!”
- Sf:172
27. “Seni Allah bu felaket zamanı için bizim familyamıza bir melek diye gönderdi.”
- Sf:173
28. “Seni yavrularımla yapayalnız yolda tasavvur etmek beni çıldırttı, Neriman.”
- Sf:175
29. “Onun şimdi tamamen benim olan parmaklarının canlı ve mutlak bir aşkla parmaklarıma dolandığını duyarken bütün mevcudiyetimle onun oluyorum.”
- Sf:181
30. “Bu ne mualla his, Server.”
- Sf:182
31. “Ben artık tamamen bir rüyadayım.”
- Sf:182
32. “Hem de öyle bir aşk ki henüz insaniyet bu şeklini görmemiş.”
- Sf:185
33. “O yanımda olmasa bütün vezaif-i hayatım duracak zannediyorum.”
- Sf:190
34. “İçimde bin türlü hisler birbiriyle çarpışıyorlar.”
- Sf:197
35. “Temin ederim ki, Refik, ömrümde bu kadar büyük, harikulade büyük bir kudretle zebun bir ses, bir istirham duymadım.”
- Sf:198
36. “Öyle bir noktaya geldim ki ricat gayr-ı kabil.”
- Sf:200
37. “Gebermek kabil, ricat kabil değil.”
- Sf:200
38. “Hava, arz, deniz ve esir beni reddetmeli, vücudumu hiçbir unsur-u tabiat kabul etmemeli, ruhumu hiçbir ahret, hiçbir mabut, ebediyen kovularak, ebediyen yüzümü, mülevves yüzümü, günahkâr ruhumu örtmek, saklamak için bucak bucak gitmeli, sürünmeli, kahrolmalıyım!”
- Sf:202

1.2.3.1. İkileme

1. “Saçlarını renginde **büyük büyük** gözleri vardır.”
Sf:14
2. “Ne kalbi **parça parça** eden ihtiras rüzgarları, ne de ruhu yakan ateşler!”
Sf:20
3. “İçerden, **hararetli hararetli** bir mübahase, Sultan Hamid’in zulmü, Rus, İngiliz politikası diye bana korkunç gelen bir cesaretle sofaya aksediyordu.”
Sf:28
4. “Kiliseye yaklaştıkça yanımda **hızlı hızlı** konuşarak gelen matmazeller, bir kısa boylu geveze Fransız ve bir de rahibe, mukaddes bir hava içine giriyorlarmış gibi, hürmetkâr ve dalgın susuyorlardı.”
Sf:32
5. “**Yavaş yavaş** gözümün önünden onun ziyadar gözlerinin, ziyadar saçlarının nisvîyeti uçtu; narin, beyaz göğsünü görmez oldum.”
Sf:36
6. “Handan babasına doğru kemal-i sükunetle **yavaş yavaş** ilerledi ve onun dizine dayandı.”
Sf:40
7. “O solgun mavi gözlerindeki rüya, buruşuk çehresindeki şefkatle **tatlı tatlı** söylüyor.”
Sf:44
8. “Filhakika gece haremde **uzun uzun** musiki yaptık.”
Sf:49
9. “Yerlere indirdiğim izzet-i nefsim ve ruhum **kademe kademe** Nazım’la yükseliyordu.”
Sf:50
10. “Nazım **uzun uzun** güldü.”
Sf:53
11. “Hele bir çarşafli kızın huzuru onu **bütün bütün** sıktı.”
Sf:55
12. “Hepimizin **ayrı ayrı** boynuna atıldı.”
Sf:61

13. “O gece bana o kadar Nazım’dan bahsetti ki **uyur uyumaz** Nazım’ı rüyamda görmeye başladım.”
Sf:63
14. “Evvela karısının bu zengin akrabasını beğenmemiş görünen babam, **yavaş yavaş** ısındı.”
Sf:74
15. “Nazım’ın yüzünde bir şey **yavaş yavaş** ölüyor, mavi gözleri soluyor, hayatı gidiyordu.”
Sf:78
16. “Yolunda ateşlerde yanmaya, vücudumu **zerre zerre**, en büyük işkencelerle ayırmaya razı olacağım maksadın siması sendin, Handan.”
Sf:81
17. “Nihayet sesi de **bütün bütün** kısıldı.”
Sf:83
18. “Handan’a **yavaş yavaş** bir sükûnet geldi.”
Sf:83
19. “**Yavaş yavaş** eski musikişinasların, sevgili eski şairlerin, ressamların ve mimarların rüyaları, eserleri ruhuna süzülüyordu.”
Sf:83
20. “Nevakısını da ben **yavaş yavaş** ikmal ediyorum.”
Sf:88
21. “Handan’la **yan yana, el ele** oturuyorlar.”
Sf:98
22. “O zavallı yaşamak isteyen kalp beyhude işleyen bir makine gibi **çarpına çarpına, işleye işleye** yıpranıp, yorulup belki de kırılacaktı.”
Sf:105
23. “Handan’a hissettiğim acı, koparıcı, altüst edici bir acı ile **didik didik** oluyorum.”
Sf:118
24. “İçimde öyle korkunç bir yılan dişleriyle vücudumu **zerre zerre** zehirleyen bir kıskançlık var ki...”
Sf:126
25. “Karşımda, çehresini seçemediğim kadınla sen sevişirken benim vücudum **zerre zerre** ayrılıyor, oyuluyor, yanıyordu.”

Sf:127

26. “Terler içinde azaplar ve ateşler içinde adeta cinnetle **pençe pençeye, boğaz boğaza** idim.”

Sf:127

27. “Fakat bir gün, bir acib gün, bu zaafı öyle bir adama karşı hissettim ki, sana söyleyemezdim, ve **yavaş yavaş** bu zaaf her gün büyüdü.”

Sf:133

28. “Niçin birlikte geçen sevgili saatleri **birer birer** saymadım?”

Sf:138

29. “Bu canım kırıtmaya karşı Hüsnü Paşa’nın siyah gözleri, kocaman çenesi de bir şeyler söylüyor; hep bu iki kişi birbirine bir şeyler söylüyor; **göz göze, ağız ağıza** bir şey...”

Sf:145

30. “(Kim bilir, Kuzguncuk ne serin, ne yeşil, ne gölgelidir.) Burası **sıcak sıcak**.”

Sf:55

31. “**Zaman zaman** Handan’ın fevkaladeliklerinden bu ikisinin bahsedışı vardı ki hiç hoşlanmıyordum.”

Sf:76

32. “Benimle **kaba kaba** alay etti; Neriman Hanım sıkıldı, kızardı.”

Sf:91

33. “Nihayet **ağlaya ağlaya** bana her şeyi yapacağıma bin yemin verdirdikten sonra Handan’ın odasına girmeyeceğine söz verdi.”

Sf:155

34. “Dudakları, hararetle **parça parça** olan dudakları gözyaşlarından, feryattan, iniltiden daha acı ve fena kahkahalarla titriyor, kelimeler beyaz dişleri arasından bir ölünün karnına saklanmış bir şeytanın sesi gibi öterken çehresinin yukarı kısmı, alnı, gözleri hep aynı derin ve acı faciayı yapan muzlim ve sessiz bir perde vakar ve fecaatini muhafaza ediyordu.”

Sf:158

35. “Odamın karşısındaki ağaçlar çiçekleniyor, canlanıyor, bütün otlarda ve insanlarda yeni bir hayat doğarken Handan orada **yavaş yavaş** ölüyor, öyle mi?”

Sf:160

36. “Sonra **hafif hafif** söylenmeye başladı.”

- Sf:165
37. “Şimdi Sister Janette Neriman’ın yanında, ben **bütün bütün** Handan’ın başındayım, her dakika, her an!”
- Sf:166
38. “Ah o kadar **yavaş yavaş**, o kadar **tatlı tatlı** gülüyor ki.”
- Sf:166
39. “Elimden **katre katre** giden bu sevgili, **pek** sevgili kadınla beraber ben de benliğimden **katre katre** akıp gidiyorum.”
- Sf:166
40. “Bu, **olamaz olamaz**, Refik.”
- Sf:172
41. “Sabire Hanım, iki genç kız, biz eve **gelir gelmez** bir ağlamak konseri daha yaptılar.”
- Sf:177
42. “Handan’ın elleri bermutat ceketimin cebinde, oradaki ellerime **sıkı sıkı** sarılıyor.”
- Sf:181
43. “Handan uyanıyor, **yavaş yavaş** çocukluğundan başlayarak her şeyi hatırlıyor.”
- Sf:186
44. “Boş kalan elimle saçlarını **okşadım okşadım.**”
- Sf:188
45. “Bu kadın, dünya **kuruldu kurulalı** hiçbir kadının sevmediği gibi beni seviyordu.”
- Sf:188
46. “**Yavaş yavaş** bir şeyler, birçok şeyler birden hatırlıyorum.”
- Sf:190
47. “Mektubun kalbimi **didik didik** etti.”
- Sf:199
48. “Bak o rüyalar için ölüyorum, **parça parça** oluyorum.”
- Sf:204

1.2.3.2. Tekrar

1. “Cemal Bey, genç kızın biraz büyücek, kalınca parmaklı beyaz ellerini elime verirken ruhumda ağır ve nabit bir yemin *o genç kızın, yalnız o genç kızın* olacağımı tekrar etti.”
Sf: 11
2. “*Ne kadar, ne kadar* mesudum, Server.”
Sf:12
3. “*Yok, yok* ne tuhafısınız!”
Sf:14
4. “*Hayır, hayır.*”
Sf:19
5. “Ben *çok, çok* mesudum Server!”
Sf:20
6. “*Hayır, hayır.*”
Sf:24
7. “*Hiç de* başlamadı, *hiç de* başlamayacak!”
Sf:21
8. “*Sevgili, sevgili* Neriman!”
Sf:31
9. “Kibar, zarıf, zeki, her şey, fakat *güzel, güzel* değil.”
Sf:33
10. “Alelade, karısına lakayıt görünen bu adamın gözündeki bu muhteris ziyayı *hiç, hiç* sevmedim.”
Sf:36
11. “Bilmek, *daima bilmek, daima bilmek*, yalnız kitaplarda değil, tabiatla, insanlarda her şeyi, görünmez şeyleri bilip anlamak için onda ebediyen susamış bir dimağ vardır.”
Sf:41
12. “*Kimseye, ama hiç kimseye* işkence etmiyor.”
Sf.45
13. “Fakat ben de Neri, *çalışacağım, çalışacağım.*”
Sf:48

14. “Sonra ruhumu alanlar da kendi ruhlarıyla daima bir nesilden ötekine verecekler, ben de her nesil yükselip **büyüdükçe büyüyüp** yükseleceğim.”
Sf:49
15. “İçimde **ne fırtına, ne fırtına** var, Neri!”
Sf:49
16. “Böyle bir tenezzüh sabahına **niçin** bir büyük vatanperverin feryadı, **niçin** büyük bir kalbin kanaması?”
Sf:50
17. “Sadece hayata hazırlayacağım, **okutacağım**, dimağını, ruhunu **okutacağım**, amca!”
Sf:51
18. “**Ne** sakit, **ne** muhteşem sabahlar.”
Sf:44
19. “**Ne** neşeli, **ne** feyizli, **ne** kudretli bir ruhun bir sabah neşidesi idi.”
Sf:48
20. “(Çıkamaz bir yola yeni bir yolcu daha mı salıvereceksin?) **Hayır, hayır.**”
Sf:51
21. “Gece **öyle** münevver, **öyle** muattar ve **öyle** genişti ki... **meğer** karanlıkta, **meğer** yıldızlarda bilinmeyen vüs’atler ve ziyalar varmış Neri.”
Sf:51
22. “Hem kim ihtiyar, herhalde **ben değil**, yüz yaşıma gelsem, **ben değil!**”
Sf:56
23. “Fakat **ne kadar, ne kadar** yanmışsın!”
Sf:61
24. “Artık **hiç, hiç** gelmeyecek zannediyorum.”
Sf:63
25. “**Hay** deliler, **hay!**”
Sf:65
26. “Bilirsin ya, **nasıl** parlak, **nasıl** tuhaftı.”
Sf:67
27. “Altı ay kadar Nazım **muallim**, mutlak bir **muallim**: Handan hürmetkar, çalışkan, sakit bir talebe idi.”
Sf:68

28. “Fakat bu karşısında uyanan, kendisinin çizdiği muayyen hatları atlayan genç dimağa Nazım’ın kızdığı zamanlar da oluyordu; bazı noktalarda tekrar kendi nokta-i nazarını kabul ettirmek için günlerce kaybolur, koltuğunun altında *yığın yığın* kitaplar, *konusurlar, konuşurlardı.*”

Sf:68

29. “**Siz, siz de** bu ateş, kan, duman ve ölüm yapanlardan olur musunuz?”

Sf:70

30. “Fakat **Neri** dikkat ediyor musun, **Neri?**”

Sf:70

31. “Bu, beklediğim aşktan **o kadar** uzak, **o kadar** sert ve müthiş çehreli bir şey ki.”

Sf:71

32. “Hele bazen bililtizam gibi Hüsnü Paşa’nın fena şakaları, hiddetleri ve istihzaları arasında Handan’ın gözlerine **öyle** vahşi, **öyle** azaptan kıvrılan bir nazar geliyordu ki, birkaç defa gözlerime dolan yaşları göstermemek için odadan kaçtım.”

Sf:76

33. “Sanki Hüsnü Paşa’dan daha **ne kadar** güzel, daha **ne kadar** akıllı olduğunu göstermek için bir müsabaka yapıyordu.”

Sf:77

34. “Ateş, kan, kurşun, **hayır, hayır.**”

Sf:70

35. “Lakin, Nazım Bey, görüyorsunuz ya, daima **maksat, maksat!**”

Sf:71

36. “Neriman, Neriman, **ne olur** gitmem diye idi; **ne olur**, biraz, ne bileyim nazarıyla ruhumu ısıta idi, elleri ellerimi maksadını yaşatacak birer makine değil, Handan’ın zavallı, aciz kadın elleri diye elleri içinde tuta idi; **biraz, biraz.**”

Sf:72

37. “Hüsnü Paşa’ya karşı **ne** mütecaviz, **ne** fena davranıyordu.”

Sf:77

38. “**Korkuyorum**, ah **korkuyorum** ki bu intiharın esbabı arasında bir de Handan’cığının Hüsnü Paşa ile evlenmesi var.”

Sf:80

39. “Mukaddes maksadımın *çehresi*, senelerce beklediğim *çehresi* sendin, Handan.”
Sf:81
40. “O sendin, sen de o idin.”
Sf:81
41. “Gideceğim Handan, bu zaafa, bu azaba mağlup olmayacağım hayır, hayat beni mağlup *edemeyecek, edemeyecek!*”
Sf:82
42. “(İstedikleri yere gideceğim, Handan.) *Gideceğim, gideceğim.*”
Sf:82
43. “Güzel, büyük gözlü simasıyla *benden kaçan idealimi*, bu kadar uzun senelerden beri hayatımla ruhumla arkasından koştuğum halde *benden kaçan idealimi* bırakıp gidiyorum, Handan.”
Sf:82
44. “Gidiyorum Handan, *gidiyorum*, seni bırakıp *gidiyorum*, Handan.”
Sf:82
45. “Boynuma sarılacaklar, *sıkacaklar, sıkacaklar.*”
Sf:82
46. “*Gidiyorum* Handan, *gidiyorum.*”
Sf:83
47. “*Zavallı, zavallı* Handan.”
Sf:83
48. “Sonra çocuğunun çocuğu, hep çocuklar!”
Sf:93
49. “Bana *bir iltifat, bir iltifat.*”
Sf:95
50. “Ah, *zavallı, zavallı* Nazım!”
Sf:99
51. “Hüsnü Paşa bilakis her gün *daha* şen, *daha* Handan’a hâkim görünüyordu.”
Sf:79
52. “Şimdi *neler, neler* çekiyor.”
Sf:80
53. “Çünkü seni kaybetmek boşluğunun yanında mukaddes maksadım *artık* yok, *artık* yaşamıyor.”

- Sf:81
54. “Sen bir kere ruhundaki sıcak mevkii verdikten sonra geri almazsın, **biliyorum, biliyorum.**”
- Sf:81
55. “**Fakat** bedbaht isen, **fakat** bu adam seni anlamıyorsa bana gelmez misin?”
- Sf:81
56. “**Seneler var ki**, nihayetsiz **seneler var ki** hep bir maksada, sevgili maksada şekil vermek için çalışıyordum.”
- Sf:81
57. “**Ne nihayetsiz** hülyalar, **ne nihayetsiz** geceler, **ne** mahrumiyet ve **ne** çalışmaktı, Handan!”
- Sf:81
58. “Kadınlar ebedi **birer** cümle-i asabiye, **birer** hiç, **birer** süs!”
- Sf:87
59. “Bugün Hüsnü Paşa’dan **çok** garip bir mektup aldı, **çok** sıkılıyor, dedi.”
- Sf:93
60. “Zaten sen kadın değilsin **ki**, evine bakmasını bilmezsin **ki**, eşya kıymetini anlamazsın **ki**!”
- Sf:109
61. “Handan ve Neriman ikisi de musikiyi **pek** severler, **pek** memnundular.”
- Sf:116
62. “**Ne oldum** bilsen! **Ne oldum!**”
- Sf:118
63. “Bugün **kıvranan**, en fena ve sefil bir acı ile **kıvranan** şey ne kalbim ne de ruhumdur.”
- Sf:126
64. “İşte bende, bütün ruhu ve fikri tatmin edilmiş bahtiyar adam, karıma, çocuğuma, hayatımın her günü küçük vezaifine **daha** neşeli; **daha** kuvvetli, dönüyorum.”
- Sf:130
65. “Evet, bu **acı**... Ölüm **acı**sı, can ayrılıp giderken duyulan **acı**.”
- Sf:131

66. “Söylemeye cesaret edemiyorum, fakat işte artık anlıyorum ve bu son iki ay, yanlarında **anladım**, sevgili Neriman’ı kıskanacak kadar hain olduğum vakit **anladım.**”

Sf:134

67. “Bununla beraber sen **gelirsen**, sen, bu alıştığım yolda beraber giden adam, **gelirsen** belki bu zaaf başlangıcı örtülecek.”

Sf:134

68. “**Bu bir** cinayet, **bu bir** hıyanet idi, Hüsnü.”

Sf:133

69. “Fakat **bilemiyorum**; herkesi az çok bildiğim halde, senden daha pek az resmi münasebetlerle bildiğim halde, senden daha çok karışık adamları bazen bir kitap gibi okuduğum halde seni **bilmiyorum.**”

Sf:137

70. “**Hastayım**, Hüsnü, **hastayım.**”

Sf:139

71. “**Bir saat, bir saat** sonra yine sabah, belki sükûnet gelecek.”

Sf:139

72. “Ruhumda nasıl bütün menba-ı hayat kuruyacak, nasıl bütün kabiliyet-i hareket, kabiliyet-i his dinecek, ve her gece, her gün daima ruhum **çağırarak, çağırarak.**”

Sf:139

73. “O, çehresi, muayyen çizgileri olmayan **bir hayal**, o ne muazzez ne mugaşşı **bir hayal...**”

Sf:139

74. “**Zavallı, zavallı** Cemal Bey.”

Sf:143

75. “**Bekliyordu**, her gün **bekliyordu.**”

Sf:147

76. “Ve içimden bir şey diyor ki: **Bekle**, yavaş ve sabır **bekle**; istediğin Hüsnü’nün kalbi değil mi?”

Sf:120

77. “İşte **bütün** nefasetine, **bütün** bende buna karşı hiç istemediğim halde bitip tükenmeyen arzulara, gayizlere, ıstıraplara rağmen sana avdet edemeyeceğim.”

Sf:142

78. “Fakat nazarları, berrak ve canlı nazarları kalbinden benim kalbime ismini bilmediğim bir şey, tatlılığı, ulviyeti ile kalbimin titrediği, ruhumun bayıldığı bir şey *döküyor, döküyordu.*”
Sf:150
79. “Bu, öyle bir saha idi ki, bu iki kadını ben *ne kadar sevmiş olsam*, onlar ayrı ayrı beni *ne kadar sevmiş olsalar*, ben orada kendilerine yabancı kalacaktım.”
Sf:151
80. “Sonra odasında *gezindi, gezindi.*”
Sf:152
81. “Bende *cehennem*, bin *cehennem* yanıyordu.”
Sf:153
82. “Beni artık yalnız bırakmasınlar diye *haykırmak, feryat etmek* istedim.”
Sf:153
83. “Arkamdan bakan çehre öyle muzdarip, öyle perişan *bir kardeş*, matemli *bir kardeş* ruhu gösteriyordu ki vicdanım ilk darbesini yedi.”
Sf:155
84. “Meğer bir kadının ruhunu üryan görmek *ne fena, ne fena* imiş!”
Sf:160
85. “*Meğer* Neriman, *meğer* çocuklarım, *meğer* alem ve bütün sevgili fikirlerim ve gaye-i hayallerim hepsi Handan’dan gelen bir nurla o kadar cazip ve sevgili imişler!”
Sf:162
86. “O sönerse onlarda *sönecek*, her şey *sönecek!*”
Sf:162
87. “Şimdi o beni katre katre daima yakarak o *yiyor, yiyor*, bitiriyor.”
Sf:164
88. “Sayıklaması durdu, beni *dinledi, dinledi.*”
Sf:165
89. “Handan’da şimdi *ne* mazi, *ne* hal, *ne* ati var.”
Sf:167
90. “*Ne oluyorum, ne oluyorum*, Refik?”
Sf:173
91. “Çünkü yaptıklarına mukabele etmek biz aciz insanların kudretinden *çok, çok* fazla, oğlum.”

Sf:174

92. “**Sevgili, sevgili** Neriman.”

Sf:175

93. “**O da benim, o da benim!** Eski Handan’ın Hüsnü Paşa’nın olduğu gibi değil.
Yalnız benim, tamamen benim!”

Sf:181

94. “Bir tek ciddi **Refik Cemal**, gülmez, düşünür, kitaplarından başka bir şey
bilmez olan **Refik Cemal**.”

Sf:184

95. “Bu raşelerin aczinde, şiddetinde **ne** fırtına, **ne** cehennem, **ne** azap var,
Server!”

Sf:166

96. “Yalnız Handan’a karşı hissettiğim acımak ve sevmek namütenahi surette
daha tam, **daha** ince ve derin!”

Sf:164

97. “Bu gümüşlü nurlar içinde ruhundan güneşi ebediyen batan kadın yine böyle
gümüşü nurlarla ruhunu bana verirken ben orada onun başı üstünde **ağladım,**
ağladım.”

Sf:182

98. “Fakat ben onun böyle kalması için ve benim de onun yanında böyle ebediyen
kalmam için **neler, neler** feda etmezdim!”

Sf:182

99. “Cidden **diyecek bir şeyim yok...diyecek yok!**”

Sf:184

100. “Terazinin bir ucundaki Neriman’a hıyanet hissine galip gelen şey Handan için
ne olmalı! Aman ya Rabbi, **ne olmalı?**”

Sf:188

101. “Handan, **söyle** Handan, beni nasıl sevdin? **Söyle** beni nasıl sevdin, diye feryat
ediyordum.”

Sf:189

102. “Ben onu **seviyorum**, körlerin ziyayı sevdiği gibi **seviyorum.**”

Sf:190

103. “**Ne** yavaş, **ne** yumuşak, **ne** nüvazişkar! (Saçlarımın üstünde elleri dolaşıyor.)”

Sf:191

104. “**Bu** çehreler, **bu** hayaller, **bu** denizler, dağlar, tozlu yollu memleketler, **bu** benimle oynayan kumral çocuk **hepsi, hepsi**, hatta bu tabut bile ... gel, **sevgili, sevgili** Refik Cemal.”
Sf:194
105. “Korkuyorum, Refik Cemal’in dizine kapanıp **ağlıyorum, ağlıyorum.**”
Sf:194
106. “Ben onun kolunu **bırakmayacağım**, hayır, **bırakmayacağım.**”
Sf:195
107. “Avucum altında, saçlarında dolaştıkça eski merbutiyetini bir gölge yapan ateşli **bir alev**, muazzam **bir alev** gözleri, dudakları, bütün sevgili başı üzerinden dalgalanıp geçiyordu.”
Sf:188
108. “**Acıdım, acıdım**, insanların en müteazzım ve mütekebbirlerinin mağlubiyetlerine acıdım fakat mağlup olabilmek de bir meziyyet-i insaniyyedir.”
Sf:198
109. “**Ne** acayip, **ne** değişmiş bir Handan!”
Sf:198
110. “**Handan, Handan, Handan** onun harici hep yalan, hep beyhude!”
Sf:199
111. “Yorgunum **Server**, hastayım **Server.**”
Sf:200
112. “**Refik Cemal**, evet, **Refik Cemal’i** seviyorum.”
Sf:203
113. “Orada **seviştik**, iki insanın bir daha sevişemeyeceği gibi **seviştik.**”
Sf:203
114. “**Hiç, hiç**, bir daha o güzel rüyayı görmeyeceğim, sana vaat ediyorum, **sevgili, sevgili** Neriman!”
Sf:204
115. “Elini çekme, kardeşim, bir saniye **dur, dur.**”
Sf:204
116. “**Dur**, hesabının her muadelesini yaparım; **dur** Neriman.”
Sf:204
117. “Fakat sizi üç gün sonra **görmeyeceğim**, Neriman. **Görmeyeceğim!**”

- Sf:205
118. “Zavallı babam **bilmeyecek, bilemeyecek!**”
- Sf:205
119. “Fakat **ben, ben**, artık tahammül edemeyeceğim, **ne** senelere, **ne** günlere!”
- Sf:205
120. “Fakat sakın ha, arkamdan **ne bir** damla yaş, ne **bir** esef!”
- Sf:205
121. “Yalnız, yalnız bu siyah ve kirli ruhumda sizi seven noktalar var, münevver noktalar!”
- Sf:206
122. “**Ne** babamdan bir nazar-ı şefkat, **ne** Neriman’dan bir temas, **ne** de insanların ve alemlerin isyan ve günahı ne kadar büyük olsa onları, nihayetsiz havayı affında deraguş eden, yıkayan gufrandan bir nebze.”
- Sf:206
123. “Fakat bak, başım ne kadar yerlere düşmüş, ayaklarım **nasıl** üryan, **nasıl** sıcak küllerle yanmış.”
- Sf:207
124. “Fakat **ağlamasın, ağlamasın.**”
- Sf:209
125. “Git sevgilim, senin **için**, aşkın **için**, verdiğim diyet ruhumun **kantı**, vicdanımın **kantı.**”
- Sf:209
126. “Yüzü tamamen bir çocuk gibi saf ve yaşlar içinde **ağlıyor, ağlıyordu.**”
- Sf:213
127. “Ne faydası var, **içimde ateşler, içimde alevler** varken.”
- Sf:210

1.2.3.3. Pekiştirme sözcükleri

1. “Beni **bomboş**, soğuk ve harap bıraktın, Handan!”
- Sf:81
2. “Yüzü **sapsarı.**”
- Sf:152
3. “Şimdi **yemyeşil** gözlü bir çocuksun.”

1.2.3.4. Pek

1. “İçerisi ziyadardı, hem **pek** ziyadar.”
Sf:18
2. “Bu ince, pek ince kadın üzerinde bu aynı tüller **pek** acayip ve cazip surette kıvrılarak, düşerek ayaklarının altında toplanıyordu.”
Sf:18
3. “**Pek** budala değil, hatta Neriman’dan çok kitap okumaya merakı var görünüyor.”
Sf:25
4. “Neriman **pek** açık bir surette bozulan bir çehre ile sükûnetinde devam etti.”
Sf:30
5. “Hava **pek** güzel, Millet Bağçesine gidiniz.”
Sf:32
6. “Evvela güzel ve **pek** sevimli bir parkı dolaştım.”
Sf:32
7. “Evet, Handan **pek** iyi, nazik, akıllı bir kadın; fakat kadın da pek diyemeyeceğim.”
Sf:34
8. “Neyse, beni **pek** iyi tenvir edilmiş küçük bir salona aldı.”
Sf:35
9. “Fakat bir an için, ince siyah ipek kıvrımları arasından çıkan beyaz kolları ile göğsü ve ateşin, kocaman, hülyalı gözleri ve bu güzel tabii tacıyla onu **pek** güzel buldum.”
Sf:35
10. “Refik, sensiz **pek** fena, **pek** yalnızım demek bütün hislerimi hülâsa ediyor.”
Sf:38
11. “Fakat Handan onları **pek** iyi anlardı; hepsiyle ayrı ayrı **pek** iyi dosttu.”
Sf:41
12. “Ve **pek** çok zaman söylediklerini kulaklarım zaptetmese bile hep, pek uzak çocukluğumda annemin hayal olan sevgili kolları arasında yaşarkenki his geliyor.”

- Sf:44
13. “Onun dinden bahsedişini **pek** severim.”
- Sf:44
14. “İşte bu küçük kanaatle senelerce annemin dirileceğini bekledim, **pek** çok bekledim.”
- Sf:45
15. “(Musiki sever misiniz Handan Hanım?) **Pek** çok.”
- Sf:47
16. “O uzun ve yavaş bir sesle söyledi, **pek** çok söyledi.”
- Sf:50
17. “Benim Salim Bey hakkındaki hatıratım **pek** bulutlu.”
- Sf:55
18. “Ben pek çocukken Selim Bey’in evinde **pek** dosttuk.”
- Sf:55
19. “Bu süslü ropdöşambr giyinmek, beyaz saçlarını, sakalını bu kadar muntazam muhafaza etmek yorgunluğunu her sabah ihtiyar eden bu adamda elbet alil vücuduna rağmen **pek** çok genç bir ruh vardı.”
- Sf:56
20. “Nazım’ın bulunmadığı bir yerde benim en parlak olmam **pek** tabii, Neriman.”
- Sf:57
21. “Salim Bey, Hamlet ile Romeo Juliette’i **pek** severmiş.”
- Sf:57
22. “Salim Bey **pek** sevmediği yeğenine haykırdı:”
- Sf:57
23. “Her şeyden başka bir de **pek** iyi arkadaşız, Neriman!”
- Sf:59
24. “Nazım- Handan hikayesi seni **pek** çok merakta bırakmış, aman mabadi diye feryat ediyorsun.”
- Sf:59
25. “Bu eski kadınların erken evlenmek deliliklerine Handan’la **pek** çok gülerdik.”
- Sf:60
26. “Hele bu yaşta kendinin koca düşünmemesi **pek** acayip; vakti çarçabuk geçecek, yirmi yaşında evlenilir mi hiç?”
- Sf:60

27. “Zavallı amcamın kahve zamanları ciddi şeylerden kaçındığına **pek** hak verirdim.”

Sf:65

28. “Ben Nazım’la konuşmayı **pek** severdim.”

Sf:67

29. “Belki ateş, kan, duman ve ölüm, **pek** çok ölüm.”

Sf:70

30. “Nazım’ın hülyasını takdis ediyorum, yalnız bu hülya ruhumun bir tarafını, **pek** derin ve vasi’ bir tarafını çıplak bırakıyor.”

Sf:72

31. “Nazım’ın, benim tasavvur ettiğim canlı Nazım’ın yerine karşıma çıkan iskeletin hayalinden kurtulmak için iyi, **pek** iyi bir şey.”

Sf:74

32. “Teyzem bu yeni izdivaçtan memnun, kabarık, Handan’ı **pek** bahtiyar addediyor; Saffet’le Şehper ablalarının muhteşem tuvaletlerinden bahsediyorlardı.”

Sf:76

33. “O vakit, Hüsnü Paşa’dan **pek** uzak görünen hülyalarından birdenbire uyanır, gözlerinde ilk gördüğüm yeni bir şeyle Paşa’nın boynuna atılırdı.”

Sf:77

34. “Bir ay sonra geldiği vakit Hüsnü Paşa ile dostluğumuz **pek** samimi bir şekil almıştı.”

Sf:77

35. “Ben onları **pek, pek** çok sevdim, anlıyor musunuz?”

Sf:78

36. “**Pek, pek** çok maksattan da çok, Handan.”

Sf:78

37. “**Pek** iyi hatırlıyorum.”

Sf:79

38. “Söyleyeyim: Handan, Hüsnü Paşa ile evleninceye kadar **pek** soğuk, pek fena.”

Sf:84

39. “Hayatı fazla temiz geçmiş, kitaplardan başka hayatı görmediği halde cümle-i asabiyesinde ve vücudundaki ebedi muhteris, pürhayat bir Havva nüfuzu

nazarıyla Nazım'dan, o hâkî aşklardan ve aşıklardan uzak olan Nazım'dan **pek** tabii olarak kaçmış.”

Sf:85

40. “Fakat Hüsnü Paşa ile evlenmesi bana hissettiriyor ki bu Neriman Hanım'ın insanların fevkinde bulduğu yeğeni **pek** fani, her fani ve aciz kadından daha fani kadındır.”

Sf:85

41. “Teyzemiz Sabire Hanım'ın Neriman'ı İzmir'deki ihtiyar amcasına arada göndermesi **pek** iyi olmuş.”

Sf:88

42. “Kırmızı yüzlü, şişman, beti **pek** mütebessim ve mültefit.”

Sf:88

43. “Fakat benim **pek** eksik İngilizcem esasen iyi İngilizceyi anlayamazken bir de onun çapraşık Londra İngilizcesini hiç anlamıyorum.”

Sf:88

44. “Neriman uzaktan seni **pek** sever, kendisiyle görüş.”

Sf:89

45. “Londra **pek** serin, adeta ateş yakıyoruz.”

Sf:89

46. “Hakkın var, Refik, Handan fena, **pek** fena.”

Sf:91

47. “Bunu söylerken hemen kalkıp ayaklarını ucuna basarak bir yükselişi var ki **pek** hoş.”

Sf:94

48. “**Pek** merak ediyorum, Handan Hanım cidden kıskanmıyor musunuz?”

Sf:95

49. “Çünkü bu hayvan, karısının **pek** beğenir!”

Sf:96

50. “**Pek** teferruatı bilemem ama öyle de değil, Madam.”

Sf:96

51. “Fakat Hüsnü Paşa'nın tabiatını **pek** iyi bildiğinden daha fazla ileriye varamıyordu.”

Sf:96

52. “**Pek** neşeli bir aile olduk.”

- Sf:98
53. “Bak Paşa, Mod **pek** güzeldir.”
- Sf:99
54. “Köyümüz pek yeşil, **pek** sulak ve serin.”
- Sf:99
55. “Geçen gün, **pek** tuhaf, ben yine determinizmden bahsederken o güldü:”
- Sf:100
56. “Hele Handan’ın en düşük ve dalgın zamanlarında onun elinden tutup bir götürüşü, Handan’ın ona en muhtaç, en mahzun dakikalarında lakayıt, onu bırakıp bir gidişi vardı ki, bunu benim tanıdığım Handan’a yapabilmek için insanın, onun kalbindeki mevkiinden **pek** emin olması lazım gelirdi.”
- Sf:79
57. “Bu acib, **pek** acib.”
- Sf:84
58. “Eğer küçük Nazım’ı, **pek** hoşlandığım Neriman Hanım’ı görmek olmasa Londra’ya gelmeyeceğim.”
- Sf:91
59. “Ben kendi hesabıma **pek** mesudum, Server.”
- Sf:129
60. “**Pek** acayip bütün dünyanın kadınları olsa kıskanmam.”
- Sf:102
61. “Handan bence yalnız bir kardeş, hem **pek** samimi bir kardeş!..”
- Sf:109
62. “Bu son sene sarışın kadınları **pek** seviyorum.”
- Sf:142
63. “Ben bu yakınlarda **pek** sıkıntıdayım.”
- Sf:142
64. “Hemen git Hüsnü Paşa’yı bul ve kendisine söyle ki Handan Hanım hasta, hem **pek** hastadır.”
- Sf:143
65. “Hayatın meğer **pek** siyah, **pek** yaman, **pek** korkunç bir siması varmış.”
- Sf:143
66. “Hususiyle Neriman’a bu akşam **pek** nüvazişkârdı.”
- Sf:151

67. “Bu sabah senin mektubunu aldıktan sonra **pek** müteessir oldum, azizim Refik.”

Sf:160

68. “Bana bu merbutiyeti onun tedavisinde **pek** işe yarayacağını ve benim her ne olursa olsun kendisini bırakmam hasta için **pek** fena olacağını söyledi.”

Sf:171

69. “El kadar esmer yüzü, büyük ve ateşin siyah gözleri ve iki uzun siyah örgüleriyle göze **pek** hoş geliyor.”

Sf:179

70. “Bugün yataktan yine **pek** iyi kalktı.”

Sf:183

71. “Doktor Şe **pek** ümitvar.”

Sf:196

72. “Bu **pek** müellim oldu; çünkü o bizden ayrılmak istemedi.”

Sf:196

73. “Çünkü bütün şeyler asabımı **pek** sarstı.”

Sf:196

74. “Fakat temin ederim ki bu **pek, pek** müşkül geliyor bana, Refik.”

Sf:197

1.2.3.5. Bile

1. “Görücü giden halam **bile** muteriz değil; hatta benim alafrangalığın ifratını sevmediğimi onlara anlatmış ve bunda Cemal Bey’in haremi Sabire Hanım’ı kendine hemfikir bulmuştur.”

Sf: 9

2. “Karanlık, murdar bir odada gırtlığında bir iple ölmek o kadar çirkin ki, hatta bir maksat gaye için şehadet hissi muazzamını **bile** gideriyor!”

Sf:27

3. “Nazım’ın hayalini, Nazım’ın amcasını görmüş olmak sevincini **filan** unuttum.”

Sf:29

4. “Ben ki hislerimi söylemek değil, hissetmekten **bile** utanırım ve senelerce tanıdığım adamlara bir şey, samimi bir şey söylemek bir azaptır, bu nümâyîşe kâfi derecede sıcak mukabele edemedim.”
Sf:33
5. “Hatta Handan beni Server ve zavallı Nazım’dan **bile** çok iyi anladı.”
Sf:36
6. “Fakat ben baba **bile** desem az bulurum.”
Sf:39
7. “En küçük yaramazlıkları **bile** görünmez bir gözün gözetlediğini ve bellediğini hissederdim.”
Sf:45
8. “Hatta yanıma sokmadığım için bana o kadar gücenen koca dudaklı, ter kokulu bacımızı **bile** seviyorum.”
Sf:45
9. “Hatta söyleyen bir ihtiyar olsa **bile**.”
Sf:56
10. “Handan’a bazen memnu kitaplar getirmek için nefyedilmek tehlikesini **bile** göze alıyordu.”
Sf:68
11. “Hatta bu inkisar bende **bile** vardı.”
Sf:68
12. “Hele Hüsnü Paşa’yı tanıyan, Hüsnü Paşa’ya izah edilmez bir muamma gibi bilmem ruhunun, mevcudiyetinin neresiyle ısınan Handan’ı, ben **bile** tanımam.”
Sf:74
13. “Hatta duvak **bile** takmamış.”
Sf:75
14. “Gelinlik **bile** giymemiş.”
Sf:75
15. “Kahkahalar tevali ediyor, bir faciaya dokunan bu şakaya **bile** Handan gülüyordu.”
Sf:98
16. “Neriman **bile** bunu hissetmiş gibiydi.”
Sf:101

17. “Kulağıma hoş gelenleri **bile** hangi bestekarın hangi parçası olduğunu bellemek için hiç olmazsa seksen kere dinlemek lazımdır.”
Sf:108
18. “Handan bu yakınlarda hayatından Neriman’a **bile** bahsetmiyormuş.”
Sf:109
19. “Hatta sevgili Nazım’ın diş çıkarması **bile** bu ihtilaf karşısında ehemmiyetini kaybetti.”
Sf:112
20. “Senden hala bir kelime **bile** yok.”
Sf:122
21. “Mesela felsefe konuşurken o tamamen vücudundan, kalbinden uzaklaşmış mücerret bir dimağ iken onu o kadar yüksek ve yetişilmez buluyorum ki, değil böyle aleni bir tahkire, en küçük bir ihmale **bile** bu kadının müthiş bir ceza vereceğini düşünüyorum.”
Sf:129
22. “Fakat bir hiç diye bakmakla beraber onun o kadar garip tecellileri oldu ki o tecellileri müteakip bunları ben **bile** yalnız oturup düşünmeye, tamik etmeye cesaretim yoktu.”
Sf:134
23. “Sana **bile**, anut ve kalpsiz sana da değil mi?”
Sf:120
24. “Sen onlarla hayat-i mahremiyetinden bana teferruat, bana dimağımdan çıkmayan gaddar küçük zehirler verirken **bile** çehremde ümit ettiğin, beklediğin sefaleti göremezdin.”
Sf:135
25. “Handan Hanım’a kinimi **bile** unuttum.”
Sf:92
26. “Şimdi artık bütün mevcudiyetimde ondan ari bir nokta, bir cüzi fert **bile** yoktu ki şurası da boş diyebileydin.”
Sf:148
27. “Bunu düşünmek **bile** bana birdenbire fırtınalı, mütehevvir ve teskini gayr-ı kabil bir cinnet azabı veriyordu.”
Sf:149

28. “Fakat bu öyle bir uçurum, öyle ateşnak, çekici bir uçurumdu ki, ayağımın altında artık basacak en küçük bir yer **bile** kalmamıştı.”
Sf:153
29. “Senin mektupların, senin hayatın, hatta onu tanımadığın zamanlar **bile**, o kadar onunla dolu idi ki...”
Sf:161
30. “Ruhumdan bir zaman sonra külü **bile** kalmayacak!”
Sf:164
31. “Bu etrafındaki fevkalade hali Sister Janette’in kuru İngiliz ruhu **bile** seziyor, gözlerinde şefkat ve merhametle bize bakıyor.”
Sf:181
32. “Çünkü bu sizin arnur aşkınız beni bile o kadar işgal etti ki kendi eski, küçük, zararsız aşklarımı **bile** tatsız, yavan bulmaya başladım.”
Sf:186
33. “Fakat bu şüphe **bile** bana öyle hiçbir insan erişemeyeceği bir şeye, bir aşka erişmiş hissi veriyor.”
Sf:188
34. “Sister Janette onun bana nüvazişlerine bir hasta, bir alil dimağın tezahüratı diye bakarken **bile** bugün çehresi değişti.”
Sf:188
35. “Şimdi onun bir dakika yanımdan gitmesiyle **bile** korkuyorum.”
Sf:194
36. “Handan da her kadınla, mesela bana çamaşır yıkayan bir hizmetçi kız yahut basit orta bir kadınla **bile** müşterek oluveriyordu.”
Sf:198
37. “Tükürmeye **bile** tenezzül etmeden eteklerini topla, ayaklarını, kirli pabuçlarını bile bulaştırmadan kalk git!”
Sf:202
38. “Değil cennet, hatta cehennem, cehennemin en yakıcı, en işkence edici derinlikleri **bile** beni kusup atmalı.”
Sf:202
39. “Hala bugün onun beyaz, billur yüreğine çamur damlatmış olduğum halde **bile** yine o kadar nihayetsiz ve beşerî bir çehre-i şefkati var ki...”
Sf:204

40. “Etiğın yer, boş bir harabe; yıkılan güzel mabetlerinin küllerini **bile** savurdu savurdun; kuruyan feyizdar menbalarının yerlerini bile kaldırdın; soğuyan, parçalanen yıldızlarının eczasını bile dağıttın.”

Sf:207

41. “Bu soğuk ve ıssız harabede hala bir hayal gibi dolaştığını **bile** istemiyorsun, ey müntakim kudret.”

Sf:207

42. “Kendisine ölmeden önce biraz sükûnet verebilmek için başka hastalarını biraz ihmal **bile** ettim.”

Sf:211

1.2.3.6. Rağmen

1. “Komşuların mutaassıp omuz silkmeleriyle yeni dünya kızları dedikleri ve bütün alafranga deliliklerine **rağmen** mahallede hiçbir gence dönüp bakmayan bu kızlara senin bir zaafın vardı.”

Sf: 9

2. “Ve hiçbir vakit, bu beş senelik izdivaçlarına **rağmen**, anlayamayacağım: Handan, Hüsnü Paşa’yı sever mi ve nasıl sever?”

Sf:77

3. “Bende bu köy hayatına **rağmen** tuhaf bir rahatsızlık var.”

Sf:99

4. “Hüsnü Paşa’nın hırçınlıklarına **rağmen** onlardan ayrılınca Neriman’la karşı karşıya sıkılmaya başladık.”

Sf:101

5. “Çünkü adeta bütün bu tecessüse **rağmen** gitmekten korkuyorum.”

Sf:197

1.2.3.7. O kadar

1. “Bu hayaller bana birdenbire dilfirib ve güzel göründü, ve dün **o kadar** bu mesele dün beni bedbaht ederken bugün bahtiyarım.”

Sf:31

2. “Yalnız o seste **o kadar** seni hatırlatan bir şey var ki.”

Sf:33

3. “Handan ta dünyayı görebildiğim zamandan beri tarz-ı tahassüsüne **bile o kadar** hâkim olmuş, **o kadar** benliğimin her zerresine sarılmış, **o kadar** şahsiyeti ile şahsiyetime istediği rengi ve şekli vermiştir ki, adeta bende onun bir resmi yaşar ve çok zaman bazı şeylerin hatıratında görüp işten Handan mı, ben mi bilemem.”

Sf:40

4. “Evvela soğuk görünüyor ama siyah gözlerinde **o kadar** hayat var ki.”

Sf:74

5. “Bu eve dönüş **o kadar** acayip bir şeydi ki Refik.”

Sf:75

6. “Onun hatırasına ne kadar muğbersem senin bu hayat parçasını benden saklamamana **o kadar** minnettarım, Refik.”

Sf:84

7. “Seneler var ki kimse benim **bu kadar** sinirime dokunmadı.”

Sf:91

8. “Hüsnü Paşa’nın bu ilk hararetini tekzip eden bazen **o kadar** fena muameleleri oluyor ki.”

Sf:99

9. “Efkarımız ne kadar mümkün ise **o kadar** birbirine zıt.”

Sf:100

10. “Ben ne kadar determinist isem o, **o kadar** mistik.”

Sf:100

11. “Bu, **o kadar** acib ve hafif bir mesti ile benliğimi kanatlandırdı ki, birçok bayram bekledikten sonra nihayet ümit etmediği bir oyuncak verilen bir küçük çocuk sevinci ile alt üst oluverdim.”

Sf:116

12. “Fakat sen, Hüsnü, sen bu hüviyet olmaktan **o kadar** uzaksın ki!”

Sf:124

13. “Ve ben, kendi başımdan büyük birçok şeyler bilmekle beraber hayatı **o kadar** bilmezdim ki buna kanmışım.”

Sf:132

14. “Bu **o kadar** feci bir şeydi ki Refik, sana derhal sade bir cevap vermeden hepsini teferruatıyla yazmamı affet.”

- Sf:144
15. “Çünkü bütün ömrümde **bu kadar** süse hacet kalmadan müessir olarak yazacağım bir şey olmayacaktır.”
- Sf:144
16. “Handan ise kökü kazınmaz, hiçbir şeye kanmaz vefalarına rağmen **o kadar** muhtelif şeylerle hayatını doldurabiliyor ki!”
- Sf:147
17. “Sabahları bazen çehresi o kadar sarı, gözlerinin yanı o kadar kesik, nazarları **o kadar** fena, bir şeyle ruhu yenmiş, didiklenmiş bir bitabı ile geliyordu ki.”
- Sf:147
18. “Yalnız **o kadar** zayıf, **o kadar** zayıf ki hala pek bizi tanıdığından emin değilim.”
- Sf:164
19. “Bu halinde de **ne kadar** güzel!”
- Sf:169
20. “O vaziyeti ile ruhumun en çok acıyan ve seven yerine **o kadar** yerleşiyordu ki...”
- Sf:170
21. “**O kadar** nihayetsiz bir şefkat ve taabbütle bu ipek dalgalarını acıtmamaya gayret ediyorum ki...Hem de acıtmıyorum.”
- Sf:180
22. “Onun aşkıyla kendi aramda **o kadar** nihayetsiz ve geçilmez uçurumlar buluyorum...”
- Sf:187
23. “Yeğeni ile benimle **o kadar** meşgul olan dümdüz kadın kalbi bile kıskanç, yırtıcı isyanlarla parçalanıyor.”
- Sf:199
24. “Onu **o kadar** iyi ifade ediyor.”
- Sf:202
25. “Ben **o kadar** kokmuş, o kadar tefessüh etmiş bir leke, bir et parçasıyım, başka bir şey değil.”
- Sf:202
26. “Ben seni **o kadar, o kadar** severim ki...”
- Sf:203

27. “**O kadar** zayıflamış, harap olmuş, küçülmüş bir ihtiyar ki.”

Sf:213

1.2.3.8. Hatta

1. “Dalgın ve **hatta** aptal, bir köşede dururken loşluk içinde kaldığı için tülünden yüzünü fark edemediğim siyahlı bir kadın bana doğru geldi.”

Sf:32

2. “Vakur, kibar ve **hatta** pek iyi giyiniyor.”

Sf:33

3. “Teyzem bütün şiddet-i taassup ile çocuklarını en eski dostlardan, **hatta** akrabalarından kaçırırken Handan babasının birçok dostlarıyla hala oturur, konuşurdu.”

Sf:41

4. “**Hatta** İstanbul’a kadar gittikten sonra benim için hazırlanan Şehper Hanım’ın siyah gözlerine âşık olmadan döndüm, kaçtım, geldim.”

Sf:185

5. “İşte nihayet ruhumun lekesini saklamak için sizden, herkesten, **hatta** Allah’ımdan uzak bir zulmete, toprağın delinmez siyah ve soğuk zulmetine giriyorum.”

Sf:206

1.2.3.9. En / Hiç

1. “Bu muhterem, nazik ihtiyarın **en** sevgili dostu da küçükten beri Handan’dır.”

Sf:42

2. “Ah Neri, hayalimin **en** vahşi dakikalarında bu mükemmeliyeti, bu harikuladeliği düşünmemiştim.”

Sf:47

3. “Ellerim **en** yüksek göklere temas etmiş hissiyle nurlar içinde idi.”

Sf:58

4. “Nazım İstanbul’da **en** pahalı hoca olduğunu kendisi söyledi.”

Sf:64

5. “Handan, maksattan sonra dünyada en büyük bulduğum, **en** çok bağlandığım sizsiniz.”
Sf:71
6. “Bana dünyanın **en** acayip bir şeyi gibi bakıyor.”
Sf:74
7. “Hüsnü Paşa evde **en** iyi teyzemle konuşuyordu.”
Sf:76
8. “Sonra onu **en** iyi Hüsnü Paşa ile evlenirken anladım.”
Sf:84
9. “Benim için karım dünyanın **en** güzel kadınıdır, Madam.”
Sf:96
10. “Sen **en** çok sevmiş olduğum kadınsın, mazide, halihazırda ve atide, bundan şüphe etme!”
Sf:140
11. “Senden biraz daha ufak olmasına **rağmen en** büyük fazileti de giydirince sana benzemesi, hayır, sen değil seni hatırlatmasıdır.”
Sf:141
12. “Ben, Refik Cemal, bir kadının **en** mahrem olan şeylerini, kocasının mektuplarını okumak için yazıhanesini karıştırıyordum.”
Sf:158
13. “Çünkü o **en** buhranlı, **en** hezeyanlı, **en** müthiş saatleri.”
Sf:160
14. “Çocuğuma, **en** sevgili çocuğuma, hayatımın nuru, her şeyi olan Handan’ıma bakamamak, ondan uzak olmak felaketinde senin bir kardeş gibi onu himaye edip bakman bana her gün şimdi tamamen ağaran sakalımdan yaşlar akıtıyor.”
Sf:173
15. “En küçük tebessüm ve nazardan **en** ehemmiyetsiz düşüncelere kadar birbirinden ebediyen uzaktılar, şimdi artık hıyanetin Handan’dan başka bir çehresi yok.”
Sf:202
16. “Allah’a söylerim ki onun **en** müthiş cehenneminden ebediyen çıkmam, bir damla gufran istemem.”
Sf:209
17. “Yanacağım, cehennemin **en** derin, **en** siyah yerine gideceğim.”

- Sf:210
18. “Fakat piyanoyu **hiç** sevmem.”
- Sf:47
19. “Onun merakı **hiç** eksilmiyordu.”
- Sf:67
20. “Teyzemin zümrüt-ü anka kuşu gibi bahsettiği bu sefir eskisi, zengin herifi **hiç** sevmem.”
- Sf:73
21. “Handan’ın bu zamandan kalma mektuplarını **hiç** sevmem.”
- Sf:74
22. “**Hiç** kendisine benzemez.”
- Sf:74
23. “İlk iki gün Handan’la **hiç** yalnız kalmadım.”
- Sf:76
24. “Bu yaşından büyük, fazla malumatlı ve bütün güzellikleri kıskanan kızı **hiç** sevmedim.”
- Sf:84
25. “Hele Hüsnü Paşa’nın görmesine **hiç** tahammül edemiyorum.”
- Sf:89
26. “Fakat gözünün aşağı kısmı kuvvetli çeneleriyle kocaman kırmızı dudaklarını, muntazam fakat büyük burnunu **hiç** sevmedim.”
- Sf:37
27. “Büyük, ciddi gözünü benden **hiç** ayırmıyordu.”
- Sf:40

1.2.3.10. Müthiş / Fevkalade / Fena

1. “Bağlanması te’nisi gayri kabil, **müthiş** bir yırtıcı hayvan hissini veriyor.”
- Sf:37
2. “Hele Verdi’ye olan muhabbeti **fevkalade**, Addio del Passato’yu söyledim, Ayda’dan birkaç parça söyledim.”
- Sf:56
3. “Kendi sesimin mübalağakâr olacak kadar **fevkalade** şeyler söylediğini kulaklarım biraz istiğrabkâr işitiyordu.”

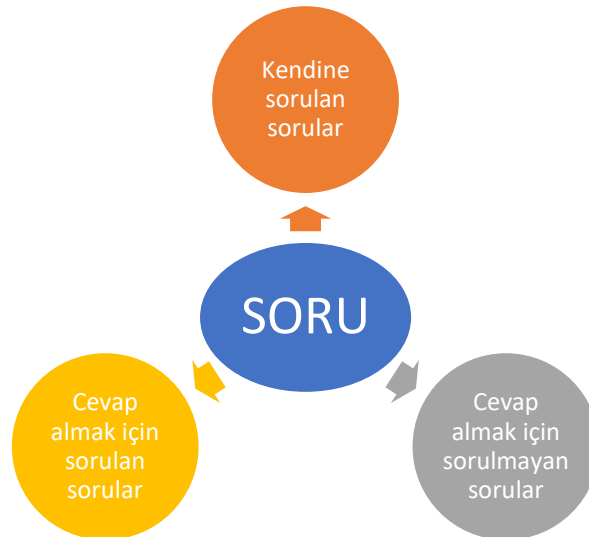
- Sf:57
4. “Çünkü Nazım’ın Handan’a karşı fikri meclubiyeti **müthiş** bir ihtiras şeklini alıyordu.”
- Sf:67
5. “Beşinci günü **fevkalade** bir vak’a oldu.”
- Sf:73
6. “Fakat bildiğim bir şey varsa, Handan değişmiş, **müthiş** surette değişmişti.”
- Sf:76
7. “Çehresinde **müthiş** bir elemden ziyade ebedi bir yorgunluk, yaşamaktan kalmak isteyen bir gınayı hayat vardı.”
- Sf:80
8. “Boğazında **müthiş** bir yığın toplanmıştı.”
- Sf:83
9. “Bu sabah **müthiş** bir kavganın üstüne gittim.”
- Sf:113
10. “Onda hep izdivaç denilen şeye karşı müteassıp ve **müthiş** bir hürmet ve merbutiyet görüyorum.”
- Sf:130
11. “Kalbimde **müthiş** bir korku vardı.”
- Sf:152
12. “Çözülmez bağlar yapan **müthiş** ve güzel halat! (Konuşur, Handan’ın saçlarından bahsediyor.)”
- Sf:153
13. “İşin **daha fenası** var, Server.”
- Sf:87
14. “Ah, ne **fena** manzara idi Refik.”
- Sf:113
15. “Hayır bu hıyanetten de **fena**.”
- Sf:210
16. “**Fena** bir sükût.”
- Sf:213

1.2.4. Soru Kipliği

Handan romanı incelenirken, kurulan soru cümleleri yoluyla da konuşurun duygularının yansıtıldığı fark edilmiştir. Romandaki soru cümleleri incelendiğinde, soru cümlelerinin büyük bir kısmının, ilk görevlerinde olduğu gibi bilgi alma, bir şeyler öğrenme amacının olmadığını, bir fikrin içselleştirildiği ya da bir belirsizliği ifade ettiği görülmüştür. Ve romanda fişlenen soru cümleleri; *kendine sorulan sorular*, *cevap almak için sorulmayan sorular* ve *cevap almak için sorulan sorular* şeklinde üç grup altında tasniflenmiştir.

İncelenen metinde, Handan'ın rahatsızlığının son safhasına geldiği, halüsinasyonlar görerek yapmış olduğu konuşmaları içeren, “Handan'ın Tahassüsâtından” başlıklı bölümde (Sf. 201- 211), soru kiplikleri ele alınırken, konuşurun kendisiyle iç muhasebe yaptığını bilmiyor olmasından yola çıkarak, genel tasnifimizde olduğu gibi kendine sorulan sorular, cevap almak istediği ya da istemediği şeklinde bir tasnife gidilmiş, hepsi birden, kendine sorulan sorular bölümüne dahil edilmemiştir. Çünkü konuşurun, her ne kadar muhatabı olmasa da, muhatabının var olduğunu zannettiği için bağlamdan sorularını cevap almak için yönelttiği anlaşılmaktadır.

Tablo 24:Soru Kipliği'nin Handan'daki Tasnif Tablosu

1.2.4.1. Kendine sorulan sorular

1. “Bilmem her İngiliz deliliğini yapmadığımı duydukça bu çocuğun yüzünde bu gölge uçacak mı?”
Sf:13
2. “Acaba hayatı hiç bilmez görünen genç kız ne hissediyordu?”
Sf:18
3. “Göründüğü kadar saf ve bir çocuk gibi miydi?”
Sf:18
4. “Yoksa beş senedir evli olan Handan ona her şeyi anlatmış, hayatı bütün hakayıkı ile söylemiş miydi?”
Sf:18
5. “Pek merak ederim, bence en güzel bir aşk ve hayat hikayesi olan Âdem babamızla Havva anamızın hayatında, eğer arzda başka güzeller olaydı, acaba fırtınalar, tahavvüller olur muydu?”
Sf:22
6. “Acaba Âdem babamızın vakur, büyük aşkını başka bir kadın Havva anamızdan çalabilir miydi?”
Sf:22
7. “Bilmem neden bunun aksini istiyorum ben de?”
Sf:23
8. “Acaba Neriman’dan şikâyet mi başladım?”
Sf:24
9. “Onu hangi kadın bilecekti?”
Sf:23
10. “(Bu, birdenbire zihnime bir mızrak gibi saplandı.) Bu ne demekti?”
Sf:28
11. “Zavallı Nazım beni neden Handan’ın kocası görmek isterdi?”
Sf:28
12. “Acaba Nazım’ı sever miydi?”
Sf:29
13. “Şimdi burada niye yoktu?”
Sf:29
14. “Ne diyordum?”

- Sf:35
15. “Yoksa Handan şuhmeşrep bir kadın mı?”
- Sf:37
16. “Böyle herkesi, kimisini dimağıyla, kimisini ruhu ve ihtisasatıyla tutabilecek nihayetsiz oltaları olan kadınlardan mı?”
- Sf:37
17. “Acaba gayri samimi bir mahluk mu?”
- Sf:37
18. “Handan’ın belki böyle ilimden, ciddi şeylerden lezzet alır görünmesi de sahte, belki de değil, kim bilir?”
- Sf:37
19. “Bu beyaz başla Handan’ın henüz örgülü başı hep bir arada yavaş yavaş fısıldanırken görüyorduk, ne konuşuyorlar, ne kuruyorlardı?”
- Sf:42
20. “Bilmem her mısraını işittim mi?”
- Sf:50
21. “Böyle bir tenezzüh sabahına niçin bir büyük vatanperverin feryadı, niçin büyük bir kalbin kanaması?”
- Sf:50
22. “Bilmem doğru mu?”
- Sf:54
23. “Ve hiçbir vakit, bu beş senelik izdivaçlarına rağmen, anlayamayacağım: Handan, Hüsnü Paşa’yı sever mi ve nasıl sever?”
- Sf:77
24. “Ne diyorum?”
- Sf:81
25. “Kuru, sadece akıllı bir kadın başlangıcı mı nedir?”
- Sf:84
26. “Fakat bilmem ki bizi Hüsnü Paşa’yı sevdiği kadar sever miydi?”
- Sf:85
27. “Bilmem Handan Hanım kendileri o evi tutar mı?”
- Sf:89
28. “Bilmem bu iki geceyi nasıl geçireceğim?”
- Sf:89

29. “Bu kibirli, küstah kadınla ne olacaksın, bilmem!”
Sf:91
30. “Ne diyorum?”
Sf:92
31. “Bakalım bizim Medon’daki evden bu kış ne getirmek lazım gelir?”
Sf:94
32. “Kadınlar kelebekler gibi ebediyen ihtirasa, ateşe mi esir olacaklar?”
Sf:99
33. “Nazım’ın kalbi gibi ateşsiz fakat temiz ve ebedi nurları lakayt ellerle ve hıyanet nefesleriyle söndürecekler mi?”
Sf:99
34. “Bu temadi eden bir didiklenme, bir esarete mukabil ne yapıyor ki Handan’ın gözleri Hüsnü Paşa’dan başka bir şey görmüyor, bilmem!”
Sf:99
35. “Nasıl oluyor da bu kadar sene sonra yeni temaslar ve hatıra yığınları arasından o ölü sesi bütün hususiyeti ile işitiliyordu.”
Sf:101
36. “Fakat hizmetçiye ne söyleyecektim?”
Sf:103
37. “Bu kavgalar acaba muttat olan şeyler miydi?”
Sf:104
38. “Handan’ın babama giderim tehdidi doğru bir şey mi idi?”
Sf:104
39. “Yoksa kuru bir kadın tehdidi mi?”
Sf:104
40. “Bu birbirlerine düşman vaziyeti ile haykırışan iki vücut yirmi dört saat sonra barışacaklar mı, yoksa hayatları değişecek mi?”
Sf:104
41. “Zavallı Nazım bile bu kadından ne istemişti?”
Sf:105
42. “Acaba akşamki kavganın neticesi ne olacaktı?”
Sf:106
43. “Bilmem sana, nisbeten yabancı bir kadının hayatını böyle yazmak doğru mu, Server?”

- Sf:107
44. “Acaba Handan’ı kıskanıyor muydu?”
- Sf:110
45. “Ya yine bu taraftan geçerlerde Handan görürse?”
- Sf:114
46. “Sarı, ince hututıyla küçük simasında iki büyük gözü o kadar acib ve feci bir surette yanıyor ki... Bana ne oluyor? Bilmem, Server, acib bir şey oluyor.”
- Sf:118
47. “Bilmem hayatımda bu akşamdan çok eğildiğim dakikalar olacak mı?”
- Sf:119
48. “Ve içimden bir şey diyor ki: Bekle, yavaş ve sabır bekle; istediğin Hüsnü’nün kalbi değil mi?”
- Sf:120
49. “Fakat nasıl söyleyeyim?”
- Sf:125
50. “İçimde pek tuhaf bir tecessüs var: Handan bu Hüsnü Paşa’nın ihmalini, lakaydısını tamamen affedecek mi?”
- Sf:129
51. “En adi bir kadına bile biraz daha süslü ve nazik surette yapılan bu ihmal ve tahkiri hazmedecek mi?”
- Sf:129
52. “Fakat asıl mesele, seviyor mu?”
- Sf:130
53. “Hüsnü Paşa’yı seviyor mu?”
- Sf:130
54. “İstemezsen ne olacağım? Bilemiyorum.”
- Sf:138
55. “Hayır, mutlak bana geleceksin? Niçin yalvarmadım?”
- Sf:138
56. “Niçin birlikte geçen sevgili saatleri birer birer saymadım?”
- Sf:138
57. “Onların hararetlerini, onların güzel ve muhteşem ihtiraslarını, her şeye galebe çalan raşelerini, sarhoşluklarını hatırlatmadım?”
- Sf:138

58. “(Bu canım kırıtmaya karşı Hüsnü Paşa’nın siyah gözleri, kocaman çenesi de bir şeyler söylüyor; hep bu iki kişi birbirine bir şeyler söylüyor; göz göze, ağız ağıza bir şey...) Nedir?”

Sf:145

59. “(Ben kalktım, adeta hiç sevmediğim, fakat bu gece acıdığım Handan namına bir “Londra’ya gidecek misiniz?” demek azametime dokundu.) Fakat sen cevap istiyorsun; ne yapmalı?”

Sf:145

60. “O akşam gözlerinde bilmem ne vardı?”

Sf:150

61. “Bu teessür niçindi? Ya Rabbim niçindi?”

Sf:151

62. “Acaba zavallı Nazım bu canlı, güzel yılanların boğuşunu hala mezarında duyuyor mu?”

Sf:153

63. “Nihayet ben kendime hürmet edemeyecek bir sefil, adi, mülevves bir sefil mi olacaktım?”

Sf:153

64. “Belki Hüsnü Paşa’dan fena bir mektup aldı, belki bu onun hayatını altüst edecek bir mektuptu?”

Sf:155

65. “Acaba Hüsnü Paşa’nın mektubunda ne vardı?”

Sf:158

66. “Bir saniye, dakika, sonra saat, bir ebediyet, ne bileyim?”

Sf:158

67. “Yoksa bu zaten çok zamandır bu hastalık için hazırlanıyor muydu?”

Sf:158

68. “Ya ölürse, aman ya Rabbi ölürse?”

Sf:162

69. “(Çünkü mavi gökle baş başa ve mavi gökte yanan güneşle beraberiz.) Şimdi oradan yuvarlanacak mıyız? Orada kalacak mıyız? (Bilemiyorum.)”

Sf:186

70. “Eski şahsiyeti, eski hüviyeti gelirse bu kadının hayatındaki mevkiim ne olacak?”

- Sf:186
71. “Terazinin bir ucundaki Neriman’a hıyanet hissine galip gelen şey Handan için ne olmalı! Aman ya Rabbi, ne olmalı?”
- Sf:188
72. Ne vakitten beri onu seviyorum?
- Sf:190
73. Nereden geliyorum?
- Sf:190
74. “O nereden geliyor?”
- Sf:190
75. “(Ben de böyle iskarpinler giyerdim.) Fakat nerede?”
- SF:191
76. “(Şimdide yeşil, büyük, pek büyük bir bahçe, bebeler, askerler!) Burası neresiydi?”
- Sf:191
77. “Bir bebe daha, Refik Cemal’e benzer bir bebe, bu nerede benim dizimde otururdu acaba?”
- Sf:191
78. “(Bir tane daha şişman çocuk, abla abla diye hep arkamdan koşuyor.) Ne oluyorum? İçim tırmalanıyor.”
- Sf:192
79. “Bir de uzak günlük kokusu var, ben nerede böyle küçük bir kilise daha gördüm?”
- Sf:192
80. “Bunların arasında gördüğüm, varlığında hallolduğum Refik Cemal yok mu?”
- Sf:193
81. “(Bir kızılıtlı halat var şurada, gidiyorum, Handan gidiyorum.) Bu cümleler ne demek?”
- Sf:194
82. “Ben hasta mıyım? Bende ne var? Uyuyor muyum?”
- Sf:194
83. “Kendimi kaybettim, neredeyim? Neyim?”
- Sf:194

84. “(Bugün Refik Cemal, elinde bir kâğıt, geldi, birçok ağladı.) Nesi vardı?”
Sf:195
85. “(Anlayamıyorum.) Ben neyim? Neden beni burada bırakmıyorlar?”
Sf:195
86. “(İçimde bin türlü hisler birbiriyle çarpışıyorlar.) Ne düşünüyor?”
Sf:197
87. “Handan ricat etmek kudretini kendinde bulacak mı bilmem?”
Sf:200
88. “(Hava, arz, deniz ve esir beni reddetmeli, vücudumu hiçbir unsur-u tabiat kabul etmemeli, ruhumu hiçbir ahret, hiçbir mabut, ebediyen kovularak, ebediyen yüzümü, mülevves yüzümü, günahkâr ruhumu örtmek, saklamak için bucak bucak gitmeli, sürünmeli, kahrolmalıyım.) Fakat olmayacağım değil mi?”
Sf:202
89. “Üç gün sonra yine Allah’ın cennetinden ezvak-ı mukaddeseyi yere getiren, kirleten ruhumla, Refik Cemal ile yan yana, el ele İstanbul’a gideceğiz, en sevgili çehreleri yalancı tebessümler, en sevgili elleri hıyanetkâr temaslarla aldatmak için gideceğim, öyle mi?”
Sf:203
90. “Ne diyorum?”
Sf:206
91. “Neriman’ın kalbindeki yerleri? (Ben onları da kirlettim.)”
Sf:206
92. “Yahu nasıl uzun saçlı bir kızdı.”
Sf:215

1.2.4.2. Cevap almak için sorulmayan sorular

1. “Unutamazsın değil mi, Kuzguncuk Tepesi’ndeki büyük evin kızlarını?”
Sf: 9
2. “Bilir misin, bunların sokakta İngilizce konuşmalarına ben itiraz ederdim de sen, “Kendi aralarında, ne var?” derdin.”
Sf: 9
3. “Bilmez misin ki ben hayatımda sade ve basitim.”

- Sf:21
4. “Fakat bilir misin ki, ben öyle değilim?”
- Sf:21
5. “(Sana son yazdığım zaman bir aylık evli idim.) Bugün sekiz aylık evli değil mi?”
- Sf:22
6. “Bu pek mektuba benzemedi değil mi?”
- Sf:25
7. “Fakat sen hasbıhal istemedin miydi?”
- Sf:25
8. “Niçin mi?”
- Sf:25
9. “Neriman’ı bu halde nasıl bırakır giderim?”
- Sf: 26
10. “Benim yavrum olacak bir beşeriyet parçasını dünyada ilk kolları arasına alacak ben olmazsam, olur mu Server?”
- Sf:26
11. “Ya bunu istemesem ne olacaktı?”
- Sf:27
12. “Sana ne oldu rica ederim?”
- Sf:29
13. “Adam sen de, kim farkına varır?”
- Sf:31
14. “Sen sefir değilsin ya! Yanında karın olup olmadığını, olsa da ne cins olduğunu ne bilecekler?”
- Sf:31
15. “(Refik, sensiz pek fena, pek yalnızım demek bütün hislerimi hülasa ediyor.) Ne yazayım?”
- Sf:38
16. “Senden uzak ölürsem yanında benden birçok şeyler bulunsun, olmaz mı?”
- Sf:39
17. “Büyükannemin yanında idim, bilmem neden beni teyzemin yanına vermek lazım geliyordu?”
- Sf:39

18. “Bu güzel küçük kız benim olsun, olmaz mı, derken teyzeme ve Şehper’e gülüyordu.”
Sf:40
19. “Para, hava, sıhhat, nasihat hülasa bir şeye muhtaç olan bir gencin Selim Bey’e gelişi o kadar tabii bir şey ki kim bilir bu genç de ne için geliyordu?”
Sf:43
20. “Kim der ki bu kadar fevkalade şeyler arasında bir de mezar açılmayacak?”
Sf:45
21. “Belki “Vay, bu kadar methettiğiniz Handan bu küçük kız mı?” demek istiyordu.”
Sf: 47
22. “Nazım nasıl hayali ve fevkalade şeylere zemin olabilecek bir çehre idi?”
Sf:59
23. “Tahsili bitirmek bir kız için ne demek? (Birkaç lisan biliyor, artık katip olacak değil ya!)”
Sf:60
24. “Hele bu yaşta kendinin koca düşünmemesi pek acayip; vakti çarçabuk geçecek, yirmi yaşında evlenilir mi hiç?”
Sf:60
25. “Çıldırıyor musun, Neriman!”
Sf.65
26. “Nasıl mı bildim? (Yeğeninizi bilir de sizi nasıl bilmem.)”
Sf:66
27. “Bana ne? (Sizin amcanızsa benim değil ya!)”
Sf:73
28. “Adam sen de, bahtiyarlık ne demek, Neri?”
Sf:78
29. “Hüsnü Paşa kadar ondan hangi erkek müsamaha, şefkat, af ve tahammül isteyebilir?”
Sf:85
30. “Kim bilir o hekimler, asabi buhranlar, dağınık saçlar, ah-u figanlar arasında esnemiş durmuş mu, yoksa Beyoğlu’nda bir matmazel Julia mı bulmuştur?”
Sf:86
31. “Ne çabuk Handan sana bu kadar merak verdi?”

- Sf:87
32. “O kadar itina ile, bütün güzel hisler ve temiz adımlarla geçen bir çocukluktan sonra temiz ve yüksek Nazım’ın hayatını sırf hodbinliği, küçük vücudu kâfi sevilmiyor evhamı ile yıkması affedilir mi hiç?”
- Sf:87
33. “Bilir misin, Refik, Handan adeta terbiyesiz.”
- Sf:89
34. “Karşıma kim çıksa beğenirsin?”
- Sf:95
35. “Bilir misin, artık kıskançlığından bıktım Handan.”
- Sf:102
36. “Bir erkek, bir kadına münhasıran bağlansın, bunu nerede gördün, güzelim?”
- Sf:102
37. “Herhalde o erkek ben değilim, hanımefendi.”
- Sf:102
38. “Neme lazım? Kiminle istersen.”
- Sf:102
39. “Niçin yeğenine sorup anlamıyorsun, Neriman, dedim.”
- Sf:109
40. “Senin ne kadar saf olduğunu bilmez miyim?”
- Sf:111
41. “Aman Matmazel Mod ne şekil şeydir?”
- Sf:111
42. “Ne bileyim ben? (Burada büyük bir küfür).”
- Sf:113
43. “Ne bileyim ben?”
- Sf:117
44. “Buna nasıl galebe çalacağım?”
- Sf:118
45. “Ruhumun bir kabiliyeti, kadınlığı, şefkati, rikkati, affı, hatta fenalıkları, isyanları ve gözyaşları, hatta belki insanların henüz isim koymadığı anat hisleri, hiçbir şeyi var mıdır ki seni muhafaza etmek için bezletmiş olmayayım?”
- Sf:120

46. “Bir daha kabil midir ki ruhum o fedakarlığı, o kabiliyet-i tahassüsü, o hazineleri bezletsin?”
Sf:120
47. “Vücudum mümkün müdür ki kendisini son zerresine kadar öyle versin?”
Sf:120
48. “Sonra, kalp diye kazandığım şey müteselsil bir ihtiras anlarından ibaret mi kalacak?”
Sf:120
49. “Mesut Neriman! Onun kadar mesut kadın acaba hiç olmuş mudur?”
Sf:121
50. “Olamaz değil mi?”
Sf:121
51. “Ne edersen et Hüsnü, artık kalbimdeki bu kesif yeisi, bu ebedi keseli hiçbir şey gidermeyecek, hatta sen bile gelsen, anladın mı?”
Sf:121
52. “Acaba duvarın arkası bir hiç, bir boş mu ve daima boş mu idi?”
Sf:122
53. “Sen metresinle, değil mi?”
Sf:122
54. “Metresinin kolları arasında iken bu kelimeleri okuyup esneyeceksin, değil mi?”
Sf:122
55. “İzdivaç nedir ki?”
Sf:126
56. “İnsanın hasta, bedbaht ve yalnız dakikalarında bir ihtiyaç değil mi?”
Sf:126
57. “Ne istiyordu hayalin benden?”
Sf:127
58. “Fakat ne yazıyor, ne söylüyor? (Bilmiyorum.)”
Sf:130
59. “Ben kendimce bu güzel günlerin bittiğini istemiyorum ama bu kadının hayatı ne olacak?”
Sf:131
60. “Sonra, o kocasıyla giderse bizim halimiz ne olacak?”

Sf:131

61. “Bilir misin Hüsnü, yeni evlendiğimiz vakitler ağır ve müthiş bir tavırla bana, bir kadının vücudu gibi ruhu da kocasının sahası, her şeyini görecektir bir sahası olması lazım geleceğini ihsas etmiştin!”

Sf:132

62. “(Ne söylüyorum. Ben, bunu nasıl sana söylüyorum.) Hüsnü?”

Sf:134

63. “Böyle bir karar vermek için üç ay beni bırakmaya ne lüzum vardı?”

Sf:135

64. “Fakat sen sade-dil bir çocuk musun ya?”

Sf:136

65. “Çünkü sevmek sence nedir, bilmem.”

Sf:136

66. “Ben Nazım’ı doğuracağım zaman görmedin mi nasıl Avrupa’dan koştu, benim yanımda bulunmak için geldi.”

Sf:154

67. “Bilir misin onu gördüğüm zaman gösterdiği azamete rağmen kendisine ben de o kadar alışmıştım ki.”

Sf:161

68. “Bu sabah bulvarlarda kalbimde Handan’ın bu uzun an-ı ihtizarını, ruhunun, kalbinin ve zavallı hayatının bu azaplı anı ihtizarını senin mektuplarındaki gölgeler, tablolarla yaşarken Hüsnü Paşa ile karşı karşıya gelmeye mi?”

Sf:161

69. “Acaba bilecek misiniz, ruhumdaki bu ateş damlasını, bu, o kadar mugaşşı o kadar muazzam fakat o kadar da beşerî ve günahkâr olan ateş damlasını?”

Sf:164

70. “Menenjitten kurtuldu sayılır, diyor, fakat o kadar müthiş bir zaafı var ki, bilmem zavallının dimağı yerine gelecek mi?”

Sf:166

71. “Harareti inmiş olduğu halde el’ an lakırdı söylemeyen, hala kırık ve ölü duran bu hayat makinesi, bunun acaba sakatlık neresinde?”

Sf:167

72. “Handan’ın böyle daima canlı bir ölü olması ne demek olur?”

Sf:172

73. “İçlerinde en az ağlayan Şehper, o da bana gözleri kırmızı görünmesin diye galiba?”
Sf:177
74. “Bon nuit azizim, Bona notte, daha doğrusu, değil mi?”
Sf:177
75. “Handan’ın lakırdı söylemeye başladığını İstanbul’a yazdığım vakit bilmem orada mı idin?”
Sf:180
76. “Sister Janette’ten çok geveze olduğumdan ve Sister Janette’e daha çok hitap ettiğimden mi nedir?”
Sf:180
77. “Bilir misin? Sana bir gün ben:
-Adem’le Havva’nın aşkını en büyük bulurum, demiştim.”
Sf:181
78. “Handan bu dereceye gelmek için ne olmuş? Ne yapmışsın?”
Sf:198
79. “Ne olacak, ya Rabbi, hayatınız ne olacak?”
Sf:199
80. “Anlayacağım, anlayacağım ki bana aşkı Neriman’dan ve kendisinin en kıymetli ve büyük şeylerinden büyük mü, hasta Handan gibi afiyetle olan Handan da tamamen benim mi? Ve benim olacak Server, anladın mı?”
Sf:200
81. “Elimi tutuyorsun, değil mi Neriman’cığım, sevgili Neriman!”
Sf:203
82. “Bugün, bugünün açılmaz felaket bulutlarını, susmaz dinmez hıyanetini, kara saatlerini mi hissediyoruz, kardeşim?”
Sf:203
83. “Bilmiyor musunuz ki sizi böyle gören, Handan’ı böyle gören şey kendini öldürecek, mutlak öldürecektir.”
Sf:205
84. “Bir kere getiriniz, ne olur?”
Sf:208
85. “Ya?”
Sf:212

86. “Onu sağığında benim kadar kim taşımıştı?”

Sf:214

87. “Allah ona ahrette yatacak yer verecek mi sanıyorsun?”

Sf:215

1.2.4.3. Cevap almak için sorulan sorular

1. “Acaba onlardan biri senin için aynı bir sükûnet ve saadet limanı olabilir mi?”

Sf:20

2. “Kabil olsa da İstanbul’a sen de gelsen, saadetimi yakından görsen, ha?”

Sf:20

3. “Hususiyle pek bahtiyar ve sence fazla emin ve sade bulduğun müşterek bir hayatın nasıl devam ettiğini bilmek istiyorsun, değil mi?”

Sf.20

4. “Bunu itiraf edersin değil mi?”

Sf:21

5. “Bu sana Şehper’i ifade etmez değil mi?”

Sf:25

6. “Acaba bir ay mezuniyetle gelemes misin?”

Sf:25

7. “Nazım senin nen oluyor da hatırlayıp ağlıyorsun.”

Sf:29

8. “Eski bir dost, hem de o kadar feci bir surette ölen bir dost için ağlamak tabii değil mi?”

Sf:30

9. “Belki Nazım’ın nasıl öldüğünü bilmiyorsun?”

Sf:30

10. “Nazım bu familya içinde bir kız sevmedi mi?”

Sf:30

11. “Söyle rica ederim, yalnız, ne dereceye kadar seviştiniz?”

Sf:30

12. “Ne çok susamlar var; sen bu çiçekleri seversin, değil mi Neriman?”

Sf:32

13. “Benim resmimi de mi size göstermediler? Beni nasıl oluyor da tanımıyorsunuz, Refik Bey, dedi.”
Sf:33
14. “Handan Hanım değil misiniz?”
Sf:33
15. “Sizi Hüsnü Paşa’ya takdim edeyim mi, dedi.”
Sf:33
16. “Kadınlar daima rakik, emin bir himaye altında olmalıdırlar, değil mi Neriman?”
Sf:34
17. “Sen, Cemal Bey’e enişte yerine amca dediğimi acayip bulursun, değil mi?”
Sf:39
18. “Artık bir meslek, bir iş zamanı, değil mi, yavrum?”
Sf:50
19. “Çıkamaz bir yola yeni bir yolcu daha mı salıvereceksin?”
Sf:51
20. “İsparta çocukları gibi yemeğim de ayrı ve hususi olacak mı?”
Sf:53
21. “Günde muayyen adette değnek atacak mısınız, dedim.”
Sf:53
22. “Her köşesinde sesinizi işittirmek, ruhunuzu vermek için bir milletin ruhunu, mazisini ve edebiyatını bilmeli; tarihi biliyorsunuz öyle mi?”
Sf:54
23. “Nazım ne sularda?”
SF:56
24. “Beni artık aramıyor, Handan, Nazım’ı nasıl buluyor?”
Sf:56
25. “Çapkın, ihtiyarların gecelikle mi gezmesini istiyor?”
Sf:56
26. “Zaten muhabbetin anahtarı etraftakilerin anlayacağı ve mukabele edebilecekleri tarzda onları sevmek, onlarla konuşmak değil mi?”
Sf:57
27. “Ne kadar tezat değil mi?”
Sf:57

28. “Acib çocuk, senin ruhun ziyalar, gölgeler, kitaplar ve manzaralardan başka bir şey bilmez, değil mi?”
Sf:58
29. “Sevmek nedir, bilir misin?”
Sf:58
30. “Bu da felsefe dersine dahil mi?”
Sf:58
31. “On üç yaşında ha, mektup filan?”
Sf:58
32. “Bu komşunun harikulade çocuğuna ne oldu?”
Sf:58
33. “Daha başka?”
Sf:59
34. “Daha?”
Sf:59
35. “Hoca Efendi nezaketinize mukabele etti mi?”
Sf:59
36. “Handan’ın piyano hocalarından genç olanlar yok muydu, teyze?”
Sf:61
37. “Beş gömlek daha karardım anne değil mi?”
Sf:61
38. “Hani perşembe günü derse gelecekti?”
Sf:62
39. “Bu Salim Bey’e benzemez mi, ha?”
Sf:63
40. “Hala niçin uyumadın Handan?”
Sf:63
41. “Handan’ımız uyuyor mu, dedi.”
Sf:64
42. “Sabire, ne dersin Handan’ın tahsiline?”
Sf:64
43. “Artık ettiğimiz masraf yetişmez mi?”
Sf:64
44. “Bilmiyorsa bilmiyor Nazım’a ne?”

- Sf:64
45. “Ha, aylığı kaç?”
- Sf:64
46. “Ha, ha! Ne demek istiyor sanki?”
- Sf:64
47. “Aklınca Handan’ı alıp da bize iç güveysi mi olacak?”
- Sf:64
48. “Şuna bak hele, sanki setre pantolonuyla bir deli derviş gibi saçlarını uzatmak ne oluyor?”
- Sf:65
49. “Peki ama ben ikinci kahvemi içmeden nasıl ineyim?”
- Sf:65
50. “Beni nasıl bildiniz?”
- Sf:66
51. “Dur bakayım, siz bir dalda iki kiraz değil misiniz. Siz beyazı, fakat solgun yeğeninize kırmızısı pek denemez, değil mi?”
- Sf:66
52. “Handan ne fevkalade kız, değil mi, dedi.”
- Sf:66
53. “Talebenizin hepsi fevkalade midir?”
- Sf:66
54. “Siz, siz de bu ateş, kan, duman ve ölüm yapanlardan olur musunuz?”
- Sf:70
55. “Fakat Neri dikkat ediyor musun, Neri?”
- Sf:70
56. “Bu ateşler, kanlar bütün bir kavmi diri diri gömenlere karşı olursa?”
- Sf:71
57. “Ben mi sizi sevmiyorum, ha, Handan?”
- Sf:71
58. “Görmüyor musunuz ki şimdiye kadar tanıdığım kadınların hiçbirine böyle bir teklif edecek kadar onları büyük bulmadım.”
- Sf:71
59. “Ay acaba siz de öteki kadınlar gibi misiniz?”
- Sf:71

60. “Handan, niçin susuyorsunuz?”
Sf:71
61. “Şimdiye kadar bir hayal, bir nazariye olan maksadı yegâne canlandıracak siz niçin susuyorsunuz, ha?”
Sf:71
62. “Biliniz ki ruhumu galeyanları, feveranları ile harap eden bu büyük şeyler; eğer siz hayır dersiniz, solacaklar, anladınız mı?”
Sf:71
63. “Rica ederim beni bir ay kendi halime bırakınız, bu kadar mühim bir şeyi deruhte etmeden azıcık düşüneyim, olmaz mı?”
Sf:72
64. “Sen de bu masal kahramanı amcanı bilmezsin değil mi?”
Sf:73
65. “Bu güzel hanım da sizin mi, Cemal Bey, dedi.”
Sf:73
66. “Acaba Handan, Nazım’ı seviyor muydu, diye benden soruyor.”
Sf:75
67. “Niçin evvela benim odama gelmedin, diyordu.”
Sf:76
68. “Nazım nerede?”
Sf:77
69. “Evlenmeni nasıl kabul etti? Anlatsana?”
Sf:77
70. “Bari bahtiyar mısın?”
Sf:78
71. “İstihza mı ediyordu, ne diyecekti?”
Sf:78
72. “Ben onları pek, pek çok sevdim, anlıyor musunuz?”
Sf:78
73. “Nasıl, niçin öldü, dedim.”
Sf:79
74. “Tamamen hissediyorum, fakat bana açık durup da benim bakmadan geçtiğim o büyük, yumuşak kalbinde başkası var değil mi?”
Sf:81

75. “Ne yaptın, Handan?”
Sf:81
76. “Doğru mu, Handan?”
Sf:81
77. “Fakat bedbaht isen, fakat bu adam seni anlamıyorsa bana gelmez misin?”
Sf:81
78. “O kadar sevdiğim gözkapaklarına son veda busesini bırakmaktan bile beni menettiren vazifen, yoksa vazife de değil mi?”
Sf:81
79. “Niçin maksadımı senden çok seviyorum zannettin, Handan?”
Sf:81
80. “Niçin yüzünü benden çevirdin?”
Sf:81
81. “Bir hapishane, Handan, bu nedir bilirsin değil mi?”
Sf:82
82. “İçerden bütün gece duyduğum bir feryat, bilmem nasıl bir işkence feryadı bana acımak hissi vermiyor, bir şeye acımıyorum, Handan anladın mı?”
Sf:82
83. “Anlıyor musunuz?”
Sf:82
84. “Küçük Nazım’ın dünyaya gelişini tebrik etmeli, değil mi azizim Refik?”
Sf:84
85. “İnsanların iç yüzü ne acib, değil mi?”
Sf:84
86. “Sen de o sene galiba İstanbul’da oturuyordun değil mi?”
Sf:84
87. “Şimdi bende ne tesir hasıl ettiğini soruyorsun, değil mi?”
Sf:84
88. “Neriman Hanım ne vakit Londra’ya geliyor?”
Sf:86
89. “Bir de dikkat ettin mi?”
Sf:86
90. “Fakat ona bunları bilmez görüneceğim değil mi?”
Sf:86

91. “Pek de fena adam değil zavallı, ha?”
Sf:86
92. “Siz kimsiniz?”
Sf:90
93. “Demek Neriman’ı ziyarete geldiniz?”
Sf:90
94. “Ne için döndün, dedi.”
Sf:90
95. “Memnun olmadın mı, Handan?”
Sf:90
96. “Sen nasıl yalnız gideceksin?”
Sf:94
97. “Charing Cross Oteli buraya yakın mı?”
Sf:94
98. “Niçin?”
Sf:95
99. “Pek merak ediyorum, Handan Hanım cidden kıskanmıyor musunuz?”
Sf:95
- 100.“Yoksa bu izzet-i nefis nümayişi mi?”
Sf:95
- 101.“Eğer izzet-i nefis nümayişi ise size kıskanıyorum demeyeceğim, tabii değil mi?”
Sf:95
- 102.“Refik Cemal Bey’den mektup alıyor musunuz?”
Sf:96
- 103.“Handan yazmıyor, acaba nasıl?”
Sf:96
- 104.“Mösyö, Madam Hüsnü Paşa’yı tanır mı?”
Sf:96
- 105.“Öyle ise söyleyiniz, hangimiz daha güzeldir?”
Sf:96
- 106.“Mesela şişman, siyah saçlı, badem gözlü, ay yüzlü?”
Sf.96
- 107.“Şık değil Mi, Madam?”

- Sf:96
108. “O halde çirkinmiş; onu da inkâr edemezsin ya?”
- Sf:96
109. “Sizin dostunuza gelme niyetiniz yok mu?”
- Sf:97
110. “Bilmem Londra’ya gelmekten neden birdenbire sarf-ı nazar ederek İsviçre’ye gittin?”
- Sf:97
111. “Hatırlar mısın, Neriman?”
- Sf:98
112. “Nereye gidiyorsunuz, dedim.”
- Sf:98
113. “Fakat nerede bulayım?”
- Sf:101
114. “Burada mı bekleyeyim?”
- Sf:101
115. “Hem oradan sen nasıl gidersin, Neriman?”
- Sf:101
116. “Madam evde mi?”
- Sf:102
117. “Mösyö?”
- Sf:102
118. “Bu akşam burada mı kalacaksınız?”
- Sf:102
119. “Pek tuhaf! Niçin acaba?”
- Sf:102
120. “Gittikten sonra kıskanmak öyle mi?”
- Sf:102
121. “Ya, sesin titriyor, gözlerinden yaşlar akıyor, o neye?”
- Sf:102
122. “Gitmek mi?”
- Sf:102
123. “Bana söylemeye ne hakkın var?”
- Sf:102

124.“Ben mi? Bu fazla.”

Sf:102

125.“Kadın değil, kalbin bir kuyu; ben, her saniyemi sana hasretsem ve herkes, etrafındakiler bastığın yerde başlarını koyup geberseler yetişmez anladın mı, kadın?”

Sf:103

126.“Madama benim geldiğimi söyle. Gidecek mi?”

Sf:103

127.“Saat kaç?”

Sf:104

128.“Senin niçin hiç sesin çıkmıyor?”

Sf:110

129.“Ne olur birkaç gün gelsene?”

Sf:110

130.“(Kuzum Paşa, ben bu kıskançlık kavgasını anlamıyorum.) Bu neden oluyor?”

Sf:113

131.“Sabahleyin yataktan kalkınca kıskançlık kavgası nereden çıkıyor?”

Sf:113

132.“Handan biliyor mu?”

Ssf:114

133.“Neriman yok mu?”

Sf:115

134.“Bugün National Gallery’ye gider misin?”

Sf:115

135.“Niçin mi sükût ediyorum, Server?”

Sf:117

136.“Evvela on yedi yaşımın acemilikleri, biraz da şımarıklığı vardı, değil mi?”

Sf:120

137.“Sana bile, anut ve kalpsiz sana da değil mi?”

Sf:120

138.“Neredesin, söyle?”

Sf:123

139.“Bana ilk günlerinin hararet ve muhabbeti ile artık gelmeyecek misin?”

- Sf:123
- 140.“Yalnızsan geleyim mi, Hüsni?”
- Sf:124
- 141.“Geleyim mi, diyorsun.”
- Sf:125
- 142.“O vakit sana avdet edeceğim, senin olacağım, yetişmez mi?”
- Sf:126
- 143.“Gece giydiğin siyah mantonun da o rengini kabilse olmaz mı azizem?”
- Sf:126
- 144.“Bu o halde ne istiyorsun?”
- Sf:126
- 145.“Öldüğümü, öyle mi?”
- Sf:126
- 146.“Fakat etimde, fakat kanımda ve kemiklerimde, anlıyor musun, Hüsni?”
- Sf:126
- 147.“Çünkü benim vakarıma emniyetin seni böyle bir zehirden her vakit muhafaza etti. Değil mi?”
- Sf:126
- 148.“Sence bir insanın kalbi, ruhu bir paçavra, değil mi?”
- Sf:126
- 149.“Handan müteessir mi, diye soruyorsun.”
- Sf:129
- 150.“Handan, senin haylaz Paşa’nın artık avdet etmeye niyeti yok mu?”
- Sf:131
- 151.“Benden bıktınız mı, Neriman, dedi.”
- Sf:131
- 152.“(Eğer bu medid ihtizardan sonra ölmeden kalırsam, kurtulmuş olacağım.)
Fakat nasıl?”
- Sf:131
- 153.“Fakat sen bunları bilmez ve anlamazsın değil mi?”
- Sf:132
- 154.“Yine başkasını seviyorsun değil mi?”
- Sf:132
- 155.“Ah niçin sen yanıma gelmiyorsun, Hüsni?”

- Sf:134
- 156.“Bu karar ne olur? Ne olabilir?”
- Sf:135
- 157.“Ne istiyor?”
- Sf:136
- 158.“Ne istiyor? İzdivaç mı acaba?”
- Sf:136
- 159.“Anlıyor musun?”
- Sf:137
- 160.“Öyle mi, azizim?”
- Sf:137
- 161.“Kararın nedir, beni istiyor musun, istemiyor musun?”
- Sf:138
- 162.“Acaba, “bu başladığımız hayat yolunda, gel seninle nihayetine kadar gidelim” diyecek misin?”
- Sf:138
- 163.“Ben senin küçük sevgilin değil miyim?”
- Sf:138
- 164.“Beni ne kadar sevdiğini unuttun mu?”
- Sf:138
- 165.“Unuttun mu ki beraber yaşadığımız saatler, anlar hiç para ile alınabilir anlar mı?”
- Sf:138
- 166.“Gel Hüsnü, yine eskiden iyi olacağım anladın mı?”
- Sf:139
- 167.“Hatırlar mısın, ben Paris’ten ilk Londra’ya geldiğim zaman onu almıştın?”
- Sf:141
- 168.“Siz artık Londra’ya teşrif buyurursunuz, Refik Bey’e öyle yazayım mı, dedim.”
- Sf:145
- 169.“Biraz oturmaz mısınız, Refik Bey, dedi.”
- Sf:149
- 170.“Rica ederim, mâni olma! Mademki fena bir şey değil, beni niçin menediyorsunuz?”

- Sf:154
- 171.“Seni odadan çıkmaktan, Handan’ın odasına girmekten menediyorum, Neriman, anladın mı.”
- Sf:155
- 172.“İşte bu akşam senin itaatkâr bir kadın olup olmadığını anlayacağım; rahat dur, kabil değil, anladın mı?”
- Sf:155
- 173.“Belki Madam’ın hastalığı pek mühlik bir şekil alacak ve ciddi takayyüde ihtiyaç olacak, bir hastabakıcı getirmeyecek misiniz?”
- Sf:156
- 174.“Niçin?”
- Sf:156
- 175.“Onu da siz mi yapacaksınız?”
- Sf:156
- 176.“Refik Bey, siz Türkler pek acıbsınız, sizde yaş ve cinsiyet denilen şey yok mudur?”
- Sf:156
- 177.“Söyleyiniz Doktor, ne düşünüyorsunuz?”
- Sf:156
- 178.“Bir tahavvül yok mu, dedim.”
- Sf:157
- 179.“Ne tasavvur ediyorsunuz, Doktor, dedim.”
- Sf:156
- 180.“Gözlerim, yüzüm mü, Paşa?”
- Sf:159
- 181.“Odamın karşısındaki ağaçlar çiçekleniyor, canlanıyor, bütün otlarda ve insanlarda yeni bir hayat doğarken Handan orada yavaş yavaş ölüyor, öyle mi?”
- Sf:160
- 182.“Ha işte, öylece öleceğiz değil mi?”
- Sf:165
- 183.“Nasılsın, Handan? Bugün daha iyi, değil mi?”
- Sf:168

184. “Verilecek karara göre Handan’ı oraya mı getirelim, yahut başka bir yere mi götürelim?”
Sf:172
185. “Ben başka, hiç başka bir el tutmadan seninle öleceğim, değil mi?”
Sf:165
186. “Artık kaçmazsın değil mi?”
Sf:165
187. “Ne demek istiyor?”
Sf:168
188. “Ben sana demedim mi ki ben Handan değilim, Hüsnü?”
Sf:165
189. “Ne oluyorum, ne oluyorum, Refik?”
Sf:173
190. “Ne gün hareket edeyim?”
Sf:174
191. “Bu zavallı Handan’la meşgul olurken acaba kendi vezaifimi, seni kâfi derecede sevmeyi unutuyor muyum?”
Sf:175
192. “Bakalım ne olacağım?”
Sf:175
193. “Sen Paris’te ne arıyorsun ne arıyorsun, Neriman, yoksa – fena bir tebessümle – Server Bey’e misafir mi geldin?”
Sf:175
194. “Ya Handan? Ya Refik Cemal Bey? Onlar nerede?”
Sf:176
195. “Pek tuhaf, benim karımı bana haber vermeden nereye götürüyorlar? Hem niçin?”
Sf:176
196. “Hala mı?”
Sf:176
197. “O kadar mı?”
Sf:176
198. “Şimdi tebdil-i havaya onu kim götürdü?”
Sf:176

199. “Ya sen, sen ne yapıyorsun?”
Sf:177
200. “Size de çok acıyorum, zavallı genç Mösyö, ölürse ne olacaksınız?”
Sf:182
201. “Server, Server, ya Handan tamamen uyanırsa ne olacağım?”
Sf:182
202. “Bu cennetten, bu iklim-i sihirden birdenbire nefyedilecek miyim?”
Sf:182
203. “Ben onu tedavi edecektim değil mi?”
Sf:182
204. “Tevrat’a nazire mi yapmak istiyorsun?”
Sf:184
205. “İstanbul’da mısın ki Paris’e yazdığım mektubu almadın?”
Sf:186
206. “Dikkat etmeli, doktora götürmeden tamamen uyanırsa ne yapacağız, Mösyö Refik, diyordu.”
Sf:187
207. “Handan sen yazı mı yazıyorsun, dedim.”
Sf:189
208. “Bana göstermez misin, dedim.”
Sf:189
209. “Örgümün ucunu yanaklarına sürüyordu, ben de senin Alberto’n değil miyim, Handan, dedi.”
Sf:191
210. “Kilise neredeydi, Refik Cemal?”
Sf:192
211. “Hangi kilise, Handan?”
Sf:192
212. “Burası neresi, Refik Cemal?”
Sf:192
213. “(İtalyan mektebi heykeltıraşları, diyordum.) Bu neresi?”
Sf:192
214. “Eğer senin günahların benden çoksa ikimizinki bir olsun, olmaz mı?”
Sf:193

- 215.“Nereye Refik Cemal?”
Sf:195
- 216.“Handan, söyle Handan, beni nasıl sevdin? (Söyle beni nasıl sevdin, diye feryat ediyordum.)”
Sf:189
- 217.“Onun nesi var?”
Sf:203
- 218.“Sevgilisini mi terennüm ediyor, onun sevgilisini de mi çaldılar?”
Sf:203
- 219.“Neredeyiz?”
Sf:203
- 220.“Tenha değil mi?”
Sf:203
- 221.“İki genç kız kalbinde ne oluyor?”
Sf:203
- 222.“Handan niçin uyumuyorsun, diyor.”
Sf:203
- 223.“O bizim bir şeyimiz değil, Neriman, değil mi?”
Sf:204
- 224.“Onu uzaktan beğendik geçtik, sen daha çok beğendin değil mi?”
Sf:204
- 225.“Fakat bu da doğru değil, değil mi?”
Sf:204
- 226.“Nasıl insan kardeşini, oğlunu sevemiyorsa kardeşinin kocasını da sevmemeli, değil mi?”
Sf:204
- 227.“Hala gözleriniz mütebessim ve muzaffer, ya niçin hala duruyorsunuz?”
Sf:205
- 228.“İşte bunun için ölüyorum, sevgili Neriman... Ölmeliyim değil mi?”
Sf:205
- 229.“Babacığım, babacığım, dur niçin ağlıyorsun?”
Sf:205
- 230.“Dur, yine dizine oturayım, olmaz mı?”
Sf:205

231. “Sana gündüzkü kabahatlerimi söyleyeyim, olmaz mı?”
Sf:205
232. “Ha, bu sabah da sen geldin Hüsnü, değil mi?”
Sf:206
233. “Niçin sen beni bu hıyanetten menetmedin?”
Sf:206
234. “Niçin kalbinin eşiğinde senelerce inledim?”
Sf:206
235. “Niçin ben kalbinin kapısına geldiğim ilk gün bana: “o kalp değil bir cümle-i asabiyedir,” demedin?”
Sf:206
236. “Tekrar çıldırıyorum, değil mi?”
Sf:207
237. “Sevgili gözlerindeki güneşler ne oldu?”
Sf:208
238. “Sevgili ellerindeki hararetler ne oldu?”
Sf:208
239. “(Çekil Refik Cemal, çekil Neriman; tahammül edemiyorum.) Anlıyor musunuz?”
Sf:208
240. “(Sizin kalbinizi ve kendiminkini dişlerimle parça parça yiyeceğim.) Anlıyor musunuz?”
Sf:208
241. “Onu niçin getirdiniz?”
Sf:208
242. “Görmüyor musun, babacığım?”
Sf:208
243. “Refik Cemal’i almak için sen ne yaptın?”
Sf:208
244. “Ölürüm diyorsun öyle mi?”
Sf:208
245. “Niçin o kadar sakit?”
Sf:208
246. “(Ha, Doktor Şe siz misiniz, elimi bırakınız.) Ne yapmak istiyorsunuz?”

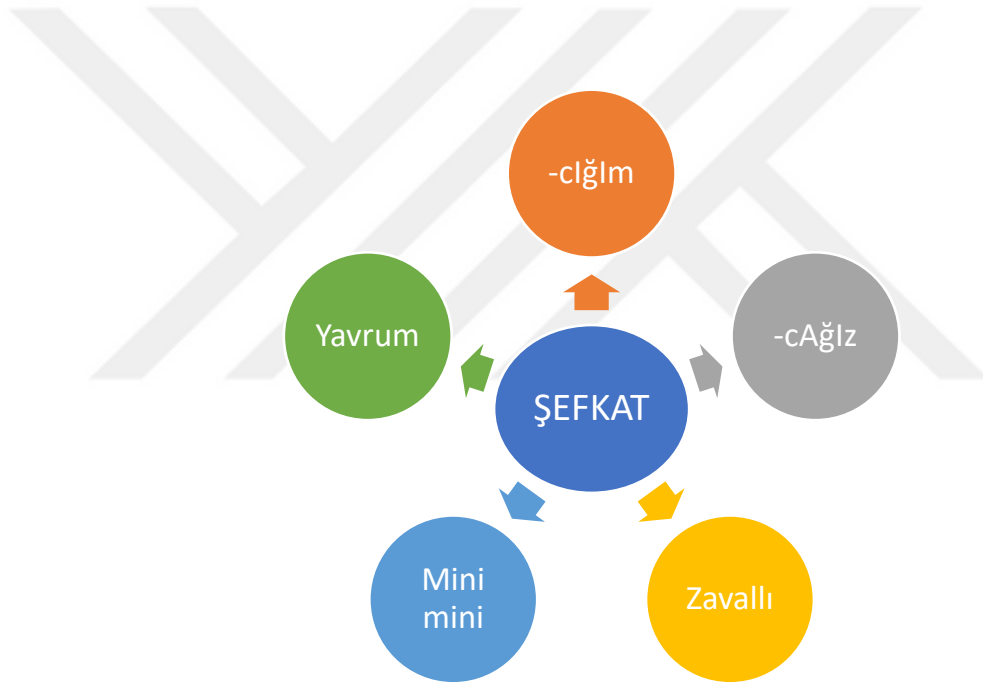
247. “Refik Cemal nerede?”	Sf:208
248. “(Arkanızda, arkanızda siyah sakallı birisi var.) O Hüsnü mü?”	Sf:208
249. “(Onlara beni görmeyecek bir uyku veriniz.) Veremez misiniz?”	Sf:208
250. “Gözlerinizde yaş var, doktor, sizin de günahkâr bir çocuğunuz mu var?”	Sf:209
251. “İhtiyar ağlıyor mu diyorsunuz?”	Sf:209
252. “Ne dedin? O tabut Nazım’ın mı?”	Sf:209
253. “Nasıl tabutla ihtiyar seni menediyor, değil mi?”	Sf:209
254. “Beni teşhir edeceksiniz, öyle mi, Doktor? Niçin?”	Sf:209
255. “Bir daha mı söyleyeyim?”	Sf:210
256. “Size günahımı mı anlatayım?”	Sf:210
257. “Şehper yanıma sokulmasın, değil mi?”	Sf:210
258. “Kollarının arasına, ha şöyle, odada gezdir, olmaz mı?”	Sf:210
259. “Hiç ben Handan olsam şimdi dizinde oturur muyum?”	Sf:210
260. “Yüzümde kızamık olur mu?”	Sf:210
261. “Ne diyorsun?”	Sf:210
262. “Günahımın lekesi mi?”	Sf:210
263. “Vicdanımın kanı yüzüme mi akmış?”	Sf:210

	Sf:210
264.“Hiç merhametiniz yok mu?”	
	Sf:210
265.“Siz miydiniz, Doktor Şe?”	
	Sf:210
266.“Yine soğuk oldum, değil mi?”	
	Sf:210
267.“Ne yaptınız?”	
	Sf:210
268.“Üstüme soğuk su mu döküyorsunuz?”	
	Sf:210
269.“Refik Cemal gelmiş?”	
	Sf:210
270.“Hüsnü mü geldi?”	
	Sf:210
271.“Söyleyiniz, onu affettim, cennetten, cehennemden bir ruh-u serserinin affını belki isterse söyleyiniz, olur mu?”	
	Sf:210
272.“Yatakta ne var da bakıyorsun, kızım?”	
	Sf:211
273.“Bugün Feyzi Bey’in düğününde değil miydin?”	
	Sf:212
274.“Siz niçin gitmediniz, baba?”	
	Sf:212
275.“Kız Paris’te öldü diye mi, baba?”	
	Sf:212
276.“Anlat, sen nasıl haber aldın, gittin?”	
	Sf:212
277.“Bunlar yeni icat yavrum, estağfurullah! Sonra?”	
	Sf:214
278.“Nereye götürdüler?”	
	Sf:214
279.“Cemal Bey’in alafranga kızlarının büyüğü değil mi?”	
	Sf:215

1.2.5. Şefkat Kipliği

Şefkat, bünyesinde sevgi, acıma, yardım, merhamet gibi duyguları barındıran bir sevecenlik ifadesi olarak tanımlanabilir. Handan romanı incelenirken bu duygu çerçevesindeki anlam alanına sahip olan cümlelerin kiplik olarak ele alınması gerektiği düşünülmüştür. Bu doğrultuda romanda konuşurun sevgisini, acımasını, merhametini ifade ettiği cümleler şefkat kipliği başlığı altında fişlenmiştir. Daha sonra fişlenen şefkat kiplikleri de verdiği duyguya göre kendi içinde *-cığIm*, *-cAğIz*, *zavallı*, *mini mini* ve *yavrum* şeklinde beş başlık altında tasniflenmiştir.

Tablo 25:Şefkat Kipliği'nin Handan'daki İşaretleyicileri

1.2.5.1. -cığIm

1. “(Soğuk durmayınız, Refik Bey.) Neriman benim ninem, kardeşim, dostum, çocuğum, her şeyim, dedi; ve siz, siz de benim **Neriman’cığımı** seviyorsunuz.”
Sf:33
2. “Kalbim bütün kuvvetiyle yerinden sıçradı, **Neriman’cığım.**”
Sf:56
3. “Zavallı **anneciğim** benden altı ay büyük evlendi idi.”
Sf:60

4. “*Anneciğim*, bir odada yedi hanım olsa evlenmek yaşlarını söylese ve on dörtten başlasalar hep birer yaş ine ine, en sonunda yedi yaşında evlenmek düşünüyor, demişti.”
Sf:60
5. “Benim güzel *anneciğim*!”
Sf:61
6. “Güzelliğe ne çok ehemmiyet veriyorsun, *Handan’cığım*!”
Sf:63
7. “*Sabire’cığım*, galiba Nazım, Handan’ın bilmediklerini öğretmeyi bir vazife edinmiş!”
Sf:64
8. “*Neriman’cığım*, sana bir aydır yazmadım diye şikâyet ediyorsun.”
Sf:69
9. “İşte *Neriman’cığım*, büyük mavi gözleri benden ziyade maksadına matuf çıktı, gitti.”
Sf:72
10. “Korkuyorum, ah korkuyorum ki bu intiharın esbabı arasında bir de *Handan’cığının* Hüsnü Paşa ile evlenmesi var.”
Sf:80
11. “Handan, *Handan’cığım*!”
Sf:97
12. “Budala olma *Neriman’cığım*!”
Sf:110
13. “Ah *Handan’cığım*, Nazım’ı bırakamam ki, yeni aşçı alışamadı.”
Sf:115
14. “Bon voyage *karıcığım*.”
Sf:142
15. “*Neriman’cığım*, ah *Neriman’cığım*, derken Marsilya’da küçük kilisede bana ilk defa Neriman’dan bahsederken onun boğazına takılan şeyi duydum.”
Sf:151
16. “Fena değil *Neriman’cığım*, fakat sükunete ihtiyacın olduğu gibi onun da etrafındakiler sakit ve yabancı insanlar olması lazım.”
Sf:155
17. “*Neriman’cığım*, yeğenini getirdik.”

- Sf:171
18. “**Refik’ciğim**, mektubunu alınca birçok ağladım.”
- Sf:172
19. “İçimden bir şey, **Handan’cığımı** artık bu son görüşüm olacak diyor.”
- Sf:174
20. “Elimi tutuyorsun, değil mi **Neriman’cığım**, sevgili Neriman!”
- Sf:203
21. “Fakat bak klişenin köşesinde nasıl gözlerinde uzak, tatlı düşüncelerle düşünüyor, seni **Neriman’cığım**.”
- Sf:204
22. “**Babacığım, babacığım**, dur niçin ağlıyorsun?”
- Sf:205
23. “Kızın çok fena oldu, **babacığım**: ruhunun atıldığı siyah uçurum o kadar derin ki duaların oraya inemeyecek.”
- Sf:206
24. “Bu çocuk, bu yeşil gözlü çocuk artık yanımdan çekilisin, **babacığım**.”
- Sf:208
25. “Almayacak, Refik Cemal’i kimse almayacak, **babacığım**.”
- Sf:208
26. “**Babacığım** ben mahsus söylüyorum ki odama senden başka kimse girmesin, al beni.”
- Sf:210
27. “Ben altı yaşındayım, **babacığım**, kim demiş yirmi altı.”
- Sf:210
28. “Bu ne acib şey **babacığım**.”
- Sf:214

1.2.5.2. -cAğIz

1. “Parçalandım, Server, kabil değil, **adamcağızı** memleketten bırakmıyorlar, kaçmak ihtimali de şimdilik yok.”
- Sf:162
2. “Nev’i şahsiyetine münhasır bir **adamcağız**.”
- Sf:177

1.2.5.3. Zavallı

1. “Ve en nihayet en son hocası da **zavallı** Nazım oldu.”
Sf:41
2. “**Zavallı** amcamın kahve zamanları ciddi şeylerden kaçındığına pek hak verirdim.”
Sf:65
3. “Ah, **zavallı**, **zavallı** Nazım!”
Sf:99
4. “Sonra onu bir de Nazım’la oynarken, ve kalbindeki sevmek kabiliyetinin benim **zavallı** kalbimin tasavvur ve hududundan milyon kere büyük olduğunu görürken gözlerimi kapıyorum.”
Sf:129
5. “Yalnız bu yer, nasıl söyleyeyim, **zavallı** Neriman! (Bu yerde otura otura insan bazen sıkılıyor.)”
Sf:147
6. “**Ah zavallı** genç kadın, zavallı genç kadın diyordu.”
Sf:157
7. “**Ah zavallı** Handan ölsün diye dua ediyorum.”
Sf:160
8. “Artık bunların olduğu dünyada **zavallı** Handan’ın yeri yok!”
Sf:161
9. “**Zavallı** babam bilmeyecek, bilemeyecek!”
Sf:205
10. “**Zavallı** babası örtünün bir ucunu tutmuş, ağlayarak, inleyerek, beyaz başı yerlerde, tabutun arkasında sürüklendi, durdu.”
Sf:214

1.2.5.4. Mini mini, Yavrum

1. “**Yavrum** bu senin mesleğin, kendi kardeşine bile mutlak bedava ders vermemelisin.”
Sf:66
2. “Para için düşünme **yavrum**.”

Sf:173

3. “Handan’ım, *mini mini* öksüz çocuğum.”

Sf:173

4. “O *yavrucağın* Avrupa’daki bir senesi de fena geçti.”

Sf:174

SONUÇ

Halide Edip Adivar'ın "Handan" Romanında Kiplikler Üzerine Bir Metin Analizi adlı bu çalışmada, Türkiye Türkçesinin, edebi bir eserinden yola çıkılarak kiplikler açısından incelenmiştir. Bu incelemede tipolojik bir yaklaşımla sınıflandırma yapan ve bir çok araştırmacı tarafından da tercih edilen, Palmer (2001)'in sınıflandırması esas alınmıştır. Tipolojik yaklaşım; yalnızca bir dil üzerinde değil, dünya dillerinin en temel özelliklerine göre bir ölçüt belirlenip gruplandırılması ile yapılan, yapısal bir yaklaşımdır. Tipolojik yaklaşımın amacı dünya dilleri adına ortak bir kiplik sınıflandırması yapabilmektir. Dolayısıyla daha geniş kitlelere hitap eden bir yaklaşımdır. Hem bizim hem de diğer araştırmacıların Palmer'in tasnifini temel almasındaki sebep, Palmer'in sınıflandırmasının daha geniş bir sınıflandırmaya sahip olmasıdır.

Ele alınması gereken bir konu da Palmer'in tasnifine girmemekle beraber, romanda fazlaca yer tutan ve kiplik olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülen ifadelerdir. İncelenen eserde temele Palmer'in tasnifi alınmış fakat ilerleyen aşamada bu sınıflandırmanın yetersiz kaldığı noktalar olduğu görülmüştür. Örneğin pekiştirme kipliği olarak adlandırdığımız kiplik türü, konuşurun duygu durumu hakkında bir şeyler ifade etmekte iken, Palmer'in sınıflandırmasına dahil edilebilecek bir kategori olmamasından dolayı ayrı bir başlık altında verilmiştir. Bunun gibi soru, gereklilik, şefkat ve heyecan kipliği de yine aynı şekilde Palmer'in tasnifinde kendine yer bulamamıştır. Örneğin tezde 412 adet pekiştirme kipliği tespit edilmiştir. Sayıca göz ardı edilemeyecek çoklukta olan bu kiplik, Türkiye Türkçesindeki duyguların ifade ediliş biçimi açısından da bize bir bilgi vermektedir. Yine aynı şekilde şefkat, heyecan ve soru adını verdiğimiz kiplikler de Palmer'da olmayan eserde karşılaştığımız kipliklerdir. Bunlardan soru kipliklerinin anlamı kuvvetlendirmek için çok sık kullanıldığı görülerek tezde kiplik olarak değerlendirilmesinin uygun olduğu düşünülmüştür.

Aşağıda oluşturulan tabloda, Handan romanındaki kipliklerin hangi işaretleyicilerle sağlanmış olduğu ve bunların sayısal verileri gösterilmektedir. İşaretleyiciler belirlenirken, her kiplik türünde, elde edilen malzemeye göre bir işaretleyici grubu oluşturulmuştur.

Tablo 26:Palmer’a göre Handan Romanındaki Kiplikler ve İşaretleyicilerin Durumu

PALMER’IN SINIFLANDIRMASI	KİPLİK İŞARETLEYİCİLERİ	Kiplik Sayıları
İHTİMAL (129)	Acaba	4
	Galiba	2
	Aşağı-Yukarı	1
	Herhalde	7
	Belki	82
	İhtimal	7
	Zannet-	13
	Ümit et-	3
	Belirsizlik İfadeleri	10
ÇIKARIM (231)	Konuşurun Hisleri Sonucu Yaptığı Çıkarım	102
	Konuşurun Kendi Bilgisi ve Deneyimi Sonucu Yaptığı Çıkarım	112
	Konuşurun Başkasından Edindiği Bilgi Sonucu Yaptığı Çıkarım	17
VARSAYIM (138)	-sA	112
	Sanki	6
	Acaba	1
	Zannet-	6
	Farz et-	10
	Diyelim ki	3
AKTARIM (63)	İkinci Elden Edinilen Bilgi	40
	Üçüncü Elden Edinilen Bilgi	19
	Genel Kabul Görülen Bilgi	4

DUYUM (317)	Görmeye Dayalı	208
	Görmeye Dayalı Olmayan	64
	Duymaya Dayalı	45
İZİN (6)	-Abil-	3
	Rica et-	1
	Müsaade et-	2
ZORUNLULUK (21)	Mecbur ol-	5
	Teslim ol-	1
	Lazım gel-	2
	İster istemez	3
	Yasaklama	4
	Anlamsal olarak	6
EMİR (42)	-----	42
YETERLİLİK (126)	-Abil-	31
	-Abil- olumsuz	95
GÖNÜLLÜLÜK (136)	-sA	25
	Anlamsal Olarak	79
	Rica	32

Tablo 27: Palmer’ın Sınıflaması Dışında Handan Romanındaki Kiplikler ve İşaretleyicilerin Durumu

PALMER’IN SINIFLANDIRMASI DIŞINDAKİ KİPLİKLER	KİPLİK İŞARETLEYİCİLERİ	Kiplik Sayıları
PEKİŞTİRME (412)	İkileme	48
	Tekrar	127
	Pekiştirme Sözcükleri	3
	Pek	74
	Bile	42
	Rağmen	5
	O kadar	27
	Hatta	5
	En/Hiç	27
	Müthiş/Fevkalade/Fena	16
	Anlamsal Olarak	38
GEREKLİLİK (36)	-mAli	16
	Öneri	4
	İçsel Zorunluluk	16
HEYECAN (54)	Şaşırma	6
	Sevinç/Üzüntü	11
	Merak	6
	Korku	7
	Telaş	13
	Öfke/Kızgınlık	11

SORU (458)	Kendine Sorulan Sorular	92
	Cevap Almak İçin Sorulmayan Sorular	87
	Cevap Almak İçin Sorulan Sorular	279
ŞEFKAT (44)	-cİğİm	28
	-cAğİz	2
	Zavallı	10
	Mini mini	1
	Yavrum	3

Anlamsal bir kategori olarak karşımıza çıkan kipliklerin sınıflandırılması ve işaretleyicilerinin belirlenmesi aşamasında belirli zorluklarla karşılaşmıştır. Oluşturulan tablolarda da görüldüğü gibi, Handan romanında tespit edilen her kiplik türü için ortak işaretleyici grubu oluşturmak mümkün olmamıştır. Örneğin morfolojik işaretleyiciler her kiplik türünde karşımıza çıkmamıştır. Eserden toplanan malzemeye göre kiplik türleri kendi içinde, elde edilen verilerine göre bir işaretleyici sınıflandırmasına tabii tutulmuştur. Bir kiplik türü üzerinden örnek vermek gerekirse, çıkarım kipliğinin fişlemeleri yapıldıktan sonra bu fişlerin kendi içindeki sınıflandırması işleminde, tüm malzeme tekrar tekrar gözden geçirilmiş ve bağlam odaklı bir sınıflandırma yapılmasına karar verilmiştir. Örneğin, İhtimal ve çıkarım kiplikleri bu anlamda değerlendirildiğinde, birbirlerinden gruplandırma açısından farklılık göstermektedir. Bunun yanında hiçbir işaretleyici ile gösterilemeyen tamamen bağlamla ilişkili olan kiplikler ise “anlamsal olarak” başlığı altında verilmiştir.

Diğer açıklık getirilmesi gereken bir konu da bazen bir yapının ya da sözlüksel işaretleyicinin birden fazla kiplik türünde ortak olarak kullanılmasıdır. Tabloda bold olarak belirtilen kiplikler bu durumda kullanılan ortak işaretleyicilerdir. Örneğin; *Acaba* ifadesi hem ihtimal kipliğinde hem de varsayım kipliğinde kullanılmıştır.

- i. “**Acaba** Handan, Nazım’ı seviyor muydu, diye benden soruyor.”
(İHTİMAL)

- ii. “**Acaba** Âdem babamızın vakur, büyük aşkını başka bir kadın Havva anamızdan çalabilir miydi?” (VARSAYIM)

İlk cümlede ihtimal kipliği, *acaba* işaretleyicisinin kattığı anlam yoluyla kurulmuştur. Bu cümlede Handan’ın Nazım’ı sevip sevmeme ihtimali üzerinde durulmuştur. Varsayım kipliği olan ikinci cümlede ise yine aynı şekilde kiplik anlamı *acaba* ifadesiyle sağlanmıştır. Cümle okunduğunda olmamış fakat olduğu varsayılan bir durum söz konusudur. Tipik bir varsayım kipliği olan bu cümlede, kiplik işaretleyicisi *acaba* olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine aynı şekilde -Abil- biçimbirimi hem yeterlik hem de izin kipliğinde kullanılmıştır. Yaygın olarak yeterlilik kipliğinde karşılaştığımız ek, izin kipliğinde de görülmüş ve tezde tespit edilen altı izin kipliğinin yarısı -Abil- biçim birimi ile oluşturulmuştur. -sA biçimbiriminde de aynı şekilde yaygın olarak varsayım kipliğinde kullanıldığı, bunun yanında gönüllük kipliğinde de bu biçimbirimle kurulmuş kiplikler olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda bağlamın önemi tekrardan anlaşılacakla birlikte bu tarz durumlar hem genel kiplik bahsinin hem de bu tezin karşılaştığı bir karışıklık olarak karşımızda durmaktadır.

Palmer’in yapmış olduğu kiplik sınıflandırmasında eylem kipliğindeki yükümlülük ve devinim kipliklerinin eyleyici üzerindeki etkinin içsel ve dışsal olması yönüyle ayrılmış olduğundan bahsedilmiştir. Sonuç olarak, tezdeki kiplikler incelenirken bazı ifadelerin zorunluluk anlam alanına sahip olmasının yanında, bu zorunluluğun Palmer’in tanımladığı dışsal bir otoriteye bağlanılamadığı görülmüştür. Elde edilen bu kiplikler içsel zorunluluk olarak adlandırılarak, eylemi gerçekleştirmenin gerekliliğinin derecesi bakımından değerlendirilmiş ve gereklilik kipliği başlığı altında verilmesi uygun görülmüştür. Yine aynı derecelendirme göz önünde bulundurularak bu sefer yasaklama anlam alanına sahip olan kiplikler de zorunluluk kipliği altında ele alınmıştır. Konuyla ilgili romandan örnekler vermek gerekirse;

- i. “Fakat yine yalan söylemeye mecburum; Neriman’a acı vermemek için bu elzem.” (İÇSEL ZORUNLULUK)
- ii. “Zavallı Handan’ın da gerçi böyle bir arkadaşı olmalıydı, diyordu.” (GEREKLİLİK)

- iii. “(Babam bu yakınlarda pek cömert davranmıyor.) Ben de tasarrufa riayet mecburiyetindeyim.” (ZORUNLULUK)
- iv. “Madam, Refik Bey bir şey duymamalı, bu odaya girmemeli, dedi.” (YASAKLAMA)

İlk cümlede bir zorunluluktan bahsetmek mümkün. Fakat bu zorunluluğun dışsal bir otoriteden kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Burada konuşur Neriman’a duyduğu sevgiden dolayı böyle bir hisse kapılmış ve zorunluluk hissetmiştir. Yani hissedilen zorunluluk içsel bir sebeple hissedilmektedir. Üçüncü cümlede ise yine bir zorunluluk anlamı olmakla birlikte, bu zorunluluk Palmer’in tanım aralığına uyan bir anlam alanına sahiptir. Burada konuşur, dışsal nedenlerden dolayı, tasarruf etmek zorunda olduğundan bahsetmektedir. Cümlenin ifade ettiği kipliğin daha net anlaşılması adına bir önceki cümle parantez içinde verilmiştir.

İkinci cümlede yer alan -mAlI biçimbirimi ile oluşturulan gereklilik kipliği ile dördüncü cümledeki aynı biçimbirimin cümleye kattığı anlam birbirinden farklıdır. İkinci cümlede Handan’ın böyle bir arkadaşına sahip olması gerekliliğine değinilirken, dördüncü cümlede, doktor tarafından kesin bir dille bir şey duyma ve odaya girme eylemlerinin yasaklandığı görülmektedir. Sonuç olarak, daha önce değindiğimiz, bağlamın önemi ve gerek morfolojik yapıların gerekse sözlüksel işaretleyicilerin tek başına bir kiplik türüne has olmadığına burada bir kez daha görmüş olduk.

Yapılan tüm bu açıklamalardan sonra kısaca Palmer’in tasnifi ve Handan romanı temelinde Türkiye Türkçesindeki kiplikler değerlendirildiğinde, Palmer’in kiplik sınıflamasının büyük oranda Türkiye Türkçesi ile uyumlu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, zorunluluk kipliği ile çok geniş bir çerçeve çizildiği ve bu kiplik türünün kendi içinde detaylandırılabilceği düşünülmüştür. Bunun yanında bu tezde Palmer’in sınıflamasında kendine yer bulamamış olan, pekiştirme, soru, şefkat ve heyecan ifadeleri, konuşurun duygularını ifade eden bir anlam alanına sahip olduğu düşünülerek kiplik olarak görülmüştür.

Elde edilen veriler doğrultusunda romanda, en çok soru kipliği onun arkasında pekiştirme ve duyum kiplikleri kullanılırken en az ise izin kipliğinin kullanıldığı görülmüştür. Romanda kullanılan kipliklerin sayısının, bize romanın üslubu hakkında da bilgi verdiği söylenebilir. Şöyle ki; romanın adının *Handan* olması bunun yanında romanın başından sonuna Handan’ın anlatılmasının yanında en çok mektuba sahip kişinin Refik Cemal olduğu görülmüştür. Romanda âşık olmaması gereken Handan’a

âşık olan Refik Cemal her ne kadar bu sevgiden kaçsa da kurtulamamış ve aynı duyguyu Handan da yaşamıştır. Romanda yaşanan bu duygu karmaşasının, Pekiştirme Kipliğinin fazla kullanılmasına sebep olduğu görülmüştür. Yine aynı şekilde en fazla kullanılan kipliklerden bir diğeri de çıkarım kipliğidir. Refik Cemal ve Handan, birbirlerine karşı hissettikleri yasak aşktan dolayı, romanda sürekli bir iç muhasebe ve kendini tahlil etme durumu ile karşı karşıya gelmiştir. Bu duygu, romanda fazlaca çıkarım kipliği kullanılmasına sebep olmuştur. Bunun yanında en az kullanılan kipliğin izin kipliği olduğu görülmüştür. Eserin mektuplardan oluşması ve duygusal ilişkinin merkeze oturması, bu kipliğin az kullanılmasındaki bir sebep olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Adivar, H. (2008). *Handan*, 2. Basım. Can yayınevi, İstanbul.
- Adivar, H. (2018). *Mor Salkımlı Ev*, 24. Basım. Can yayınevi, İstanbul.
- Akerson, F. (1994). *Türkçede Yükleme, Görünüş, Zaman Ve Kip*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, VII. Dilbilim Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aksan, D. (1995), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK, Ankara.
- Aksu Koç, A. (1986). *The Acquisition of Past Reference in Turkish*, *Studies in Turkish Linguistics* (ss. 247-264). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Aksu-Koç, A. (1988). *The Acquisition of Aspect and Modality: The case of past reference in Turkish*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Aksu-Koç, A., Slobin, D.I. (1986). *A Psychological Account of the Development and Use of Evidentials in Turkish*. Evidentiality (159-167). Norwood: Ablex.
- Akşehirli, S. (2011). *Sözceleme Kuramı Işığında Türkçe Öğretimi* III. Uluslararası Türkçenin Eğitimi- Öğretimi Kurultayı Bildirileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir.
- Aktaş, Ş. (2013), Halide Edib Adivar, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 20, 1-12.
- Altınbüken Karslı, B. (2016). Göstergebilim Ve Sözceleme Çerçevesinde Reklam Analizi (Advertisement Analysis In The Framework Of Semiotics And Enunciation Theory). *Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 31-46. DOI: 10.20304/hsbd.06500
- Aslan Demir, S. (2007), *Türkiye Türkçesi İstek Kategorisine Semantik-Pragmatik Bir Yaklaşım*, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15, Ankara.
- Aslan Demir, S. (2007), *Türkiye Türkçesinde İsteme Anlam Birimi: Dilbilgisel ve Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara.
- Aslan-Demir, S. (2008), *Türkçede İsteme Kipliği: Semantik-Pragmatik Bir İnceleme*, Grafiker Yayınları, Ankara.

- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu yayınları:528, Ankara.
- Bekiroğlu, N. (1987). *Halide Edip Adivar'ın Romanlarının Roman Tekniği Bakımından İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Bekiroğlu, N. (1999). *Halide Edip Adivar*. Şule Yayınları, İstanbul.
- Benzer, A. (2012). *Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Benzer, A. (2008). *Filde Zaman, Görünüş, Kip ve Kiplik*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bybee, Joan L., Perkins, Revere D. And Pagliuca, William (1994). *The Evolution Of Grammar: Tense, Aspect And Modality In The Languages Of The World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Charaudeau, P. (1983). *Langage et discours. Eléments de sémiolinguistique (Théorie et pratique)*, Paris, Hachette, 1983.
- Comrie, B. (1976). *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems (Cambridge Textbooks in Linguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. UK: Cambridge University Press.
- Corcu Gül, D. (2006). *Gereklilik/Zorunluluk Kipliği Kodlarının Anlam Yapısı Üzerine*. XX. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri (ss. 101-114). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Corcu Gül, D. (2010). *Tanıtsallığın Durum Anlambilimsel Sunumu: Türkçede Tanıt Türleri* (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Corcu, D. (2003). *A Linguistic Analysis of Necessity as a Part of The Modal System in Turkish*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Crespo, Roberto, Smith, Bill Dotson, Schultink, H. (1987). *Aspect Of Language, Volume II, Theoretical and Applied Semantics*, Amsterdam. Kitap içinde Bernard Pottier “Modalite’s Complexes Integrees” .
- Culioli, A., (1990). *Pour une linguistique de l'énonciation*, tome 1, Paris, Ophrys.
- Çapak, İ. (2004), İlk Dönem İslam Mantıkçılarının Modaliteye Yaklaşımı, *Felsefe Dünyası*, 1 (39).

- Çelik, Ahmet (2016), Kelâm'da Muhalin Anlamı Ve Değeriyle İlgili Yaklaşımlara Genel Bir Bakış, *Kelam Araştırmaları Dergisi*.:14, (2):460-479.
- Çürük, M. S. (2010). Olumsuzluk Ve Kiplik Arasındaki İlişki: Bakış Ve Yaklaşımlar, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, :7(2): 57-72.
- Demirel, M. V. (2017). -(y)AcAk Biçimbiriminin Kiplik Görünümü. *Turkish Studies*. 12 (15): 261-276.
- Demirel, M. V, Kerimoğlu, C. (2015). Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Kip, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 4/3, s. 1268-1289, TÜRKİYE
- Dilaçar, Agop (1971). *Gramer: Tanımı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi*, TDAY-Belleten, sf. 83-145.
- Doğan, Aksan (1983). *Sözcük Türleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Olgaç Basımevi, Ankara.
- Elbirlik, T., (2015). *Söylem Kuramı ve XVI. Yüzyıl Siyasetnamelerinde Söylem Analizi*, (Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Enginün, İ. (2019). *Halide Edib Adivar*, 1.baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ., (1986). *Halide Edib Adivar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı:680, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Enginün, İ. (2007). *Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu Ve Batı Meselesi*.3. baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (1999), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayım.
- Erguvanlı Taylan, E. (1997). *Türkçede Görünüş, Zaman ve Kiplik İlişkisi {-DI} Biçimbirimi*. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (1-11). Ankara: ODTÜ Yay.
- Erguvanlı Taylan, E. (2018). Türkçede Dilbilgisel Kiplikte Olasılık ve Gerekliklik. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*. 15 (2): 1-22.
- Erk Emeksiz, Z. (2008). Türkçede Kiplik Anlamının Belirsizliği ve Anlamsal Roller. *Dil Dergisi*.141: 55-66.
- Ersoy-Yazıcı, Habibe (2007). *Başkurt Türkçesinde Kip*, Gazi Üniversitesi, Ankara, Doktora Tezi.
- Filizok, R. (2001). *Anlam Analizine Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın no:115.

- Filizok, R. (2010). *Anlatımın İki Hali – Bağlı Sözce ve Kopmuş Sözce* <http://www.ege-edebiyat.org/docs/475.pdf> - <http://www.ege-edebiyat.org/docs/545.pdf>
- Filizok, R. (2016). *Kiplendiriciler (Les Modalisateurs)* <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=2318>.
- Filizok, R. (2016). *Mantık Kiplikleri*, <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=2333>.
- Gencan, T. N.(1973). *Geniş Zaman Kipi*, (Özeti Türkoloji Kongresinde Okunmuştur) 325-330.
- Gençer, Z. (2016). *Japonca ve Türkçede Görünüş (Aspekt)*. (Doktora Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göksel, Aslı; Kerslake, Celia (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*, London and Newyork.
- Gülsevin, G. (1990). *Türkçede -SA Şart Gerundiumu Üzerine*. Türk Dili. 467: 276-279.
- Gülsevin, S. (2016). -(Y)acak Sıfat-Fiil Ekinin Birleşik Yapılardaki Özel Bir İşlevi Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 5 (1): 178- 188.
- Gümüşkılıç, M. (2016), *Belagat-i Osmaniyye*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Hacıömeroğlu, M. S. (2007), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenler İçin Kiplik Öğretimi Üzerine Materyal Geliştirme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Hirik, S.(2014). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*, Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hirik, S. (2015). Türkçede Bağımlı-Biçimbirimsel Kipliklerin Çok İşlevliliği Üzerine, *International Journal of Languages' Education and Teaching* ISSN:2198–4999, Mannheim–GERMANY,p. 2395-2409.
- Hirik, S.(2019). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*, Pegem Akademi, 1. Baskı. Ankara.
- Hirik, S. (2005), Türkçede Bağımlı- Biçimbirimsel Kipliklerin Çok işlevliliği Üzerine, *International Journal of Languages' Education and Teaching* ISSN: 2198 – 4999, Mannheim –GERMANY p. 2395-2409.
- Hirik, S. (2010), *Eski Uygur Türkçesinde Kiplik*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Iefremenko, K. (2016). *Türkçe İle İngilizce Zaman-Görünüş Sistemlerinin Karşılaştırılması*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İlker, A. (2017), Birleşik Çekimlerde Zaman Adlandırma Ve Tasnifine İşlevsel Bir Yaklaşım, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies* 17(2): 183-192.
- Johanson, L. (2016) *Türkçede Görünüş* (Çev. N. Demir). Ankara: Grafiker.
- Karabağ, İ. (2000), Türkçede Kip ve Kiplik Olgusu, *Türk Dili Dergisi*: Ankara.
- Karabey, T., Atalay, M. (2000). *Ahmet Cevdet Paşa Belagat-ı Osmaniyye*, Akçağ birinci Basım, Ankara.
- Karabey, T.; Atalay, M. (2000), *Ahmet Cevdet Paşa, Belâgat-I Osmaniyye*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2011). *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*, İzmir: Dinozor Kitabevi.
- Kerimoğlu, C. (2018). *Dilbilgisi ve Dilbilim Yazıları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kerimoğlu, C. (2018). *Kiplik ve Kip*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kerimoğlu, C., Aksu, C. (2015). -Dir Biçimbiriminin Sözlü Söylemdeki Kiplik Alanları ve Kullanımları. *Dil Araştırmaları Dergisi*. 17: 73-94.
- Kerimoğlu, Caner (2010). On Epistemic Modality Markers in Turkey Turkish: Uncertainty, *Turkish Studies*, 5(4): 434-478.
- Khomutova, N. T. (2014). Mood and Modality in Modern English, *ScienceDirect, Procedia, Social and Behavioral Sciences* 154, 395-401.
- Kılıç, Filiz (2004). *Kırgız Türkçesinde Bilgi Kipliği: Delile Dayananların Diğer Bilgi Kiplikleriyle İlişkisi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Kıran, Zeynel (1999). *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, ISSN: 1300-8552 | Dergi doi:10.18492/dad.
- Kocaman, A. (1983). Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler, TDAY- Belleten 1980-1981, TDK Yay., Ankara, s. 81-85.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yay.

- Küçükgörmən, G. Ç. (2010). *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Le Querler, N., (1996). *Typologie des modalités*, Caen, Presses universitaires de Caen.
- Lyons, J. (1977). *Semantics 2*. New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Narrog, H. (2009). *Modality in Japanese: The Layered Structure Of The Clause and Hierarchies of Functional Categories*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Nordström, J. (2010). *Modality and Subordinators*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Nuyts, J. (2001). *Epistemic Modality, Language, and Conceptualization A Cognitive-Pragmatic Perspective*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Oruç Aslan, B.(-). *Türkçede Gerekliklik Kipi*, Kuzey Kıbrıs, 1245-1261.
- Öktem-Öztürk, Kudret (2012), *Türkçe'deki Tanıtsallık Belirten Sıfatların ve Belirteçlerin Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Öğretimi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Önertoy, O. (2011). Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Toplumsal Eleştiri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi* 18(1), 37-46
- Özcan, M. (2007). Anlatılarda Kullanılan Zaman Görünüş Kiplik Yapılarının Kullanımındaki Gelişimsel Farklar, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32: 221-231.
- Palmer, F.R (2009), *Lexical Aspect In English*, Selected Papers From The 18th ISTAL. (19-33).
- Palmer, F.R. (2001). *Mood and Modality* (Second Edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Papafragou, A. (2000). *Modality: Issues in the Semantics-Pragmatics Interface*. Amsterdam: Elsevier Publishing Company.
- Portner P. (2009), *Modality (Oxford Surveys in Semantics and Pragmatics)*. Oxford: Oxford University Press, Pp. X+288.
- Pottier, B., (1987), *Théorie et analyse en linguistique*, Paris, Hachette, 224 p.

- Ruhi, Ş.- Zeyrek, D.- Osam, N. (1997). Türkçe Kiplik Belirteçleri ve Çekim İlişkisi Üzerine Bazı Gözlemler, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Ankara: Kebikeç.
- Saussure, F.D. (2008). *Genel Dilbilim Dersleri*, çeviren Berke Vardar, Multilingual yayınları, İstanbul.
- Sebzecioğlu, T. (2004). Türkçede Kip Kategorisi Ve -Yor Biçimbiriminin Kipsel Değeri. *Ankara University*. 124: 18-33.
- Seçkin, P.(-). Anlama ve Anlatma Sürecinde “Kip” ve “Kiplik” *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Şahin, C., & Şahin, M. (2013). Osmanlı Son Dönemi İle Milli Mücadele Yıllarında Türk Kadınının Sosyal, Siyasî Ve Askerî Faaliyetleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*, 2(2), 53-72.
- Şahin, V. (2018). Romanla Kimlikleşen Bir Yüz: Halide Edib Adıvar ve Edebi Yaratımları, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD)*.1(1).
- Şahin, V., (2010). *Aynadaki Ben/lik “Handan’ın İmgesel Halleri ve Varoluş Süreci, Roman Kahramanları”*, s. 28-34, Temmuz- Eylül.
- Temürcü, C. (2007). A Semantic Framework for Analyzing Tense, Aspect and Mood: An Application to the Range of Polysemy of -Xr, -Dİr, -Iyor and -Ø in Turkish. (Doktora Tezi). University of Antwerp.
- Tezcan, T. (2012). *Halide Edip Adıvar'ın Vurun Kahpeye, Sinekli bakkal, Tatarcık, Peyami Safa'nın Sözde Hızlar, Cumbadan Rumbaya, Yalnızız romanlarında doğu-batı ikileminde eğitim problemlerinin karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi. Denizli.
- Torun, Y. (2013). *Türkçede Gelecek Zaman ve Kiplik Özellikleri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011), *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (2003). “Türkiye Türkçesinde Bakış (aspectotempora)”, *Türkbilig* 2003/5: 124-133.
- User, İnci. (2016). Kadınların Anlatılarında Sağlık ve Hastalık Tanımları: Türk Edebiyatındaki Anlatılardan Birkaç Örnek, içinde “Sağlık Sosyolojisi”, Editör Nurşen Adak, Nobel Yayın, Ankara.

- Uyguner, Muzaffer. Halide Edib Adivar ve Batı Sorunu, “Olaylar-Yansımalar” *Türk Dili Dergisi*,11-584945.
- Uzun, Leyla (2010), Öznelğin Dilsel Kodlanması: Öğrenci Anlatılarında Bir Öznelik Sunumu Çözümlemesi, *Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature* 7:2, 91-107.
- Uzun, N. E. (2004). Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dilbilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar. İstanbul: Pandora Kitabevi.
- Uzun, N. E., (1988). Türkçede Görünüş/Zaman/Kip üçlüsü. *Dil Dergisi*. 68: 5-22.
- Üzüm, M. (2018). Zaman, Görünüş ve Kiplik İlişkisine Genel Bir Bakış. *Turkic Linguistics and philology*. 1 (1): 53-66.
- Vardar, B.. vd. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Yayınevi.
- von Wright, G. (1951). *An Essay in Modal Logic*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Yaman, H., Akkaya, D. (2012). Dil biliminin Kelime Öğretimine Açılan Kapısı: Bağlam Türleri. *Turkish Studies*. 7(3): 2599-2610.
- Zeydan, A. (1979). *Fıkıh* (İslam Hukuku) Usulü, Atatürk Üniversitesi Yayınları:558, 1. Baskı, Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Ofset Matbaa Tesisleri. (Çev. R. Özcan).